

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**BANKALAR TARAFINDAN TURİZM
SEKTÖRÜNE KULLANDIRILAN KREDİLER VE
ŞEHİR VE KIYI TURİZMİ KAPSAMINDA KREDİ
GERİ ÖDEMELERİNİN ANALİZİ**

Özgür Özcan

No: 2501894832

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet Erkan

İstanbul, 2013

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : ÖZGÜR ÖZCAN

Numarası : 2501894832

Anabilim/Bilim Dalı : TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

Tez Savunma Tarihi: 09.07.2013

Danışman : DOÇ.DR.MEHMET ERKAN

Tez Savunma Saati : 11.00

Tez Başlığı :BANKALAR TARAFINDAN TURİZM SEKTÖRÜNE KULLANDIRILAN KREDİLER VE
ŞEHİR VE KIYI TURİZMİ KAPSAMINDA KREDİ GERİ ÖDEMELERİNİN ANALİZİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / YETERLİ OYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.İSMAİL KIZILIRMAK		Kabul
2-DOÇ.DR.MEHMET ERKAN		Kabul
3- YRD.DOÇ.DR.SUNA MUGAN ERTUĞRAL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.FÜSUN İSTANBULLU DİNÇER		
2- DOÇ.DR.SERHAT YANIK		

ÖZ

Bankalarca firmalara kredi kullandırımı yapılırken, kreditor bankanın en büyük kaygısı kredi geri ödemelerinin borçlu tarafından zamanında gerçekleştirilmemesidir. Kredi geri ödemelerinin zamanında gerçekleştirilmesi için birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden biri de firmanın nakit akışı, dolayısıyla satışlardır. Turizmdeki satışların seviyesinde ise mevsimselliğin etkisi büyüktür.

Kıy ve kış turizmi mevsimsel özelliğın en fazla ortaya çıktığı turizm çeşitleridir. Kıy turizmi konseptine giren turizm işletmelerinde nakit girişı genellikle yaz aylarında yoğunlaşmakta, kış aylarında ise doluluk oranının büyük ölçüde düşmesine paralel nakit akışı kesilmektedir. Benzer şekilde kış turizmi konseptine giren turizm işletmelerinde ise, nakit akışı kış aylarında yoğunlaşmakta, doluluk oranının büyük ölçüde düşmesine paralel nakit akışı yaz aylarında kesilmektedir. Ancak şehir turizminde durum biraz farklıdır. Şehir turizminde satışlar yine yaz aylarında yoğunlaşmakla birlikte, tüm aylara yayılmaktadır.

Bu çalışmada şehir turizmi konseptine giren seçilmiş illerde kullanılan turizm kredilerinin geri ödeme durumları ile kıy turizmi konseptine giren seçilmiş illerde kullanılan turizm kredilerinin geri ödemeleri sezonlar itibariyle incelenmiştir. Bu şekilde şehir ve kıy turizmi konseptine giren şehirlerde kullanılan turizm kredilerinin geri ödeme durumları karşılaştırılarak, kredi geri ödemelerinde mevsimselliğın etkisi araştırılmıştır.

ABSTRACT

One of the primary concerns of the banks during credit allocation process is a default on credit re-payments. There are many factors that affect the default ratio of credits. One of the main factors that affect the default ratio is cash-flow. Cash-flow is mainly affected by the level of the sales and the level of sales in tourism sector is under severe effect of seasonality.

Coastal and winter tourism is the most significant forms of tourism that are under the effect of seasonality. In coastal tourism cash-flow is increased during summer months and decreased during winter months. On the contrary in winter tourism cash-flow is increased during winter months and decreased during summer months. But city tourism has different conceptions when compared with coastal and winter tourism in view of cash-flow. In city tourism despite cash-flow is concentrated in summer months it is spread throughout the year.

In this study the effect of the seasonality on non-performing loans ratio (NPL) in tourism loans is investigated in selected cities both in coastal tourism and city tourism concepts. Repayments and non-performing loans ratio in tourism loans are compared quarterly basis and impact of seasonality on non-performing loans ratio is investigated.

ÖNSÖZ

Bir işletme gerek yatırım aşamasında gerekse faaliyete geçtikten sonra amaç ve hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli dönemlerde krediye ihtiyaç duyabilmektedir. Bankacılık sektörü uzun yıllar boyunca “altından su ve hava geçen şeylere kredi verilmez, ipotek alınmaz” zihniyeti ile hareket etmiş ve denizcilik ve havacılık sektörüne kredi kullandırımına ihtiyatla yaklaşmıştır. Turizm sektörü de talep hassasiyeti yüksek yapısı nedeniyle bankacıların ihtiyatla yaklaştığı sektörlerden biri olmuştur.

Oysa diğer sektörlerle karşılaştırıldığında turizm sektörünün tahsili gecikmiş alacaklar oranı diğer birçok sektörün altındadır. Bu durum ise turizm sektörünün borcuna sadık sektörlerden biri olduğunu göstermektedir.

Gerek yatırım döneminde gerekse işletme döneminde yoğun olarak finansman ihtiyacı ile karşılaşan turizm işletmelerinin finansman sorununu çözmede, bankalar sağladıkları kredilerle anahtar rol oynamaktadır. Turizm sektörünün kredi geri ödemelerindeki durumu yanında, kredi geri ödemelerinde mevsimselliğin etkisinin ölçülmesi, bankaların turizm sektörüne kullandırdıkları kredilerin geri ödeme planlarının belirlenmesinde önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'nin turizm potansiyelinin büyük bir kısmını barındıran kıyı turizmi ve şehir turizmi kapsamında bankalarca kullanılan kredilerin geri ödemeleri analiz edilmiştir. Seçilen iller kıyı ve şehir turizmi kredilerinde ilk 10 sırada yer alan ve aynı zamanda turizm sektörüne de öncülük eden illerdir. Bu nedenle çalışmanın sonuçlarının genel anlamda tüm turizm sektörüne ışık tutması beklenmektedir.

Ayrıca çalışmanın finans sektörünün turizm sektörüne karşı gösterdiği ihtiyatlı yaklaşımın kırılması ve turizm sektörünün daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır. Finans sektörünün turizm sektörünün kendine has koşullarını ve özelliklerini daha iyi anlayarak ve bu koşul ve özellikleri dikkate alarak kredi politikaları izlemesi, kredilendirme süreci ve geri ödeme planları belirlenirken bu koşul ve özelliklerin dikkate alınması, turizm kredilerinin daha sağlıklı bir temele oturması ve büyümesine olanak sağlayacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLO LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ	xi
ŞEMA LİSTESİ	xii
HARİTA LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. TURİZM VE KREDİLERLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR, BANKACILIKTA KREDİLENDİRME SÜRECİ VE TURİZM KREDİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	4
1.1. Turizmle İlgili Genel Kavramlar	4
1.1.1. Dünya ve Türk Turizmindeki Gelişmeler	4
1.1.1.1. Türkiye Turizminin Dünyadaki Yeri	7
1.1.1.2. Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri (Yabancı Ziyaretçi Sayısı - Turizm Gelirleri)	9
1.1.1.2.1. Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Payı	16
1.1.1.2.2. Turizm Gelirlerinin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) İçindeki Yeri	19
1.1.1.2.3. Turizmin Ödemeler Dengesine Etkisi	23
1.1.1.2.4. Dış Ticaret Açığını Daraltmada Turizmin Payı	27
1.1.2. Dünya ve Türkiye Turizm Hareketlerinin Dağılımı	29
1.1.2.1. Dünya Genelindeki Turizm Hareketlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı	29
1.1.2.2. Türkiye’de Turizm Hareketlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı	31
1.1.2.3. Turizm Hareketleri Dağılımının Kredi Geri Ödeme Planlarının Belirlenmesindeki Önemi	37
1.2. Kredilerle İlgili Genel Kavramlar, Kredilerde Vergi Yükümlülükleri ve Kredilendirme Süreçleri	38
1.2.1. Kredi Kavramı	40
1.2.2. Kredi Karşılıkları ve Kredi Karşılıkları ile İlgili Turizm Sektörüne Özgü Yapılabilecek Düzenlemeler	42
1.2.3. Kredinin Teminata Oranı (KTO) / Loan to Value (LTV) ve LTV Oranları ile İlgili Turizm Sektörüne Özgü Yapılabilecek Düzenlemeler	50
1.2.4. Kredilerde Vergi Yükümlülükleri ve Turizm Kredilerine Yansımaları	53
1.2.4.1. Kredilerde Damga Vergisi Muafiyeti	54
1.2.4.2. Kredilerde Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) Uygulamaları	58
1.2.4.3. Kredilerde BSMV (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi) Uygulamaları	60

1.2.4.4. Yurt Dışından Sağlanan Krediler ile Türkiye'deki Bankalardan Sağlanan Krediler Arasındaki Vergisel Uygulama Farklılıkları	61
1.2.4.5. Kredi İşlemlerinde İstisna Uygulamaları	66
1.3. Bankacılıkta Kredilendirme Süreci ve Turizm Kredilerinin Değerlendirilmesi	71
1.3.1. Görüşme ve Ön İstihbarat	73
1.3.2. Kredibilite Analizi ve Dokümantasyon	76
1.3.3. Onay Süreci ve Limit Tahsisi	85
1.3.4. Sözleşme ve Teminatlandırma	87
1.3.5. Kullandırım ve İzleme	88
1.3.6. Turizm Kredilerinin Değerlendirilmesi	93
2. BANKALAR TARAFINDAN TURİZM SEKTÖRÜNE KULLANDIRILAN KREDİLERİN ÇEŞİTLERİ VE KREDİ GERİ ÖDEMELERİNİN DURUMU	98
2.1. Bankalar Tarafından Turizm Sektörüne Kullandırılan Kredi Çeşitleri	98
2.1.1. Nakdi ve Gayrinakdi Krediler	101
2.1.1.1. Nakdi Krediler	101
2.1.1.1.1. Nakdi Kredilerin Kredi Çeşitlerine Göre Dağılımı	103
2.1.1.1.2. Nakdi Kredilerin Bölgelere Göre Dağılımı	103
2.1.1.1.3. Nakdi Kredilerin İllere Göre Dağılımı	105
2.1.1.1.4. Turizm Kredilerinin İllere Göre Dağılımı	106
2.1.1.1.5. Nakdi Kredilerin Sektörel Dağılımı ve Turizm Kredilerinin Toplam Nakdi Krediler İçindeki Payı	109
2.1.1.2. Gayrinakdi Krediler	112
2.1.1.2.1. Gayrinakdi Kredi Çeşitleri	113
2.1.1.2.2. Turizm Sektöründe Kullanılan Gayrinakdi Krediler	114
2.1.2. Döviz Cinsine Göre Kullandırılan Krediler	116
2.1.2.1. Türk Lirası Cinsinden Kullandırılan Krediler	116
2.1.2.2. Döviz Endeksli Krediler	117
2.1.2.3. Döviz Kredileri	118
2.1.2.4. Döviz Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı	122
2.1.2.5. Turizm Sektörüne Kullandırılan Döviz Kredileri ve Döviz Kredilerinin Sektörel Dağılımı	123
2.1.3. Bankalarca Turizm Sektörüne Kullandırılan Belgeli Krediler	127
2.1.3.1. Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Kullandırılan Krediler	127
2.1.3.2. Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) Kapsamında Kullandırılan Krediler	133
2.1.3.3. Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi (VRHİB) Kapsamında Kullandırılacak Krediler	136
2.1.4. Turizm Müesseseleri, Seyahat Acenteleri İçin Açılacak Döviz Kredileri	139
2.1.4.1. Kredinin Hizmet Öncesi Olması Uygulaması ile İlgili Yapılabilecek Düzenlemeler	142
2.1.4.2. Vade Sınırlaması ile İlgili Yapılabilecek Düzenlemeler	144

2.1.5. Turistlerden Sağlanan Dövizli Çekler İçin Kullanılan Dövizli Çek İştira Kredisi	145
2.1.6. Turizm Sektörüne Özgü Nitelikte Olmamakla Birlikte Turizm Şirketlerinin Özel Bankalardan Kullanabilecekleri Diğer Kredi Çeşitleri	148
2.1.6.1. Spot Krediler	148
2.1.6.2. Rotatif Krediler	149
2.1.6.2.1. Belge Kapsamında Rotatif Kredi Kullanılması	150
2.1.6.2.2. Turizm Sektörüne Kontenjan Sözleşmeleri Kapsamında Rotatif Kredi Kullanımı	151
2.1.6.3. Taksitli Ticari Krediler	151
2.1.7. KOBİ Statüsüne Sahip Turizm İşletmelerinin Sağlayabileceği Krediler	152
2.1.7.1. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Kredi Faiz Desteği	153
2.1.7.2. Kredi Garanti Fonu (KGF) Kapsamında Sağlanan Kredi Kefalet Desteği	155
2.1.7.3. Avrupa Yatırım Bankası / AYB (European Investment Bank/ EIB) Fonları	155
2.1.7.4. Avrupa Birliği (AB) Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kredi Programı	157
2.1.7.5. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM) Küçük İşletmeler İçin Kredi Programı	157
2.1.7.6. Kalkınma Ajansları Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Krediler	157
2.1.8. Diğer Krediler	158
2.1.8.1. 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Kapsamında Sağlanan Krediler	159
2.1.8.2. Türk Eximbank Turizm Kredisi	160
2.2. Bankaların Kullandığı Kredilerde Geri Ödemelerin Durumu	161
2.3. Turizm Sektörü ile Diğer Sektörlerdeki Kredi Geri Ödemelerinin Karşılaştırılması	164
3. ŞEHİR VE KIYI TURİZMİ KAPSAMINDA KULLANDIRILAN KREDİLERİN GERİ ÖDEMELERİNİN YILLAR İTİBARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI VE ANALİZİ	167
3.1 Materyal ve Metotlar	167
3.2. Bulgular ve Tanısal Grafikler	170
3.3. Birim Kök Testi Sonuçları	174
3.4. Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	175
3.5. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	177
3.6. Mevsimsel Dalgalanmaların İncelenmesi	180
3.6.1. Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişiminin İl Bazlı İncelenmesi	181

3.6.2. Şehir Turizmi (İstanbul, Ankara ve Bursa) Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması	188
3.6.3. Kıyı Turizmi (Antalya, Muğla ve Aydın) Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması	189
SONUÇ	190
KAYNAKÇA	195

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:	En Çok Turist Çeken Şehirler	13
Tablo 2:	Yıllar İtibariyle Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı	18
Tablo 3:	Hizmetler Sektörünün GSYH İçindeki Payı	20
Tablo 4:	Hizmetler Sektörü Alt Dalında Turizmin GSYH İçindeki Payı	21
Tablo 5:	Yıllar İtibariyle Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	22
Tablo 6:	Ödemeler Dengesi Analitik Sunum	23
Tablo 7:	Turizmin Cari İşlemler Hesabı İçinde Gösterilmesi	24
Tablo 8:	Cari İşlemler Dengesi	26
Tablo 9:	Grupların Gecikme Süreleri	43
Tablo 10:	Karşılık Oranları	45
Tablo 11:	Kredilerle ilgili Damga Vergisinden Muaf İşlemler	55
Tablo 12:	KKDF Oranları Tablosu	58
Tablo 13:	Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Bankalardan Sağladıkları Kredilerde KKDF Uygulaması	59
Tablo 14:	Çeşitli Kredi Türlerinde BSMV Uygulaması	60
Tablo 15:	Yurt İçi ve Yurt Dışı İşlemlerde Damga Vergisi Uygulaması	63
Tablo 16:	Yurt İçi ve Yurt Dışı İşlemlerde BSMV Uygulaması	64
Tablo 17:	Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin Yurt Dışındaki Bankalardan Sağladıkları Kredilerde KKDF Uygulaması	65
Tablo 18:	Kredi İşlemlerinde İhracat / Belge Taahhüdünün Kapatılması	70
Tablo 19:	Bankalarca Firmalardan Talep Edilen Belgeler	76
Tablo 20:	Kredilerde Temerrüt Süreleri	92
Tablo 21:	Ticari/Kurumsal Kredilerin Kullanım Özellikleri	100
Tablo 22:	31.12.2010 İtibariyle Kredilerin Bölgelere Göre Dağılımı	105
Tablo 23:	Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı	109
Tablo 24:	Bankalarca Sektörlere Göre Kullandırılan Nakdi Krediler ve Tasfiye Olunacak Krediler	111
Tablo 25:	Sektörel Gayrinakdi Kredi Dağılımı	115
Tablo 26:	Döviz Cinsine Göre Gerçek ve Tüzel Kişilerin Kullanabileceği Krediler	116
Tablo 27:	Türk Bankalarının Döviz Kredisi Kullandırabileceği Haller	119
Tablo 28:	Türk Bankalarının Döviz Olarak Döviz Kredisi Kullandırabileceği Haller	121
Tablo 29:	Yabancı Para Kredilerin Sektörler İtibariyle Toplam Krediler İçindeki Payı	124
Tablo 30:	YTB Kapsamında Kullandırılacak Kredi Çeşitleri	130
Tablo 31:	Ortalama Vade Hesaplaması Yapılması Gerekli Olan Kredi Türleri	130
Tablo 32:	DIİB Çeşitleri	133
Tablo 33:	DIİB Kapsamında Teşvik Tedbirlerinden Yararlanılabilecek İşlemler	134
Tablo 34:	DIİB Kapsamında Kullandırılacak Kredi Çeşitleri	135
Tablo 35:	VRHİB Kapsamında Kullandırılacak Kredi Çeşitleri	136
Tablo 36:	VRHİB Kapsamında Teşvik Tedbirlerinden Yararlanılabilecek İşlemler	137

Tablo 37:	Turizm Müesseseleri, Seyahat Acenteleri İçin Açılacak Döviz Kredileri	142
Tablo 38:	Rotatif Kredi Kullanımını	151
Tablo 39:	Genel Krediler Yıllar İtibariyle Takibe Dönüşüm Oranları	161
Tablo 40:	Bankalarca Sektörlere Göre Kullanılan Nakdi Krediler ve Tasfiye Olunacak Krediler	165
Tablo 41:	Birim Kök (ADF) Testi Sonuçları	174
Tablo 42:	İstanbul, Ankara ve Bursa İlleri İçin Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	175
Tablo 43:	Antalya, Muğla ve Aydın İlleri İçin Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	176
Tablo 44:	İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın İlleri İçin Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları	177
Tablo 45:	Antalya, Muğla ve Aydın İlleri İçin Granger Nedensellik Testi Sonuçları	178
Tablo 46:	İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın İlleri için Granger Nedensellik Testi Sonuçları	179
Tablo 47:	İstanbul İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları	182
Tablo 48:	Ankara İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları	183
Tablo 49:	Bursa İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları	184
Tablo 50:	Antalya İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları	185
Tablo 51:	Muğla İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları	186
Tablo 52:	Aydın İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları	187
Tablo 53:	Şehir Turizmi Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması	188
Tablo 54:	Kıyı Turizmi Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması	189

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1:	Dünya Uluslararası Turizm Hareketleri	5
Grafik 2:	Dünya Turizm Gelirleri	6
Grafik 3:	Dünya Sıralamasında Türkiye	8
Grafik 4:	Türkiye Yabancı Ziyaretçi Sayısı	10
Grafik 5:	Türkiye Turizm Geliri	12
Grafik 6:	Premium (First Class ve Business Class) Uluslararası Uçuşlar	15
Grafik 7:	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Paylarının Yıllara Göre Dağılımı	17
Grafik 8:	Dış Ticaret Açığını Daraltmada Turizmin Payı	28
Grafik 9:	Uluslararası Turizm Hareketleri	30
Grafik 10:	Avrupa Birliği Seyahat Ayı Tercih Anketi	31
Grafik 11:	Yabancı Turist Sayısı - Yıllara Göre Aylık Dağılım	32
Grafik 12:	Turizm Geliri - Yıllara Göre Aylık Dağılım	35
Grafik 13:	Kredi Artışı ve Cari Açığın Gelişimi	46
Grafik 14:	Toplam Krediler	102
Grafik 15:	Toplam Kredilerin Kredi Çeşitlerine Göre Dağılımı	103
Grafik 16:	Bölgelere Göre Kredi Dağılımı	104
Grafik 17:	İllere Göre Kredi Dağılımı	106

Grafik 18: Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı	110
Grafik 19: Gayrinakdi Kredilerin Türlerine Göre Gelişimi	113
Grafik 20: Yabancı Para ve TL Kredi Oranları	122
Grafik 21: Kullanılan Kredilerin TL-YP Kompozisyonu	123
Grafik 22: Yabancı Para Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı	125
Grafik 23: Genel Krediler Yıllar İtibariyle Takibe Dönüşüm Oranları	162
Grafik 24: Seçilmiş Ülkeler Sorunlu Kredi Oranları	163
Grafik 25: Turizm Sektörü Tahsili Gecikmiş Alacaklar	164
Grafik 26: Turizm Kredileri ve Genel Krediler Takipteki Alacaklar Karşılaştırması	166

ŞEMA LİSTESİ

Şema 1: Kredi Tahsis Süreci	72
-----------------------------------	----

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: En Fazla Turizm Kredisi Kullanılan İller	108
--	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABİGEM:** Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
- BCH:** Borçlu Cari Hesap
- BDDK:** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- BİS:** Bankacılık İşlemleri Sözleşmesi
- BSMV:** Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
- DEK:** Döviz Endeksli
- Dİİ:** Dahilde İşleme İzni
- DİİB:** Dahilde İşleme İzin Belgesi
- DV:** Damga Vergisi
- EIB:** European Investment Bank / Avrupa Yatırım Belgesi
- EVAS:** Elektronik Veri Aktarım Sistemi
- GKS:** Genel Kredi Sözleşmesi
- GKT:** Genel Kredi Taahhütnamesi
- GSYH:** Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
- KGF:** Kredi Garanti Fonu
- KKB:** Kredi Kayıt Bürosu
- KKDF:** Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
- KOSGEB:** Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
- KTO:** Kredinin Teminata Oranı (KTO)
- LTV:** Loan to Value
- NPL:** Non-Performing Loan

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TA: Takipteki Alacaklar

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TDO: Takibe Dönüşüm Oranı

TGA: Tahsili Gecikmiş Alacaklar

TKB: Türkiye Kalkınma Bankası

TKS: Tüketici Kredisi Sözleşmesi

TPKK: Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun

TSKB: Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası

VRHİB: Vergi, Resmi ve Harç İstisnası Belgesi

YP: Yabancı Para

YTB: Yatırım Teşvik Belgesi

GİRİŞ

Turizm faaliyeti ulusal ve uluslararası düzeyde, büyük şehirlerden küçük kasabalara hatta köylere, sahil şeritlerinden kırsal kesimlere kadar bir ülkenin en ücra köşelerinde bile gerçekleştirilebilen bir aktivitedir. Bu şekilde çok yönlü faaliyet alanı olan turizm sektörü bankacılık sektörü ile sürekli ve yakın bir etkileşim içinde faaliyet göstermektedir.

Bankacılık sektörü turizm sektörüne kullandığı krediler yanında sağladığı birçok hizmet ve servisle turizm sektöründeki ekonomik aktiviteye pozitif bir katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan özel bankalar turizm yatırımları için bulunması gereken kaynak hacmini genişletmekte, yatırımcıların kaynaklarının tahsisini ve dağılımını daha verimli kılmaktadır.

Turizm işletmeleri de faaliyetleri sonucu elde ettikleri gelirleri daha etkin ve verimli şekilde kullanmak için bankaların sağladığı birçok hizmetten faydalanmaktadır. Örneğin elde ettikleri gelirler için bankalarda hesap açtırmakta, vadeli hesaplarından faiz geliri elde etmekte veya gerek doğrudan bankaların sunduğu gerekse bankaların aracılık ettikleri yatırım araçlarında gelirlerini değerlendirmektedirler. Yatırım fonu, repo, hazine bonusu, devlet tahvili alımlarına aracılık ve diğer menkul kıymetlerin alım-satımı bu tür işlemler arasında sayılabilir. Bunun dışında bankaların sağladığı POS (Point of Sale) makinaları aracılığı ile kredi kartı tahsilatları, dövizli çeklerin tahsile alınması, senetlerin tahsile alınması, çek takas ve tahsil işlemleri, yurt içi ve yurt dışı havale işlemleri, maaş ödemelerinin bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmesi, SGK pirim tahsilatları ve vergi ödemelerine aracılık, elektrik, su, doğalgaz, sabit ve cep telefonu fatura tahsilatları gibi hizmetler bankaların turizm işletmelerine sunduğu geniş ürün yelpazesindeki bazı örnekler olarak sıralanabilir.

Bu çalışmada özel bankaların turizm sektörüne yukarıda sıralanan hizmetler dışında sunduğu diğer bir hizmet çeşidi olan krediler ele alınacak ve ister yatırım aşamasında olsun isterse faaliyete geçmiş durumda olsun, küçük, orta ve büyük nitelikteki tüm turizm işletmelerinin özel bankalardan kullanabileceği tüm kredi çeşitleri

incelenecektir. Kredi çeşitleri incelenirken salt kredilerle ilgili bilgi verilmekle yetinilmeyecek, bazı kredi çeşitlerinin sektörün ihtiyaçlarına nasıl daha fazla cevap verebilecek hale getirilebileceği hakkında da çözüm önerileri ortaya koyulacaktır. Ayrıca gerek Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) gerekse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından kredilerle ilgili yapılan bazı düzenleme ve değişikliklerle turizm kredilerinin nasıl cazip hale getirilebileceği ve kredi maliyetlerinin nasıl düşürülebileceği tartışılacaktır.

Birinci bölümde dünya ve ülkemiz turizminin genel durumu, turizm sektörünün Türk ekonomisindeki yeri ve önemi ile turizm sektörünün Türk ekonomisi üzerindeki etki ve katkıları uluslararası verilerle karşılaştırılmak suretiyle ortaya koyulacaktır. Bu bölümde ayrıca kredilerle ilgili genel kavramlar ile kredilerle ilgili vergi yükleri incelenecektir. Bunun yanında kredi ve teminatlandırma süreçleri ile turizm kredilerine özgü değerlendirme kriterleri yine bu bölümde ele alınacaktır.

İkinci bölümde özel bankaların Türk turizm endüstrisine kullandığı tüm kredi çeşitleri ele alınacak ve bu kredilerle ilgili özellikli durumlar açıklanacaktır. Bazı kredi türlerinde turizm yatırım ve işletmecilerinin lehine olan bir takım düzenlemelerin genellikle farkında olunmadığı ve bu düzenlemelerdeki avantajlardan turizm yatırımcı ve işletmecilerinin faydalanmadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle bazı özellikli kredilerdeki avantajlı düzenleme ve uygulamalar da bu bölümde incelenecektir. Bunun yanında gerek genel anlamda krediler gerekse turizm kredileri ile ilgili istatistik veriler analiz edilerek yorumlanacaktır. Bu bölümde son olarak bankaların kullandığı kredilerin geri ödemelerindeki durumu incelenecektir. Öncelikle sektör ayrımı yapılmaksızın tüm kredilerin geri ödeme durumları incelenecek, daha sonra ise turizm sektörüne kullanılan tüm kredilerinin kredi geri ödemeleri mercek altına alınacaktır. En son aşamada ise turizm sektörü ile diğer sektörlerin kredi geri ödemelerinin karşılaştırması yapılarak turizm sektörünün kredi geri ödemelerindeki yeri belirlenmeye çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise bankalar tarafından kıyı turizmi ve şehir turizmi konseptine giren seçilmiş illerde kullanılan turizm kredileri ile bu kredilerin geri ödenme

oranları mevsimsel 3'er aylık dönemler halinde ele alınarak istatistiki olarak incelenecek ve kıyı ve şehir turizmi konseptine giren illerde kullanılan kredilerin takipteki alacaklar oranlarının mevsimsel olarak bir farklılık gösterip göstermediği araştırılacaktır. Bu kapsamda kıyı turizmi konsepti için Antalya, Muğla ve Aydın illeri, şehir turizmi konsepti için ise İstanbul, Ankara ve Bursa illeri seçilmiştir. Kıyı turizmi için il seçiminde, seçilen illerin mümkün olduğunca şehir turizmi etkisinden uzak olmasına dikkat edilmiştir. Benzer şekilde şehir turizmi için il seçiminde, seçilen illerin mümkün olduğunca kıyı turizmi etkisinden uzak olmasına dikkat edilmiştir. Bunun yanında seçilen iller, turizm kredilerinde ilk 10 sıraya giren iller arasından seçilmiştir. Bu şekilde seçilen illerde kullanılan kredilerin belli bir firmaya bağlı kredi konsantrasyonu etkisinden olabildiğince arındırılması amaçlanmıştır. Seçilen illerde kullanılan genel kredi tutarları ile turizm kredileri ve tahsili gecikmiş alacaklara ilişkin istatistiki bilgiler Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Fintürk sayfasından alınmış olup, 2008-1 (Ocak-Şubat-Mart) döneminden başlayarak 2012-12 (Ekim, Kasım, Aralık) dönemine kadar olan süre analiz edilmiştir.

1. TURİZM VE KREDİLERLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR, BANKACILIKTA KREDİLENDİRME SÜRECİ VE TURİZM KREDİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Turizmle İlgili Genel Kavramlar

Turizm hareketleri, ekonomik etkileri yanında, sosyal hayata etkisi, çevresel etkileri, işsizlik oranının giderilmesindeki etkisi gibi birçok etki yaratmaktadır. Turizm hareketlerinin artması ekonomik alanda ve işsizlik oranının azaltılmasında olumlu bir etki yaratırken, sosyo-kültürel ve çevresel etkiler olumsuz olabilmektedir. Turizm ile ilgili genel kavramlar incelenirken, bu kavramlar içerisinde sadece turizmin ekonomik etkilerine yönelik olanlar mercek altına alınacaktır.

1.1.1. Dünya ve Türk Turizmindeki Gelişmeler

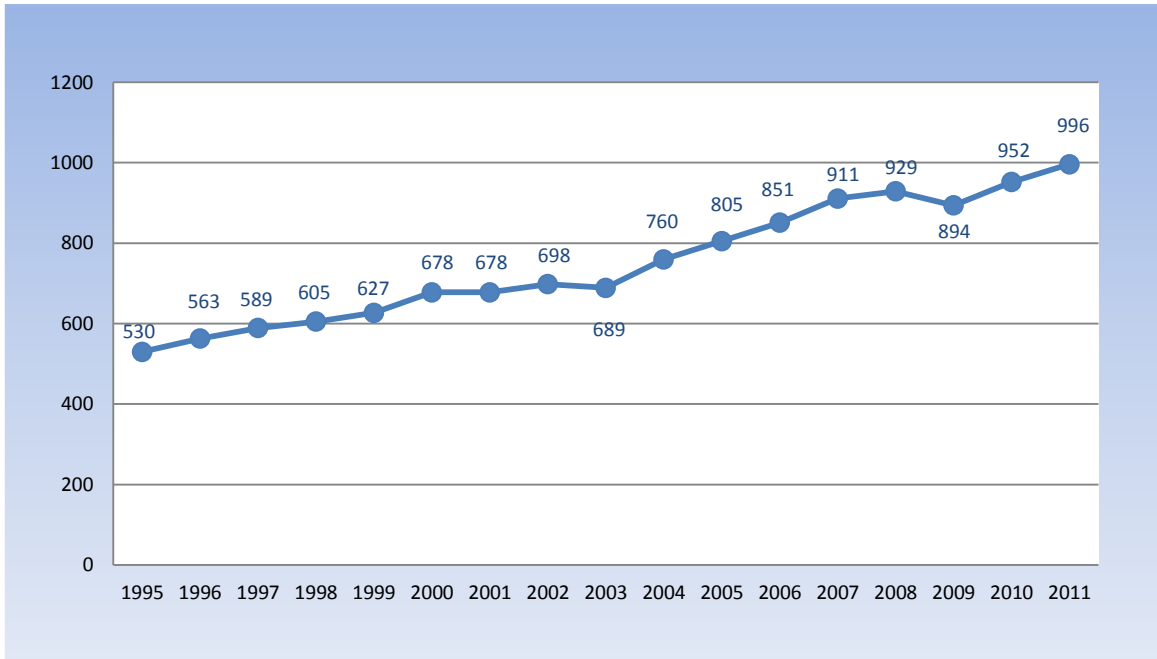
1980'li yıllardan itibaren dünya turizmi baş döndürücü bir ivme ile büyümüştür. Bu büyüme sürecinde turizmin ödemeler dengesi ve ülke ekonomisine olan katkısı fark edilmiş ve turizm yatırımları tüm dünyada hız kazanmıştır. Bu dönemde tüm ülkeler turizmi teşvik için adeta birbirleri ile yarışır hale gelmiştir.

Bundan 30-40 sene öncesine kadar turizm, mutlu bir azınlığın ayrıcalıklı bir aktivitesi olarak görülürken, bugün büyük yığınların olağan bir aktivitesi haline dönüşmüştür.

Turizm her ne kadar talep elastikiyeti yüksek bir sektör olsa da, bu talebi etkileyen olumsuz faktörler ortaya çıktığında bundan belli bir ölçüde etkilenmekte ancak bu olumsuz faktörler ortadan kalktığında hemen kendini toparlayabilmektedir. Örneğin dünya turizm hareketleri 2003 yılındaki Irak savaşı ve küresel SARS salgını sırasında 2004 yılında hemen kendini toparlamış, 2004 yılında turizm gelirleri bir önceki yıla göre %18 artarak 623 milyar USD'ye, turist sayısı ise 763 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu durum, turizm hareketlerinin ihtiyaç haline dönüştüğü ve belli bir oranda yoğunlaşarak artık kemikleştiği şeklinde yorumlanabilir.

Yaşam süresinin uzaması, haftalık çalışma saatlerinin azalması, yıllık ücretli izin hakkının çoğalması kişilerin boş zamanını arttırmıştır. Yaşam standardının yükselmesi de kişilerin tüketime ayıracağı harcamaların miktarının artmasına neden olmuştur. Ulaşımın getirdiği son yenilikler, boş zamanı olan ve harcama düzeyi yüksek tüketici tipinin daha uzak çekim merkezlerine kolay seyahat etmesini sağlamaktadır. Tüm bu gelişmeler günümüzde modern kitle turizminin doğmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan anahtar faktörlerdir¹.

Grafik 1: Dünya Uluslararası Turizm Hareketleri ('000,000)

Kaynak: UNWTO (Dünya Turizm Örgütü) verilerinden derlenmiştir.

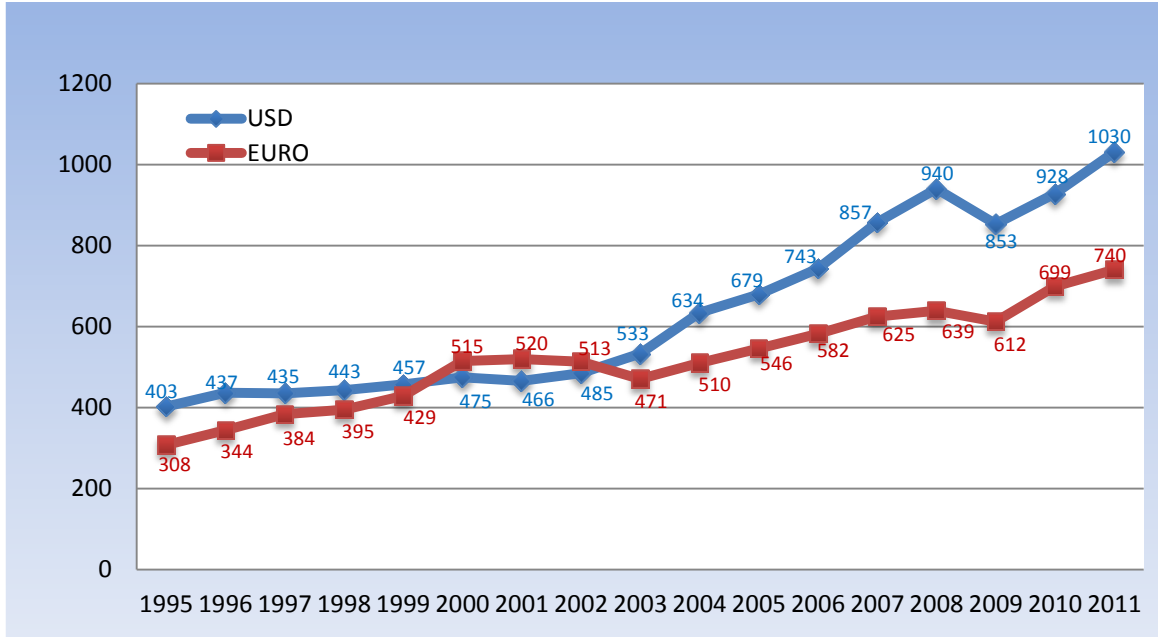
2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizin etkileriyle 2009 yılında uluslararası turizm hareketlerinde yaşanan %3,7'lik düşüşün ardından 2010 yılında %5,7'lik bir artış yaşanmış ve uluslararası turizm hareketlerine katılanların sayısı 952 milyon kişiye ulaşmış, 2011 yılında ise bu rakam rekor düzeyde artarak 996 milyon kişiye çıkmıştır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) 2012 yılında da uluslararası turizm hareketlerinde %4 artış öngörmektedir. Bu hesaplama göre 2012 yılında turist sayısının ilk defa 1 milyar sınırını aşarak 1.035 milyar kişiye ulaşması beklenmektedir².

¹ Füsun İstanbullu Dinçer, **Avrupa Birliği'nde Turizm ve Uygulanan Politikalar**, İstanbul, Der Y. ,1997, s. 11.

² World Tourism Organization – **UNWTO World Tourism Barometer**, Volume 11, January 2013.

Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) yapmış olduğu projeksiyona göre turist sayısının yıllık ortalama %4'lük bir büyüme ile 2020 yılında 1 milyar 561 milyon kişiye ulaşması beklenmektedir³.

Grafik 2: Dünya Turizm Gelirleri ('000,000)

Kaynak: UNWTO (Dünya Turizm Örgütü) verilerinden derlenmiştir.

2009 yılındaki turist sayısındaki azalmaya paralel turizm gelirlerindeki %8,8'lik düşüşün ardından, 2010 yılında bir önceki yıla oranla %7,4'lik bir artış yaşanmış ve uluslararası turizm gelirleri 928 milyar USD'ye ulaşmıştır. 2011 yılında ise ilk defa 1 trilyon sınırını aşarak, 1,030 trilyon USD'ye yükselmiştir.

Bugün için turizm, dünya gayrisafı hasılasının %5'ini, dünya hizmetler sektörünün ise %30'unu oluşturmaktadır. Turizm, dünya genelindeki tüm mal ve hizmet ihracı toplamının %6'sını oluşturmaktadır. Dünya turizm harcamaları ulaşım harcamaları ile birlikte 1 trilyon USD'yi aşmaktadır. Turizmi bir ihracat kalemi kabul ettiğimizde turizm, petrol ürünleri, kimyevi ürünler ve otomotiv sektöründen sonra 4. sırada yer almaktadır. Dünya genelinde tüm sektörlerde istihdam edilen her 12 personelden 1'i turizm sektöründe istihdam edilmektedir⁴.

³ World Tourism Organization (UNWTO), **Tourism Highlights**, 2011 Edition, s.11.

⁴ World Tourism Organization (UNWTO), **Tourism Highlights**, 2011 Edition, s.2.

Bu rakamlar turizmin dünya ekonomisinde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

1.1.1.1. Türkiye Turizminin Dünyadaki Yeri

Turizm sektörüne sağlanan teşviklerden biri olan turizm yatırımlarının teşviki sonucu Türkiye’de de turizm yatırımları hızla artmış ve buna paralel ülkemize gelen turist sayısında da önemli artışlar kaydedilmiştir. İlk kez 2005 yılında Türkiye, turist sayısı bakımından ilk 10 ülke arasına girmiş, 2006 yılındaki 12.lik hariç olmak üzere 2010 yılı itibariyle ilk 10’daki yerini korumuştur. Önümüzdeki dönemde de Türkiye’nin ilk 10’daki yerini sağlamlaştırması beklenmektedir.

Akdeniz havzası turizm potansiyeli açısından dünyada en önemli potansiyele sahip bölgelerden biridir. Her ne kadar Türkiye’nin turist sayısı bakımından ilk 10’a girmesi sevindirici olsa da turist sayısı ve turizm geliri rakamları bu havzanın önemli ülkeleri olan Fransa, İspanya ve İtalya ile karşılaştırıldığında, hala bu ülkelerin çok gerisinde olduğu görülmektedir. Ancak bu ülkelerin yüksek turizm rakamları, bu ülkelerle aynı havzada yer almamız ve bu ülkelere oranla daha yeni konaklama tesislerine sahip olmamız, fiyat avantajımız gibi faktörler dikkate alındığında aynı zamanda büyük bir potansiyele de işaret etmektedir. Özellikle yeni yatırımlar sonucu yatak kapasitesinin artırılması durumunda, Türkiye’nin ilk 5 ülke içerisine girerek, bu rakamı koruma potansiyeli bulunmaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi–2023 Belgesi’nde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmaların tamamlanması, geliştirilmesi öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda, 2023 yılında, 63 milyon turist, 86 milyar USD dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1.350.- USD’lik harcamaya ulaşılması öngörülmektedir. Ancak bu hedefe ulaşmak için 1990’lı yıllardaki yatırım hızını tekrar yakalamak gerekmektedir⁵.

Ancak 2011 yılında yapılması öngörülen turizm yatırımları incelendiğinde İtalya’nın 15,7 milyar USD, İspanya’nın 15,6 milyar USD tutarında yatırım yapması beklenmektedir.

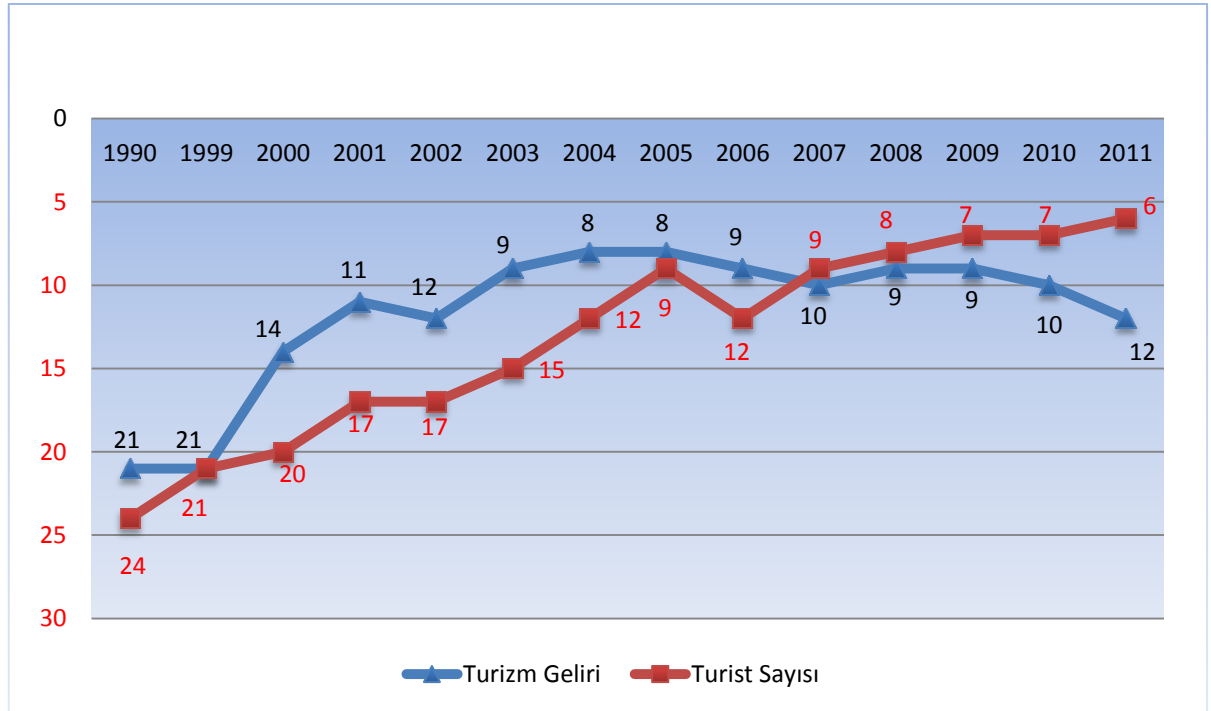
⁵ **Türkiye Turizm Stratejisi–2023 Belgesi**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, s. 9.

Türkiye'nin ise aynı yıl 8,9 milyar USD tutarında yatırım yapması beklenmektedir. Bu tutar Türkiye'nin 2011 yılındaki toplam yatırım tutarının %6,4'üne tekabül etmektedir.

Türkiye'nin bu ülkelerle rekabet edebilmesi için bu ülkelerden daha fazla yatırım yapması gerekirken, yatırım tutarı bu ülkelerin yarısı kadardır. Yine aynı havzada yer alan rakiplerimizden Yunanistan'ın turizm yatırım tutarı ise 7,4 milyar USD ile Türkiye'ye yakın bir tutardır. Yunanistan'daki krize rağmen ülkede turizm sektörüne bu ölçüde yatırım yapılması dikkat çekicidir⁶.

Aşağıdaki tabloda 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'nin turist sayısı ve turizm geliri açısından gelişimini gözlemleyebiliriz.

Grafik 3: Dünya Sıralamasında Türkiye (Sıra No)

Kaynak: Turizm Bakanlığı ve World Tourism Organization (UNWT) verilerinden derlenmiştir.

Türkiye 1999 yılında turist sayısı bakımından 21. sırada iken 2010 yılında 7. sıraya 2011 yılında ise 6. sıraya kadar yükselmiştir.

⁶ World Travel & Tourism Council – **Turkey Travel & Tourism Economic Impact 2011**, s. 5.

Türkiye aynı dönemde turizm gelirleri açısından da aşama kaydetmiştir. 1999 yılında Türkiye turizm gelirleri açısından 21. sırada iken 2008 yılında 9. sıraya yükselmiştir. Diğer taraftan Türkiye, turist sayısı sıralamasında yukarılara tırmanırken son iki yılda turizm gelirleri açısından aynı ivmeyi yakalayamamıştır. Hatta paradoksal olarak 2010 yılında Türkiye, turist sayısında 7. sıraya yükselmesine rağmen, turizm gelirlerinde 9. sıradan 10. sıraya düşmüştür. Benzer bir durum çok daha keskin bir biçimde 2011 yılında da ortaya çıkmış, Türkiye turist sayısında 6. sıraya yükselmesine rağmen, turizm gelirlerinde 12. sıraya gerilemiştir.

Bunun en büyük nedenlerinden biri 2008 yılından bu yana süregelen ekonomik kriz yanında, son dönemde gelir seviyesi yüksek OECD'ye üye ülkelerinden gelen turist sayısının azalması, bunların yerini gelir seviyesi daha düşük olan Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Gürcistan, Azerbaycan ve İran gibi ülkelerin almasıdır.

1999 yılında turist sayısı bakımından Türkiye'nin dünya turizmindeki payı %1,1 iken, bu oran 2010 yılında %3'e yükselmiştir.

Ancak her halükarda Türkiye'nin dünya turizmindeki yerinin giderek büyümesi beklenmektedir. 2030 yılına kadar Türkiye'nin her yıl turist sayısı bakımından %6, turizm gelirleri bakımından ise %5,9 büyüyerek turist sayısını 90,8 milyon kişiye, turizm gelirlerini ise 78,6 milyar USD'ye yükseltmesi beklenmektedir⁷.

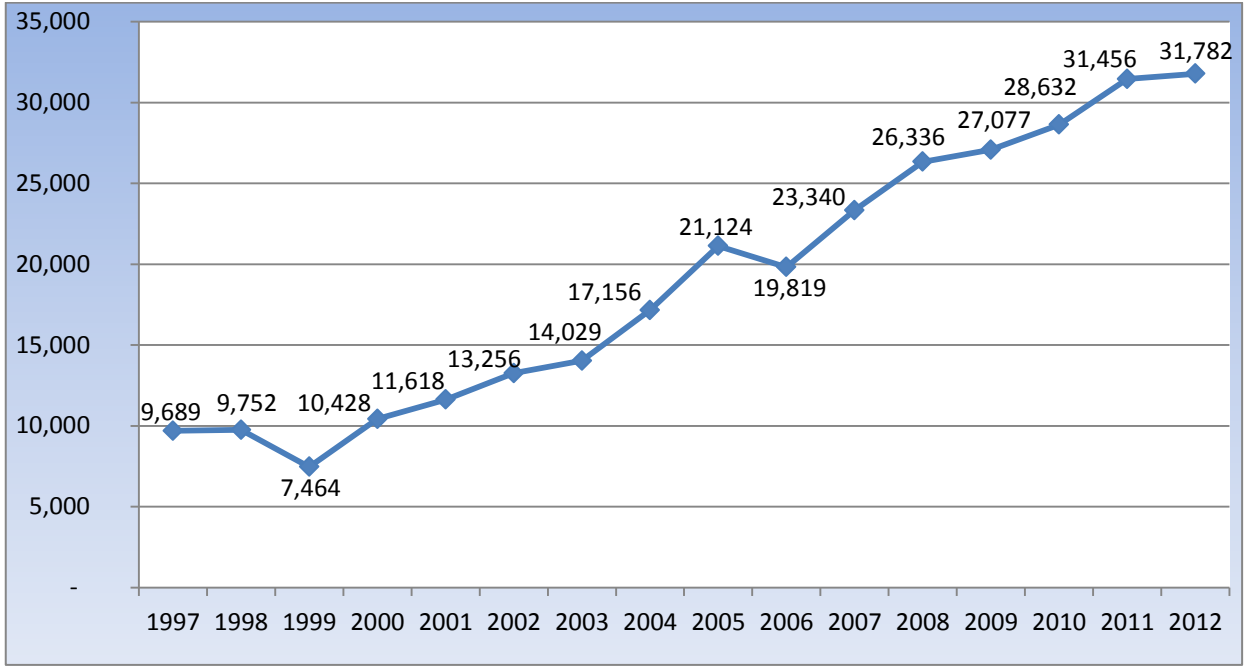
1.1.1.2. Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri (Yabancı Ziyaretçi Sayısı - Turizm Gelirleri)

1990'lı yıllara kadar ülkemizde turizm hareketleri çok düşük seviyelerde seyretmiştir. Bu dönemde turizmin ekonomiye olan katkısı çok sınırlı kalmıştır. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu" yürürlüğe girdikten sonra özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren turizme yapılan yatırımların meyveleri 1990'lı yıllardan itibaren alınmaya başlanmıştır.

⁷ Ion Yeoman, **Tomorrow's Tourist: Scenarios & Trends**, 1. bs., Oxford, Elsevier, 2008, s.45.

Ancak asıl ivme 1990'lı yıllarda yapılan yatırımlar sonucu 2000'li yılların başından itibaren sağlanmaya başlamıştır. Bu dönemde ülkemize gelen turist sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. 2000 - 2010 aralığında yabancı turist sayısında 2,5 kattan fazla artış yaşanmıştır.

Grafik 4: Türkiye Yabancı Ziyaretçi Sayısı ('000)

Kaynak: Turizm Bakanlığı verilerinden grafik haline getirilmiştir.

Uluslararası turizm hareketlerini olumsuz yönde etkileyebilecek 5 önemli tehdidin bulunduğu söylenebilir.

1. Savaşlar ve önemli uluslararası anlaşmazlıklar,
2. Ciddi ekonomik bunalımlar veya birçok ülkeyi etkisi altına alan ekonomik durgunluk,
3. Ulaşım araçlarının kullandığı yakıt fiyatlarında özellikle petrol fiyatlarında yaşanan büyük artışlar,
4. Salgın hastalıklar,
5. Doğal afetler⁸.

⁸ Tony S. M. Tse, "Crisis Management in Tourism", **Tourism Management Dynamics, Trends, Management and Tools**, Ed. Dimitrios Buhalis and Carlos Costa, Oxford, Elsevier Ltd., 2006, s.30.

Bu maddeler arasına terör eylemlerinin ve iç karışıklıkların da eklenmesi mümkündür. Nitekim Mısır, Yemen, Tunus, Libya, Suriye gibi bazı Arap ülkelerinde yaşanan halk ayaklanmaları ve iç karışıklıklar sonucu bunların içlerinde özellikle önemli birer turizm ülkesi olan Mısır ve Tunus'a olan turizm hareketlerinde önemli bir düşüşün yaşanması kaçınılmaz gözükmektedir.

Son dönemlerde gittikçe artan doğal afetlerin de turizm talebini etkileyen unsurlar arasında sayılması gerekir. Özellikle etkileri açısından ölçüldüğünde deprem ve uzun süreli sellerin doğal afetler arasında en etkili olanları olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim yukarıdaki tabloda ülkemizdeki 1997-2010 yılları arasındaki turizm hareketleri incelendiğinde 17 Ağustos 1999 depremi sonucu 1999 yılındaki turist sayısında önemli bir düşüşün ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bir önceki yıla karşılaştırıldığında 1999 yılındaki turist sayısı %23,2 oranında düşmüştür.

2006 yılında ise ülkemizi de etkisi altına alan “kuş gribi” salgını sonucu turist sayısında %6,2'lik bir düşüş yaşanmıştır. Ancak bu tür krizlerin etkisinin sadece yaşandığı yıla sınırlı kaldığı, takip eden yıllarda turizmin hemen toparlandığı görülmektedir.

Ülkemizin turizm potansiyeli çok yüksek olsa dahi, ülkemize olan turizm talebini yükselten en temel etmen ülkemizin ucuz tatil ülkesi olmasıdır. Özellikle kıyı şeridi konaklama tesislerinde uygulanmakta olan her şey dâhil sisteminin bu artıştaki katkısı yadsınamaz. Ancak ülkemize gelen turiste daha fazla para harcatmak veya kıyı turizmi dışında daha fazla para harcayabileceği ve sezonun tüm yıla yayılabileceği alternatif rotalar belirlemek bu gelirlerin artışına olumlu katkı sağlayacaktır.

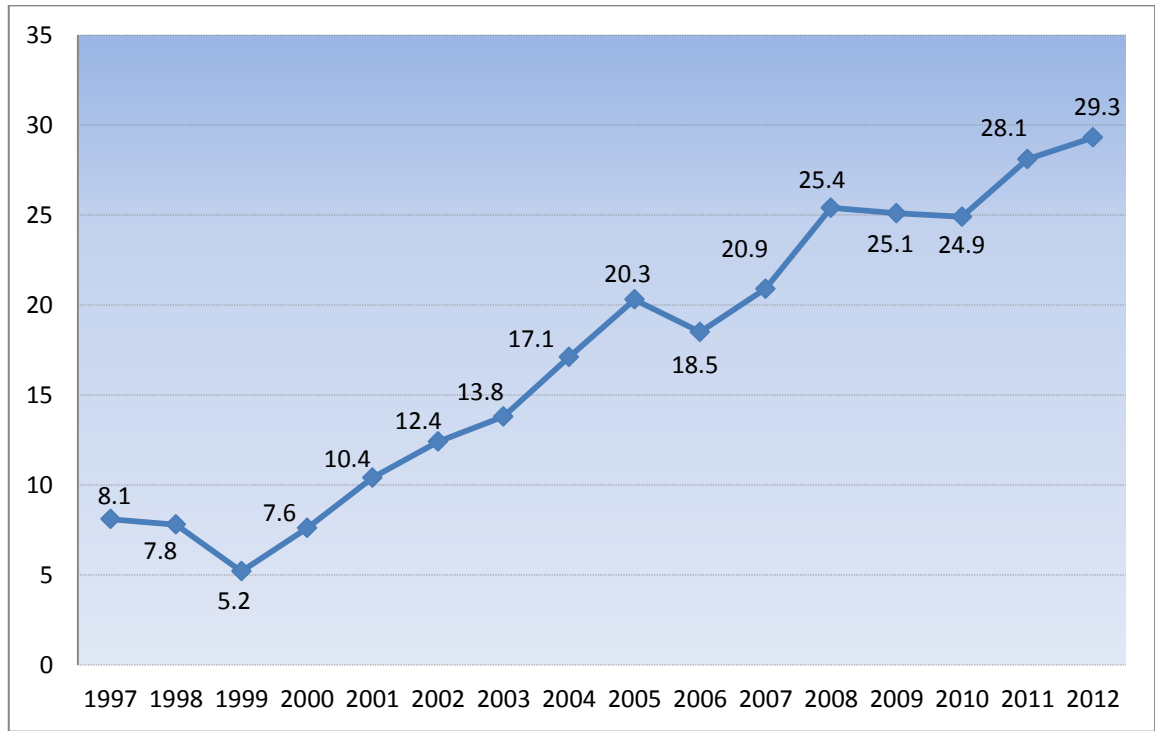
Ulaşımında yaşanan devrim sonucu turistik ürünler dünyanın her tarafına yayılmıştır. Gittikçe daha fazla para harcama imkânına sahip olan Avrupalıların ilgisini değişik cazibe merkezleri çekmektedir. Avrupalıların çoğu yüksek kalite beklemektedir ve en çok yolculuk yapan kıta olmasına rağmen, Avrupa'da kalitenin yükselmediğini düşünmektedir⁹.

⁹ Dinçer, a.g.e., s. 58.

Avrupa pazarındaki ucuz tatil arayanlar portföyü yanında kalite arayanlar portföyünün de Türkiye turizmine kazandırılması ülkemizin turizm gelirlerinin artmasına çok önemli bir katkı sağlayacaktır.

Ancak ülkemizin rekabetçi fiyatlamaya açık olması, ülkemize bazı durumlarda fırsatlar da yaratabilmektedir. Türkiye özellikle ekonomik kriz dönemlerinde rekabetçi fiyatlama ile İtalya, İspanya, Yunanistan gibi ülkelere olan turist akışını kendine çekmeyi başarmıştır¹⁰.

Grafik 5: Türkiye Turizm Geliri (Milyar \$)

Kaynak: Turizm Bakanlığı verilerinden grafik haline getirilmiştir.

2009 ve 2010 yıllarında ülkemizin yabancı ziyaretçi sayısı artmasına rağmen bu yıllarda turizm gelirlerinde düşüş yaşanmıştır. 2008 yılındaki 25,4 milyar USD'lik rekordun sonra, 2009 yılında bu rakam 25,1 milyar USD'ye, 2010 yılında ise 24,9 milyar USD'ye gerilemiştir. Ancak 2011 yılında turizm gelirlerinde büyük bir artış yaşanmış ve turizm gelirleri 28,1 milyar USD'ye ulaşmıştır.

¹⁰ Jennifer Blanke, Thea Chiesa, **The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011**, Geneva, Switzerland, World Economic Forum, 2011, s.40.

2008 yılında ülkemizde kişi başı turist harcaması ortalama 650 USD civarındayken, İstanbul da bu rakam yaklaşık 1.000 USD olarak gerçekleşmiştir. İstanbul'da kalış süresi kısa olmasına karşın kişi başı turizm gelirin yüksek olması dikkat çekicidir. İstanbul, ağırlıklı olarak kültür, kongre ve alışveriş turizmine ev sahipliği yapmaktadır. Londra, Paris, New York gibi marka haline gelmiş şehirlere benzer şekilde İstanbul'un da marka şehir haline getirilmesi ülke turizmine büyük katkı sağlayacaktır. İstanbul'u farklı kılan, kendine has birçok özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerin ön plana çıkarılması ve marka kent imajının dünya genelinde çeşitli faaliyetlerle desteklenmesi durumunda İstanbul'un, popüler ve marka şehir haline gelmiş şehirleri yakalaması mümkün gözükmektedir.

Tablo 1: En Çok Turist Çeken Şehirler

SIRA	ŞEHİR	TURİST SAYISI ('000)	BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE DEĞİŞİM YÜZDESİ (%) 2008/2009
1	Londra	14,059.0	-4.7
2	Bangkok	9,985.8	-2.2
3	Singapore	9,682.7	-4.3
4	Kuala Lumpur	9,400.0	5.2
5	Antalya	8,867.7	3.5
6	New York City	8,479.0	-10.7
7	Dubai	7,783.0	2.6
8	Paris	7,749.9	-6.9
9	İstanbul	7,543.3	7.0
10	Hong Kong	7,010.6	-3.8

Kaynak: Euromonitor International, Euromonitor International's Top City Destinations Ranking, January 6, 2011, (Çevrimiçi) <http://blog.euromonitor.com/2011/01/euromonitor-internationals-top-city-destinations-ranking.html>

2009 yılında en fazla turist çeken şehirler sıralamasında İstanbul 9. sırada yer almaktadır. İstanbul listede 2008 yılında Hong Kong'dan sonra 10. sırada yer almaktayken, 2009 yılında bir basamak yükselerek 9. sıraya yükselmiş ve Hong Kong'u 10. sıraya düşürmüştür.

En fazla turist çeken ilk on şehir arasına iki şehriyle giren tek ülke Türkiye'dir. Ancak Antalya için şehir turizmi kavramını kullanmak doğru olmayacaktır. Antalya'ya gelen turistlerin büyük çoğunluğu şehir merkezinden çok, şehir dışındaki Side, Alanya, Belek, Kemer, Finike, Kaş gibi turizm bölgelerinde konaklamaktadır.

Şehir turizmi kıyı turizminden farklı özelliklere sahiptir. Kıyı bölgelerine gelen turistlerin çoğu paket tur satışı ile gelmekteyken, şehir turizminde paket tur dışında önemli sayılabilecek sayıda turist kendi imkânları ile seyahat etmektedir. Bu nedenle şehrin turistler için kolay hale getirilmesi çok önemlidir.

İstanbul'un en büyük dezavantajı bu gözükmektedir. Özellikle ulaşım zorluğu en büyük problemlerden biridir. Birçok Avrupa ülkesinde havaalanlarından otel bölgelerine özel seferler bulunmaktadır. Bu havaalanı servisleri turistleri şehir merkezlerine bırakmakla yetinmemekte, belli başlı otel bölgelerindeki otellerin önüne kadar turistler götürmektedir. HAVAŞ veya Belediyelerin özellikle Sultanahmet-Laleli-Eminönü-Taksim bölgesi otellerine servis yapması bu güçlüğün aşılmasında çok önemli bir rol oynayacaktır.

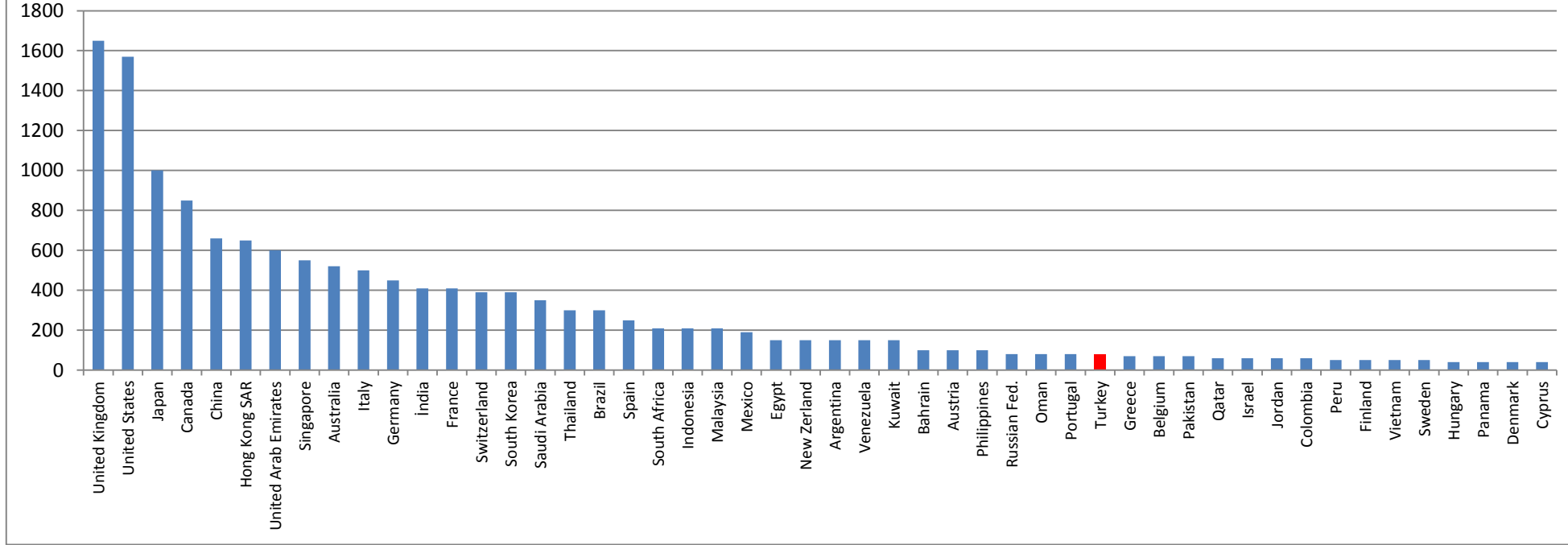
İş turizmi kuzey yarımkürede özellikle kış aylarında ve hafta içi ortaya çıkan bir aktivitedir¹¹. Ancak iş ve kongre turizmi kapsamında yatak sayısının arttırılması iş ve kongre turizminin geliştirilmesi için tek başına yeterli değildir. Bu bölge ve şehrin aynı zamanda gelişmiş bir ticari ve finansal aktivite içinde yer alması da önemlidir.

Son yıllarda İstanbul'da otel yatırımlarının arttığı gözlemlenmektedir. Diğer taraftan İstanbul'un uluslararası finans merkezi olma yolundaki adımları da artan oranlarda hızlanmıştır. Bunun en son ve somut örneğini genel merkezleri Ankara'da bulunan kamu bankaları ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Eximbank'ın İstanbul'a taşınması yönündeki karar oluşturmaktadır.

Eximbank'ın tamamı ile Vakıfbank'ın birçok bölümü 2012 yılında İstanbul'a taşınmıştır. Diğer kamu bankaları da peyderpey İstanbul'a taşınacaktır. Ataşehir'in finans merkezi olarak seçilmesi ile daha çok Avrupa yakasında öbeklenen otellerin Anadolu yakasına da yayılması beklenmektedir.

¹¹ John Swarbrooke, Susan Horner, **Business Travel and Tourism**, Oxford, Butterworth-Heinemann, 2001, S.28.

Grafik 6: Premium (First Class ve Business Class) Uluslararası Uçuşlar ('000)

Kaynak: 2011 World Economic Forum - **The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011** – IATA PaxIS.(Çevrimiçi),<http://www.weforum.org/reports/travel-tourism-competitiveness-report-2011>.

Yukarıdaki tabloda 2009 yılında dünyanın en büyük 50 ekonomisindeki uluslararası premium uçuş sayıları gösterilmektedir. Uçuş segmenti ile turizm gelirleri arasında bağ kurmak gerekirse First Class ve Business Class yolcu sayısı ne kadar artarsa turizm gelirlerinin de o derece artacağı sonucuna varılabilir. Çünkü bu sınıflarda uçan yolcuların gelir seviyeleri yüksektir. Nitekim First Class ve Business Class yolcuların toplam yolcu sayısına oranı %8 iken, bu yolculardan elde edilen seyahat gelirinin tüm seyahat gelirlerine oranı %26'ya ulaşmaktadır. Premium uçuşlarda ilk 10 ülke incelendiğinde Birleşik Arap Emirlikleri hariç tüm ülkelerin gelişmiş ekonomiler olduğu görülmektedir. Türkiye ise bu uçuşlarda 35. sırada yer almaktadır.

1.1.1.2.1. Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Payı

Turizmin ekonomik göstergelerinden bir diğeri de, turizmden elde edilen döviz gelirlerinin ihracattan elde edilen gelire oranıdır. Turizm ülkenin döviz girdilerini hem artırması hem de çeşitlendirmesi nedeniyle geleneksel ihracatta meydana gelen fiyat düşüşleri ve dalgalanmalardan ülkenin daha az etkilenmesine de katkıda bulunmaktadır¹².

Turizmde tüketim, üretimin yapıldığı yerde gerçekleşmektedir. Bu nedenle ihracatçı ülke için ambalaj, paketleme, navlun, gümrükleme ve benzeri ihraç giderleri turizmde söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle döviz kazandırıcı işlemler arasında turizm, en az maliyetle döviz girdisi sağlayan sektörlerden biri haline gelmektedir. Bunun yanında ihracatta ihraç konusu malların yabancı taşıma şirketleri tarafından gerçekleştirilmesi durumunda navlun gideri ortaya çıkmaktadır. Oysa turizm hareketlerinde turistlerin yurtiçi taşıma şirketleri tarafından taşınması durumunda mal ihracatının tam tersine navlun geliri elde edilmektedir.

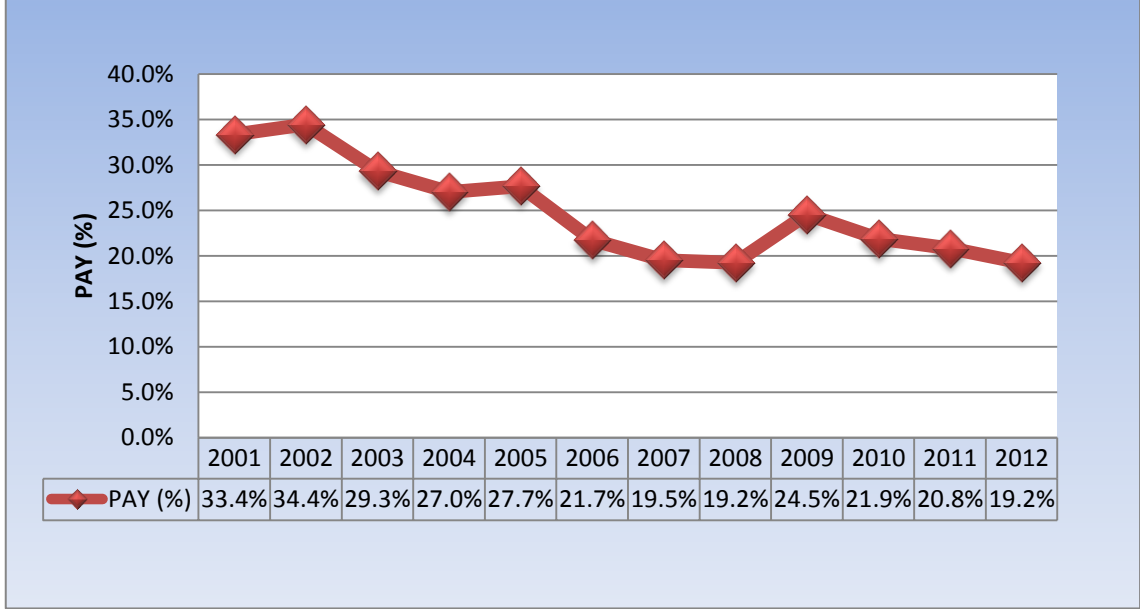
Turizm hizmet satışlarını mal satışlarından ayıran diğeri bir etken ise, üretilen malların satışı zamana yayılabilmekte iken, turizm gibi hizmet satışlarının ertesi günlere sarkması veya zamana yayılması bu işletmeler için göreceli bir kayıp oluşturmaktadır. Bu durum özellikle konaklama işletmelerinde çok fazla ön plana çıkmaktadır. %60 doluluk oranı olan bir otelde boş yatakları temsil eden %40'lık oran, otel için tekrar telafisi olmayan bir kayıp yaratmaktadır.

Turizm sayesinde dış satımı olanaklı olmayan jeo-ekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlık, değer ve olaylar ile spesifik bazı hizmetlerin dış satımı yapılmakta ve ülkeye döviz girişi sağlanmaktadır¹³.

¹² M. Thea Sinclair, Adam Blake, Guntur Sugiyarto, "The Economics of Tourism", **Classic Reviews in Tourism**, Ed. Chris Cooper, Clevedon, UK, Channel View Publications, 2003, s. 37.

¹³ C. Erdem Hepaktan, Serkan Çınar, "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 8, No: 2, 2010, s.144.

Grafik 7: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri İçindeki Paylarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ve Turizm Bakanlığı verilerinden grafik haline getirilmiştir.

Turizmin ihracat gelirleri içindeki payı 2000’li yıllarda önemli ölçüde artmıştır. 1965 yılında turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içindeki payı yalnızca %3 iken, bu pay 1980 yılında %11,2’ye, 1985 yılında % 18,6’ya, 2002 yılında ise %34,4’e yükselmiştir. Turizm gelirlerinin ihracata oranı, 2002 yılından itibaren sürekli gerileyerek 2003’te %29,3’e, 2005’te %27,7’ye, 2006’da %21,7’ye, 2007’de %19,5’a, kadar gerilemiştir. 2012 yılı itibariyle ise bu oran %19,2 olmuştur. 2000’li yıllardaki düşüşün temelinde yatan gerçek neden ise, turizm gelirlerindeki azalıştan değil, ihracat gelirlerinin artışından kaynaklanmaktadır.

2009 yılı itibariyle dünya genelinde turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı incelendiğinde ise %62,6 ile Yunanistan’ın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu ülkeyi %49,9 ile Mısır, %36,5 ile Fas ve %24,5 ile Türkiye takip etmektedir. %20,8 ile İspanya, Türkiye’den hemen sonra yer almaktadır. Turizm gelirlerinin ihracata oranı incelendiğinde İlk 5’te yer alan tüm ülkelerin Akdeniz çanağında yer alması dikkat çekicidir.

Bu durumun ortaya çıkmasındaki en temel etkenlerden biri, dünyada turizm hareketlerinin en yoğun olduğu bölgenin Akdeniz havzasında yer almasıdır. Ancak bunun yanında ilk 3 sırada yer alan ülkeler incelendiğinde bu ülkelerin ihracat gelirlerinin düşük olmasının da, turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içindeki payının yüksek olmasında katkısı göz ardı edilmemelidir.

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı

YILLAR	Turizm Gelirlerinin İhracata oranı	YILLAR	Turizm Gelirlerinin İhracata oranı
1963	2,1	1988	20,2
1964	2	1989	22
1965	3	1990	24,9
1966	2,5	1991	19,5
1967	2,5	1992	24,7
1968	4,9	1993	25,8
1969	6,8	1994	23,9
1970	8,8	1995	22,9
1971	9,3	1996	25,7
1972	12,4	1997	30,8
1973	13	1998	28,9
1974	12	1999	19,6
1975	14,3	2000	27,5
1976	9,2	2001	33,4
1977	11,7	2002	34,4
1978	10,1	2003	29,3
1979	12,4	2004	27,0
1980	11,2	2005	27,7
1981	8,1	2006	21,7
1982	6,4	2007	19,5
1983	7,2	2008	19,2
1984	11,8	2009	24,5
1985	18,6	2010	21,9
1986	16,3	2011	20,8
1987	16,9	2012	19,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ve Turizm Bakanlığı verilerinden tablo haline getirilmiştir.

Tablo 2’de Türkiye’nin 1963 yılından bu yana turizm gelirlerinin ihracat gelirleri içindeki payları yer almaktadır. Son üç yılda bu payın %20’ler bandına oturduğu gözlemlenmektedir.

2000’li yılların başında %34’lere kadar çıkan turizm gelirlerinin son yıllarda %20’ler seviyesine gerilemesinin nedenleri arasında ihracat gelirlerindeki artışın etkisi de yer almaktadır. Ancak son yıllarda artan turist sayısına paralel olarak turizm gelirlerinde kayda değer bir artışın sağlanamaması da bu etkenlerin arasında yer almaktadır.

1.1.1.2.2. Turizm Gelirlerinin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) İçindeki Yeri

Bir ülkenin ekonomisinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı o ülkenin ulusal üretimini oluşturur. Bir ülkenin ekonomisinde bir yıl içinde üretilen tüm mal ve hizmetlerin toplam parasal değerine Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) denir.

Ancak GSYH’nin farklı hesaplama yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi üretim yöntemiyle gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) hesaplamasıdır. Bu hesaplama göre GSYH, bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde, yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin değerleri toplamından bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının düşülmesi sonucu elde edilen değerdir.

Gelir yöntemi ile GSYH hesaplamasında ise, ekonomide üretim faktörlerine yapılan ödemelerin toplam değeri Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya eşittir.

Harcama yöntemiyle GSYH, bir ekonomide belli bir dönemde tüketime ve yatırıma yönelik olarak tüm nihai mal ve hizmetlere yapılan toplam harcamalar ile net ihracattan oluşmaktadır.

GSYH, ekonominin bir yıllık dönemini veya belli bir dönemini gösteren bir resme benzetilebilir. Resmin daha önceki yıllarla/dönemlerle ve diğer ülkelere ait resimlerle karşılaştırılması ekonomi hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapılmasını sağlar¹⁴.

Turizm hizmetler sektörü altında yer almakta olup, ülkemizde hizmetler sektörünün GSYH içindeki ağırlığı mal üretimine göre daha yüksektir.

Tablo 3: Hizmetler Sektörünün GSYH İçindeki Payı (%)

Yıllar	2000	2007	2008	2009	2010	2011
Hizmetler Sektörünün GSYH İçindeki Payı	64,6	69,1	69,6	69,8	68,8	68,5

Kaynak: 01.02.2013 tarihli Türkiye İstatistik Kurumu Verisi, (Çevrimiçi): http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=55

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'nın büyük bir oranını hizmetler sektörü oluşturmaktadır. Tablo 3'te yıllar itibariyle hizmetler sektörünün GSYH içindeki payları gösterilmiştir.

Hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı 2000 yılında %64,6 iken, bu pay 2009 yılında %69,8 seviyesine yükselmiştir. 2011 yılında ise bu payın %68,5 olarak gerçekleşmiştir.

Hizmetler sektörünün dış gelirler içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. 2010 yılında 34,7 milyar ABD doları olan hizmet dış ticaret geliri, 2011 yılında 38,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Hizmet dış ticaret gelirinin mal ihracatına oranı ise 2010 yılında %28,7 iken 2011 yılında %26,9 olmuştur. Hizmet dış ticaret geliri içerisinde turizm, taşımacılık ve inşaat sektörlerinin ağırlığı bulunmaktadır.

¹⁴ Özcan Yağcı, **Turizm Ekonomisi**, Ankara, Detay Y., 2007, s.151.

Tablo 4: Hizmetler Sektörü Alt Dalında Turizmin GSYH İçindeki Payı

Yıllar	Hizmetler Sektörü Alt Dalında Turizmin GSYH İçindeki Payı
2007	11,9
2008	10,3
2009	12,7
2010	7,9
2011	16

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verisi, (Çevrimiçi): http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=55, 01 Şubat 2013.

Hizmetler sektörü alt dalı içerisinde turizmin GSYH içindeki payı ise 2007, 2008 ve 2009 yıllarında ortalama %11'ler seviyesinde seyretmiştir. 2010 yılında bu oran %8'e kadar düşmüş ancak 2011 yılında iki katına çıkarak %16'ya ulaşmıştır.

Turizmin GSYH içindeki yeri 1960'lı yıllarda %0,1 civarında iken 1980'li yıllarda ortalama %0,6 civarında seyretmiş, 2006 yılında %5,2'ye yükselmiştir. 1980'li yıllardan 2006 yılına gelinceye dek yaklaşık 9 kat artış göstermiştir.

Ancak bu oranın 2007 – 2011 yılları arasında önceki yıllara oranla giderek küçüldüğü görülmektedir. Bu küçülmenin özellikle 2007 yılından itibaren başlaması, küçülmenin en önemli nedeninin 2007 sonrası sektörü etkileyen küresel finans krizi olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitekim Türkiye bu dönemde turist sayısını arttırmasına ve dünya sıralamasında üst basamaklara tırmanmasına rağmen, turizm gelirlerinde aynı oranda artış sağlayamamıştır. Bunun sonucu olarak da turizm gelirlerinin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) içindeki payı azalmıştır.

Tablo 5: Yıllar İtibariyle Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı

YILLAR	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	YILLAR	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı
1963	0,1	1988	2,6
1964	0,1	1989	2,4
1965	0,2	1990	2,1
1966	0,1	1991	1,8
1967	0,1	1992	2,3
1968	0,2	1993	2,2
1969	0,3	1994	3,3
1970	0,5	1995	2,9
1971	0,5	1996	3,2
1972	0,6	1997	4,2
1973	0,8	1998	3,8
1974	0,6	1999	2,8
1975	0,5	2000	3,8
1976	0,4	2001	6,9
1977	0,4	2002	6,6
1978	0,4	2003	5,5
1979	0,5	2004	5,3
1980	0,6	2005	5,0
1981	0,8	2006	4,2
1982	0,7	2007	2,8
1983	0,8	2008	3,0
1984	1,7	2009	3,4
1985	2,8	2010	2,8
1986	1,6	2011	2,3
1987	2,0		

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir.

Tablo 5'ten de görülebileceği gibi, turizm gelirleri 2000'li yılların başlarında %5 ve %6 seviyelerinde seyretmekte iken 2011 yılında bu oran %2,3 seviyesine kadar gerilemiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasındaki en temel neden turizm gelirlerindeki artışın GSYH'deki büyümenin altında kalmasıdır.

1.1.1.2.3. Turizmin Ödemeler Dengesine Etkisi

Ödemeler dengesi bir ülkenin bir yılda veya belli bir dönemde dış ülkelere olan mal, sermaye, hizmetlerden kaynaklanan döviz girdi ve çıktıları gösteren bilançodur. Ödemeler bilançosu aşağıdaki kalemlerden oluşmaktadır.

Tablo 6: Ödemeler Dengesi Analitik Sunum (Milyon ABD Doları) 2011 (Ocak-Ekim)

A-	CARİ İŞLEMLER HESABI	-65,057
1.	İhracat f.o.b.	118,488
2.	İthalat f.o.b.	-194,961
	Mal Dengesi	-76,473
3.	Hizmetler Dengesi: Gelir	34,196
4.	Hizmetler Dengesi: Gider	-17,243
	Mal ve Hizmet Dengesi	-59,520
5.	Gelir Dengesi: Gelir	3,462
6.	Gelir Dengesi: Gider	-10,231
	Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-66,289
7.	Cari Transferler	1,232
B.	SERMAYE HESABI	0
C.	FİNANS HESABI	55,716
8.	Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-1,770
9.	Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	11,527
10.	Portföy Hesabı-Varlıklar	2,569
11.	Portföy Hesabı-Yükümlülükler	12,947
11.1.	Hisse Senetleri	-962
11.2.	Borç Senetleri	13,909
12.	Diğer Yatırımlar-Varlıklar	10,469
12.1.	Merkez Bankası	2
12.2.	Genel Hükümet	-80
12.3.	Bankalar	-443
12.4.	Diğer Sektörler	10,990
13.	Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	19,974
13.1.	Merkez Bankası	-1,700
13.2.	Genel Hükümet	1,656
13.3.	Bankalar	10,048
13.4.	Diğer Sektörler	9,970
	Cari,Sermaye ve Finansal Hesaplar	-9,341
D.	NET HATA VE NOKSAN	13,140
	GENEL DENGE	3,799
E.	REZERV VARLIKLAR	-3,799
14.	Resmi Rezervler	-1,707
15.	Uluslararası Para Fonu Kredileri	-2,092

Kaynak: TCMB Verisi, (Çevrimiçi): <http://www.tcmb.gov.tr/odemedenge/odemelerdengesi.xls>, 11 Mart 2013.

Turizm, ödemeler dengesinde Cari İşlemler Hesabı'nın altında yer alan Hizmetler Dengesi kategorisinde yer almaktadır. Hizmetler dengesi kategorisi altında yer alan turizm dışındaki diğer hizmet kalemleri; taşımacılık, inşaat hizmetleri, sigorta hizmetleri, finansal hizmetler, diğer ticari hizmetler, resmi hizmetler ve diğer hizmetlerdir.

Tablo 7: Turizmin Cari İşlemler Hesabı İçinde Gösterilmesi (Milyon ABD Doları) 2011 (Ocak-Ekim)

I -	CARİ İŞLEMLER HESABI		-65,057
		Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi(A+B+C)	-66,289
		Mal ve Hizmet Dengesi (A+B)	-59,520
A.	DIŞ TİCARET DENGESİ		-76,473
		Toplam Mal İhracatı	118,488
		Toplam Mal İthalatı	-194,961
B.	HİZMETLER DENGESİ		16,953
		Gelir	34,196
		Gider	-17,243
1.	Taşımacılık		2,069
		Gelir	9,466
		Gider	-7,397
1.1.	Navlun		-2,228
		Gelir	2,937
		Gider	-5,165
1.2.	Diğer Taşımacılık		4,297
		Gelir	6,529
		Gider	-2,232
2.	Turizm		16,811
		Gelir	20,746
		Gider	-3,935
3.	İnşaat Hizmetleri		615
		Gelir	615
		Gider	0
4.	Sigorta Hizmetleri		-384
		Gelir	736
		Gider	-1,120
5.	Finansal Hizmetler		-570
		Gelir	450
		Gider	-1,020
6.	Diğer Ticari Hizmetler		-1,063
		Gelir	231
		Gider	-1,294
7.	Resmi Hizmetler		-918
		Gelir	454
		Gider	-1,372
8.	Diğer Hizmetler		393
		Gelir	1,498
		Gider	-1,105

Kaynak: TCMB Verisi, (Çevrimiçi): <http://www.tcmb.gov.tr/odemedenge/odemelerdengesi.xls>, 11 Mart 2013.

Turizm; yolcu olarak tanımlanan kişiler tarafından bir ülkede kalışları süresince o ülkeden sağladıkları mal ve hizmetlerin kullanımını ve hediye olarak yanlarında götürdükleri malları kapsar. Yolcuların uluslararası taşınması ise turizm kaleminden ziyade yolcu hizmetleri (diğer taşımacılık) kaleminde gösterilmektedir.

Dış ödemeler bilançosunun açık veya fazla vermesi farklı ekonomik etkilere sahiptir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunun ödemeler dengesi negatiftir. Yani mal, sermaye ve hizmetlerden kaynaklanan döviz ödemeleri, yine bu hizmetlerden sağlanan döviz girdilerinden daha fazladır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler bazen dönemsel bazen de kronik olarak döviz darboğazları ile karşılaşabilmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin turizmi geliştirme çabalarının temelinde döviz gelirlerini arttırarak, ödemeler dengesindeki döviz açığını kapatmak yatmaktadır.

Turizm hareketlerinden elde edilen gelirler ödemeler dengesine olumlu etki sağlarken, turizm giderleri ise ödemeler dengesini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle bütün ülkeler turizm gelirlerinin turizm giderlerinden fazla olmasını tercih etmektedirler. Turizm giderlerinin turizm gelirlerinden daha büyük olması durumunda negatif değer ödemeler dengesine negatif olarak yansiyacak ve ödemeler dengesi açık vermişse bu açığı daha da büyütecektir. Tam tersi durumda ise yani turizm gelirlerinin turizm giderlerinden daha büyük olduğu durumlarda ise ödemeler dengesindeki açığın kapatılmasına pozitif katkı sağlayacaktır.

Japonya, Almanya gibi ülkelerin turizm giderleri, turizm gelirlerinden daha fazladır. Ancak bu ülkelerin ödemeler dengesi zaten fazla verdiği için bu durum bu ülkeler için bir sorun yaratmamaktadır. Hatta ödemeler dengesindeki kayda değer fazlalıklar enflasyona neden olabileceğinden ödemeler dengesindeki fazlalığın azaltılmasına yönelik olarak turizm giderlerinin arttırılması amacıyla bu ülkelerin vatandaşları uluslararası turizm hareketlerine katılmak için teşvik edilmektedir¹⁵.

¹⁵ C. Erdem Hepaktan, Serkan Çınar, **a.g.e.**, s.135.

Tablo 8: Cari İşlemler Dengesi (Milyar ABD Doları)

	2010	2011	2012 (T)	2013 (T)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-46,6	-77,1	-58,7	-60,7
DIŞ TİCARET DENGESİ	-56,4	-89,1	-73,4	-77,4
İhracat (fob)	117,9	140,7	145,3	164,2
İhracat (fob)	113,9	134,9	149,5	158,0
Bavul Ticareti ve Uyarlama	4,0	5,8	-4,2	6,2
İthalat (fob)	-173,9	-224,9	-223,1	-241,4
İthalat (cif)	-185,5	-240,8	-239,5	-253,0
Navlun ve Sigorta ve Uyarlama	11,6	16,0	16,4	11,6
HİZMETLER DENGESİ	15,5	18,0	19,9	22,6
Gelir	34,7	38,6	40,3	44,0
Gider	-19,3	-20,6	-20,5	-21,5
Turizm	16,0	18,0	19,3	21,0
Gelir	20,8	23,0	23,5	25,4
Gider	-4,8	-5,0	-4,3	-4,4
GELİR DENGESİ	-7,1	-7,8	-6,8	-7,7
Gelir	4,5	4,0	4,8	5,0
Gider	-11,6	-11,7	-11,6	-12,7
Yatırım Geliri Dengesi	-7,0	-7,6	-6,6	-7,5
Doğrudan Yatırımlar	-2,2	-2,8	-2,2	-2,4
Portföy Yatırımları	-0,5	-0,9	-0,4	-0,5
Diğer Yatırımlar	-4,3	-3,9	-4,1	-4,6
Faiz Geliri	1,1	1,2	1,7	1,8
Faiz Gideri	-5,4	-5,1	-5,8	-6,4
Uzun Vade	-5,1	-4,5	-4,8	-5,4
CARİ TRANSFERLER	1,4	1,7	1,6	1,8

(T) : Tahmini

Kaynak: 23 Ekim 2012 tarih, 28450 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “4/10/2012 Tarihli ve 2012/3839 Sayılı 2013 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki 2013 Yılı Programı”, s.37.

2011 yılında 23 milyar ABD dolarına ulaşan turizm gelirleri, 2012 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemindeki seviyesini koruyarak 14,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler dengesinin en önemli kalemi olan turizm gelirlerinin, 2012 yılının tamamında 23,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Turizm gelirlerinde 2011 yılına göre kayda değer bir artışın gerçekleştirilememesinde çevre ülkelerde yaşanan olumsuzluklarla birlikte AB ülkelerindeki durgunluğun devam etmesi etkili olmuştur. 2012 yılı Ocak-Ağustos döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 12,7 oranında artarak 13,1 milyar ABD doları olan hizmetler dengesi fazlasının, yılın tamamında yaklaşık 20 milyar ABD doları olması beklenmektedir. 2013 yılında turizm gelirlerinin 25,4 milyar ABD

dolarına ulaşacağı, hizmetler dengesinin ise 22,6 milyar ABD doları fazla vereceği tahmin edilmektedir. 2013 yılında gelir dengesinde 7,7 milyar ABD doları açık öngörülürken, cari transferler kaleminde 1,8 milyar ABD doları fazla beklenmektedir¹⁶.

1.1.1.2.4. Dış Ticaret Açığını Daraltmada Turizmin Payı

Dış ticaret açığı ve turizm kavramları günlük literatürde giderek daha fazla duyduğumuz kavramlar haline gelmektedir. İthal edilen mal ve hizmetlerin toplam değerinin ihraç edilen mal ve hizmetlerin toplam değerinden yüksek olduğu durumlarda dış ticaret açığı söz konusudur ve bu iki rakam birbirinden çıkarıldığında dış ticaret açığı miktarı belirlenmiş olur.

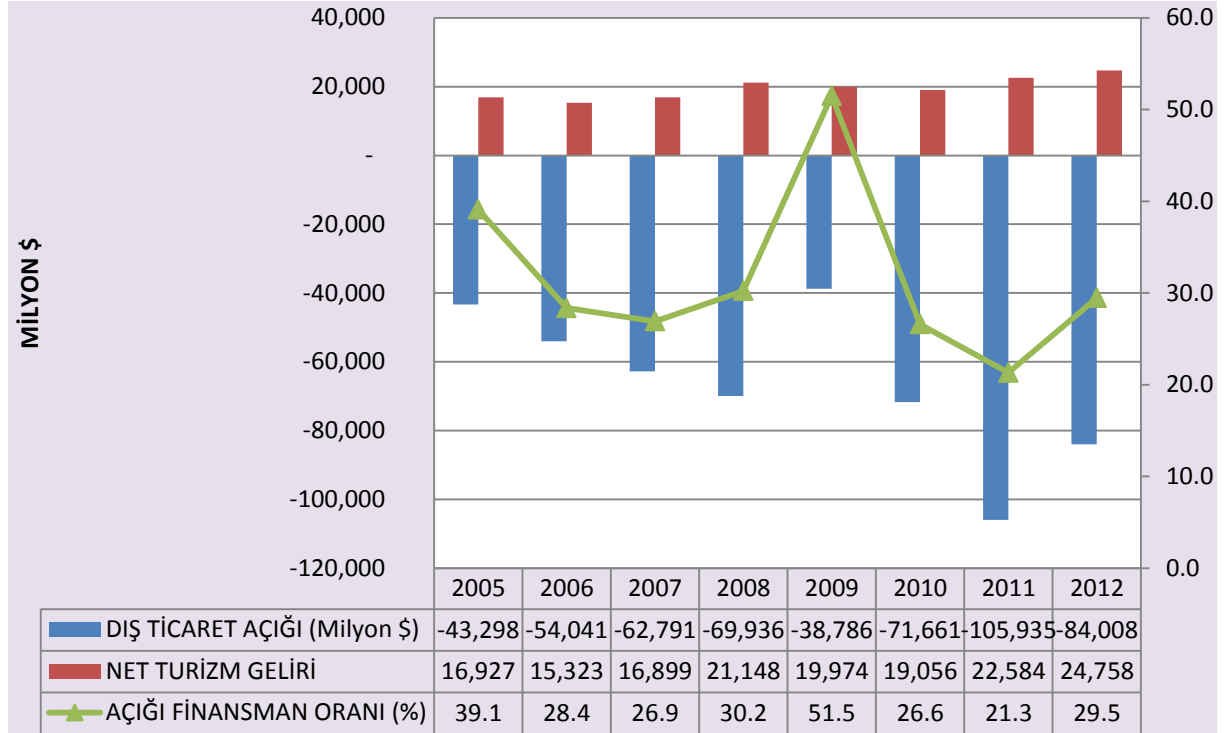
İhraç edilen mal ve hizmetlerin toplam değerinin, ithal edilen mal ve hizmetlerin toplam değerinden fazla olduğu durumlarda ise dış ticaret fazlası söz konusudur. Ancak Türkiye’de ithalat gelirleri her zaman ihracat gelirlerinden fazla olmuştur. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte en temel neden olarak sayabileceğimiz etken Türkiye’nin petrol ve doğalgazı yurt dışından ithal ediyor olması olarak gösterilebilir. İkinci olarak ihracat büyüklüğümüz ne olursa olsun; ihraç ettiğimiz ürünlerin ara mallarının ve hammaddelerinin yine ithalat yolu ile karşılanmasıdır. Bu durum bir tür çıkmaz bir döngü yaratmaktadır.

Turizm, Türkiye için önemli bir döviz kaynağı oluşturarak ödemeler dengesi problemlerinin ve dolayısıyla dış ticaret açığının giderilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye bu nedenle özellikle kalkınma planlarında ödemeler dengesi açığını turizm gelirleri ile azaltmayı hedeflemiştir. Bu nedenle de turizm sektörü, Türkiye’nin ekonomik kalkınma stratejisinde anahtar sektör olarak kabul edilebilecek bir konuma sahiptir. Türkiye’nin geleneksel tarım ve sanayi ürünleri ihracatından, gerekli döviz gereksinimini bütünüyle kapatacak bir gelişme beklemek, kısa ve orta

¹⁶ 23 Ekim 2012 tarih, 28450 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “4/10/2012 Tarihli ve 2012/3839 Sayılı 2013 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki 2013 Yılı Programı”, s.38.

vadede gerçekleşmesi zor bir olasılıktır. İşçi dövizleri ve dış finansman girdileri ise her zaman istenen boyutlara ulaşamamaktadır. Bundan dolayı dış aktif turizmin, Türkiye için önemli döviz girdisi sağlayabileceği görülmektedir¹⁷.

Grafik 8: Dış Ticaret Açığını Daraltmada Turizmin Payı (%)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir.

Dış ticaret açığını daraltmada turizmin payı, turizm gelirlerinden turizm giderleri düşüldükten sonra ortaya çıkan net turizm geliri rakamının, ihracat gelirlerinden ithalat giderleri düşüldükten sonra ortaya çıkan dış ticaret dengesi rakamına bölünmesi suretiyle bulunur.

$$\text{Karşılama Oranı} = \frac{\text{Uluslararası Turizm Dengesi (Net Gelir)}}{\text{Dış Ticaret Dengesi (İhracat – İthalat)}}$$

¹⁷ Ali Çımat, Ozan Bahar, “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, Antalya, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (6) 2003, s.4.

Dış ticaret açığının düşük, turizm gelirlerinin yüksek olduğu senaryo, turizm gelirlerinin dış ticaret açığını finanse etme oranının en yüksek olduğu ve en iyi senaryodur. Dış ticaret açığının yüksek, turizm gelirlerinin düşük olduğu senaryo ise en kötü senaryo olup, bu tür bir durumda turizmin dış ticaret açığını finanse etme oranı çok düşük kalacaktır.

1.1.2. Dünya ve Türkiye Turizm Hareketlerinin Dağılımı

Gerek iç turizm hareketleri gerekse dış turizm hareketleri yaz aylarında yoğunlaşmakta ve belli bölgelerde öbekleşmektedir. Turizmin mevsimsel ve coğrafi dağılımının geliştirilmesi için turistik ürün çeşitlerinin artırılması gerekmektedir. Türkiye eşsiz coğrafi, kültürel ve tarihi zenginlikleri ile turizm sezonunun uzatılması ve turizm hareketlerinin daha geniş bir coğrafyaya yayılması için çok elverişli koşullara sahiptir.

Diğer taraftan çalışanların izinlerinin genellikle yine yaz aylarında kullanılması, okulların bu aylarda tatil olması gibi etkenler de Temmuz ve Ağustos aylarının liderliğine katkıda bulunmaktadır.

Ancak turizmin sezonsal özelliği bu etkenlerin yanında turizm arzında bulunan ülkelerin kaynakları ile de yakından ilgilidir. Örneğin kış turizmi, kültürel turizm, şehir turizmi gibi kaynaklara sahip ülkelerin turizm sezonunu bütün bir yıla yayma şansına sahiptir¹⁸.

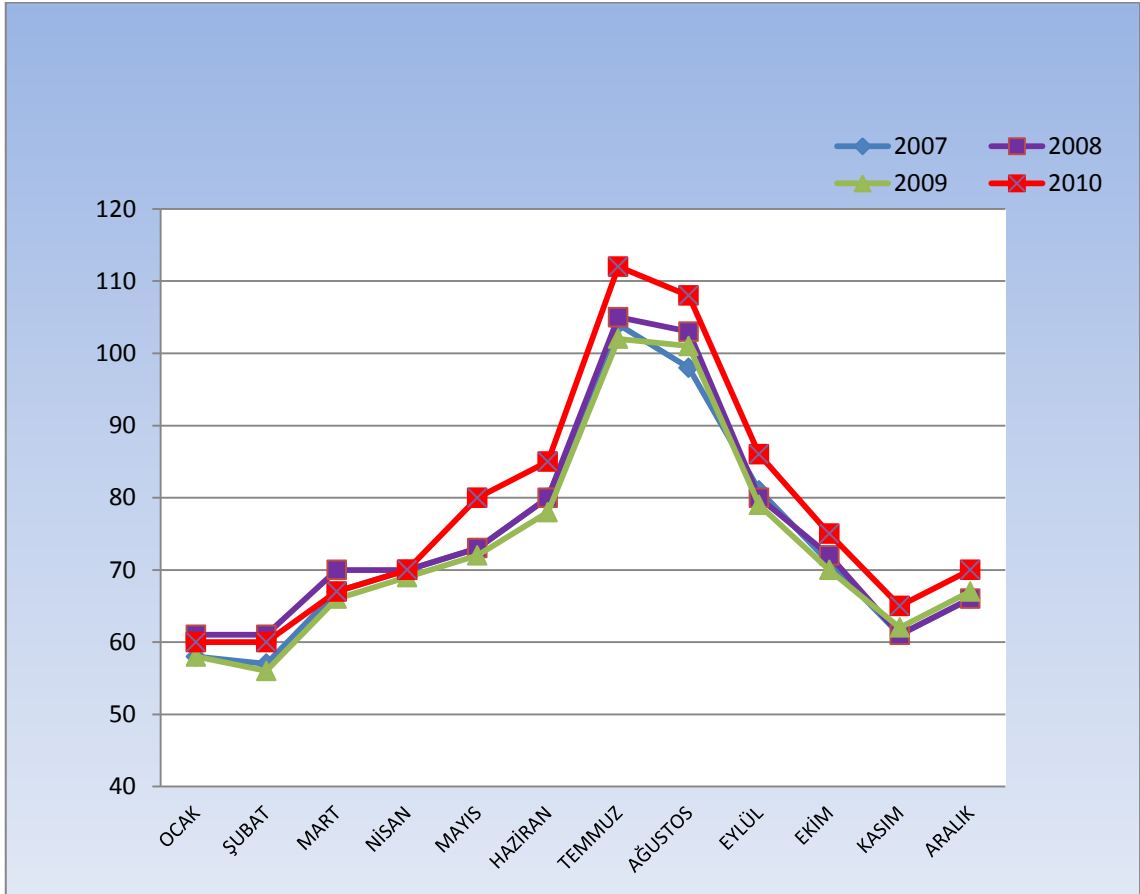
1.1.2.1. Dünya Genelindeki Turizm Hareketlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı

2007 – 2010 yılları arası 4 yıllık Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verileri incelendiğinde turizm hareketlerinin Haziran ayından itibaren kayda

¹⁸ Peter U.C. Dieke, “Aspects of Tourism Behavior”, **Research Themes for Tourism**, Ed. Peter Robinson, Sine Heitmann, Peter Dieke, Oxfordshire, UK, CAB International 2011. s.25.

değer biçimde yükselişe geçtiği Temmuz ve Ağustos aylarında zirveye ulaştığı ve Eylül ayından itibaren ise yeniden kayda değer biçimde düşmeye başladığı gözlemlenmektedir. Son dört yılda Temmuz ayı zirvedeki yerini korumuştur. Temmuz ve Ağustos gibi en sıcak ayların diğer aylara göre bu denli yoğun ilgi görmesinin en temel nedenlerinden biri, en yoğun turist gönderen ülkelerin refah seviyesi yüksek Orta ve Kuzey Avrupa ülkeleri olmasıdır. Bu ülkelerde kışların soğuk ve sert geçmesi, deniz ve sığağa olan özlemi arttırmakta ve kıyı turizminin bu ülkelerde popüler olmasına neden olmaktadır.

Grafik 9: Uluslararası Turizm Hareketleri (Aylık Değerlendirme)

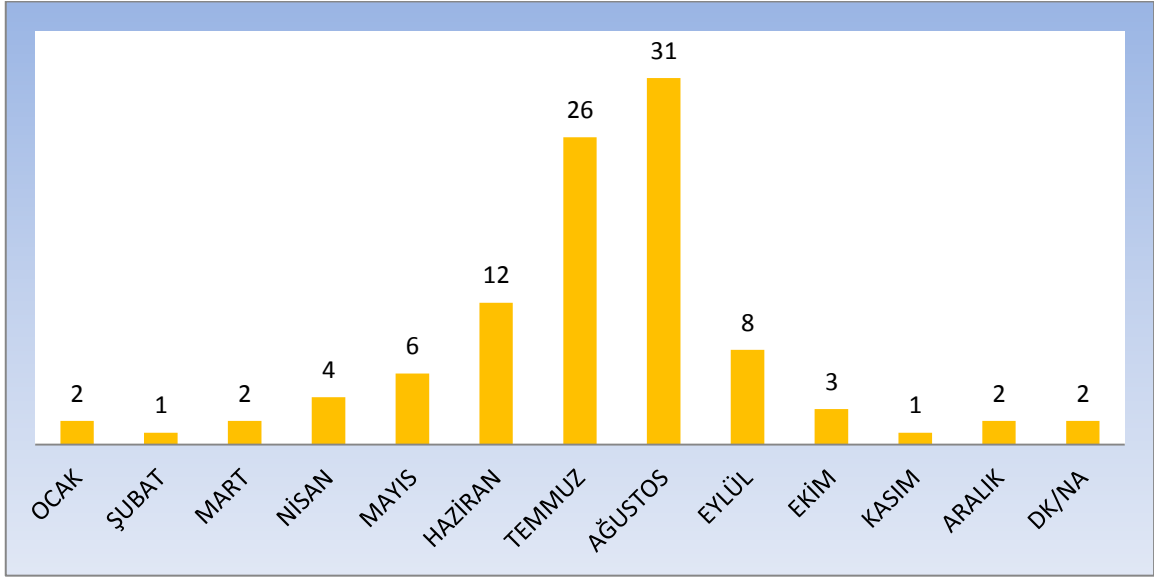

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Tourism Highlights, 2011 Edition, S.3.

Eurobarometer tarafından Avrupa Birliği genelinde yapılan ankette de bu dağılımın gerek ülkemiz gerekse dünya turizm hareketleri ile benzeştiği görülmektedir.

Avrupa genelinde Temmuz ve Ağustos ayları dışında tatil oranları dikkate alındığında ise Finlandiya (%65), İngiltere (%62), Almanya (%57), İrlanda (%55), İsveç (%51) oranları ile bu trendin dışına çıkmaktadır.

Grafik 10: Avrupa Birliği Seyahat Ayı Tercihi Anketi (%)

Kaynak: European Commission, Eurobarometer, “Europeans and Tourism” - Autumn 2009, Analytical Report, Publication Date: October 2009.

1.1.2.2. Türkiye’de Turizm Hareketlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı

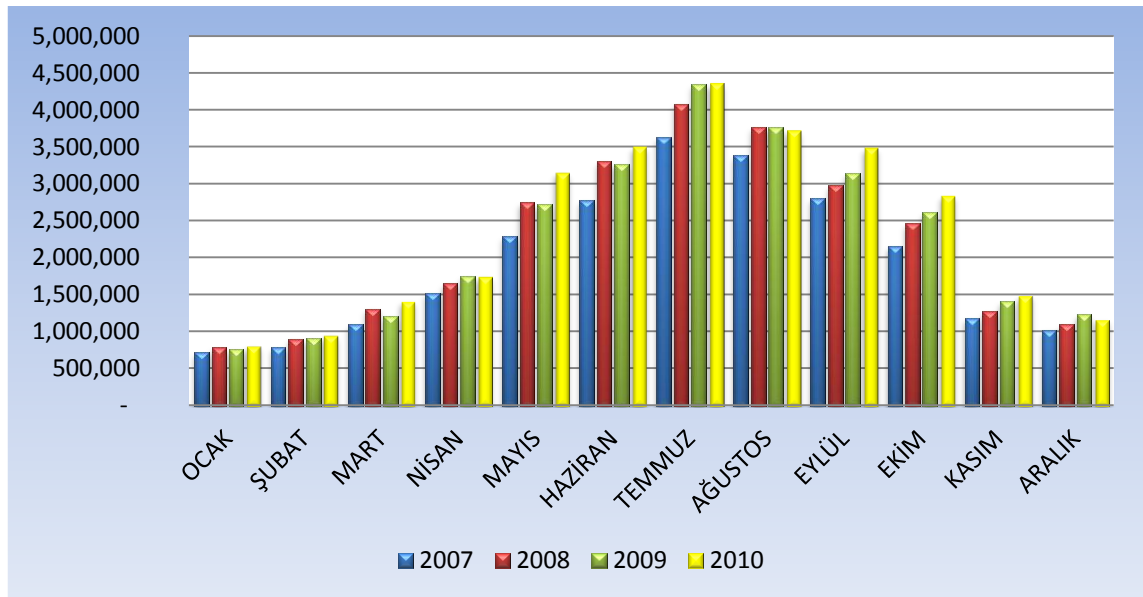
Ülkemizde turizm hareketleri genellikle Temmuz ve Ağustos aylarında yoğunlaşmaktadır. Bu iki ay dışındaki en yoğun aylar ise sırasıyla Haziran, Eylül, Mayıs ve Ekim aylarıdır. Sezonsal etkinin kırılarak, sezonun uzun vadeye yayılması turizm politikalarının en temel problemlerinden birini oluşturmaktadır. Ancak sezonsal etkinin tam olarak kırılması mümkün olmayıp, bu etkinin azaltılması söz konusu olabilir¹⁹. Turist sayısı ve turizm gelirlerinin aylık dağılımı incelendiğinde Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarının ülkemizde en az turist sayısı ve en az turizm geliri elde

¹⁹ Charles R. Goeldner, J. R. Brent Ritchie, **Tourism: Principles, Practices, Philosophies**, 9. bs., New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, 2003, s.398.

edilen aylar olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum, ülkemizde kış turizmine yönelik yatırımlar ile kış turizmine yönelik olarak yurt dışında tanıtım faaliyetlerinin artırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yurt dışındaki tatilcilerin Türkiye algısı genellikle güneş, deniz ve ucuz tatildir. Kış turizmi potansiyelimizin de harekete geçirilerek, yurt dışındaki tatilcilerde ülkemizin aynı zamanda kış turizminde de geniş bir potansiyele sahip olduğu yönünde bir kış turizmi algısı yaratılması faydalı olacaktır. Yabancı basın ve yayın organlarında ülkemizle ilgili yayımlanan reklam ve promosyon çalışmalarında genel bir Türkiye imajı üzerine yoğunlaşıldığı gözlemlenmektedir. Oysa yabancıların algılarında zaten bu reklam ve promosyonlarda işlenen olgular yer etmiş durumdadır. Bu tür reklam ve promosyonlarda hedef odaklı, ülkemizin yeni özelliklerini ortaya koyan temaların işlenmesi daha yararlı olacaktır. Türkiye, dünyada çok az ülkede bulunan hem yaz turizmi hem de kış turizmi potansiyelini birlikte barındıran nadir ülkelerden biridir. Kış turizmine yapılacak yatırımlar sonucu kış aylarındaki eğrinin yükseltilmesi mümkündür. Nitekim Erzurum Sarıkamış bölgesine yapılan yatırımlar sonucu bu bölgeye özellikle Rusya ve İran'dan önemli ölçüde turist akışı gerçekleşmiştir.

Grafik 11: Yabancı Turist Sayısı - Yıllara Göre Aylık Dağılım

Kaynak: Turizm Bakanlığı'ndan derlenen verilerden tablo haline getirilmiştir.

Kış turizmi merkezleri sezonsal etkinin en fazla hissedildiği bölgeler olsa da bu turizm çeşidinde bile, yapılacak bir takım yatırımlarla sezonsal etkinin belli ölçülerde kırılması mümkündür. Örneğin Fransız Alplerinde yer alan kayak merkezi Vallee Blanche'da, civarda yer alan göllerden faydalanılarak yaz aylarında da kullanılmak üzere yapay kayak ve buz pistleri inşa edilmiş ve bu sayede yaz aylarında da turist sayısında önemli ölçüde artış sağlanmıştır²⁰.

Ülkemizin çok büyük bir kültürel ve tarihi zenginliğe sahip olması, kültürel ve tarihi yer ziyaretleri için en uygun mevsim olan sonbahar ve ilkbahar ayları için de büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Orta yaş grubu ve üzeri olan, çocuklarından ayrı yaşayan nüfus sezon dışında kalabalıktan uzak ve sakin bir ortamda tatil yapmayı tercih etmektedir²¹. Yine bu kesim tatil için çok sıcak yüksek sezon yerine ilkbahar ve sonbahar aylarını özellikle tercih etmektedir.

Avrupa kıtası dünyanın en yaşlı nüfusunu barındırmaktadır. Bu nedenle Avrupa kıtası emekli nüfusu yüksek ve boş zamanları bol bir nüfusa sahiptir²². Bu kıtanın aynı zamanda hem gelir seviyesinin yüksek olması hem de dünya üzerinde turizm ve seyahat talebinin en yüksek olduğu kıta olması büyük bir potansiyele işaret etmektedir. Bu nedenle bu yaş grubuna yönelik turizm politikalarının geliştirilmesi bu potansiyelimizin değerlendirilmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Belli başlı turizm çeşitleri dışında (kıyı turizmi, kış turizmi gibi) turizm talebinde bulunan gruplar homojen yapıda değildir ve çok farklı ilgi alanlarına sahip olabilmektedir²³. Bu nedenle sezonsal etkinin kırılması

²⁰ Christine Roberts, "Sport and Adventure Tourism", **Research Themes for Tourism**, Ed. Peter Robinson, Sine Heitmann, Peter Dieke, Oxfordshire, UK, CAB International, 2011, s.157.

²¹ David Bowie, Francis Buttle, **Hospitality Marketing**, Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004, s. 75.

²² Leonard J. Lickorish, Carson L. Jenkins, **An Introduction to Tourism**, Oxford, Butterworth-Heinemann, 1997, s.6.

²³ Simon Hudson, **Tourism and Hospitality Marketing, A Global Perspective**, London, SAGE Publications Ltd, 2005, s.205.

ile ilgili turizm politikaları belirlenirken bu heterojen yapıların çok iyi analiz edilmesi ve ilgi alanlarının çok iyi saptanması gerekmektedir.

Tatil denince ilk akla gelen yaz tatili olmakla birlikte dünyada yaz tatili dışında da çok farklı tatil dilimleri bulunmaktadır. İş dünyasındaki uygulamalar gereği tıpkı ülkemizde olduğu gibi dünyada da çalışanlar tatillerinin bir kısmını kış dönemlerine bölmektedirler. Son 20 yıllık dönemde yaz tatili dışında kullanılan 2. dilim tatilin de yurt dışında kullanıldığı gözlemlenmektedir²⁴. Bunun yanında kış dönemlerine denk gelen Hıristiyan dinine mensup ülkelerdeki Paskalya ve Noel tatilleri, yine dönüşümlü olarak kış aylarına denk gelebilen Müslüman ülkelerdeki dini bayramlar turizm sezonunun tüm aylara yayılmasında faydalanılabilecek unsurlardır.

Tatil ve seyahatin artık giderek bir alışkanlık ve hatta ihtiyaç haline dönüşmesi, hafta sonları bile insanların uluslararası turizm hareketlerine katılmaya teşvik etmektedir. Hafta sonu tatillerinde genellikle kültürel, tarihi ve eğlence amaçlı ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Özellikle İstanbul, kültür, tarih ve eğlence üçlüsünün tümüne sahip olması nedeniyle ön plana çıkmaktadır. Antalya ve İzmir de, eğlence turizmi konusunda yapılabilecek yatırımlarla potansiyeli harekete geçirilebilecek şehirler olarak değerlendirilmeye değer gözükmektedir.

Avrupa ülkelerinin seyahat alışkanlıkları son dönemde daha kısa sürelerle ancak daha fazla seyahate çıkılması yönündedir. Ayrıca Avrupa ülkeleri vatandaşları arasında kısa süreli şehir turizmi ve kültür turizmi tercihleri yükselmektedir²⁵. Ülkemizin coğrafi olarak Avrupa ülkelerine yakın ve birkaç saatlik uçuş mesafesinde olması bu tür hafta sonu ve kültür amaçlı seyahatler için ülkemiz açısından avantaj yaratmaktadır.

Yapılan bir diğer araştırmada ise kültür ve alışkanlıkların seyahat tercihlerini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur. Örneğin Avrupa ve Amerika kıtasında

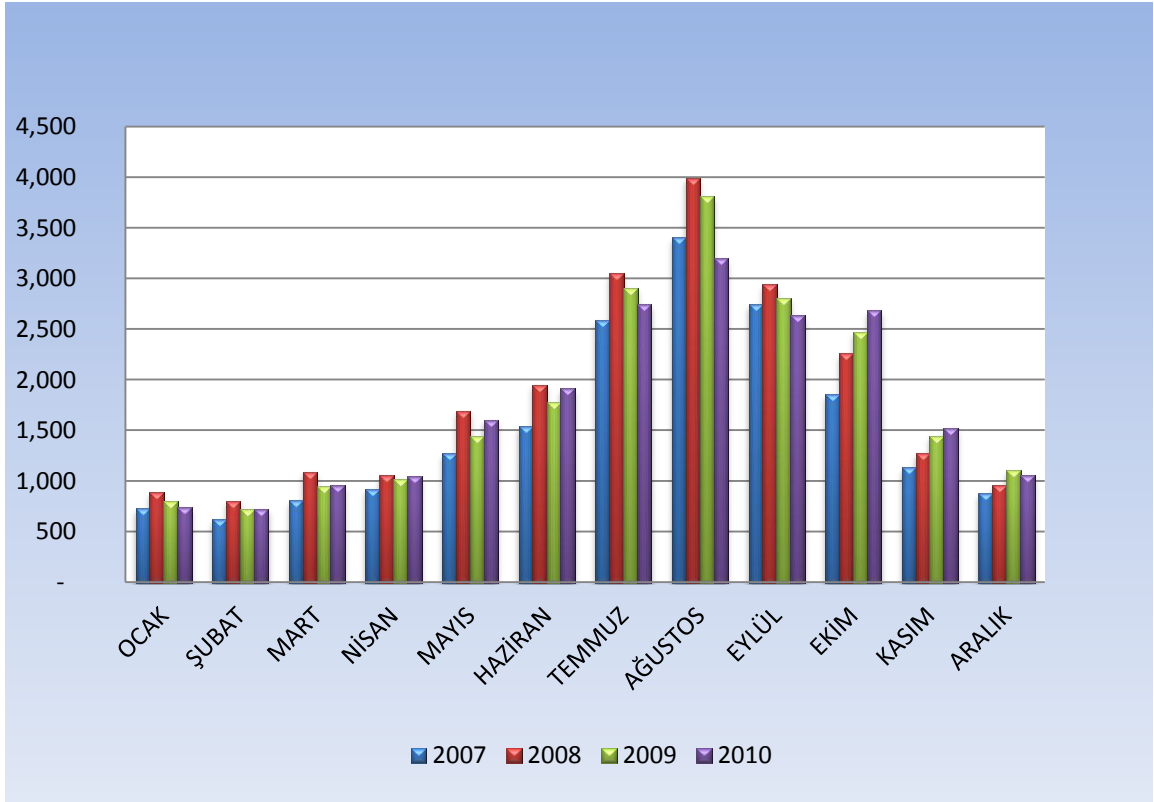
²⁴ J. Christopher Holloway, Claire Humphreys, Rob Davidson, **The Business of Tourism**, 8. bs., Essex, UK, Pearson, 2009, s.561.

²⁵ Brian G. Boniface, Chris Cooper, **Worldwide Destinations, The Geography of Travel and Tourism**, 4. bs., Burlington, UK, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005, s. 96.

yaşayanlar genellikle münferit seyahati tercih ederlerken, Asya kıtasında yaşayanlar ise gruplar halinde seyahati tercih etmektedir²⁶. Turizm planlamalarında ülkeye en çok turist gönderen ülkelerin analiz edilerek seyahat ve konaklama planlamasında bu tür tercihlerin dikkate alınması da turizm strateji ve planlarının etkisini artıracaktır.

Turizm gelirleri gelen turist sayısı ile doğru orantılı olduğundan mevsimsel özellik turizm gelirlerinde de ortaya çıkmaktadır. Grafik 11 ve Grafik 12’de bu özellik rahatlıkla gözlemlenebilmekte ve aylık dağılım büyük bir paralellik göstermektedir.

Grafik 12: Turizm Geliri - Yıllara Göre Aylık Dağılım

Kaynak: Turizm Bakanlığı'ndan derlenen verilerden tablo haline getirilmiştir.

Sezonsal hareketleri mikro ölçekte işletme bazında değerlendirirsek turizm hareketlerinin sezonsal dağılım ve özelliklerinin otelin yerleşim yeri bazında bilinmesi, otel yönetimin etkin bir fiyat politikası izlemesine ve sezonsal değişiklikleri kendi

²⁶ Yvette Reisinger, **International Tourism Cultures and Behaviors**, Burlington, UK, Elsevier, 2009, s.88.

avantajına kullanmasına da imkân sağlayacaktır²⁷.

Bunun yanında otelin sunacağı hizmetlerin planlanmasında, personel politikalarında (sezonluk işçi çalıştırılması) ve maliyetlerinin kontrol ve planlanmasında da sezonsal hareketlerin sağlıklı olarak takip edilerek değerlendirilmesi işletmeye büyük faydalar sağlayacaktır.

Sezonun uzatılması çalışmalarında ilgili devlet kuruluşları ile turizm işletmelerinin birlikte ve planlı olarak çalışması çok büyük önem arz etmektedir. Ayrıca ürün çeşitlenmesine gidilirken yaratıcı ve cezbedici ürünler oluşturulması da çok önemlidir²⁸.

Özellikle Akdeniz bölgemizdeki otel planlamasında, otellerin arazi büyüklüğüne göre sezon dışı faaliyetler için de bir takım fiziki yapı ve organizasyonlar ile aktiviteleri bünyesinde barındırması olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Ülkemizin faydalanabileceği ve gelişime açık bir diğer turizm ise Agritourism olarak da yaygın olarak kullanılan Tarım Turizmi'dir. Bu turizm çeşidinde doğal güzelliklere sahip kırsal kesimlerde, tarım ve hayvancılığın bir arada yapıldığı, doğal tarımsal ve hayvansal ürünlerin üretildiği çiftlik evleri tercih edilmektedir. Özellikle ABD, Batı ve Orta Avrupa ülkeleri gibi sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerin vatandaşları hem kendi çocukluklarında yaşadıkları dönemlere özlemlerini gidermek hem de çocuklarına kendi yaşadıkları dönemleri yaşatabilmek adına bu turizm çeşidini artan şekilde tercih etmektedir²⁹.

²⁷ Christine Lee, v.d., **Seasonality in the Tourism Industry, Impacts and Strategies**, Australia, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd., 2008, s.7.

²⁸ David L. Edgell, **Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow**, Oxford, UK, Elsevier, 2008, s. 128.

²⁹ Dallen J. Timothy, Victor B. Teye, **Tourism and the Lodging Sector**, Burlington, Butterworth-Heinemann, 2009, s.183.

1.1.2.3. Turizm Hareketleri Dağılımının Kredi Geri Ödeme Planlarının Belirlenmesindeki Önemi

Mevsimlik kredilerin bankalar açısından üstün yönleri vardır. Bu tür krediler, yarattıkları fonlarla kendini geri ödeyen banka kredilerinin en tipik örneğini oluşturmaktadır. Riskinin azlığının yanı sıra, kredi analizinin göreceli olarak basit olması, mevsimlik kredilerin üstün yönleridir. Ayrıca bankalar, mevsimlik kredilerle, çok sayıda plasman (kredi) müşterisinin gereksinimlerini karşılayabilmekte, mevsimlik kredi kullanan firmalar da fon fazlasına sahip oldukları dönemlerde, bankalar için önemli bir kaynak oluşturmaktadırlar. Başka bir deyişle, belirli mevsimlerde bankaların firmaları finanse etmelerine karşılık, diğer mevsimlerde söz konusu firmalar, bankalara kaynak sağlamakta, finansman iki yönlü ve karşılıklı olmaktadır³⁰.

Mevsimsel özellik arz eden kredilerden biri de turizm kredileridir. Turizm sektörünün düşük sezonda artan fon ihtiyacı, bankaların sağladıkları kredilerle karşılanmaktadır. Diğer taraftan turizm sektörünün yüksek sezonda elde ettiği döviz gelirlerini bankalarda tutması, bankaların döviz pozisyonlarının sağlamaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Ancak mevsimsel özellik turizm işletmelerinin nakit akışını büyük ölçüde etkilediğinden ve turizm sektöründe dalgalanan yapıda bir nakit akışı söz konusu olduğundan, bankalar turizm sektörünü riskli sektörlerden biri olarak görmektedir³¹.

Birçok banka kredi ilişkisine girdiği birçok farklı sektör için uzman istihdam etmekte ve bu sektörlerle ilgili detaylı analizler yapmaktadır. Ancak ne yazık ki bankaların çoğu turizm sektöründe uzman personel istihdam etmemekte ve turizm sektörünün diğer sektörlerden ayrılan yönleri nedeniyle sektörü iyi analiz edememekte ve iyi anlayamamaktadır.

³⁰ Öztin Akgüç, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, 9. bs., İstanbul, Arayış Basım, 2011, s. 335.

³¹ William F. Theobald , **Global Tourism**, 3. bs, Burlington, Elsevier Inc., 2005, s. 383.

Bunun sonucu ise tanınmayan ve özellikleri iyi bilinmeyen, sağlıklı analiz edilmeyen sektöre temkinli yaklaşmaktadırlar. Oysa biraz önce bahsettiğimiz gibi nakit akışının mevsimsel dalgalanmasının zamanlama olarak iyi analiz edilerek bilinmesi bankalar açısından bir belirsizlik değil, aksine öngörülebilir ve kontrol edilebilir bir nakit akış ortamı yaratabilmektedir.

Turizm sektörüne kullanılan kredilerin sektörün nakit akışına uygun esnek bir ödeme planına bağlanması önem taşımaktadır. Bu kapsamda kredi anapara ve faiz ödemelerinin nakit akışının yüksek olduğu Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül aylarına yoğunlaştırılması, diğer aylarda ise anapara ve faiz ödemelerinin düşük tutulması sektörün en büyük ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Nitekim son dönemde bazı bankaların bu ihtiyacı görerek esnek ödeme planlı kredi kullanımına başladığı gözlemlenmektedir.

1.2. Kredilerle İlgili Genel Kavramlar, Kredilerde Vergi Yükümlülükleri ve Kredilendirme Süreçleri

Bir işletme, kuruluş ve yatırım aşamasından itibaren olmak üzere, işletme aşaması süresince ve işletmenin özellikle gelişme ve büyüme sürecinde birçok kez krediye ihtiyaç duyabilmektedir. Turizm işletmelerinin en belirgin kredi ihtiyacı özellikle yatırım döneminde ön plana çıkmaktadır. Ayrıca turizm işletmeleri, tesislerin genişletilmesi, yeni fiziksel kapasitenin yaratılması, yan tesislerin eklenmesi veya binaların büyük onarıma alınması durumlarında da kredi ihtiyacı duymaktadır.

Bunun dışında turizm işletmeleri diğer işletmelerden farklı olarak, işletme döneminin hazırlıklarını gerçekleştirmek, işletme giderlerini karşılamak ve turizm dönemi dışındaki sermaye masraflarını ödeyebilmek amacıyla da finansman gereksinimi duymaktadır³².

³² İsmet Sabri Barutçugil, **Turizm İşletmeciliği**, 3. bs., İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Mayıs 1989, s.168.

Kredi kelimesi Latince kökenli olup, inanma, itimat anlamına gelen “credere” kelimesinden gelmekte olup, borçluya duyulan güveni ifade etmektedir. Günümüzde kredi yaygın olarak ödünç para verme anlamında kullanılmaktadır. Kredi, teminatlar ne olursa olsun her şeyden önce geri ödeyeceği konusunda güven duyulan kişilere verilir.

Bankaların birçok faaliyeti bulunmakla birlikte, en önemli iki faaliyeti kaynak toplamak (mevduat) ve kredi vermektir. Aslında bankalar elindeki fonları değerlendirmek isteyenler ile fona ihtiyaç duyanların buluştukları birer merkezdir. Banka açısından mevduat maliyetlerinin oldukça yüksek olduğu dikkate alınır, elde atıl para bulundurulmayarak plasmanların (kredi olarak bir bankanın kullanılabileceği kaynak) mümkün olduğunca artırılması önem arz etmektedir³³.

Mevduat maliyetinin yüksek olması bankaların mevduat üzerinden ayırdıkları karşılıklardan ileri gelmektedir. Mevduatlarda karşılık oranı vadelere göre değişmekte olup %11,5 ile % 5 arasında değişmektedir. Türk Lirası vadesiz hesaplar ile 1 aya kadar vadeli hesaplarda karşılık oranı %11,5 iken, 1 yıldan daha uzun mevduatlarda bu oran %5'e düşmektedir.

Yabancı para mevduatlar üzerinden ayrılacak karşılık oranları ise 1 yıla kadar olan vadeli Döviz Tevdiat Hesaplarında (DTH) %11,5 iken, 1 yıldan uzun vadeli DTH'larda bu oran %9'dur. Görüldüğü gibi yabancı para üzerinden açılan hesaplarda karşılık oranları daha yüksektir.

Oysa kredi karşılıkları ise mevduatta ayrılan karşılıklara göre çok düşük kalmaktadır. Standart nitelikli nakdi kredilerde karşılık oranı yüzde bir (%1) iken, teminat mektupları, aval ve kefaletleri gibi gayrinakdi kredilerden ise binde iki (% 0,2) oranında karşılık ayırmak zorundadır.

Bankalar, kredi karşılıklarının mevduat karşılıklarına göre çok düşük olması ve

³³ Osman Oy, **Kredi Teminatları ve Kredi Suçları**, İstanbul, Beta Y., Mart 2003, s.45.

bunun yanında kredilerin faiz oranlarının, mevduat faiz oranlarından daha yüksek olması nedeniyle, kullandırdıkları krediler kapsamında elde ettikleri faiz gelirleri, mevduata ödedikleri faiz giderlerinden daha yüksek olmaktadır.

Bankalar faaliyetleri nedeniyle en çok kredi riskine maruz kalmaktadır³⁴. Kredi riski, kullandırılan kredilerin önceden kararlaştırılan neması ile birlikte ve zamanında geri dönmeme riskidir³⁵.

Bu risk büyüdükçe bankaların iflasına dahi sebep olabilmektedir. Bu nedenle Bankacılık Kanunu'nda kredinin tanımı ile kullandırma kapsamı ve sınırlamaları düzenlenmiş ve uygulamasına yönelik denetiminde özen gösterilmiştir³⁶.

Bu düzenlemelerdeki amaç kredi verme sınırları ve kredi yasaklarının dolanılmasının engellenmesi ve riskin yönetilemez duruma gelmesine engel olunmasıdır³⁷.

1.2.1. Kredi Kavramı

Bankaların hangi tür işlemlerinin kredi kabul edileceği 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesinde sayılmaktadır. Buna göre; *“Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”*

³⁴ Rıdvan Çabukel, **Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve BASEL-II Uygulaması**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Yayın No: 250, Mart 2007, s. 8.

³⁵ Servet Taşdelen, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Turhan Kitabevi, Haziran 2006, s. 456.

³⁶ Ünal Tekinalp, **Banka Hukukunun Esasları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2009, s.222.

³⁷ Cengiz Kostakoğlu, **Banka Kredileri, Tüketici ve Konut Kredileri ile Kredi Kartlarından Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif**, İstanbul, Beta Basım, Ocak 2010, s. 6.

Bankacılık sektörünün sermaye yükümlülüğünün yaklaşık %84'ü kredi riskinden kaynaklanmaktadır³⁸.

Bankacılık Kanunu'nun 49. maddesinde kredi işlemlerinde risk oluşturan gruplar belirlenmiş, 50. maddesinde ise risk gruplarına kredi açılması ele alınmıştır.

Bankaların en önemli gelir kalemlerinden başında kredi faizleri gelmektedir. Bir taraftan kredi faizlerinin düşüşü bankaların kar marjlarını daraltırken diğer taraftan artan rekabet koşulları bankaları giderek daha fazla kredi kullanımına yönlendirmektedir. Bunun sonucu olarak bankalar giderek kredibilitesi daha düşük müşterilere kredi kullandırmaya başlamışlardır.

Bankacılık Kanunu'nun "Krediler" başlıklı 48. maddesinde kredi işlemleri sayılırken "*Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır*"³⁹ şeklinde belirtilen tanımda da bu ayrımın açık bir şekilde yapıldığı gözlemlenmektedir.

Bunun yanında aynı kanunun "Faaliyet Konuları" başlıklı 4. maddesinin (c) bendinde bankaların faaliyetleri arasında "*nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri*" sayılmakta olup, bankaların temel faaliyet konularından birinin de nakdi ve gayrinakdi krediler de dahil her türlü kredi verme işlemi olduğu bu maddede de vurgulanmaktadır.

³⁸ BDDK (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu), Ankara, **Finansal Piyasalar Raporu**, Aralık 2010, Sayı:20, s. 56 (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/9433fpr_aralik_2010.pdf, 21 Kasım 2012.

³⁹ **Bankacılık Kanunu**, Kanun No:5411, Resmi Gazete Tarih / No: 1 Kasım 2005 / 25983 (Mükerrer), Madde: 48.

1.2.2. Kredi Karşılıkları ve Kredi Karşılıkları ile İlgili Turizm Sektörüne Özgü Yapılabilecek Düzenlemeler

Karşılık (allowance), krediler ve diğer alacaklardan doğmuş veya doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacıyla mali tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutarları ifade eder⁴⁰.

Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş veya doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve Bankacılık Kanununun 48. maddesi uyarınca kredi sayılan işlemler ile bilançonun aktifinde kayıtlı diğer alacaklar için 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te yer alan esaslar dahilinde bankalar tarafından karşılık ayrılması gerekmektedir.

Ayrılan karşılıklar bilançoda gider olarak yer alacak, bankanın özkaynakları arasında yer almayacaktır. Bu ayrışma bankanın karının da gerçeğe en yakın rakam olarak görünmesini sağlayacaktır. Banka, karşılık ayrılan yılda alacağını tahsil edebilirse, serbest kalan karşılık giderden düşülecek, alacağın daha sonraki yıllarda tahsil edilmesi halinde ise bu sefer karşılıklar kar hesabına aktarılacaktır⁴¹.

Bankalar, yurtdışı şubeleri dahil, kredilerini ve diğer alacaklarını tahsil kabiliyetine ve borçluların kredi değerliliğine göre aşağıda belirtilen gruplar itibariyle sınıflandırarak izlemek zorundadırlar⁴².

⁴⁰ **Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**, BDDK, 1 Kasım 2006 tarih, 26333 sayılı Resmi Gazete, Md. 4.

⁴¹ Ahmet Battal, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2006, s. 218.

⁴² **Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**, Resmi Gazete Tarih / No : 1 Kasım 2006 / 26333, Madde:3.

Bankaların sorunlu hale gelen kredileri ile ilgili hareket serbestilerine bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Yukarıdaki sınıflandırma yapılırken dikkate alınan kıstaslardan biri de kredilerin tahsilatlarında yaşanan gecikme süreleridir. Belli süreler içinde tahsilat yapılamayan krediler için bankalar kredinin teminat durumunu da dikkate alarak belli oranlarda karşılık ayırması gerekmektedir.

Bankalar tarafından kullanılan ve beklenen tarihte geri ödenmeyen krediler ile diğer alacaklar, banka yapılanması içinde farklı birimler tarafından takip edilir ve banka muhasebe sistemi içinde ayrı bir hesapta izlenirler. İzlendiği hesabın adı ve türü ne olursa olsun, öngörülen sürede geri ödenmeyen bir kredi, artık hiç ödenmemesi ihtimali doğmuş olduğundan, banka için, üstlendiği riskin ağırlaşması anlamına gelir. Bu andan itibaren, kredinin dönmemesi ihtimaline karşı tedbir almak gerekir⁴³.

Tablo 9: Grupların Gecikme Süreleri

Kredi Grubu	Hesap Adı	Gecikme Süresi (GS)
Birinci Grup	Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar	-
İkinci Grup	Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar	$GS \leq 90$
Üçüncü Grup	Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar	$90 \text{ Gün} < GS \leq 180 \text{ Gün}$
Dördüncü Grup	Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar	$180 \text{ Gün} < GS \leq 1 \text{ Yıl}$
Beşinci Grup	Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar	$1 \text{ Yıl} < GS$

Kaynak: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, BDDK, 1 Kasım 2006 tarih, 26333 sayılı Resmi Gazete, Md. 4

Bir firmaya veya bir kişiye birden fazla kredi kullanılmış ancak bunlardan sadece biri gecikmeye düşmüş ve sorunlu hale gelmişse, sadece sorunlu kredinin değil diğer tüm kredilerin de ilgili sorunlu krediler hesaplarına aktarılmaları gerekir. Çünkü bir borçluya ait kredilerin bazılarının sorunlu, bazılarının sorunsuz olması gibi bir durum söz konusu olamaz.

⁴³ Battal, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, s. 218.

Genel Karşılıklar

Problemlı kredi olarak sınıflandırılmayan, yani III., IV., V. grupların dışında değerlendirilen, I. ve II. grupta yer alan nakdi krediler ile gayrinakdi krediler üzerinden ayrılan karşılıklardır. Bu sınıflar içerisinde yer alan kredilerle ilgili sorun yaşanması durumunda ihtiyat amaçlı olarak ayrılması öngörülen karşılıklardır.

Bankalar,

a) Standart nitelikli nakdi kredileri toplamının yüzde biri (%1) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde ikisi (%0,2) oranında,

b) Yakın izlemedeki nakdi kredileri toplamının yüzde ikisi (%2) ve teminat mektupları, aval ve kefaletleri ile diğer gayrinakdi kredileri toplamının binde dördü (%0,4) oranında,

genel karşılık (general allowance) ayırmak zorundadır.

Özel Karşılıklar

Özel karşılıklar (specific allowance), III., IV., V. grupta yer alan krediler üzerinden ayrılırlar. Sorunlu olarak tanımlanan kredilere, yapılan sınıflandırmada belirtilen sorun derecesine göre ayrılan karşılıklara özel karşılıklar denmektedir. Kredilere, buldukları gruba göre ayrılacak karşılıklar şu şekildedir:

- III. Grup Krediler; %20
- IV. Grup Krediler; %50
- V. Grup Krediler; %100

Tablo 10: Karşılık Oranları

Kredi Grubu	Hesap Adı	Gecikme Süresi (GS)	Karşılık Oranı
Birinci Grup	Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar	-	Nakdi % 1 Gayrinakdi % 0,2
İkinci Grup	Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar	GS≤90	Nakdi % 2 Gayrinakdi % 0,4
Üçüncü Grup	Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar	90 Gün<GS≤180 Gün	%20
Dördüncü Grup	Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar	180 Gün<GS≤ 1 Yıl	%50
Beşinci Grup	Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar	1 Yıl < GS	%100

Kaynak: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, BDDK, 1 Kasım 2006 tarih, 26333 sayılı Resmi Gazete, Md. 4

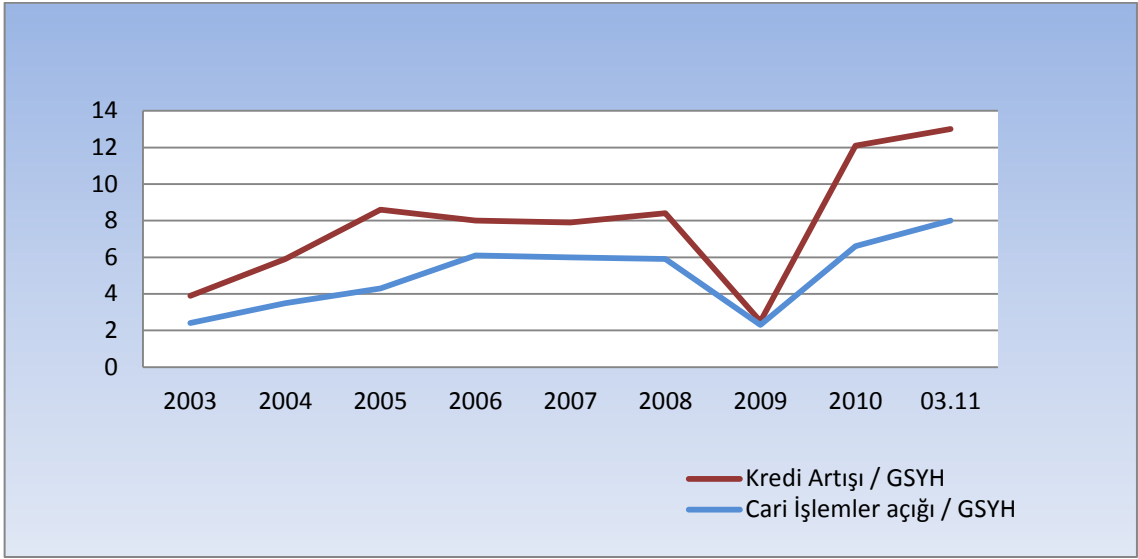
Tablodan da yorumlanabileceği gibi tahsil süresi uzadıkça ayrılan karşılığın daha da arttığı görülmektedir.

Kredi Karşılıkları ile İlgili Turizm Sektörüne Özgü Yapılabilecek Düzenlemeler

Krediler ve cari açıktaki hızlı artış, finansal istikrara dair kaygıları gündeme getirmektedir. Kredi artışıyla cari işlemler açığı paralel bir seyir izlemektedir. Bu itibarla, hızlı kredi artışının iç talebi besleyerek cari işlemler açığının artmasına neden olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra cari açığın finansmanında kısa vadeli sermaye girişlerinin payının artış göstermesi, sermaye akımlarının yönünde yaşanabilecek değişimlere karşı ekonominin kırılganlığını artırmaktadır. Finansal derinleşme sürecinin erken safhalarında olan gelişmekte olan ülkelerde, kredi büyüme hızının gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olması beklenen bir durum olsa da, ülke tecrübeleri, önemli bankacılık ve ödemeler dengesi krizlerinin hızlı kredi büyümeleriyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir⁴⁴.

⁴⁴ TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Mayıs 2011, Sayı: 12, s.12 (çevrimiçi), http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin12.pdf, 10 Aralık 2012.

Grafik 13: Kredi Artışı ve Cari Açığın Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2011, Sayı:12, s. 13 (Çevrimiçi), http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin12.pdf, 10 Aralık 2012.

Kredi artışı ile cari açığın büyümesi arasındaki doğru orantı yukarıdaki grafikte çok açık görülebilmektedir. Kredi hacmindeki genişlemenin cari açığın büyümesine etkisi nedeniyle, cari açığın azaltılmasına yönelik olarak düzenleyici otoriteler kredi hacmini düşürmeye yönelik önlemler alabilmektedir. Bu önlemlerin başında kredi karşılık oranlarının artırılması suretiyle, bankaların müşterilerine cazip kredi olanakları sağlamalarının önüne geçilerek, kredi hacmi düşürülmeye çalışılmaktadır.

BDDK, 18 Haziran 2011 tarihinde krediler için ayrılan karşılıklara ve sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerde değişiklikler yapmıştır. BDDK tarafından konu ile ilgili olarak yapılan basın açıklamasında, tüketici kredileri içinde en hızlı büyümeyi ihtiyaç kredilerinin gösterdiğine dikkat çekilerek, bu kredilerin kullandırılması sürecinde tarafların daha ihtiyatlı davranmalarını sağlayacak uygulamaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Krediler için ayrılacak karşılıklara ilişkin yapılan değişiklik ile, tüketici kredilerinin toplam kredilerine oranı %20'nin üzerinde olan bankalar ile ihtiyaç kredilerinin donuk alacak tutarının bu kredilerin toplam tutarına oranı %8'in üzerinde olan bankalar, 18 Haziran 2011 tarihinden itibaren kullandıracakları ihtiyaç

kredilerinden I. Grupta (standart nitelikli krediler ve diğer alacaklar) yer alanlar için %4 ve II. Grupta (yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar) yer alanlar için %8 oranında genel karşılık ayıracaktır. Ayrıca, bu kredilerden sözleşme koşulları ilk ödeme planının uzatılması yönünde değiştirilenler için sırasıyla bu oranların 2,5 ve 1,25 katı düzeyinde genel karşılık ayrılacaktır.

Değişiklik öncesinde genel karşılık oranları %1 ve %2 olarak uygulanmakta ve sözleşmesi değiştirilen krediler için sırasıyla bu oranların 5 ve 2,5 katı düzeyinde genel karşılık ayrılmaktaydı. Sonuç olarak, söz konusu değişiklikler ile yeni kullanılacak ihtiyaç kredileri için gerek daha fazla genel karşılık ayrılması gerekse sermaye gereksiniminin artması bankaların yeni ihtiyaç kredisi kullandırmalarında kredi maliyetini artırmaktadır. 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 17 banka Karşılıklar Yönetmeliği değişikliğinde yer alan iki kriteri sağlamaktadır. Sektörde tüketici kredileri ve ihtiyaç kredileri payları sırasıyla %88,7 ve %92,3 olan bu bankaların kullandıracakları yeni ihtiyaç kredileri için yüksek genel karşılık ayırmaları gerekmektedir⁴⁵.

Bankalar yüksek maliyetler nedeniyle kredi arzını kısıtladığında gerçek kişiler veya firmalar cazip koşullarda kredi bulmakta zorlanmakta ve bunun sonucu harcamalarını kısmak zorunda kalabilmektedirler. Munzam karşılık oranının para politikası enstrümanı olarak kullanılması esas olarak bankacılık sektörünün kredi yaratma mekanizmasını etkilemektedir. Munzam karşılık oranlarında ekonomide kullanılan kredilerde azalış yaratacak bir artışın ekonominin iç dengesini bozmaması için kredilerin kullanım alanlarına göre ayrıştırılması gerekmektedir. Krediler ile cari açık arasındaki nedensellik ilişkilerini belirlemeye yönelik olarak yapılan testler, toplam kredilerden cari açığa doğru anlamlı bir nedensellik ilişkisinin olmadığını, ancak tüketici kredilerinden cari açığa doğru pozitif bir nedensellik ilişkisinin var olduğunu göstermektedir. Söz konusu bulgu, Türkiye ekonomisinde tüketici kredilerindeki artışın cari açığı güçlendirdiği; başka deyişle, cari açığın esas kaynaklarından birisinin tüketim amacıyla kullanılan krediler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, toplam kredilerin

⁴⁵ TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Kasım 2011, s.35 (çevrimiçi), <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumIII-13.pdf>, 10 Aralık 2012.

homojen bir grup olarak değerlendirilmesi yerine, kredilerin kullanım yerleri itibariyle farklılaşan “selektif” bir yaklaşımın benimsenmesi uygun bir tercih olacaktır. Kredi yaratım mekanizmalarını etkileyen bir para politikası uygulaması olan munzam karşılık oranları belirlenirken, cari açığın önemli nedenlerinden birisi olan tüketim amaçlı kredilerin kısıtlanmasına öncelik verilmesi gerektiği söylenebilir⁴⁶.

Tüketim amacıyla kullanılan tüketici kredilerin cari açığı etkilemesinin en temel nedenlerinden biri tüketici kredilerinin çoğunlukla ithal girdilere yönelik talebin finansmanı amacına yönelik kullandırılmasıdır. Tüketici kredileri arttıkça ithal girdilere olan talep de artmakta ve bunun sonucu olarak ithalat ve dolayısıyla cari açık artmaktadır.

Cari açık problemini çözme sürecinde diğer makroekonomik dengesizliklerin daha da bozulmasını engellemek için, kredilerin parçalarına ayrılarak selektif bir yaklaşımla ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye ekonomisinde ekonomik temel büyüme kaynaklarından birisi konumundaki konut piyasasında arz fazlalığı şeklinde dengesizliğin var olduğu dikkate alınır, tüketici kredilerinin de kendi içerisindeki homojen olarak değerlendirme yaklaşımının da ekonominin uzun vadeli büyüme hedeflerinden ciddi bir sapmayı beraberinde getireceği söylenebilir. Bu bağlamda, diğer sektörler ile güçlü bağlantılara sahip olan konut sektörünün özel bir yere sahip olduğu vurgulanmalıdır. Belirtilmesi gereken bir diğer önemli kredi kalemi ise yatırım ve işletme amaçlı KOBİ kredileri olduğu unutulmamalı ve söz konusu sektörlerle yönelik olası bir kredi kısıtlamanın piyasalardaki dengesizliği güçlendirme ve bu şekilde işsizliği artırma riskini taşıdığı belirtilmelidir⁴⁷.

Konut ve KOBİ kredileri yanında belki de bu kredilerden bile daha önemli konumda olan turizm kredilerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü her ne kadar kredi hacminin genişlemesi cari açığın büyümesi yönünde bir etkiye sahip olsa da, turizm gelirlerinin cari açığın kapatılmasına olan katkısı düşünüldüğünde turizm

⁴⁶ Erdiñç Telatar, “Türkiye’de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık-Krediler İlişkisi”, **Bankacılar Dergisi**, İstanbul, Sayı:78, Eylül 2011, s.33.

⁴⁷ A.e.

sektörünün büyümesine pozitif katkı sağlayan turizm kredilerinin kısıtlanması bir yana turizm kredilerinin arttırılması yönünde tedbirler alınması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda kredi hacminin azaltılmasına yönelik tedbirler çerçevesinde kredi karşılık oranları arttırılırken, turizm kredilerinde karşılık oranlarının sabit tutulması ve hatta azaltılması uygun olacaktır.

Özel bankalar da dahil olmak üzere tüm bankalarca turizm sektörüne kullandırılan kredilerde karşılık oranlarının yarı yarıya uygulanması, bankaların bu kredilerdeki maliyetlerini düşüreceğinden turizm sektörünün daha uygun faiz oranları ve daha cezbedici paketlerle kredilendirilmesine olanak sağlayacaktır. Bu şekilde yapılacak düzenleme sadece Yatırım Teşvik Belgesi (YTB) ve Vergi, Resim, Harç İstisna Belgesi (VRHİB) sahibi işletmelere değil, Turizm İşletme Belgesi ve Seyahat Acentesi Belgesi sahibi tüm işletmelere sağlanmalıdır. Dolayısıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bütün Turizm İşletmesi Belgeleri ("Turizm İşletme Belgesi", "Kısmi Turizm İşletme Belgesi", "Turizm Yat İşletmesi Belgesi", "Turizm Kısmi Yat İşletmesi Belgesi", "Yat Limanı Turizm İşletme Belgesi" ve yürürlükte olan Yönetmelik uyarınca 21 Haziran 2005 tarihinden itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenmeyen, ancak bu tarihten önce alınan ve geçerliliğini koruyan "Turizm Deneme İşletme Belgesi" ile "Kısmi Turizm Deneme İşletme Belgesi" ve benzerleri) bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Seyahat acentelerinde ise sadece "A Grubu Seyahat Acentesi İşletme Belgesi" sahibi firmalar değil, "B ve C Grubu Seyahat Acentesi İşletme Belgesi" sahipleri de bu haktan faydalanmalıdır. Ancak döviz kredisi faslından kredi verilmesi uygulamasında sadece "A Grubu Seyahat Acentesi Belgesi" firmalara döviz kredisi verilmesi yönündeki kısıtlamaya devam edilmesi gerekir. Çünkü döviz kredilerinin kullandırılmasındaki temel kriter döviz kredisi kullanan firmaların döviz cinsinden gelir elde etmeleri veya döviz kazandırıcı bir faaliyette bulunmalarıdır.

Döviz cinsinden gelir ise sadece "A Grubu Seyahat Acentesi Belgesi" sahibi firmalar tarafından elde edildiğinden, bu yöndeki kısıtlamanın devam etmesi isabetli olacaktır.

1.2.3. Kredinin Teminata Oranı (KTO) / Loan to Value (LTV) ve LTV Oranları ile İlgili Turizm Sektörüne Özgü Yapılabilecek Düzenlemeler

Bankaların etkin bir risk yönetimi açısından, taşıdıkları risk düzeylerine, risk iştahlarına ve risk alma kapasitelerine bağlı olarak kullandırdıkları krediler ile bu krediler karşılığında alacakları teminat türleri ve düzeyleri arasında makul bir ilişki kurmaları beklenmektedir⁴⁸. Kredi ile teminat düzeyi arasındaki oransal ilişki uluslararası bankacılık literatüründe Loan to Value (LTV), Türkiye’de ise Kredinin Teminata Oranı (KTO) olarak adlandırılmaktadır. Türkçe’de karşılığı olmasına rağmen günlük kullanımda, İngilizce kısaltma olan LTV daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bankalar 01.01.2011 tarihine kadar LTV oranlarını kendi risk değerlendirmeleri ve kredi politikalarına göre belirlemektedirken, 18.12.2010 tarih, 27789 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 16.12.2010 tarih, 3980 sayılı BDDK Kararı ile; bankaların ticari gayrimenkul alımı amaçlı kullanılacak ticari kredilerde kredi tutarının teminata konu olacak gayrimenkulün değerinin %50’sini aşmaması kuralı getirilmiştir⁴⁹.

Bu uygulama sonucu bankaların turizm sektörüne kullandığı krediler arasında otel alımı, otel arazisi alımı, seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin faaliyet gösterdikleri merkez ve şubelerinin alımına yönelik kullanılabilecek tüm gayrimenkul kredilerinde de LTV oranı %50 olarak uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre örneğin; ekspertiz değeri 100.000.-TL olan işyeri/arsa için banka en fazla 50.000 TL tutarında kredi kullanılabilecektir. LTV oranı ne kadar yüksek ise, kullanılabilecek kredi tutarı da o kadar yüksek olacaktır. Bu durumda LTV oranının düşük olması kredi kullananlar için dezavantaj, yüksek olması ise avantajlı bir durum ortaya çıkarmaktadır.

⁴⁸ BDDK’nın 17.12.2010, 2010/42 sayılı **Basın Açıklaması**.

⁴⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) 17.12.2010 tarih, 2010/42 sayılı Kredi Teminat Oranına İlişkin **Basın Açıklaması** (Çevrimiçi), http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/8870basinaciklamasi1712.pdf, 10 Aralık 2012.

Bu uygulama çoğunluğu KOBİ niteliğinde olan ve kredi kullanırken zaten teminat sıkıntısı çeken turizm işletmelerini kredi temini aşamasında oldukça zora sokmuştur.

Nihayet bu uygulamaya BDDK'nın T. Bankalar Birliği'ne muhatap 9307 no.lu yazısı ile son verilmiş olup, turizm işletmeleri de dahil tüm ticari kuruluşların ticari gayrimenkul alımlarında bu sınırlama kaldırılmıştır. Ancak ekonomi yönetiminin makro-ekonomik politikalar kapsamında zaman zaman LTV oranlarını yeniden düzenleyebileceği anlaşılmaktadır.

Şu anda konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kullanılacak krediler ile konut teminatı altında kullanılacak tüketici kredileri dışındaki kredilerde bankalar LTV oranlarını kendi risk algı ve değerlendirmelerine göre serbestçe belirleme imkanına sahiptir. Konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kullanılacak krediler ile konut teminatı altında kullanılacak tüketici kredileri LTV oranı %75 olarak uygulanmaktadır.

LTV Oranları ile İlgili Turizm Sektörüne Özgü Yapılabilecek Düzenlemeler

Teminatın kredi sürecindeki rolü ve kredi kararındaki belirleyici etkisi yadsınamaz. Teminat denince ilk önce akla para veya benzeri likit bir değer (hazine bonusu, devlet tahvili vb.) gelmekle birlikte aslında teminat bir bankanın kullandığı kredilerden ve benzeri işlemlerden kaynaklanan alacaklarını tahsil edememesi durumunda başvurabileceği alternatif bir tahsilat güvencesi ya da paraya dönüştürebileceği bir çeşit tedbirdir. Bir banka açısından teminat elbette önemlidir ancak tek başına kredi kararını etkileyen bir unsur değildir. Bankalar açısından önemli olan teminata başvurmadan firmanın ödeme gücüne ve her şeyden önce ödeme niyet ve sorumluluğuna sahip olmasıdır. Bu nedenle bankalar firmalarla kredi ilişkisine girmeden önce, öncelikle firmaların kredi geri ödemelerindeki geçmiş performanslarını kontrol etmekte, kredi geri ödemelerini zamanında yapıp yapmadıklarını, arkası yazılmış çeklerinin bulunup bulunmadığını ve protesto edilmiş senetleri olup olmadığını

araştırmaktadır. Bunun yanında sektör riski, firmanın nakit akışı da ödeme gücünün tespiti ve buna paralel kredi tutarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bir işletmede nakit akışının sağlıklı yürütülmesi ise etkin bir finansal tahminleme ile mümkündür⁵⁰.

Krediyi teminatı değil, borçlusu öder ve kredi teminata değil borçluya verilir. Bu ilke bir finans kültürüdür. Ancak kredi borçlularının borçlarına sadakati ne kadar yüksek olsa da bankalar her halükarda kullandıkları krediler karşılığı teminat almak isterler. İlerleyen bölümlerde detaylı olarak inceleyeceğimiz gibi turizm sektörü diğer sektörlerle karşılaştırıldığında borcuna en sadık sektörlerden biridir. LTV oranlarında yapılan düzenlemeler özellikle Akdeniz ve Ege Bölgelerinde Hazine'den irtifak hakkı yoluyla kiraladığı araziler üzerine otel, motel ve tatil köyü inşa edenleri yakından ilgilendirmektedir.

İrtifak hakkı genellikle 49 yıl süreyle tesis edilmekte ve bu sürenin sonunda arazi, üzerindeki tüm yapı ve tesislerle birlikte Hazine'ye devredilmektedir⁵¹. Hazine taşınmazlarının üzerinde turizm yatırımı yapılmak amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığınca yatırımcılar adına yapılan kesin tahsislere dayanılarak, yatırımcılara irtifak hakkı tesis edilmesi ile bunlarla ilgili diğer iş ve işlemler hakkında, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ve 21.7.2006 tarihli ve 26235 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik hükümleri uygulanmaktadır⁵². Turizm sektörünün gerek borç sadakat oranının yüksekliği gerekse turizmin stratejik öneme sahip bir sektör olması nedeniyle ileriki dönemlerde LTV oranları ile ilgili yapılacak düzenleme ve getirilecek kısıtlamalarda turizm sektörüne pozitif ayrımcılık uygulanarak bu kısıtlamalardan muaf tutulması turizm endüstrisinin ve dolayısıyla ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

⁵⁰ Giuseppe Torluccio, **Tourism Financials Structure: An European Comparison**, (Çevrimiçi) http://www.researchgate.net/publication/228456266_TOURISM_FINANCIALS_STRUCTURE_AN_EUROPEAN_COMPARISON, 20 Ocak 2013.

⁵¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nun Türkiye Bankalar Birliği (TBB)'ye Muhatap, 21 Haziran 2011 tarih, 14848 sayılı yazısı.

⁵² **Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No:324)**, Resmi Gazete Tarih ve Sayısı: 26/4/2009 - 27211 "III. ÖZELLİK ARZ EDEN İŞLEMLER" başlıklı bölümünün "1.Turizm Yatırımları" başlıklı alt bölümü. (Başlığıyla birlikte değişik: RG-1/2/2012-28191) (Milli Emlak Genel Tebliği Sıra No: 342).

1.2.4. Kredilerde Vergi Yükümlülükleri ve Turizm Kredilerine Yansıması

Firmalar açısından kredi maliyetlerini etkileyen unsurların başında kredilere uygulanan vergiler gelmektedir. Çünkü kredi kullanan işletmeler kredi faizleri yanında bu vergileri de bankalara ödemektedirler. Kredileri etkileyen üç temel vergi türü bulunmaktadır. Bunlar Damga Vergisi, KKDF (Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu) ve BSMV (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi)'dir.

2007 yılında Bodrum'da turizm işletmeleri arasında yapılan anket çalışmasında, "kredi temininde zorluklar" ve "kredi maliyetlerinin yüksek olması" %25,6 ile turizm işletmelerin karşılaştığı finansman sorunları arasında en üst sırada yer almıştır. Daha sonra ise %19,1 ile teşvik alamama gelmektedir.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, gerek yeterli teminat gösterememe ve gerekse bankaların finansal tablo incelemeleri sırasında işletmelere güvenmemesi gibi nedenlerle ya kredi bulamamakta ya da piyasa oranlarının üzerinde bir faiz oranı ile kredi elde edebilmektedir. Bu da işletmelerin yüksek finansman maliyetine katlanma ve dolayısıyla finansal dengesinin bozulması anlamına gelmektedir⁵³.

Aynı çalışmada işletmelerin büyük bir bölümünün, finansman gereksinimlerini banka kredilerinden yararlanarak karşıladığı ve teşviklerden yararlanma oranının çok düşük olduğu gözlemlenmektedir.

Bu tablo turizm işletmelerine kullanılan kredilerde kredi maliyetlerinin düşürülmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

⁵³ Hüseyin Yılmaz, "Turizm Sektörü Kobilerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi: Bodrum Örneği", MUFAD, **Muhasebe ve Finansman Dergisi** Sayı 33 - Ocak 2007 (Çevrimiçi) <http://journal.mufad.org.tr/index.php/tr/arsiv/921-sayi-33-ocak-2007/394-turizm-sektoru-kobilerinin-finansman-sorunlarinin-diger-sektorlerle-karsilastirmali-analizi-bodrum-ornegi>, 05 Mart 2013.

1.2.4.1. Kredilerde Damga Vergisi Muafiyeti

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun 1. Maddesi uyarınca, bu Kanuna ekli (1) tabloda yazılı kağıtlar Damga Vergisine tabidir. Buna göre“mukavelenameler, taahhütnameler ve temliknameler” binde 9,48 oranında Damga Vergisi'ne tabidir. Bu Kanundaki kağıtlar terimi; yazılıp imzalanmak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve her hangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilecek olan belgeleri ifade etmektedir. Türk Hukukunda sözleşme sözlü de olabilmektedir. Ancak Damga Vergisi'nden söz edebilmek için bir kağıt düzenlenmesi gerekmektedir⁵⁴.

2004 yılında yürürlüğe giren 5035 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme uyarınca “bankalar, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilerin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kâğıtlar” Damga Vergisi'nden muaf tutulmuştur. Bu kapsamda Damga Vergisinden muaf işlemlerin sıralandığı 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa ekli (2) sayılı tablonun "IV- Ticari ve medeni işlerle ilgili kağıtlar" başlıklı bölümünün (23) numaralı fıkrasına, “bankalar, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilerin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler (kredilerin kullanımları hariç)” maddesi eklenmek suretiyle bu işlemler damga vergisinden muaf tutulmuştur.

Bu madde uyarınca bankaların ister bireysel kredi olsun ister ticari kredi olsun, kullanacağı bütün kredi türleri için müşterilerinin imzaladıkları BİS (Bankacılık İşlemleri Sözleşmeleri), TKS (Tüketici Kredisi Sözleşmesi), GKS (Genel Kredi Sözleşmesi) gibi kredi bağlantılı sözleşmeler Damga Vergisinden muaf olacaktır. Bunun yanında kredinin teminatı olarak düzenlenen kâğıtlara da Damga Vergisi muafiyeti uygulanacaktır. Bu kapsamda kredi teminatı olarak yapılması kaydıyla tapu ipotek işlemleri, kredi teminatı olarak düzenlenen temliknameler, kredi teminatı olarak

⁵⁴ Ahmet Kırmızı, **488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu Şerhi**, Ankara, Doğu Mat. 1997, s.14.

gerçekleştirilen araç, vasıta, makine ve işletme rehini işlemleri Damga Vergisi'nden muaf tutulacaktır.

Maliye Bakanlığı'nca 13.01.2004 tarihli Damga Vergisi Sirküleri/4 ile yapılan düzenlemede, Kanunda sözü geçen kredi tanımına Bankalar Kanununa göre kredi olarak kabul edilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayrinakdi kredilerin gireceği, akreditiflerin de bu kapsamda değerlendirileceği belirtilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında kredilerle ilgili Damga Vergisi'nden muaf işlemleri Tablo 11'de topluca görebiliriz.

Tablo 11: Kredilerle İlgili Damga Vergisinden Muaf İşlemler

- TKS (Tüketici Kredisi Sözleşmesi) - GKS (Genel Kredi Sözleşmesi) - GKT (Genel Kredi Taahhütnamesi)
- Teminat Mektupları - Akreditifler - Kefalet, aval, kabul, ciro işlemleri
KREDİ TEMİNİ VE GERİ ÖDEMESİNE YÖNELİK OLMASI KAYDIYLA; - Tapu ipotek işlemleri - Temliknameler - Araç, vasıta, makine ve işletme rehini işlemleri

Kaynak: Vergi ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Kredi Dışı İşlemlerde Damga Vergisi İstisnası

5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun 28 inci maddesi ile 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa eklenen EK-2 nci madde ile 02.01.2004 tarihi itibarıyla "Döviz kazandırıcı faaliyetlere ilişkin işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar" Damga Vergisinden istisna edilmiştir.

27.02.2004 tarihli ve 25386 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan (1) Seri No.lu "Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerde Damga Vergisi ve Harç İstisnası Uygulaması

Hakkında Tebliğ”de “Turizm müesseseleri ile seyahat acentelerinin yurt içindeki ve yurt dışındaki turizm faaliyetleri sırasında yaptıkları döviz karşılığı hizmet satışları” döviz kazandırıcı faaliyetler arasında sayılmış ve turizm sektörü de Damga Vergisi ve Harç İstisnası kapsamına dahil edilmiştir.

Ancak söz konusu Tebliğ’in (4.7) maddesinde ;

“Diğer döviz kazandırıcı faaliyetlerde, belgeye bağlı olarak uygulanan Damga Vergisi ve harç istisnasının; belge sahibi yatırımcı, ihracatçı veya üstlenicinin belge kapsamındaki iş nedeniyle ihale makamı dışında kalan ve belge sahibi olmayan diğer kişi ve kuruluşlarla (taşeron, malzeme müteahhidi vb.) yapacağı muamelelere tabiki mümkün değildir.

Ancak, belge kapsamındaki döviz kazandırıcı faaliyetlerde kullanılmak şartıyla, belge sahibi kişi veya kuruluşlardan temin edilecek mal, malzeme veya hizmet alımları Damga Vergisi ve harç istisnasından faydalandırılacaktır.

Bu durumda, döviz kazandırıcı faaliyetlerde, ihale makamı dışında kalan diğer işlem tarafları arasındaki muamelelere; her iki işlem tarafının da o işle ilgili olarak düzenlenmiş belgeye sahip olmasına bağlı olarak Damga Vergisi ve harç istisnası tatbik edilecektir.”

hükmü getirilmek suretiyle istisnanın uygulanması “her iki işlem tarafının da o işle ilgili olarak düzenlenmiş belgeye sahip olması” şartına bağlanmıştır.

Turizm Sektöründe Damga Vergisi uygulaması ile ilgili diğer bir düzenleme ise, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu’na ekli (1) Sayılı Tablo’da yer almaktadır. Damga Vergisi’ne tabi kağıtların çeşitleri ile bu kağıtların tabi olacakları oran ve tutarları düzenleyen (1) Sayılı Tablo’nun “I. Akitlerle İlgili Kağıtlar” maddesinin “B. Belli Parayı İhtiva Etmeyen Kağıtlar” bölümünün 3. numaralı bendinde “Turizm işletmeleri ile seyahat acentelerinin aralarında düzenledikleri kontenjan sözleşmeleri (Belli parayı ihtiva edenler dahil)” için Damga Vergisi tutarı 2013 yılı için 222,40 TL olarak belirlenmiştir. Bu tutar her yıl “Yeniden Değerleme Oranı”nda arttırılmaktadır.

Turizm işletmeleri ile seyahat acentelerinin aralarında düzenledikleri kontenjan sözleşmeleri üzerinden nispi değil (nispi: sözleşme tutarı üzerinden belli bir oranda), maktu (maktu: sözleşme tutarı ne olursa olsun belli bir tutarda) olarak Damga Vergisi tahsil edilmesi turizm işletmeleri yararına olan bir düzenlemedir. Kontenjan sözleşmesi kapsamında bankadan kredi kullanmak isteyen turizm işletmesi tarafından bankaya ibraz edilen kontenjan sözleşmesi üzerinden maktu 222,40 TL (2013 yılı için) Damga

Vergisi yatırılıp yatırılmadığı banka tarafından kontrol edilmeli, Damga Vergisi yükümlülüğü yerine getirilmemiş Kontenjan Sözleşmeleri kapsamında kredi kullandırımı gerçekleştirilmemelidir.

Damga Vergisi Kanunu'nda Yer Alan Kontenjan Sözleşmeleri ile İlgili Avantaj

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun ekinde yer alan (I) Sayılı Tablo – Damga Vergisine Tabi Kâğıtlar bölümünde kontenjan sözleşmeleri ile ilgili avantajlı düzenleme uyarınca turizm işletmeleri ile seyahat acentelerinin aralarında düzenledikleri kontenjan sözleşmeleri, belli bir tutarı ihtiva etseler bile nispi (oransal) olarak Damga Vergisi'ne tabi tutulmamaktadır. Bunun yerine bu sözleşmelerde tutar bulunsun veya bulunmasın belli bir tutar standart olarak tahsil edilmektedir. Bu tutar 2013 yılı için 222,40 TL olarak belirlenmiştir. Kontenjan sözleşmelerinin hemen hemen hepsinin belli bir tutar ihtiva ettiğini ve sözleşmelerde Damga Vergisi oranının binde 9,48 olduğunu düşünürsek standart olarak belirlenmiş tutar uygulamasının (maktu damga vergisi) avantajı ortaya çıkmaktadır.

Örneğin 500.000.-TL tutarlı kontenjan sözleşmesi olduğunu düşünelim. Kontenjan sözleşmeleri nispi (oransal) olarak Damga Vergisi'ne tabi tutulmuş olsaydı, bu sözleşmeden binde 9,48 oranında yani 4.740 TL tutarında Damga Vergisi tahsil edilmesi gerekecekti.

Oysa yukarıda belirtilen düzenleme uyarınca sözleşme tutarı ne olursa olsun standart olarak bu sözleşmelerden 222,40 TL Damga Vergisi tahsil edilecektir.

Kontenjan sözleşmeleri zaman zaman farklı isimler adı altında da düzenlenebilmektedir. “Grup Konaklama Sözleşmesi” adı altında düzenlenen sözleşmeler de kontenjan sözleşmesi niteliğinde olduğundan ve içeriği kontenjan sözleşmesi niteliğinde olması kaydıyla farklı isimler adı altında düzenlenen sözleşmeler de bu haktan faydalanma imkanına sahiptir.

1.2.4.2. Kredilerde Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) Uygulamaları

7.6.1988 tarih, 19835 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 88/12944 sayılı “Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Karar” uyarınca tahsil edilmektedir.

Oranlar Bakanlar Kurulu Kararı ile zaman zaman değiştirilmekle birlikte cari oranlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 12: KKDF Oranları Tablosu

İŞLEM TÜRÜ	FON KESİNTİSİ ORANI
Bankalar ve finansman şirketlerince kullanılan tüketici kredilerinde (Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla kullanılan krediler)	% 15
Bankalar ve finansman şirketlerince kullanılan diğer kredilerde	% 0
Bankalar ve finansman şirketlerinin yurt dışından sağladıkları kredilerde	% 0
Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları kredilerde	% 3
Kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta	% 6

Kaynak: 26.08.1989 tarih, 20264 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 12.05.1988 tarih ve 88/12944 sayılı Kararnameye İlişkin Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ (Sıra No:6), Md. 2, bent 20.

KKDF, Türk Lirası olarak kullanılan kredilerde faiz üzerinden, döviz kredilerinde ise kredi anapara tutarı üzerinden yukarıdaki oranlar uygulanmak suretiyle tahsil edilmektedir.

16.06.2009 tarih, 27260 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15082 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar’ın 17 nci maddesinin (f) fıkrası uyarınca gerçek kişilere dövizde endekli kredi kullanımını yasaklanmıştır. Bu nedenle gerçek kişiler 16.06.2009 tarihinden itibaren sadece Türk Lirası olarak kredi kullanabilmekte ve KKDF faiz üzerinden hesaplanmaktadır.

Diğer taraftan 29.07.2004 tarih, 25537 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2004/7633 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ticari amaçlı kullanılan kredilerde

KKDF oranı %0 olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda tüzel kişilerin Türkiye’de yerleşik bankalardan kullandıkları krediler ise ister Türk Lirası olsun, ister dövize endeksli isterse döviz kredisi faslından olsun KKDF oranı %0 olarak uygulanacaktır.

Tablo 13: Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin Türkiye’deki Bankalardan Sağladıkları Kredilerde KKDF Uygulaması

Yerleşiklik Durumu	Kredi Cinsi	Kredi Kullanımı	KKDF Oranı	Matrah
Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişi	TL Kredi	Kullandırılabilir	% 0	–
	Dövize Endeksli Kredi	Kullandırılabilir	% 0	–
	Döviz Kredisi	Kullandırılabilir	% 0	–
Yurt İçinde Yerleşik Gerçek Kişi	TL Kredi	Kullandırılabilir	% 15	Faiz tutarı
	Dövize Endeksli Kredi	Kullandırılmaz	–	–
	Döviz Kredisi	Kullandırılmaz	–	–

Kaynak: KKDF ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Kredilerden kaynaklanan KKDF’nin yükümlüsü bankalar olmakla birlikte bankalar KKDF tutarlarını müşterilerine yansıtarak, bu tutarları müşterilerinden tahsil etmektedir.

Yurtdışından sağlanan kredilerdeki ortalama vadeye göre muafiyet sadece döviz kredilerine sağlanan bir haktır. Yurtdışından sağlanan Türk Lirası krediler ortalama vadesi 3 yıldan uzun dahi olsa KKDF muafiyetinden faydalanamayacaktır.

Yurtdışından sağlanan ortalama vadesi 3 yıldan uzun bir döviz kredisi kapsamında ortalama vadeyi 3 yılın altına düşüren bir anapara geri ödemesi yapılması durumunda baştan tahsil edilmeyen KKDF’nin gecikme faizi ile birlikte tahsil edilmesi gerekmektedir.

KKDF sadece nakdi krediler ile vadeli ithalat işlemlerinde doğmaktadır. Gayrinakdi kredi işlemlerinde gayrinakdi kredi çeşidi ne olursa olsun, KKDF tahsil edilmeyecektir.

1.2.4.3. Kredilerde BSMV (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi) Uygulamaları

23.07.1956 tarih, 9362 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6082 sayılı Gider Vergileri Kanunu’nun 28. maddesinden başlayan hükümler ile düzenleme altına alınmıştır. 28. ve 33. maddelerde yer alan düzenlemelere göre banka ve sigorta şirketlerinin 10.06.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar %5 oranında banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.

Bu düzenleme uyarınca Türkiye’de faaliyet gösteren bankalarca faiz, komisyon ve masraf olarak banka gelirlerine intikal ettirilen tutarlar üzerinden %5 oranında BSMV ödemekle yükümlüdürler. Bankaların BSMV tahsil ettiği birçok işlem olmakla birlikte, kredilerle ilgili olarak BSMV doğuran işlemler kredi faizleri, kredilerle ilgili müşterilerden alınan komisyonlar ve masraflardır.

Tablo 14: Çeşitli Kredi Türlerinde BSMV Uygulaması

İŞLEM TÜRÜ	BSMV
Yurt İçinde Yerleşik Gerçek Kişilerin Kullandığı Krediler	%5
Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişilerin Kullandığı Krediler	%5
Konut Kredileri	Muaf
DİİB (Dahilde İşleme İzin Belgesi) Kapsamında Kullanılan Krediler	İstisna
VRHİB (Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi) Kapsamında Kullanılan Krediler	İstisna
Mal İhracatı İçin Kullanılan İhracat Hazırlık Kredisi	İstisna
YTB (Yatırım Teşvik Belgesi) Kapsamında Kullanılan Krediler	%5
VRHİB Olmaksızın Kullanılan Turizm Kredileri	%5

Kaynak: BSMV ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

BSMV’nin mükellefi bankalar olmakla birlikte bankalar bu tutarı müşterilerine yansıtarak, müşterilerinden tahsil etmektedirler.

Ancak BSMV müşterilerden tahsil edilemese dahi mükellefi banka olduğu için ödenmesinden banka sorumludur⁵⁵.

Bankaların bireysel müşterileri dışında firmalara kullandırdığı kredilerle ilgili olarak yegâne vergi yükü olarak BSMV kalmıştır.

Tablo 14'te görülebileceği gibi, DİİB ve VRHİB kapsamında kullanılan krediler ile ihracat hazırlık kredilerinden BSMV tahsil edilmezken, YTB kapsamında kullanılan krediler BSMV'ye tabidir.

1.2.4.4. Yurt Dışından Sağlanan Krediler ile Türkiye'deki Bankalardan Sağlanan Krediler Arasındaki Vergisel Uygulama Farklılıkları

Yurtiçinde yerleşik firmalar çok farklı nedenlerle Türkiye'deki bankalar ve finans kuruluşları dışında yurtdışındaki banka ve finans kuruluşlarını tercih edebilmektedir.

Bu nedenler;

- Yurtdışındaki kredilerin faizlerinin daha düşük ve komisyon ve masraf kalemlerinin daha düşük olması,
- Bazı durumlarda yurtdışından borçlanmanın vergisel yüklerinin daha hafif olması,
- Dokümantasyonun ve formalitelerin daha az olması,
- Kredi taleplerinin daha çabuk sonuçlanması,

⁵⁵ Ahmet Kırman, **Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi**, Ankara, Doğu Mat., 1995, s. 135.

- Bazı kredi türlerinde yurtdışı piyasaların ihtisaslaşmış olması,
- Yabancı sermayeli şirketlerin halihazırda yurtdışında çalışmakta oldukları bankalardan kredi temin etmeleri,
- Mevzuat düzenlemelerinde basitlik ve oturmuş uygulamalar, mevzuatlarda çok sık değişiklik olmaması

şeklinde sıralanabilir⁵⁶.

Yurt içi bankalardan sağlanan kredilerdeki vergi uygulamaları ile yurt dışından sağlanan kredilerdeki vergi uygulamaları farklılık arz edebilmektedir.

Yurt Dışından Sağlanan Kredilerde Damga Vergisi Muafiyetinin Kapsamı

Türkiye’de yerleşik kişilerce yurt dışındaki banka, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlardan sağlanan kredilerle ilgili işlemler de 5035 sayılı Kanun kapsamında Damga Vergisi muafiyetinden faydalanacaktır. Ancak kredi kullandıran kuruluşun bir banka, yurt dışı kredi kuruluşu veya uluslar arası bir kurum olmaması durumunda, kredi kullandıran kuruluş ile borçlu arasında imzalanan kredi sözleşmesi 2013 yılı rayiciyle binde 9,48 Damga Vergisi’ne tabi olacaktır. Bunun yanında faiz ödemeleri brütleştirilerek üzerinden %18 oranında KDV ve %10 oranında stopaj ödenmesi gerekecektir.

KDV hariç Damga Vergisi’nin ödenip ödenmediğinin kontrolü bankaların sorumluluğundadır. Bu nedenle yurt dışından Türkiye’de yerleşik firmalar lehine gelen kredilerde bankalar kreditorün niteliğini saptamak için araştırma yapmalı, kreditorün bir

⁵⁶ Cihan Durmuşoğlu, “Dış Ticaretin Finansmanının Yurtiçi veya Yurtdışı Bankalardan Sağlanmasının Nedenleri ve Sonuçları”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, UTTDER**, Cilt:1, Sayı:2, Yıl:2012, s.176.

banka, yurt dışı kredi kuruluşu veya uluslar arası bir kurum olmaması durumunda borçlu firma, sözleşme için binde 9,48 oranında Damga Vergisi'ni yatırmadığı sürece kredi kullandırımını gerçekleştirmemelidir. Yine böyle bir durumda yurt dışına Türkiye'deki bankalar aracılığı ile faiz ödemesi yapılması halinde, yurt dışına faiz transferini gerçekleştirecek bankanın faiz ile ilgili stopaj kesintisi yapılıp yapılmadığını kontrol etmesi ve stopajı yatırılmamış faiz ödemelerinin transferini gerçekleştirmemesi gerekmektedir.

Tablo 15: Yurt İçi ve Yurt Dışı İşlemlerde Damga Vergisi Uygulaması

İşlem Türü	Damga Vergisi
Yurt İçinden Sağlanan Tüm Kredi Çeşitleri	Muaf
Yurt Dışındaki Banka, Yurt Dışı Kredi Kuruluşları ve Uluslar Arası Kurumlardan Sağlanan Krediler	Muaf
Yurt Dışındaki Banka, Yurt Dışı Kredi Kuruluşları ve Uluslar Arası Kurumlar Dışındaki Kuruluşlardan Sağlanan Krediler	Kredi Sözleşmesi Tutarı Üzerinden Binde 8,25

Kaynak: Damga Vergisi ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Yurt Dışından Sağlanan Kredilerde BSMV Uygulaması

Türkiye'de yerleşik firmaların yurt dışındaki banka veya finans kurumlarından sağladıkları krediler kapsamında, Türkiye'deki bankalar aracılığı ile yurt dışına transfer edilen faiz ödemeleri BSMV'ye tabi değildir. Bunun nedeni faiz gelirini elde eden kuruluşun Türkiye'deki banka değil, yurt dışındaki banka olmasıdır. Dolayısıyla yurt dışına faiz transferini yapan banka sadece aracı konumundadır ve faiz tahsilatını kendi gelir hesaplarına atmamakta, sadece yurtdışına transfer etmektedir.

Benzer şekilde Türkiye'de yerleşik firmaların yurtiçi bankaların yurtdışı şubelerinden sağladıkları kredilerde BSMV'ye tabi değildir. Bunun nedeni devletin çıkardığı verginin sadece o ülke sınırları içinde uygulanması yani "mülklik ilkesi"dir.

Tablo 16: Yurt İçi ve Yurt Dışı İşlemlerde BSMV Uygulaması

İşlem Türü	BSMV
Yurt İçinden Sağlanan Teşviksiz Tüm Kredi Çeşitleri	%5
Yurt İçinden Sağlanan DİİB, VRHİB Kapsamındaki Krediler	İstisna
Yurt İçinden Sağlanan YTB Kapsamındaki Krediler	%5
Yurt Dışından Sağlanan DİİB, VRHİB Kapsamındaki Krediler	Muaf
Yurt Dışından Sağlanan YTB Kapsamındaki Krediler	Muaf
Yurt Dışındaki Banka, Yurt Dışı Kredi Kuruluşları ve Uluslar Arası Kurumlardan Sağlanan Krediler	Muaf
Yurt Dışındaki Banka, Yurt Dışı Kredi Kuruluşları ve Uluslar Arası Kurumlar Dışındaki Kuruluşlardan Sağlanan Krediler	BSMV'den muaf ancak faiz üzerinden %10 stopaj yatırılması gerekir.

Kaynak: Damga Vergisi ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Ancak yurt içindeki bankanın yurt dışındaki banka lehine faiz transferini gerçekleştirirken Türkiye'de yerleşik kredi borçlusundan tahsil edeceği ve kendi gelir hesaplarına geçeceği masraf ve komisyonlar üzerinden BSMV tahsil etmesi gerekmektedir.

Yurt Dışından Sağlanan Kredilerde KKDF Uygulaması

Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları kredilerdeki KKDF uygulaması yurt içinden sağlanan kredilerdeki KKDF uygulamasına göre daha farklıdır. Türkiye'de yerleşik ticari kuruluşların Türkiye'deki bankalardan sağladıkları krediler KKDF'ye tabi değilken, yurt dışından sağlanan kredilerde ise ortalama vadeye göre KKDF uygulaması olabilmektedir.

Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt içindeki bankalardan sağladıkları tüketici/bireysel krediler %15 oranında KKDF'ye tabi iken, Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışından kredi sağlaması mümkün değildir. Türkiye'de yerleşik firmaların yurt dışından sağladıkları döviz kredilerinde KKDF oranı ortalama vadeye göre değişmektedir. Kredinin ortalama vadesinin 3 yıl (dahil) ve daha uzun olması

durumunda KKDF oranı %0 olarak uygulanacaktır. Ortalama vadesi 2 yıl (2 yıl dahil) ve 3 yıl arasında olan kredilerde %0,5, ortalama vadesi 1 yıl (1 yıl dahil) ve 2 yıl arasında olan kredilerde %1, ortalama vadesi 1 yıla kadar olan kredilerde ise %3 olarak uygulanacaktır.

Yurt dışından sağlanan kredinin döviz kredisi değil de Türk Lirası cinsinden olması durumunda ise ortalama vade 3 yıldan uzun olsa dahi, bu tür Türk Lirası kredilerden her halükarda KKDF kesintisi yapılacaktır⁵⁷.

Tablo 17: Yurt İçinde Yerleşik Kişilerin Yurt Dışındaki Bankalardan Sağladıkları Kredilerde KKDF Uygulaması

Yerleşiklik Durumu	Kredi Cinsi		Kredi Kullanımı	KKDF Oranı	Matrah
Yurt İçinde Yerleşik Tüzel Kişi	TL Kredi (Ort. Vade 3 Yıldan Uzun Olsa Dahi)		Kullanılabilir	% 3	Faiz tutarı
	Döviz Endeksli Kredi		Kullanılamaz	–	–
	Döviz Kredisi	Ortalama Vadesi 1 Yıla Kadar	Kullanılabilir	% 3	Anapara tut.
		Ortalama Vadesi 1 Yıl (1 Yıl Dahil) ve 2 Yıl Arasında	Kullanılabilir	% 1	Anapara tut.
		Ortalama Vadesi 2 Yıl (2 Yıl Dahil) ve 3 Yıl Arasında	Kullanılabilir	% 0,5	
Ortalama Vadesi 3 Yıl (3 Yıl Dahil) ve Üzerinde		Kullanılabilir	%0		
Yurt İçinde Yerleşik Gerçek Kişi	TL Kredi		Kullanılamaz	–	–
	Döviz Endeksli Kredi		Kullanılamaz	–	–
	Döviz Kredisi		Kullanılamaz	–	–

Kaynak: KKDF ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Ortalama vadenin hesaplanması ile ilgili detaylı bilgi ve örnekler 2.1.3.1 bölümünde yer almaktadır.

⁵⁷ 12.05.1988 tarih ve 88/12944 sayılı Kararnameye İlişkin Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ (Sıra No:6), 26.08.1989 tarih, 20264 sayılı Resmi Gazete, Md. 2.

1.2.4.5. Kredi İşlemlerinde İstisna Uygulamaları

Bankalarca, mal ihracatına yönelik olarak sevk öncesi ve sevk sonrası olmak üzere ihracatçı firmalara herhangi bir belge aranmaksızın kredi kullandırılabilen ve bankalarca bu kredilere resen istisna uygulanabilmektedir.

Ancak turizm de dahil olmak üzere diğer ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bankaların kullandıkları kredilere istisna uygulanabilmesi için belge alınması (Vergi, Resim ve Harç İstisna Belgesi / VRHİB, Dahilde İşleme İzin Belgesi / DİİB) gerekmektedir.

Önceki bölümlerde bankaların gerçek veya tüzel kişilere kullandıkları tüm kredilerin Damga Vergisi'nden muaf olduğu, diğer taraftan tüzel kişilere kullandırılan kredilerde de KKDF'nin %0 olarak uygulandığı belirtilmişti. Bu nedenle zaten muaf veya %0 oranında uygulanan bir vergi için istisna uygulanması söz konusu olmayacaktır.

Geriye ticari kredilerle ilgili istisna uygulanabilecek tek kalem kalmaktadır ki bu da BSMV'dir. İhracatın finansmanı kapsamında kullandırılan krediler ile VRHİB ve DİİB kapsamında kullandırılan kredilerde BSMV istisnası uygulanmaktadır. Ancak YTB kapsamında kullandırılan krediler herhangi bir BSMV istisnasından faydalanamamaktadır.

Uygulanan bu istisnaların kesinleşmesi için firmaların belli süreler dahilinde belli taahhütleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Mal ihracatının finansmanına yönelik olarak kullandırılan bir ihracat hazırlık kredisi kapsamında, kredi kullanan ihracatçı firmanın, kredi kullanım tarihinden itibaren 24 ay içerisinde kredi tutarı kadar ihracat gerçekleştirerek, bu ihracatlara ait Gümrük Beyannamelerini (GB) bankaya ibraz etmek suretiyle ihracat taahhütlerini yerine getirmeleri gerekmektedir.

Ancak 24 aylık süre zarfında ihracat taahhüdünün %50'sini yerine getirmiş olmaları kaydıyla firmalara 24 aya ilave olarak 6 aylık ek süre verilebilmektedir.

Belgesiz kredilerde taahhüt tutarı aşağıdaki şekillerde hesaplanmaktadır:

1. Döviz kredisi olarak kullanılan ihracat kredilerinde kredi anapara tutarı + faiz tutarı + komisyon toplamı kadar ihracatın gerçekleştirilerek taahhüdün kapatılması gerekmektedir.
2. TL olarak kullanılan ihracat kredilerinde ise taahhüt kapaması, sadece kredi anapara tutarı kadar ihracatın yapılması suretiyle gerçekleştirilir.

Belgeli işlemlerde ise taahhüt, belge taahhüdünün gerçekleştirilerek, belgenin kapatılması ile yerine getirilmektedir.

DİİB kapsamında, ihracat taahhüdü belirlenirken, gerçekleştirilecek ihracat veya döviz kazandırıcı faaliyet tutarının, belge kapsamındaki ithalat tutarından fazla olmasına dikkat edilmektedir.

İhracat taahhüdünün veya belge taahhüdünün yerine getirilmemesi halinde gerçekleşmeme oranında müeyyide uygulanmakta ve uygulanan istisnalar gecikme faizi ile birlikte tahsil edilmektedir.

Belgesiz ihracat kredilerinde, kredinin ihracat taahhüdü banka tarafından takip edilmektedir.

Belgeli kredilerde ise kredi ile ilgili ihracat taahhüdünün kapatılması, DİİB veya VRHİB belge taahhütlerinin kapatılması ile mümkündür.

DİİB belge kapamaları İhracatçı Birlikleri tarafından, VRHİB belge kapamaları ise TCMB tarafından gerçekleştirilmektedir.

Gerçekleşme oranı aşağıda verilen örneğe göre hesaplanabilir.

Kredi Tutarı : USD.100.000

Faiz : USD.7.000

Komisyon : USD.2.000

Yerine Getirilen İhracat Taahhüdü : USD.70.000

$$\text{Gerçekleşme Oranı} = \frac{\text{Yerine Getirilen İhracat Taahhüdü}}{\text{Kredi Taahhüdü (Anapara + Faiz + Komisyon + Masraf)}}$$

$$\text{Gerçekleşme Oranı} = \frac{\text{USD.70.000}}{\text{USD.109.000}} = \% 64,22$$

$$\text{Gerçekleşmeme Oranı} = \% 100 - \% 64,22 = \% 35,78$$

$$\text{Gerçekleşmeme Tutarı} = \text{Kredi Tutarı} \times \text{Gerçekleşmeme Oranı}$$

$$\text{Gerçekleşmeme Tutarı} = \text{USD.100.000} \times \% 35,78 = \text{USD.35.780}$$

Müeyyide işleminin USD.35.780 üzerinden hesaplanması gerekmektedir.

Gerçekleşmeme Oranı'nın aşağıda formülle hesaplanması da mümkündür.

Gerçekleşmeme Oranı =

$$\frac{\text{Kredi Taahhüdü (Anapara + Faiz + Komisyon + Masraf) - Yerine Getirilen İhracat Taahhüdü}}{\text{Kredi Taahhüdü (Anapara + Faiz + Komisyon + Masraf)}}$$

İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası

İhracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnasının uygulama usul ve esaslarına ilişkin tedbirler;

- 05.12.2008 tarih, 27075 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ (İhracat: 2008/6)” ile,
- 27.2.2004 tarihli ve 25386 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan (1) Seri No.lu “Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerde Damga Vergisi ve Harç İstisnası Uygulaması Hakkında Tebliğ”de

düzenlenmiştir.

Vergi, resim ve harç istisnası;

- 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu kapsamında Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) ,
- 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu kapsamında Damga Vergisi,
- 492 sayılı Harçlar Kanunu kapsamında alınması gereken harçlar,
- Diğer kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçlar,
- 80 sayılı Kanun’a göre alınan hal rüsümünü

kapsamaktadır.

Bu kapsamda 2008/6 sayılı Tebliğ kapsamındaki işlemlere, (1) Seri No.lu Tebliğ uyarınca yukarıda sayılan istisnalar uygulanmaktadır.

Kredilerin İstisnadan Faydalanma Süreleri

Mal ihracatının finansmanı amacıyla kullanılan kredilerde kredinin istisnadan faydalanma süresi 24 aydır. Ancak belge kapsamında (VRHİB ve DİİB) kullanılan kredilerde kredinin istisnadan faydalanma süresi belge süresi ile sınırlıdır.

Kredi İşlemlerinde İhracat Taahhüdünün / Belge Taahhüdünün Kapatılması

Kredi işlemlerinde ihracat taahhüdünün veya belge taahhüdünün kapatılması kredinin çeşidine ve hangi belge kapsamında kullanıldığına göre değişmektedir. Aşağıdaki tabloda kredi çeşitlerine göre ihracat taahhüdü ve belge taahhüdünün ne şekilde ve kapamanın hangi mercii tarafından gerçekleştirileceği gösterilmiştir.

Tablo 18: Kredi İşlemlerinde İhracat / Belge Taahhüdünün Kapatılması

Mal İhracatının Finansmanında Kullanılan Krediler	İhracat yapıldığının GB aslı (Gümrük Beyannamesi Firma Nüshası) ile tespit edilerek üzerlerine kredi taahhüdüne sayıldığına dair not konulur. DAB (Döviz Alım Belgesi) aranmaz.
VRHİB	TCMB tarafından belge taahhüdünün kapatılması üzerine başka bir belge aranmaksızın banka tarafından taahhüt kapaması gerçekleştirilir.
DİİB	İhracatçı Birliği'nin kapama yazısına istinaden başka bir belge aranmaksızın banka tarafından taahhüt kapaması gerçekleştirilir.
YTB	YTB kapsamında kullanılan kredilerin taahhüdü yoktur. YTB üzerinde kayıtlı olan ihracat taahhüdü sadece belge kapsamındaki yatırım ile ilgilidir. Belge kapsamında kullanılan kredi ile ilgili değildir. Belge kapaması Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir.

Kaynak: Teşvik ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

1.3. Bankacılıkta Kredilendirme Süreci ve Turizm Kredilerinin Değerlendirilmesi

Kredi talebi müşterinin nakit ihtiyaçları doğrultusunda doğrudan müşteriden gelebileceği gibi, bankanın hazırlamış olduğu kredi ürünlerini pazarlama faaliyetleri sonucu müşterilerine pazarlaması şeklinde de gerçekleşebilir. Her iki durumda da banka, kredi vermeyi düşündüğü firmalar için ön araştırma ve inceleme yaparak, firmanın sektördeki konumu, hissedarları, mali yapısı, yönetim şekli vb. açılardan bankanın kredi plasman ilkelerine uygunluğunu belirlemeye çalışır. Bu aşamada banka firmanın ve ortaklarının bankalarla geçmişte herhangi bir sorunu olup olmadığını saptamaya çalışır. Bankanın firma ve ortaklarla ilgili ön istihbaratının olumlu olması durumunda kredi ile ilgili temel konularda karşılıklı fikir birliği sağlanması durumunda kredi süreci başlatılır.

Kredi verme kararında, kredi alan müşterinin ve kredi işlemine özgü risklerin tam olarak değerlendirilip anlaşılması esastır.

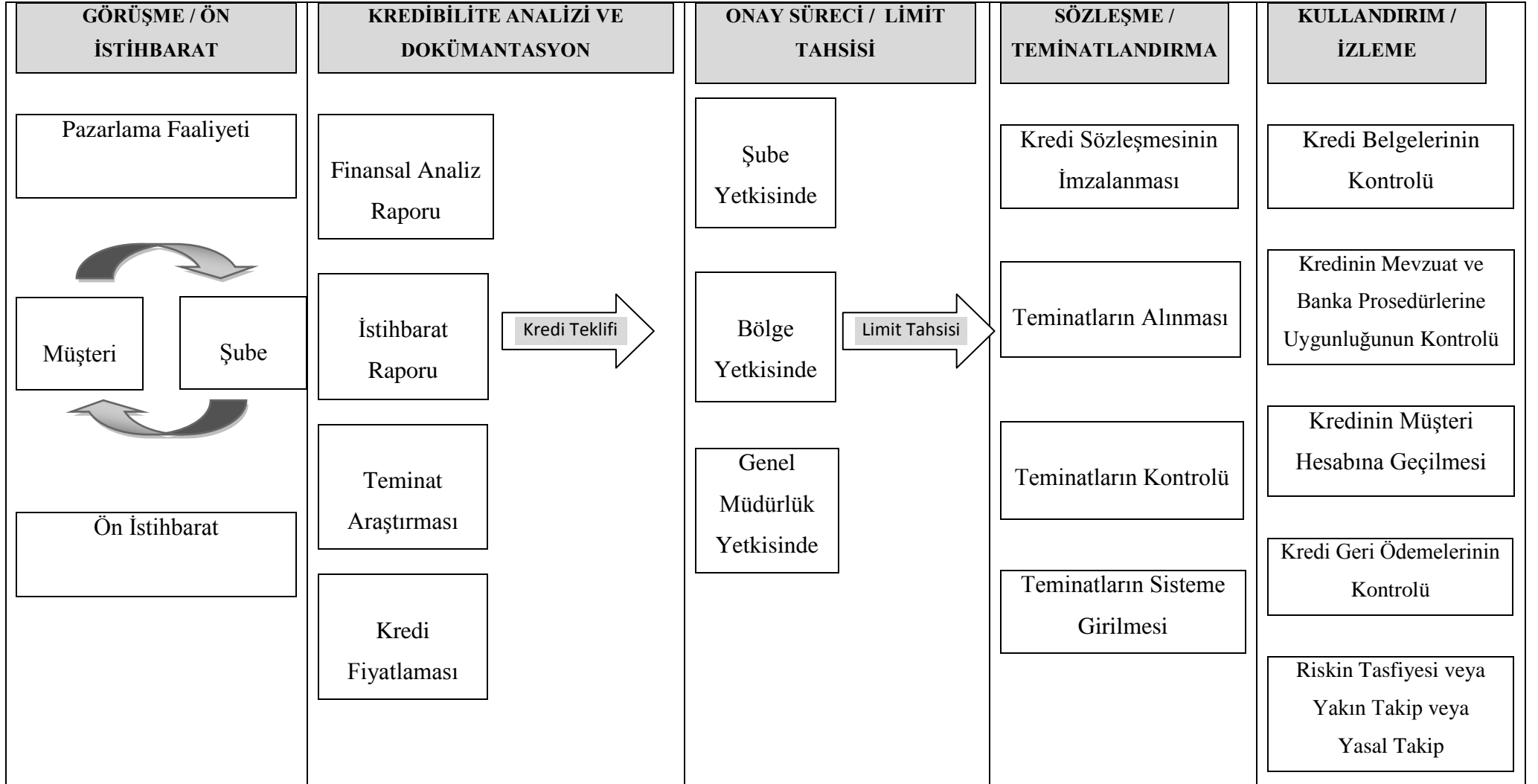
Kredi talebinin banka tarafından alınmasından, müşteriye kredi limitinin tahsis edilmesine kadar geçen süre kredi tahsis sürecini oluşturmaktadır. Bu süreçte kredi riskinin etkin şekilde değerlendirilerek yönetilmesi, krediden kaynaklanan zararların azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kredi talepleri değerlendirilirken kredi talebinde bulunan işletmenin temel mali tabloları önemli bir veri kaynağı olarak kabul edilse de tek veri kaynağı bu değildir⁵⁸.

Mali tablolar aynı zamanda firmanın kredi gereksiniminin hangi nedenlerden doğduğunu ve işletmenin ne kadar vadeye kadar bir krediye ihtiyaç duyduğu gibi konuların netleşmesine de yardımcı olabilmektedir.

⁵⁸ Birgül Şakar, **Banka Kredileri ve Yönetimi**, Beta Y. Mart 2011, İstanbul, s. 33.

Şema 1: Kredi Tahsis Süreci

1.3.1. Görüşme ve Ön İstihbarat

Kredi talep eden firma ile yapılan görüşmede öncelikle talep edilen kredinin tüm detayları sağlanmaya çalışılır. Talep edilen kredinin hangi amaçla talep edildiği, türü, hangi para cinsinden kullanılacağı, miktarı, vadesi, ne şekilde kullanılacağı, geri ödeme planı gibi bilgiler temin edilir.

Banka, firma ile ilk defa kredi ilişkisine giriyorsa firmanın, ortaklık yapısı, yönetim kadrosu, faaliyetleri, iştirakleri, iş hacmi, diğer bankalarla ilişkileri gibi konularda öncelikle firmadan bilgi sağlanmaya çalışır.

Firmanın kredi talebinin, bankanın kredi politikalarına uygun olması durumunda banka kendi bünyesindeki kaynaklardan firma ile ilgili ilk istihbarat çalışmalarına başlar.

Ön istihbarat çalışması diyebileceğimiz bu aşamada gerek firmanın gerekse ortakların;

- Şubedeki hesapları,
- Firma ortaklarının ve kefillerin Kredi Kayıt Bürosu (KKB) kayıtları,
- Tahsile verdiği çek ve senetler,
- Hesap hareketleri ve hesap hareketlerinin niteliği,
- Gelen ve giden havale miktarları,
- İthalat ve ihracat işlemleri,
- TCMB Memzuç kredi risk cetvelleri,
- Protesto edilmiş senetlerin bulunup bulunmadığı,
- Arkası yazılmış çeklerin bulunup bulunmadığı,
- Kredi kartı borcu bulunup bulunmadığı,
- Haciz, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir kaydı bulunup bulunmadığı,

- Sosyal Güvenlik Kurumuna prim borcu olup olmadığı,

konuları araştırılır⁵⁹.

TCMB Kayıtlarından Yapılan Sorgulamalar

TCMB kayıtlarından Risk Santralizasyonu (Memzuç Kayıtları), Protestolu Senet Kayıtları ve Karşılıksız Çek Kayıtları olmak üzere üç ayrı sorgulama gerçekleştirilebilmektedir. TCMB tarafından gerçekleştirilen takip edilmekte olan risk takiplerinin 2013 yılında Türkiye Bankalar Birliği'ne devredilmesi planlanmaktadır.

a) TCMB Risk Santralizasyonu (Memzuç Kayıtları)

TCMB Memzuç, her bankanın, kredi verdiği bir firma hakkında diğer bankalardan aldığı kredileri izleyebilmesine olanak sağlayan TCMB tarafından koordine edilen bir "bilgi paylaşım sistemi"dir. Bankalar, tüketici finansmanı, faktoring ve leasing şirketleri şeklindeki finans kuruluşları, müşterilerine açtıkları kredi limitleri ile kullandıkları kredileri her ay düzenli olarak T.C. Merkez Bankası'na bildirmektedir. T.C. Merkez Bankası bildirilen kredi bilgilerini birleştirerek, finans kuruluşlarına geri bildirimde bulunmaktadır. Memzuç kayıtlarında, firmaya açılan, aracılık edilen ve kullanılan krediler ayrıntılarıyla görülmekte olup, firmanın mevcut riskleri ile geçmişteki kredi performansı izlenebilmektedir. Bu nedenle kredi değerlendirilmesi açısından bankalar için önemli bir bilgi kaynağıdır.

b) TCMB Protestolu Senet Kayıtları

Bankalar tarafından keşide edilen ödememe protestoları ile senedin ödenmesi durumunda bu protestolara ait protesto kaldırma bildirimleri ayda 2 defa olmak üzere TCMB'ye gönderilmektedir. Tüm bankalar tarafından yapılan bu bildirimler TCMB

⁵⁹ Mahmut Usta, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Tahsisi**, İstanbul, Pamukbank T.A.Ş. Eğitim Bölümü Yayını, Haziran 1997, s.27.

tarafından konsolide edilerek Elektronik Veri Aktarım Sistemi (EVAS) aracılığıyla bankalar ve diğer mali kuruluşlara geri bildirilmektedir. Gerçek ve tüzel kişilerin protestolu senet kayıtlarının bulunup bulunmadığı, varsa kaldırılarının yapılıp yapılmadığı, yoğunluğu ve sürekliliği gibi konular banka tarafından incelenmektedir.

c) TCMB Karşılıksız Çek Kayıtları

Gerçek ve tüzel kişilerin karşılıksız çek kayıtlarının bulunup bulunmadığı, düzeltme haklarını kullanıp kullanmadıkları, yoğunluğu ve sürekliliği araştırılır. TCMB karşılıksız çek kayıtları firmaların ve ortaklarının taahhütlerine bağlılıkları ile mali durumları hakkında bilgi verir.

Kredi Kayıt Bürosu (KKB) Kayıtları

Kredi kayıt bürosu nezdinde gerçek kişilerin geçmişte kullandıkları krediler, hâlihazırdaki kredi risklerine ait bilgiler soruşturulabilmektedir. KKB kayıtlarında tüzel kişilere ait bilgiler bulunmamaktadır. Ancak firma ortakları, yöneticileri ile kefillere ait bilgiler KKB kayıtlarından sorgulanabilmektedir.

İhale Yasaklısı Araştırması

Kredi verilmesi düşünülen firmanın daha önceden ihale yasaklısı olup olmadığı <http://vatandas.ihale.gov.tr/yasaklis.asp> adresinden kontrol edilir. İhale yasaklısı firmalara kredi kullandırımına sıcak bakılmaz.

İnternet Üzerinden Gerçekleştirilen İstihbarat

İnternet üzerinden firma ile ilgili araştırma yapılarak, firmanın iş hacmi ve ticari ilişkileri konusunda bilgi edinilmeye çalışılır ve firma hakkında herhangi bir olumsuzluk olup olmadığı kontrol edilir.

1.3.2. Kredibilite Analizi ve Dokümantasyon

Kredi talebinde bulunan firma ile faiz oranı ve diğer masraflar konusunda anlaşmaya varılması ve ön istihbarat çalışmasının olumlu olması halinde firmanın mali analizinin ve ayrıntılı istihbaratının yapılması gerekecektir. Bankalar tarafından kredilendirilecek müşterilerin, kredi değerliliğinin olup olmadığı veya kredi ilişkisi sürdürülen firmaların kredi değerliliğinde olumsuz yönde bir değişiklik olup olmadığına yönelik istihbarat ve mali tahliller gerçekleştirilmektedir. Mali analiz raporları hazırlanırken güvenilir ve değişik kaynaklardan istihbarat çalışmaları da yapılmakta olup, kredibilitenin sağlıklı olarak değerlendirilmesinde mali analiz ve istihbarat çalışmalarının birbirini desteklemesi gerekmektedir. Kullanılan kredilerde en kritik aşamalardan biri kredi dokümantasyonudur. Kredi dokümantasyonu, aynı zamanda kredi riski derecelendirme sürecinde de banka tarafından kullanılmaktadır. Bu dokümantasyon ile firmanın niceliksel değerlendirilmesi gerçekleştirilir. Niceliksel değerlendirme, kredi talebinde bulunan firmanın cari ve önceki yıllar ile ara dönemlere ait mali tabloların ve verilerin incelenmesi ile sağlanır. Bu incelemede firmanın satışları, gelirleri, faaliyet performansı, nakit akımı, bilanço kalemleri incelenir.

Tablo 19: Bankalarca Firmalardan Talep Edilen Belgeler

YASAL EVRAKLAR	MALİ TABLOLAR	DİĞER EVRAKLAR
Ticaret Sicil Gazetesi	Gelir Tablosu (3 yıl)	Tapu/Ruhsat
Şirket Ana Sözleşmesi	Bilanço (3 yıl)	Makine Parkı
Vergi Levhası	Detay Mizan (Son yıl)	Biten İşler
İmza Sirküleri	Dipnotlar	Devam Eden İşler
Vergi Levhası	Faaliyet Raporu	Ekspertiz Raporu
Faaliyet Belgesi	Hesap Durumu Belgesi	
Hazirun Cetveli (A.Ş. ler için)		

Kaynak: Kredilerle ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki belgeler arasında “Hesap Durumu Belgesi” 250 bin Türk Lirasını aşan kredi işlemleri için zorunludur. Ancak karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler için hesap durumu belgesinin alınmasına gerek bulunmamaktadır. Kredi ilişkisinin devam ettiği süre boyunca her yıl hesap dönemini izleyen altı ay içinde hesap durumu belgesi alınır⁶⁰.

Niceliksel Analiz

Niceliksel analizde firmanın,

- Finansman ihtiyacının seviyesi,
- Kredi talebinde bulunan firmanın mali durumunun yıllar itibariyle değerlendirilerek, başarısının ölçülmesi,
- Ürün / hizmet portföyü ve kar marjları,
- Risk unsurlarının belirlenmesi,
- Rakip firmalar ve sektör ortalamaları ile karşılaştırma yapılması,
- Geleceğe yönelik yapılan projeksiyonların gerçekçiliğinin değerlendirilmesi,
- Geri ödeme kaynaklarının belirlenerek

değerlendirilmesi gerçekleştirilir.

Kredi açılmadan önce müşteri istihbaratı yapılır ve daha sonra firmanın mali analizini yapmak ve kredibilitesini ölçmek üzere, firmadan mali tabloları ile kuruluş belgeleri istenir.

Niteliksel Analiz

Niceliksel değerlendirmede objektif verilere dayanarak veriler sayısal olarak değerlendirilirken, niteliksel değerlendirmede ise incelenen olguya sayısal yaklaşımdan farklı bir boyut getirilmeye çalışılarak neden, nasıl gibi sorular sorulur. Bu değerlendirmede;

⁶⁰ 01.11.2006 Tarih, 26333 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan **Bankaların Kredi İşlemlerine Dair Yönetmeliğin** 8. Maddesi.

- Sektörde faaliyet gösterdiği süre,
- Pazarlama politikası ve dağıtım sistemi,
- Firmanın isim veya ürün imajı,
- Firmanın deneyim ve güvenilirliği,
- Firmanın sektördeki genel durumu,
- Kaynaklara ulaşabilme ve piyasalardan uygun koşullarla kaynak temin edebilme yeteneği,
- Firma hakkındaki piyasa / banka istihbaratları,
- Yönetimin etkinliği,
- Genel ekonomik ve sektöre ilişkin durum,
- Firma derecelendirmeleri ve bilgilere erişim,
- İç ve dış rekabete açıklık,
- Teknolojiye bağımlılık seviyesi ve kullanılan teknolojinin düzeyi,
- Firmanın söz ve taahhütlerine güven,
- Sektörün büyüme hızı,
- Kur riski,
- Bilanço dışı teminatların kalitesi,
- Bağlı bulunduğu grubun mali yapısı ve grup firmaları arası fon hareketleri,
- Firma insan kaynağının nitelikleri,
- Firmanın müşterileri, tedarikçiler, dağıtıcılar vb. ile ilgili hukuki sorunlar yaşayıp yaşamadığı,
- Firmanın Rekabetin Korunması Hakkında Kanun uyarınca herhangi bir haksız rekabet cezası alıp almadığı

hususları incelenir.

Kredi Skoruması (Scoring) Yöntemi ile Kredi Talebinin Değerlendirilmesi:

Müşterilerin kredibilitesinin standart kriterlere göre objektif olarak ölçülmesine yönelik scoring sistemi bankalarda son dönemlerde yaygın olarak kullanılmaya

başlanmıştır. Scoring sisteminde amaç müşteri ile kredi ilişkisine girilmeden müşterinin risk düzeyini ve kredi değerliliğini tespit etmeye çalışmaktır.

Bu sistemde banka müşterilerini büyüklük, ciro, sektör vb. kriterlere göre sınıflandırmaya tabi tutar ve her bir müşteri grubu için belli bir puan belirler. Öncelikle kredi başvurusunda bulunan müşterinin hangi gruba dahil olduğu ve kaç puan sağlaması gerektiği belirlenir. Müşteri tarafından doldurulan kredi başvuru formu ve formdaki bilgileri doğrulayıcı nitelikteki belgeler üzerinde yer alan bilgilerin scoring sistemine girilmesiyle müşterinin puanı hesaplanır. Bulunan bu puanın, müşterinin sağlaması gereken puanın üstünde olması durumunda bu firmaların talepleri olumlu olarak değerlendirilir ve bu aşamadan sonra detaylı mali analiz aşamasına geçilir. Firmanın yeterli puanı sağlayamaması durumunda ise detaylı mali analize geçilmez ve firmaya kredi talebinin reddedildiği bildirilir. Scoring sistemi sayesinde kredibilitesi yetersiz firmalar için detaylı mali analiz ve araştırma külfetine gerek kalmaz ve müşterilere kredi taleplerinin durumu hakkında daha çabuk yanıt verilmesi sağlanmış olur.

Scoring sisteminin bir diğer avantajı ise çok sayıda başvuruyu değerlendirmek için çok fazla sayıda değerlendirmeciye ihtiyaç duyulmadan kredi başvuru değerlendirmelerinin çok daha kısa sürede yapılabilmesidir. Bunun yanında scoring sistemi, insan algısı zamana, ruh haline ve iş yoğunluğuna göre değişkenlik gösterebileceğinden, kredi değerlendirmesinin insan hatasından uzak, daha objektif bir şekilde yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Diğer yandan skora, bankanın kredi politikalarının daha etkin biçimde uygulanmasını sağlayan bir araçtır. Kredi politikasında yapılacak değişikliklerde şube ve merkezdeki personeli detaylı eğitime tabi tutmaksızın, yalnızca skor sisteminde değişiklikler yaparak yeni politikaların uyum süreci, karşılaştırma kabul etmeyecek şekilde kısalmaktadır⁶¹.

⁶¹ Tolga Sivrikaya, “**AB-ABD Bankalarının Kredilendirme ve Değerleme Yöntemi İle Türkiye Bankacılık Sektöründeki Uygulamanın Karşılaştırılması**”, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Muhasebe-Finansman Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 86.

Etkin olarak uygulanan scoring sistemi sonucu;

- Bankaların kredi kabul oranları artmakta,
- Maliyetleri düşmekte,
- Kredi takibinde etkinlik sağlanmakta,
- Doğru müşteri seçimi gerçekleştirilmektedir.

İçsel Derecelendirme (Rating) Sistemi

Temerrüt olasılıklarını ve Temerrüt Halinde Kayıp Oranını bankaların kendi içsel derecelendirme sistemleri yardımıyla hesaplanması esasına dayanır. Geçmiş verilerden hareketle müşterilerin temerrüt olasılıklarının hesaplanması ve risklilik düzeylerinin belirlenmesi belirli koşullar altında bankaların kendisine bırakılmıştır.

Rating belirlenirken göz önünde bulundurulmuş hususlar:

- ✓ Ciro,
- ✓ Faaliyet performansı,
- ✓ Nakit akışı,
- ✓ Bilanço,
- ✓ Sektörel konum,
- ✓ Kaynaklara ulaşım kabiliyeti,
- ✓ Piyasa istihbaratı,
- ✓ Yönetimsel yetenek,
- ✓ Makroekonomik ve sektörel konjonktür,
- ✓ Dış rating istihbaratı,
- ✓ Bilanço dışı riskler,
- ✓ Grup şirketleri ile ilişkilerdir.

Bankaların içsel derecelendirme sistemlerine dayalı olarak müşterilerine vermiş oldukları derecelendirme notları ve bu notlara ilişkin temerrüt olasılıklarının bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında da yasal olarak kullanılabilmesi için BDDK nezdinde de çalışmalara başlanmıştır⁶².

Mali Tahlil (Analiz) Yöntemi ile Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi:

Mali analiz, bankanın kredili müşterisi veya kredi müşterisi yapılmak istenen firmaların kredibilitesini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Firmaların hukuki yapıları, moralite durumları, girişimciliği ve istihbaratı bilgilerinin araştırılmasının yanı sıra mali verileri üzerinden finansal yapısı, gelişimi, faaliyetleri ve faaliyet sonuçları ile sektörün ve ekonominin genel durumu irdelenmekte, yorumlanmakta ve raporlanmaktadır. Mali analiz raporları hazırlanırken firmaların güvenilir ve değişik kaynaklardan istihbarat çalışmaları da yapılmakta olup, kredibilitenin sağlıklı olarak değerlendirilmesinde mali analiz ve istihbarat çalışmalarının birbirini desteklemesi gerekmektedir.

Mali Analizde Kullanılan Mali Tablolar

Mali analiz çalışmalarında kullanılan mali tablolar iki başlıkta incelenebilir:

1-Temel tablolar: Bilanço, Gelir Tablosu, Mizanlar, Bilanço ve Gelir Tablosu Dipnotlarıdır.

2-Yardımcı tablolar: Fon Akım Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu, Özkaynak Değişim Tablosu, Maddi Duran Varlıklar Değişim Tablosu, Vade Dağılım Tablosu, Temettü Dağıtım Tablosu'dur.

Mali analizde Kullanılan Teknikler

Mali tablolar incelenirken statik ve dinamik analize tabi tutulur;

⁶² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Türkiye Bankalar Birliği'ne muhatap 08 Mart 2013 tarih, 6294 sayılı yazısı.

Statik Analiz; belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin saptanması ve bu ilişkilerin incelenmesidir.

Dinamik Analiz; birbirini izleyen dönemlere ait mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları artış veya azalışların incelenmesi veya eğilimlerinin saptanmasıdır.

Mali tabloların statik ve dinamik analizlerde kullanılan tekniklerin dört grupta toplanması mümkündür.

1-Karşılaştırmalı Analiz (Yatay):

Bu yöntemde, birbirini izleyen iki ya da daha fazla döneme ait mali tablolarda yer alan tutarlar arasındaki değişimler değerlendirilir. Artış ya da azalışlar tutar veya yüzde olarak analiz edilerek firmanın gelişme yönü değerlendirilmeye çalışılır.

2-Yüzde Metodu ile Analiz (Dikey)

Aynı döneme ait mali tabloda yer alan her bir kalemin toplam içerisindeki payı yüzde olarak dikkate alınır. Tahlil edilecek mali tablolardaki tutarlardan birinin yüz (100) kabul edilmesiyle, öteki tutarların bu bütün içindeki payları yüzde olarak hesaplanır.

3- Trend (Eğilim) Yüzdeleri Analizi

Yüzde metodundakine benzer şekilde finansal tablolarda baz alınan bir yıla ait her hesap kalemi 100 kabul edilmekte ve izleyen dönemlerde aynı hesaplarda meydana gelmiş olan değişimler hesaplanmaya çalışılmaktadır. Yüzde metodundan farkı, yüzde metodu tek bir dönem için uygulanırken, trend yüzdeleri analizi birden fazla dönem için uygulanır. Değişim yüzdeleri yöntemi, indeks yöntemi adları ile de adlandırılabilir.

4-Oran Analizi

Oran analizi, şirketlerin mali tablolarında bulunan kalemlerin sayısal verilerinin birbirlerine bölünerek matematiksel olarak değerlendirilmesidir. Firma analizinde en çok kullanılan yöntem “oran analizidir”. Bilânço ya da gelir tablosundan alınan iki

rakam birbirine oranlanır. Oran analizinde likidite oranları, faaliyet oranları, borçluluk oranları ve kârlılık oranları hesaplanarak firmanın mali durumu ortaya konulmaya çalışılır.

Mali Analiz İstihbarat Kaynakları

Mali analiz ve istihbaratın kaynakları, “Resmi Kaynaklar”, “Firmadan Temin Edilen Kaynaklar” ve “Firma Dışından Ulaşılan Diğer Kaynaklar” olmak üzere 3 ana başlık altında toplanabilir.

1-Resmi Kaynaklar:

- Ticaret sicil kayıtları,
- Esnaf ve sanatkâr sicil kayıtları,
- Deniz ticaret odası kayıtları,
- Gemi sicil kayıtları,
- Trafik sicil kayıtları,
- Tapu sicil kayıtları,
- Vergi dairesi kayıtları,
- TCMB risk santralizasyonu kayıtları,
- İcra-iflas müdürlükleri kayıtları,
- İhale yasaklısı firma kayıtları,
- Sosyal Güvenlik Kurumu prim borçluları kayıtları,
- Asliye Hukuk/Ticaret Mahkemeleri kararları,
- Kanun, kararname ve tebliğler.

2- Firmadan Temin Edilen Kaynaklar:

- Şirket ana sözleşmesi,
- Mali tablolar (Bilanço, gelir tablosu, dipnotlar, ek mali tablolar, mizanlar, yasal ve yardımcı defterler),
- Firma yetkili/ortakları ile karşılıklı görüşme,
- Firma iş yeri/tesisinin ziyareti,

- Bağımsız denetim raporu, SMMM/YMM raporu,
- Ticaret odası faaliyet belgesi
- Faaliyet raporu,
- Hazirun cetveli,
- İmza sirküleri, imza beyanı
- Vergi levhası,
- Kurumlar veya gelir vergisi beyannamesi,
- Kapasite raporu,
- Üretim-satış raporları
- İthalat listesi,
- İhracat listesi,
- Gümrük beyannameleri,
- Yatırım Teşvik Belgesi,
- Dâhilde İşleme İzin Belgesi,
- Fizibilite raporu,
- Gemi sicil tasdiknamesi,
- Taşımacılık yetki belgeleri
- Hakediş raporu,
- Devam eden işler tablosu,
- Biten işler tablosu,
- İş bitirme belgesi,
- Yapım İşleri Geçici Kabul Tutanağı,
- Yapım İşleri Kesin Kabul Tutanağı,
- Diğer kaynaklar (Sigorta poliçeleri, marka yenileme belgesi, Hariçte İşleme İzin Belgesi, tapu örnekleri, araç ruhsat örnekleri, nüfus cüzdanı, ikametgah belgesi, banka kredi limit-risk-teminat ve vade listesi, kredi protokolü, iş sözleşmesi, iş alındı belgesi, yapı araçları bildirisi çizelgesi veya makine parkı listesi, anahtar teknik personel listesi, adi ortaklık veya konsorsiyum sözleşmesi, kat karşılığı inşaat sözleşmesi, yüklenici payı hesap raporu, müteahhitlik karnesi, yurtdışı müteahhitlik belgesi vb. kaynaklar)

3- Firma Dışından Ulaşılan Diğer Kaynaklar:

- Önceki aylara/yıllara ait mali analiz raporları, istihbarat formları,
- Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB),
- Piyasa incelemesi, iş ilişkisindeki firmalarla yapılan görüşmeler,
- Firmanın bankalar ve diğer finansal kuruluşlar ile ilişkileri,
- Odalar, dernekler, birlikler ve borsalar,
- İMKB haber bültenleri, günlük bültenler, halka arz açıklamaları ve mali tabloları,
- BDDK internet sitesinde yayımlanan banka ve banka dışı mali kuruluşlara ait bağımsız denetim raporları,
- Basında çıkan haberler, reklamlar, ilanlar,
- İnternet bilgileri,
- Diğer kaynaklar⁶³.

Yapılan mali analiz ve istihbaratlarda yukarıda sayılanların dışında her türlü güvenilir kaynaktan yararlanılması da mümkündür. Mali analiz ve istihbarat kaynaklarının bir kısmı firma/gruptan temin edilirken, bir kısmının da resmi kurumlardan, basından, internetten, diğer banka ve finans kuruluşlarından ve piyasadan elde edilebilme imkânı mevcuttur.

1.3.3. Onay Süreci ve Limit Tahsisi

Yapılan mali analiz ve değerlendirmeler ile ayrıntılı istihbarat sonucu elde edilen bilgiler olumlu ise kredi teklifinde bulunulur.

Kredi şube yetkisinde ise, doğrudan şube tarafından kullanılır. Ancak kredi bölge veya genel müdürlük yetkisinde ise bu bölümlere kredi teklifinde bulunulur.

⁶³ Aydın Sayitoğlu, **Mali Analiz-İstihbarat El Kitabı**, İstanbul, Finansbank A.Ş., 2009, s. 17.

Bankalarda kredi açma yetkisi esas itibariyle yönetim kuruluna aittir. Bankacılık Kanunu'nun 51. maddesinin birinci fıkrasında ve Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin 5. maddesinin birinci fıkrasında banka yönetim kurulunun kredi açma yetkisi ve yükümlülüğü düzenlenmiştir⁶⁴.

Bankacılık Kanunu'nun 51. maddesinin ikinci fıkrası gereğince yönetim kurulu kredi açma yetkisini kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilecektir. Genel müdürlük ise kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla da kullanabilecektir.

Bankalar kredi taleplerini mümkün olduğunca çabuk değerlendirmek için kredi tutarlarına göre farklı onay mercileri saptamaktadırlar.

Bu onay mercileri;

- 1- Şube yetkisindeki krediler
- 2- Bölge yetkisindeki krediler
- 3- Genel Müdürlük yetkisindeki krediler (Otorize Krediler)

şeklinde üçe ayrılmaktadır.

Burada temel kıstas belli bir tutarın altındaki kredilerin şube, belli bir tutarın üzerindeki kredilerin bölge müdürlükleri, bu iki grup için belirlenen limitlerin daha da üzerinde bir kredi kullanılmak istenmesi durumunda ise Genel Müdürlük kredi komitesinin onayı ile hareket edilmektedir.

Kredi kararı tek bir kişinin onayı ile verilmemekte, kredi komiteleri aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Şubelerde “şube kredi komitesi”, bölgelerde “bölge kredi komitesi”, bankanın genel müdürlüğünde ise “genel müdürlük kredi komitesi” tarafından karar verilmektedir.

⁶⁴ Erdal Noyan, **Bankacılık Faaliyetleri**, Ankara, Adalet Y., 2007, s.340.

Ancak tutar olarak şube yetkisinde bir kredi olsa bile bazı özellikli kredi türleri şube tarafından değil, genel müdürlük kredi komitesinin onayı ile kullanılabilir.

Müşteri ve kredi pazarlama yetkilisi arasında kredinin genel çerçevesi hakkında anlaşma sağlandıktan sonra, şube yetkilileri kredi kendi limitleri dahilinde ise Şube Kredi Komitesinin kararının sağlanmasından hemen sonra krediyi kullanırlar. Ancak kredi bölge müdürlüğü veya genel müdürlük yetkisinde ise bu durumda ilgili bölümlere kredi teklif mektubu yazarak, kredi hakkında bilgi verirler ve onay almak için girişimde bulunurlar. Genel Müdürlük veya Bölge Müdürlüğü krediyi teklif edilen koşullarla aynen kabul edebilir, koşulları değiştirerek kabul edebilir veya reddedebilir⁶⁵.

1.3.4. Sözleşme ve Teminatlandırma

Bankalar müşterilerine kredi kullandırmadan önce mutlaka müşterileri ile bir kredi sözleşmesi imzalamaktadır. Bazı özellikli kredilerde (özellikle teşvikli kredilerde) kredi başına sözleşme imzalandığı durumlar olabilmektedir. Ancak büyük bir çoğunlukla bankalar müşterilerinden Genel Kredi Sözleşmesi (GKS) veya Genel Kredi Taahhütnamesi (GKT) almaktadırlar. Bu GKS veya GKT kapsamında birçok kredi kullanılmaktadır. Bankalar GKS veya GKT almadan kredi kullandırmazlar. GKS veya GKT olmadan müşteri hesabına geçilen veya müşteriye ödenen paranın kredi olduğuna ilişkin yasal saptama yapmak güçleştğinden ilke olarak bu iki belgeden biri olmadan kredi kullanımının gerçekleştirilmemesi gerekir⁶⁶.

Teminat kredilerin en önemli kullanım koşullarından biridir. Teminat, kredi borçlusunun kredi geri ödemelerini gerçekleştirememesi durumunda, nakde çevrilmesi sonucu kredinin ödenmemiş anapara, faiz, vergi ve diğer masrafları karşılayabilecek değere sahip olması beklenen maddi ve maddi olmayan varlıklardır.

⁶⁵ Hakan Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, İstanbul, Akdeniz Yayıncılık A.Ş., Temmuz 2002, s. 56.

⁶⁶ **A.e.**

Bankacılık Kanunu'nun 53. maddesinde bankaların teminat almalarıyla ilgili hüküm mevcuttur.

Bunun yanında, Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 9. ve 10. maddeleri teminatlar hakkındadır. Bu teminatlardan bazıları şunlardır:

- Emtia rehni karşılığı,
- Hisse senedi ve tahvil teminatlı,
- Hazine bonosu, devlet tahvili, Eurobond karşılığı,
- Altın rehni / Döviz rehni,
- Nakit karşılıklı (Mevduat rehni)
- Banka garantisi karşılığı,
- Alacağın temlik karşılığı,
- Repo ve bankanın yatırım fonları karşılığı,
- İpotek karşılığı,
- Ticari işletme rehni karşılığı,
- Taşıt rehni karşılığı.

1.3.5. Kullandırım ve İzleme

Banka şubesi tarafından kredi, kredi onayında belirtilen limitte ve belirtilen kurallara uyularak, tespit edilmiş teminatlar alındıktan ve kredi sözleşmesi şirketi temsil ve ilzama yetkili kişiler tarafından imzalandıktan sonra kullanılmalıdır⁶⁷.

⁶⁷ Alptekin Güney, **Banka İşlemleri**, İstanbul, Beta Basım, Ocak 2010, s. 93.

Yaşanabilecek olumsuzlukların önceden fark edilerek bankaca önlem alınması amacıyla kredi kullandırıldıktan sonra da banka tarafından firmanın, ortakların ve kefillerin iş ve varlık durumları izlenmeye devam edilir. Bu amaçla firmanın, ortakların ve kefillerin;

- TCMB Memzuç kayıtları,
- TCMB protestolu senet kayıtları,
- TCMB arkası yazılan çek kayıtları,
- TCMB negatif kayıtlar,
- Kredi Kayıt Bürosu (KKB) kayıtları,
- Bankadan keşide ettiği çeklerin ödenme düzeni,
- Piyasa ve banka istihbaratları,
- Şubedeki hesapları,
- Hesap hareketleri ve hesap hareketlerinin niteliği,
- Firmanın maaş, vergi, fatura vb. düzenli ödemelerinde aksama olup olmadığı,
- Bankalar dışındaki alacaklılar tarafından alacağın tahsili amacıyla borçlu aleyhine yasal takip işlemlerinin olup olmadığı,
- Tahsile verdiği çek ve senetler,
- Gelen ve giden havale miktarları,
- İthalat ve ihracat işlemleri,
- Kredi kartı borcu oluşup oluşmadığı,
- 3. şahıslar tarafından firma aleyhine icra takibi gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, haciz, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir kaydı oluşup oluşmadığı,
- Sosyal Güvenlik Kurumuna prim borcu olup olmadığı

araştırılmaya devam edilir.

Bunun dışında kredi anapara ve faiz geri ödemelerinin düzenli olarak yapılıp yapılmadığı takip edilir. Üçer aylık dönemler itibariyle firmadan finansal tablolar alınmaya devam edilerek firmanın faaliyetlerinde ve mali yapısında bir olumsuzluk olup olmadığı tespit edilmeye çalışılır.

Diğer bir önemli nokta ise, yapılan araştırmaların sadece kredi borçlusu için değil, şirketin ortakları, krediye kefil olan kişiler, teminata alınan çek ve senetlerdeki keşideciler için de yapılması gerekmektedir.

Bankacılık Kanunu uyarınca, kredi limitleri olan tüm müşterilerin en az yılda 1 defa kredibilite analizinin yapılarak limitlerin gözden geçirilmesi zorunludur. Yakın takip müşterilerin ise yılda 2 defa kredibilite analizinin yapılması gerekmektedir.

Davranışsal Skorkart (Behavioral Scorecard)

Davranışsal skorkart sürecinde, kredi başvurusunda bulunan kişinin, müşteri durumuna geçtikten sonra gösterdiği performans değerlendirilir. Davranışsal skorlamada müşterinin bankayla çalışmaları, ödeme alışkanlıkları, kuruma bıraktığı kar ve sağladığı hacim, çalıştığı ürünler, kredi kartını kullandığı yerler, müşterinin toplam profiline görülmesini sağlayan değişik bilgiler bir veri havuzunda toplanılarak analiz edilir.

Bunun yanında firmanın bankalardan kullandığı krediler, firmanın ödeme performansı, MEMZUÇ, mevduat, kredi kartı, seyyaliyet ve TCMB kayıtlarından toplanan veriler değerlendirilerek, puanlama yöntemiyle skorlama puanı hesaplanır.

Skorkart uygulamasında genellikle, bankalarda minimum 6 ay kredi geçmişine sahip firmaların temerrüt etme ihtimali ölçülür. Model, 1,2,3 ve 4 olmak üzere 4 farklı skor kategorisi hesaplar. Çıkan skor, bankanın müşterisine yeni kredi kullandırıp kullandırmama, teminatları güçlendirip güçlendirmeme gibi konularda karar vermesini kolaylaştırır.

Yakın Takip Aşaması

Bankalar izleme sürecinde skorlama ile erken uyarı fonksiyonlarını kullanarak, kredi ile ilgili tedbirleri önceden alma imkânına sahip olmaktadır. Ancak bankalar erken uyarı fonksiyonları dışında kredi geri ödemeleri ile ilgili fiili durumu da izlemek

zorundadır. Kredilerle ilgili karşılıklar da kredilerin geri ödenme durumlarına göre belirlendiğinden bu takibin çok sağlıklı şekilde yapılması gerekmektedir.

BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” uyarınca;

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış olan ve anapara veya faiz ödemelerinde hâlihazırda herhangi bir sorun bulunmayan, ancak borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya
- Vadesi 30 günü geçen veya
- Borcun tamamını veya bir kısmının geri ödeyememe riski bulunan veya
- Kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akım yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan

krediler 2. grup kredilerdir.

Yönetmelikte belirlenen sınırlar kapsamında kredilerin doğru zamanda Yakın Takip nitelikli kredi statüsüne dönüştürülmesi şarttır. 30 iş günü üzeri ana para ve faiz gecikmesi olup sınıflama notu “1” olan kredi borçlularının sınıflama notları “2” ye çevrilerek söz konusu kredi borçluları bankaların ilgili Yakın Takip Birimlerine devredilerek izlemeye alınır.

Yasal Takip Aşaması

BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve

Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında 3, 4 ve 5. Grup olarak tanımlanan kredilerdir.

Dolayısıyla kredinin yasal takip hesaplarına alınması için 90 gün ve üzeri bir temerrüt süresinin bulunması gerekmektedir. Çeşitli kredi türlerinde 90 günlük sürenin ne şekilde hesaplandığı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 20: Kredilerde Temerrüt Süreleri

Borçlu Cari Hesap Şeklinde İşleyen Kredilerde	<ul style="list-style-type: none">- Hesap limitinin en az 90 gün sürekli olarak aşılması,- Dönem faizi ve fer’ilerinin faiz tahakkuku tarihini izleyen 90 gün içerisinde tahsil edilememesi,- Anapara ve faizlerin hesabın vade veya kat edildiği tarihi izleyen 90 gün içerisinde tahsil edilememesi,- Zamanında tahsil edilemeyen faizlerle ana paranın tasfiyesi amacıyla kredinin yenilenmesi veya limitlerin arttırılması,
Diğer Nakdi Kredilerde	Anapara ve faizlerin vadeyi izleyen 90 gün içerisinde tahsil edilememesi,
Taksitli Kredilerde	Aylık taksitlerden birbirini izleyen iki taksitin ödenmemesi veya bir taksitin vadesinden itibaren 90 gün içerisinde tahsil edilememesi
Gayrinakdi Kredilerde	Gayrinakdi kredilerin tazmin edilen bedellerinin tazmin tarihinden itibaren 90 gün içerisinde tahsil edilememesi

Kaynak: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, BDDK, 1 Kasım 2006 tarih, 26333 sayılı Resmi Gazete, Md. 4.

Yukarıdaki tabloda belirtilen gecikme durumunun ortaya çıkması durumunda kredi temerrüde düşmüş sayılarak, yasal takip hesabına aktarılması ve buna göre karşılık ayrılması gerekecektir.

1.3.6. Turizm Kredilerinin Değerlendirilmesi

Kredi talepleri değerlendirilirken firmaların faaliyet gösterdikleri alana göre özellik gösteren durumlar ortaya çıkabilmektedir. Turizm sektöründe de oteller ve seyahat acentelerinin kredi talepleri değerlendirirken aşağıdaki hususların bilinmesi veya netleştirilmesine çalışılması önem taşımaktadır. Oteller, imalat sektöründen farklı olarak mal yerine hizmet üretmekte veya başka bir ifadeyle hizmet sunmaktadır. İmalat sektöründe üretilen malların satışlarının hangi oranlarda gerçekleştiği ölçümlenirken, otellerde ise üretim ve satışlara karşılık gelen kavramlar, yatak kapasitesi ve satılan yatak sayısıdır. Ancak mal satışından farklı olarak üretilen bir hizmetin her an satılabilir bir durumda olması nedeniyle, hizmet arzının o gün içinde satılamaması otel için bir kayıp oluşturmaktadır. Bu nedenle otellerde doluluk oranları çok önemli olup, imalat sektöründen ayrı olarak satış tutarları yanında doluluk oranlarının da bilinmesi gerekmektedir. Diğer taraftan otellerin doluluk oranlarının belirlenmesinde otelin işletmecisi de belirleyici olabilmektedir.

Kredi işlemlerinde kredi borçlusu firmanın nakit giriş-çıkış işlemlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Turizm işletmelerinin nakit giriş ve çıkış hareketleri, diğer işletmelerden farklı bazı özelliklere sahiptir. Turizm sektöründe iç ve dış gelişmeler talebi yüksek oranda etkileyebilmektedir. Bu da nakit girişini etkilemektedir. Nakit girişlerinin diğer bir özelliği ise sezonsal özelliklere sahip olmasıdır.

Turizm hizmet yoğun bir sektördür. Bu nedenle mal üreten firmalara kullandırılan üretim kredilerinin esasları turizm alanındaki kredilere aynen uygulanamaz⁶⁸. Bu kapsamda turizm kredilerinin değerlendirilmesinde aşağıda sıralanan

⁶⁸ Ö. Tuğrul Özen, Şafak Kuru, **Turizm Yatırımları**, İstanbul, Özkan Ofset, 1998, s. 25.

faktörlerin de dikkate alınması daha sağlıklı bir kredi değerlendirmesine olanak sağlayacaktır.

- Otelde yaz turizmine yönelik faaliyetler Mayıs-Ekim ayları, kış turizmine yönelik faaliyetler ise Kasım-Mart ayları arasındaki dönemde yoğunlaşmakta dolayısıyla bu dönemlerde nakit girişleri hızlanmaktadır. Bu nedenle nakit girişleri değerlendirilirken kredilendirilecek konaklama tesisinin yaz turizmine veya kış turizmine göre faaliyette bulunup bulunmadığının belirlenmesi önem taşımaktadır. Seyahat acentelerinde ise incoming ve outgoing hizmetlerinin yıllar itibariyle kişi ve ciro bazında dağılımı, toplam gelirlerdeki değişimin sebepleri ve yeni sezondaki beklentiler öğrenilmelidir.
- Otele gelen ziyaretçilerin profili tespit edilmelidir. Kullandırılan kredinin döviz kredisi kullandırılması durumunda otelde konaklama yapan ziyaretçilerin yabancı turistlerden oluşması kur riskini azaltıcı bir unsurdur. Çünkü yabancı ziyaretçilerden tahsilatlar yabancı para üzerinden yapıldığından, kredi kullanan oteller yabancı para üzerinden kaynağa sahip olacak ve kredi borçlarını ödemek için herhangi bir döviz alışına gerek kalmaksızın bu yabancı kaynaklardan kredi bedelini ödeyebilecek, böylelikle kur riskine karşı korunmuş olacaktır.
- Sezon öncesi dönemde turistik otellerin sezona hazırlanmasında yüksek tutarlı bakım ve onarım giderleri harcamaları yapılabilmekte ve bu husus yüksek fon ihtiyacı yaratabilmektedir.
- İşletilen veya yeni işletilmesi planlanan turistik otelin yapımının ya da bakım ve onarım giderlerinin finansmanının hangi kaynaklarla sağlandığı belirlenmelidir.
- Turistik otelin işletilmesinde, kısa vadeli banka kredileri kullanılması durumunda, yeni sezonda sağlanacak fon girişleri ile bu kredilerin azaltılma veya tamamıyla kapatılması imkanı olup olmadığı araştırılmalıdır. Sezon ile birlikte sağlanan nakit girişleri sonrasında kısa vadeli nakit kredilerin azaltılmaya başlanması beklenmelidir.

- Otel yatırımları büyük yatırımlardır ve özellikle yatırım aşamasında oteller yüksek oranda fona ihtiyaç duymaktadır. Bu fonların ne kadarının özkaynaklardan ne kadarının dış kaynaklardan karşılandığı belirlenmelidir. Bu kapsamda otelin inşası veya yenilenmesi sebebiyle kullanılan orta-uzun vadeli kredilerin toplam tutarı belirlenmeli ve bu kredilerin orta-uzun vadede otel işletmeciliği faaliyetlerinden sağlanacak net fonlarla ödenebilme imkânı incelenmelidir.
- İşletilen otelin konumu, kalitesinin yanı sıra yıllar itibariyle doluluk oranları araştırılmalı ve doluluk oranlarına göre ortalama yatak fiyatları da dikkate alınarak fiili ciro hacmiyle kayıtlı ciro hacmi arasında önemli farklılık olup olmadığı belirlenmelidir.
- Otellerin, sezon öncesinde yapılan bağlantılar sebebiyle turizm acentelerinden avans temin edip etmediği tespit edilmeli ve alınan avanslar likidite dönüşümüne katkı olarak yorumlanmalıdır. Seyahat acentelerinde ise yurtdışından ve yurtiçinden turizm sezonu için yapılan bağlantılarda alınan avanslar tutarları ile bu avansların nakit dönüşümüne katkısı açıklanmalıdır. Ayrıca bağlantı yapılan otellere verilen avans tutarları ile bu avansların yarattığı nakit ihtiyacının nasıl karşılandığının yorumu yapılmalıdır. “Verilen Sipariş Avansları” hesabı içerisinde yer alıp da, geçmiş yıllardan kalan ve gerçekte gider niteliği taşıyan tutarların bulunup bulunmadığı incelenmeli ve varsa bu nitelikteki avanslar öz kaynaklardan düşülmelidir. Alınan avans ve verilen avans tutarlarının birbirine yakın değerleri içermesine karşın, yüksek ve sürekli banka kredileri kullanımlarına başvurulması durumunda nakit kredi kullanımının gerekçesi net olarak öğrenilmelidir⁶⁹.
- Otel mülkiyetinin firmaya, grup şirketlerine veya ortaklarına mı ait olduğu yoksa otelin kiralanarak mı işletildiği açıklanmalı, üçüncü kişilerden kiralama varsa yıllık kira tutarı ve kira süresi netleştirilmelidir.
- Turizm acentelerinden veya yurtdışı tur operatörlerinden tahsilat yapılamayan alacak olup olmadığı hususu ile stoklar, kasa, diğer dönen varlıklar veya diğer

⁶⁹ Sayitoğlu, a.g.e., s. 383.

duran varlıklar vb. hesaplarda giderleştirilmeyen harcamaların bulunup bulunmadığı incelenmelidir.

- Mülkiyeti kendisine ait turistik otel işleten firmalarda maddi duran varlıklar hesabı yüksek tutarları içermekte olup, bu sebeple bu firmalarda nakit çıkışı gerektirmeyen dönem amortisman giderlerinin de tutarı belirlenmeli ve fon yaratma kapasitesinin yorumlanmasında bu giderler de göz önünde tutulmalıdır.
- Özellikle tatil köyü veya 5 yıldızlı turistik otel işleten firmalarda varsa bağlı bulunduğu grup veya yurtdışı ortaklarının mali gücünün de araştırılması gerekmektedir.
- Oteli işleten firmaların geçmiş dönemlerdeki işletmecilik performansları diğer işlettikleri otel işletmelerindeki performansları da dikkate alınarak değerlendirilmelidir.
- Turistik otel işleten firmalarda stoklar hesabında, yiyecek, içecek ve odalarda kullanılan malzemeler izlenebilmekte olup, stoklar hesabı genel olarak aktif yapıda düşük paya sahip olmalıdır. Turizm acentelerinden stoklar hesabının ise çok düşük seviyelerde bulunması veya stok niteliğinde hesabın olmaması gerekmektedir.
- POS alacaklarının nakit dönüşümüne katkısı araştırılmalıdır.
- Terör, savaş, ekonomik kriz vb. sebeplerle ortaya çıkan veya yapılmaya başlayan rezervasyon iptallerinin mali yapıya olası etkilerinin yorumu yapılmalıdır.
- Otelin faaliyette bulunduğu arazinin devletten 49 yıllığına yap-işlet-devret kapsamında inşa edilip edilmediği, bu sürenin bitimine ne kadar süre kaldığı konuları incelenmelidir.
- Otelin Yatırım Teşvik Belgesi, Turizm İşletme Belgesi gibi belgelerinin olup olmadığı kontrol edilmelidir. Teşvik Belgesi kapsamındaki yatırımlar, yatırımcılara birçok destek sağladığı için Teşvik Belgesi olmayan yatırımlara göre avantajlıdır.
- Yatırım Teşvik Belgesi alınması yatırımın daha planlı ve profesyonel olarak

gerçekleştığının göstergelerinden biridir. Bu nedenle Yatırım Teşvik Belgesi sahibi yatırımcılar daha kurumsal firmalar olarak değerlendirilerek, diğer firmalardan bir adım öne çıkmalıdır. Elbette YTB sahibi olunması kredi taleplerinin değerlendirilmesinde tek başına bir etken olmayıp, diğer faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

- Otelin güçlü tur operatörleri ile çalışıp çalışmadığı saptanmaya çalışılmalı ve kontenjan sözleşmelerini hangi şartlar dahilinde imzaladıkları kontrol edilmeye çalışılmalıdır. (Örneğin ödeme garantili kontenjan sözleşmeleri otel işletmeleri için en avantajlı kontenjan sözleşmesidir.)
- Otel müşterilerinin hangi ülkelerden geldiği, turist gönderen ülkelerdeki ekonomik kriz, siyasi istikrar, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi etkenlerle birlikte değerlendirilmelidir.
- Tesislerin çevreye olumsuz bir etkisi olup olmadığı, olumsuz etkiler nedeniyle otel aleyhine bir dava açılıp açılmadığı, önlem alınmazsa faaliyetlerin durdurulmasına neden olabilecek bir ceza alınma durumunun olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Ayrıca çevresel zarar nedeniyle kesilen cezalar çok yüksek tutarlara ulaşabilmekte olup, bu tür cezaların kredi geri ödemelerini etkileyebileceği de dikkate alınmalıdır.
- Otel ile ilgili daha önceden konaklayan kişilerin fikirlerini belirttikleri (www.booking.com), (www.tripadvisor.com.tr) gibi sitelerin incelenerek, müşteri memnuniyeti araştırılmalıdır. Burada belirtilen görüşler hem otel hem de otelin işletmecilik ve yönetim anlayışı hakkında bilgi verebilmektedir.
- Mal üreten işletmelerin üretim yaptıkları yerin lokasyonları çok önemli değildir. Çünkü mallar nihai kullanıcı veya tüketicinin ayağına gitmektedir. Oysa hizmet üreten işletmelerde durum çok farklı olup nihai kullanıcı ve tüketiciler mal ve hizmetin verildiği yere gitmektedir. Bu nedenle turizm işletmesinin lokasyonu talebi çok yakından etkileyen bir faktör olduğundan, turizm işletmesinin lokasyonu çok iyi analiz edilmelidir. Ulaşım kolaylığı olan, çeşitli doğal, tarihi, turistik değerlere yakın konumda olan işletmeler, diğerlerine göre daha avantajlı olabilir.

2. BANKALAR TARAFINDAN TURİZM SEKTÖRÜNE KULLANDIRILAN KREDİLERİN ÇEŞİTLERİ VE KREDİ GERİ ÖDEMELERİNİN DURUMU

2.1. Bankalar Tarafından Turizm Sektörüne Kullanılan Kredi Çeşitleri

Krediler için çok çeşitli sınıflandırmalar yapılabilmektedir.

Krediler için;

1. Nakdi veya gayrinakdi olmalarına,
2. Türk Lirası veya yabancı para olmalarına,
3. Sabit ve değişken getirili olmalarına,
4. Kısa, orta ve uzun vadeli olmalarına,
5. Teminatlı veya teminatsız olmalarına,
6. Teminat türlerine (ipotek, kefalet, nakit blokaj, menkul rehni vb.)
7. Kullanıldıkları ana ekonomik sektörler göre (tarım, sanayi, hizmetler)
8. Kullanıldıkları alt ekonomik sektörler göre (tekstil, ulaştırma, turizm, balıkçılık vb.)
9. İhracat ve ithalat kredisi olmalarına,
10. Yatırım ve işletme kredisi olmalarına,
11. Hane halkına, şirketler kesimine veya diğer mali kuruluşlara kullanılmalarına,
12. Kredi kullanan firmaların ölçeklerine (KOBİ, ticari veya kurumsal)
13. Kullanım tiplerine (spot, borçlu cari hesap, taksitli vb.)
14. Bireysel kredilerin türlerine (konut, tüketici, taşıt, kredi kartı vb.)
15. Hane halkının gelir durumuna göre (emekli, kamu çalışanı, ücretli, serbest meslek, zirai kazanç sahibi vb.)
16. Borçluları banka ile özel bir ilişki içinde olup olmadıklarına (ortaklara, mensuplara veya iştiraklere kullanılıp kullanılmadığına göre)

bakılarak, amaca göre değişen çok farklı tasnifler söz konusu olabilir. Tasnifte muhasebe düzeni ve yasal raporlamalar ile belirlenen şablonlar kadar, bankanın kendi ihtiyaçları da rol oynar. Banka kredilerinin fonksiyonel bir şekilde ve sağlıklı olarak tasnifi, ortak risk faktörlerinin tespiti açısından fevkalade önemlidir¹.

Yukarıda sınıflandırma dışında Bankacılık Kanunu'na göre, büyük kredi, küçük kredi ayrımı yapılabilir.

Bir bankanın bir kişiye kullanılabileceği azami kredi miktarı öz kaynakların %25'idir. Bir kişinin bir bankadan, banka öz kaynaklarının %10'undan fazla kredi kullanması halinde büyük kredi söz konusu olur. Bu durumda öz kaynakların %10'u ile %25'i arasındaki kredi, büyük kredi sayılır². Bunun dışındaki krediler ise küçük kredi sayılır.

Turizm işletmelerine kullanılan krediler ticari kredi niteliğindedir. Tacirler, adi ortaklıklar, şahıs şirketleri, iş ortaklıkları (konsorsiyumlar), sermaye şirketlerine kullanılan tüm krediler ticari kredi niteliğindedir.

Ticari kredi niteliğindeki kredilerde kredi kullanan müşteriler Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümleri çerçevesinde tacir sıfatını haiz olduklarından banka ile bu müşteriler arasındaki ilişkiler TTK ile ticari örf ve adetlere göre belirlenecektir.

Ticari kredilerde, tüketici kredilerinden farklı olarak banka ile ticari müşteriler arasında imzalanan sözleşmelerde ilgili hükümlere yer verilmesi kaydıyla, bankaların vadesinden önce kredilerin ödenmesini talep etmeleri mümkün olabilmektedir.

¹ M. Ayhan Altıntaş, **Kredi Kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmin ve Stres Testleri – Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım**, İstanbul, T. Bankalar Birliği Yayın No:281, 2012, s.15.

² Ahmet Battal, **Bankalar Kanunu Şerhi (Sorularla Banka Hukuku)**, İstanbul, T. Bankalar Birliği Yayın No:234, Eylül 2003, s.114.

Ancak, söz konusu talepler ticari örf ve adetler çerçevesinde olmalı ve karşı tarafın mahvına sebebiyet verebilecek nitelikte olmamalıdır.

Kurumsal ve ticari kredi kavramı birbirlerine çok yakın kavramlar olup zaman zaman birbirleri yerine kullanılabilir. Aslında “Kurumsal Kredi” kavramı son zamanlarda ortaya çıkmış bir kavram olup, önceden bireysel müşteriler dışında tüm ticari ve sınaî krediler ticari krediler adı altında tek bir kategori altında toplanmaktaydı. Ancak farklı yapısal özellikler göstermeye başlayan firmalar temel iki kategoride izlenmeye başladı. Ciroyu yüksek, (genel kabul gören sınır USD.1.000.000.-) öz kaynakları güçlü ve fiyata hassas şirketler kurumsal müşteri kabul edilirken, bu tutardan daha düşük cirolu, öz kaynakları daha zayıf, yatırım ihtiyacı olan ve düşük pazarlık güçleri nedeniyle fiyat hassasiyeti olmayan şirketler de ticari müşteri olarak kategorize edilmeye başlanmıştır³.

Tablo 21: Ticari/Kurumsal Kredilerin Kullanım Özellikleri

Kredi Türü	Kullanım Şekli	Muhasebe Şekli	Geri Ödeme	KKDF	BSMV	BSMV Matrahı	Faiz Taahhuku
TL Kredi	TL	TL	TL	Muaf	%5	Faiz üzerinden	TL
Döviz Endeksli	TL	TL	TL	Muaf	%5	Faiz +Lehe Kur Farkı	TL
Döviz Kredisi	TL	Döviz	Döviz	Muaf	%5	Faiz üzerinden	Döviz
Döviz Kredisi	Döviz	YTB, DİİB veya Yurt Dışı İşlemlerle İlgili VRHİB olması kaydıyla kullanılabilir.					

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

³ Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, s. 58.

2.1.1. Nakdi ve Gayrinakdi Krediler

Kredilerle ilgili en geniş anlamda bir sınıflandırma yapılacak olursa nakdi kredi ve gayrinakdi kredi ayrımı en temel ayırım olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.1. Nakdi Krediler

Bankaların, müşterilerine belli bir süre kullanıldıktan sonra faiziyle birlikte iade edilmek üzere nakit para vermeleri dar anlamda nakit kredileri ifade etmektedir⁴.

Bir başka tanıma göre nakdi kredi, para ile ödeme vaaadinin değiştirilmesidir. Kredi veren para verip ödeme vaadi almakta, kredi alan ise para alıp ödeme vaadi vermektedir⁵.

Bankacılık Kanunu'nun "Krediler" başlıklı 48. maddesinde kredi işlemleri sayılırken "*Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.*"⁶ şeklinde belirtilen tanımda da bu ayırımın açık bir şekilde yapıldığı gözlemlenmektedir.

Bunun yanında aynı kanunun "Faaliyet Konuları" başlıklı 4. maddesinin (c) bendinde bankaların faaliyetleri arasında "*nakdî, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme*

⁴ **Bankacılık Kanunu, Kanun No:5411**, Resmi Gazete Tarih / No: 1 Kasım 2005 / 25983 (Mükerrer), Madde: 48.

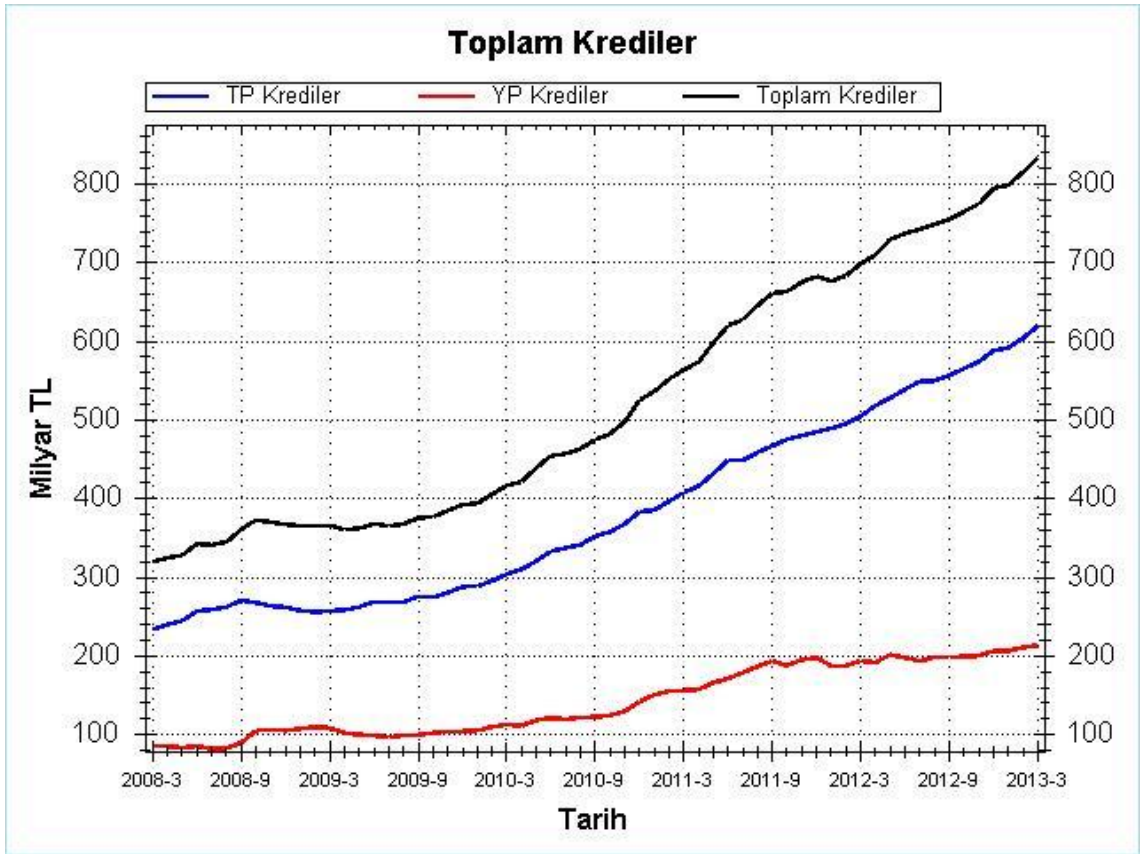
⁵ İbrahim Kaplan, **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, Cilt I, Ankara, Dayınlarlı Yayıncılık, Ocak 1996, s.89.

⁶ Avni Zarakolu, **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2003/II, s.50.

işlemleri” sayılmakta olup, bankaların temel faaliyet konularından birinin de nakdi ve gayrinakdi krediler de dahil her türlü kredi verme işlemi olduğu bu maddede de vurgulanmaktadır. Bankalar kullandıkları nakit krediler karşılığı olarak müşterilerinden faiz alırlar.

Kredilerle ilgili sağlıklı bir analiz yapabilmek için kredilerin çeşitlerine göre, bölge ve illere göre dağılımı yanında sektörler itibariyle nasıl bir dağılım sergilediği önem taşımaktadır. 2007 yılında 250 milyar TL civarında olan kredi hacmi 2012 yılı itibariyle 5 yılda yaklaşık 3 kat artarak 700 milyar TL civarında bir rakama ulaşmıştır.

Grafik 14: Toplam Krediler

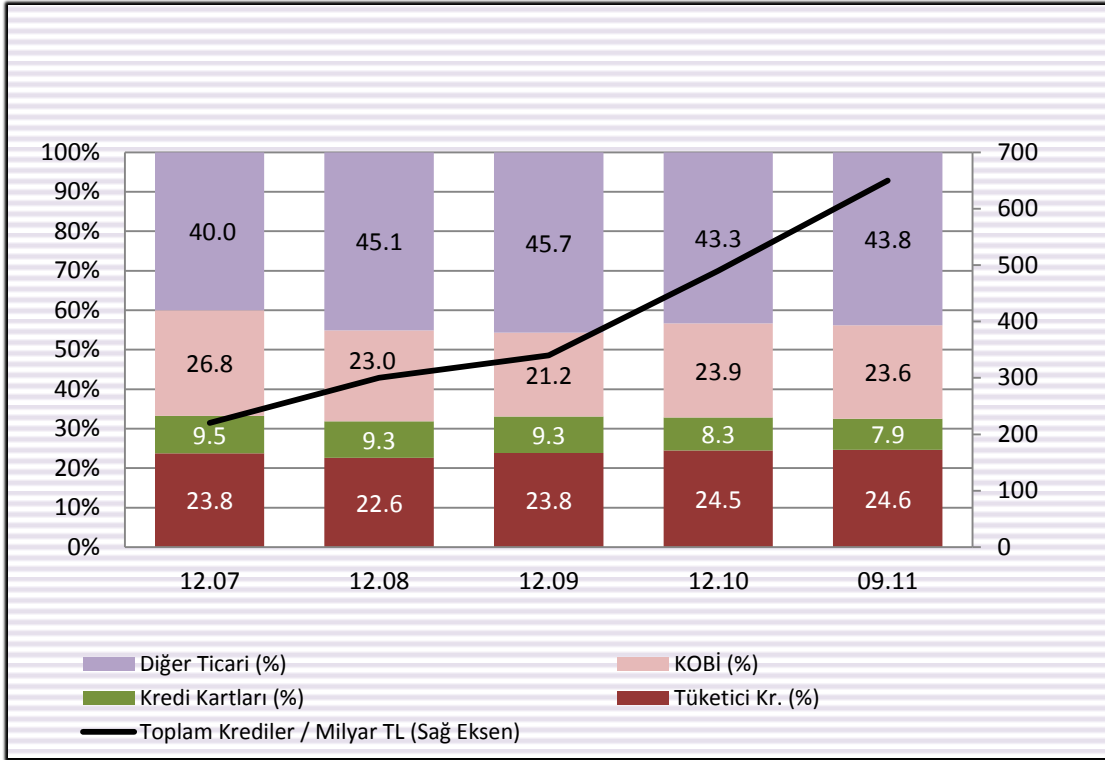

Kaynak: (Çevrimiçi) <http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>, 16 Mayıs 2013.

2.1.1.1.1. Nakdi Kredilerin Kredi Çeşitlerine Göre Dağılımı

Nakdi kredilerin büyük çoğunluğunu ticari krediler oluşturmaktadır. Tüm kredilerin içinde ticari kredilerin payı %44 civarındadır. İkinci sırada ise %23 ile KOBİ kredileri yer almaktadır. Turizm işletmelerinin çoğu KOBİ kapsamında değerlendirildiğinden, turizm sektörüne kullandırılan kredilerin %23'lük bu dilimde değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Grafik 15: Toplam Kredilerin Kredi Çeşitlerine Göre Dağılımı

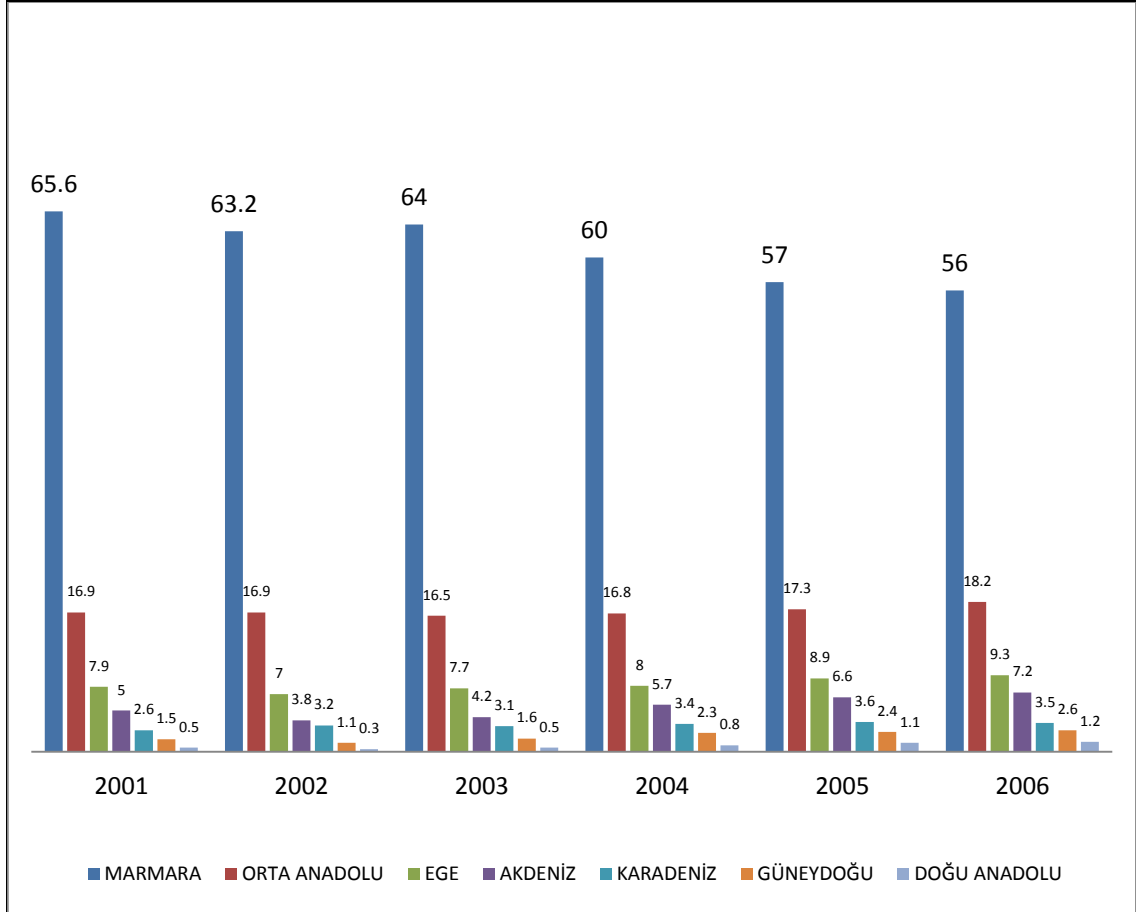
Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2011, s. 37.

2.1.1.1.2. Nakdi Kredilerin Bölgelere Göre Dağılımı

Türkiye genelindeki kredi dağılımı incelendiğinde Marmara Bölgesi ön plana çıkmakta, tek başına Marmara Bölgesi'nde diğer tüm bölgelerin toplamından daha fazla sayıda kredi kullandırılmaktadır.

2001 yılında tek başına Marmara Bölgesi'nin kullandığı kredi oranı %65,6 iken, bu oran 2006 yılında %56'ya düşmüştür. Marmara Bölgesi'ndeki yaklaşık %9'luk bu düşüşe karşın, özellikle Orta Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgesinde artış yaşanmıştır.

Grafik 16: Bölgelere Göre Kredi Dağılımı

Kaynak: TCMB – Financial Stability Report – June 2006, S. 63 / November 2007. S. 41.

2010 yılı itibariyle Marmara Bölgesi'ndeki kredilerin toplam kredilerdeki payı %53'e kadar düşmüştür.

Ancak turizm kredilerinin bölgelere göre dağılımına bakıldığında ise Ege ve Akdeniz Bölgelerinde kullanılan turizm kredilerinin Marmara Bölgesi'ndeki turizm kredilerine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 22: 31.12.2010 İtibariyle Kredilerin Bölgelere Göre Dağılımı*

Bölgeler	Kredi (Bin TL)							
	İhtisas Kredileri						İhtisas Dışı Krediler	Toplam
	Tarım	Gayri-menkul	Mesleki	Denizci-lik	Turizm	Diğer		
İstanbul	242,998	0	964,988	819	42,631	269,703	193.472.843	194.993.982
Batı Marmara	1.454.566	0	165,236	0	1,036	205,324	11.150.736	12.976.898
Ege	3.988.703	0	604,877	0	46,033	723,916	44.508.865	49.872.394
Doğu Marmara	1.560.075	0	472,365	0	19,452	335,541	30.989.100	33.376.533
Batı Anadolu	1.543.410	0	691,662	0	238	445,933	54.038.908	56.720.151
Akdeniz	3.503.123	0	533,650	0	30,077	629,130	38.607.911	43.303.891
Orta Anadolu	1.445.718	0	289,150	0	6,324	201,228	10.125.608	12.068.028
Batı Karadeniz	1.340.000	0	395,964	0	0	404,604	12.867.664	15.008.232
Doğu Karadeniz	452,954	0	194,611	0	967	161,726	7.121.351	7.931.609
Kuzeydoğu Anadolu	497,426	0	100,376	0	474	46,676	3.054.234	3.699.186
Ortadoğu Anadolu	568,121	0	191,109	0	175	92,468	4.378.069	5.229.942
Güneydoğu Anadolu	1.126.237	0	310,352	0	18,165	416,910	13.473.303	15.344.967
Toplam**	17.723.331	0	4.914.340	819	165,572	3.933.159	423.788.592	450.525.813

* Bu tabloda 22.9.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndaki İstatistikî Bölge Birimleri sınıflandırılması kullanılmıştır.

**Toplam Krediler = Toplam Krediler ve "Özel karşılıklar" hariç krediler

Kaynak: TBB – (Türkiye Bankalar Birliği), (Çevrimiçi),

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx, 30.12.2012.

2.1.1.1.3. Nakdi Kredilerin İllere Göre Dağılımı

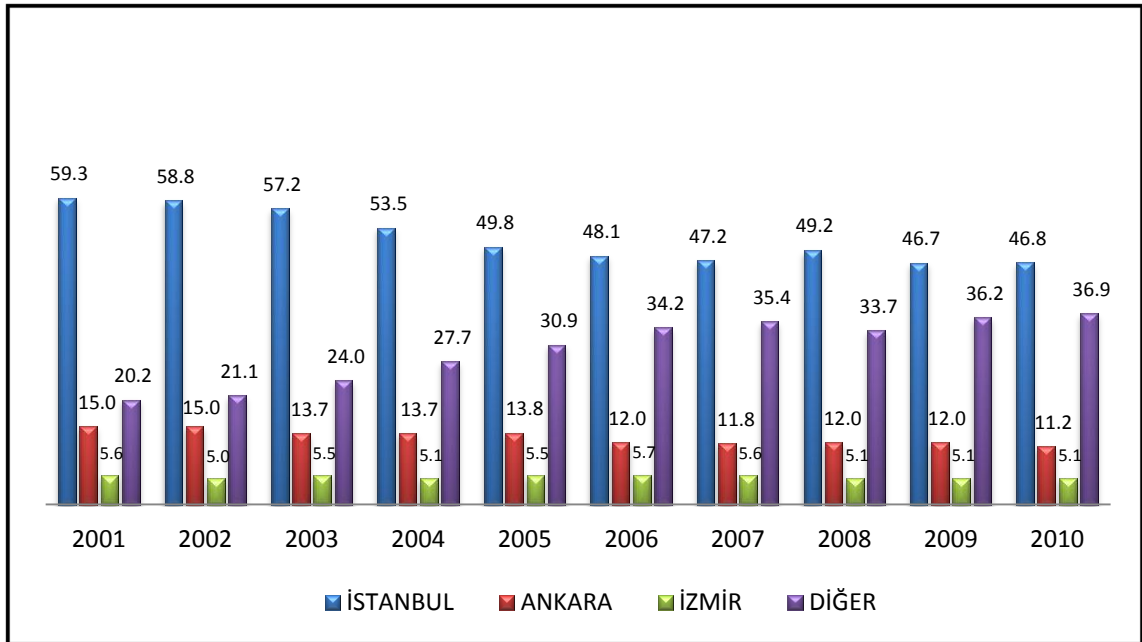
Marmara Bölgesi'nin diğer bölgelere sağladığı üstünlüğün yansıması sonucu Marmara Bölgesi'nde yer alan İstanbul'un diğer illere büyük bir üstünlüğü bulunmaktadır. Marmara Bölgesi'ndeki kredilerin yaklaşık %90'lık kısmını ise tek başına İstanbul kullanmaktadır. Tıpkı Marmara Bölgesi'nde yaşanan düşüş eğilimine benzer bir durum iller itibariyle de söz konusu olup, kredilerde 2001 yılında İstanbul'un Türkiye genelindeki payı %59,3 iken, bu oran 2005 yılı itibariyle %49,8'e gerilemiştir. Buna mukabil İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki diğer illerin kredi pastasından aldığı dilim yaklaşık %11 büyümüştür⁷.

⁷ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) WEB sayfası - Yayınlar - Raporlar – Finansal İstikrar Raporu bölümünde yer alan 2005 – 2011 tarihleri arasında yayımlanan raporlardan derlenmiştir.(Çevrimiçi), www.tcmb.gov.tr, 20 Ekim 2012.

2010 yılı itibariyle İstanbul'un payı %46,8'e kadar gerilemiş, aynı yıl İstanbul, İzmir, Ankara dışındaki diğer illerin toplam kredilerdeki payı %36,9'a yükselmiştir.

Toplam kredilerin %60'ı Türkiye nüfusunun %30'una sahip olan üç büyük ilde kullanılmaktadır. İstanbul, Ankara ve İzmir illerinin kredilerden aldıkları pay, nüfus paylarına oranla yüksektir. Antalya'nın kredilerden aldığı pay da nüfus paylarına oranla yüksektir. Bunun dışındaki diğer tüm illerde nüfusa oranla kredi payları düşüktür.

Grafik 17: İllere Göre Kredi Dağılımı

Kaynak: TCMB – Yayınlar - Raporlar – Finansal İstikrar Raporu – 2005 – 2011 tarihleri arasında yayımlanan raporlardan derlenmiştir. (www.tcmb.gov.tr), 30.12.2012.

2.1.1.1.4. Turizm Kredilerinin İllere Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda 13 Ocak 2012 tarihli BDDK Fintürk verisine göre turizm kredileri haritalanmıştır. Bu verilere göre turizm kredilerinin illere göre dağılımı incelendiğinde İstanbul yine ilk sırada yer almaktadır. Ancak genel kredi sıralamasında Ankara 2. sırada yer almaktayken, söz konusu olan turizm kredisi olunca Antalya, Ankara'yı geride bırakarak 2. sıraya yerleşmiştir. 3. sırada yer alan Ankara'dan hemen sonra 4. sırada Muğla gelmektedir. Genel kredi sıralamasında 3. sırada bulunan İzmir,

turizm kredileri sıralamasında Antalya ve Muğla illerinin ardından 5. sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin turizm kredileri haritası incelendiğinde, turizm kredilerinin genellikle, İstanbul, Doğu Marmara Bölgesi, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde öbeklendiği görülmektedir. Bunun yanında aslında birçok il büyük turizm potansiyeli barındırmasına rağmen Batı Marmara, İç Ege, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki turizm yatırımlarının çok az olduğu gözlemlenmektedir. Ankara, Konya ve Nevşehir dışında İç Anadolu Bölgesi'ndeki turizm yatırımları da düşük seviyede seyretmektedir.

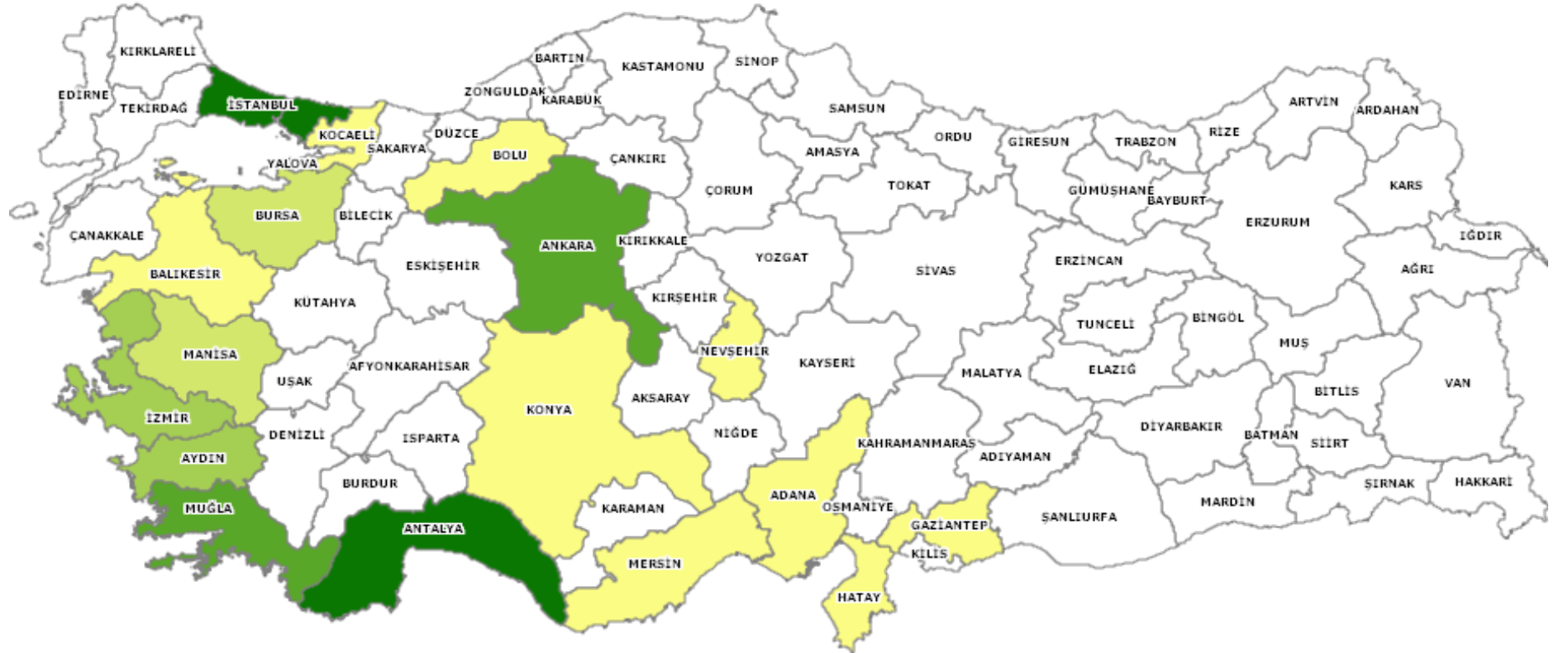
Turizmde sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması büyük ölçüde turizm yatırımlarının devamlılık sağlamasına bağlıdır. Turizm yatırımlarının en büyük finansman kaynaklarından biri ise banka kredileridir. Bu nedenle turizm sektörüne kullandırılan kredilerin, devlet teşvikleri ve kamu bankaları teşvikleri yanında, yapılacak özel düzenlemelerle özel sektör bankaları tarafından da cazip koşullarla finanse edilmesinin sağlanması, son dönemde yavaşlayan turizm yatırımlarına ivme kazandıracaktır.

Halihazırda Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında kullandırılan krediler ile kentsel dönüşüm kapsamında kullandırılan kredilerde faiz desteği sağlanmaktadır. Faiz desteği, bankalar tarafından kredi borçlularına yansıtılan kredi faizinin belli bir bölümünün devlet tarafından karşılanmasıdır. Bu uygulamada bankanın müşterisinden tahsil ettiği faizin belli bir kısmı Ekonomi Bakanlığı tarafından kredi borçlusuna ödenmektedir. Bölgelerarası gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi ve bölgesel istihdamın artırılması sosyal devlet politikalarının en temel araçları arasında yer almaktadır. Turizm de bu eşitsizliklerin giderilmesinde ve istihdamın artırılmasında en etkin manivelalardan biridir. Turizm sektörünün bu özelliği nedeniyle, özel sektör tarafından turizm sektörüne kullandırılan kredilere de faiz desteği sağlanması sosyal politikaların idamesine de katkı sağlayacaktır.

İSTANBUL	6.119.166
ANTALYA	4.256.207
ANKARA	1.317.341
MUĞLA	853.016
İZMİR	301.939
AYDIN	241.023
BURSA	169.985
MANİSA	161.212
BOLU	84.820

Veri Yok
6.119.166 - 3.059.583
3.059.583 - 1.529.791
1.529.791 - 764.895
764.895 - 382.447
382.447 - 191.223
191.223 - 95.611
95.611 - 47.805
47.805 - 310

Harita 1: En Fazla Turizm Kredisi Kullanılan İller

Bilgi Yönetimi Daire Başkanlığı / BDDK

Kaynak: BDDK, Fintürk Verisi, (Çevrimiçi) <http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>, 13 Ocak 2012.

2.1.1.1.5. Nakdi Kredilerin Sektörel Dağılımı ve Turizm Kredilerinin Toplam Nakdi Krediler İçindeki Payı

Aşağıdaki tabloda yıllar itibariyle seçilmiş 10 sektörün kullandığı kredilerin toplam krediler içindeki payları incelenmiştir. Seçilmiş 10 sektörün Türkiye genelindeki toplam nakdi krediler içindeki payı ortalama %69 civarındadır. “Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri”, 5 yılın ortalaması alındığında %20 oranı ile tüm sektörler arasında en yüksek nakdi kredi oranına sahiptir. Bu sektörü %8 ile inşaat sektörü izlemektedir.

Turizm sektörüne kullanılan krediler ise tüm krediler içinde ortalama %3,5’luk bir paya sahiptir.

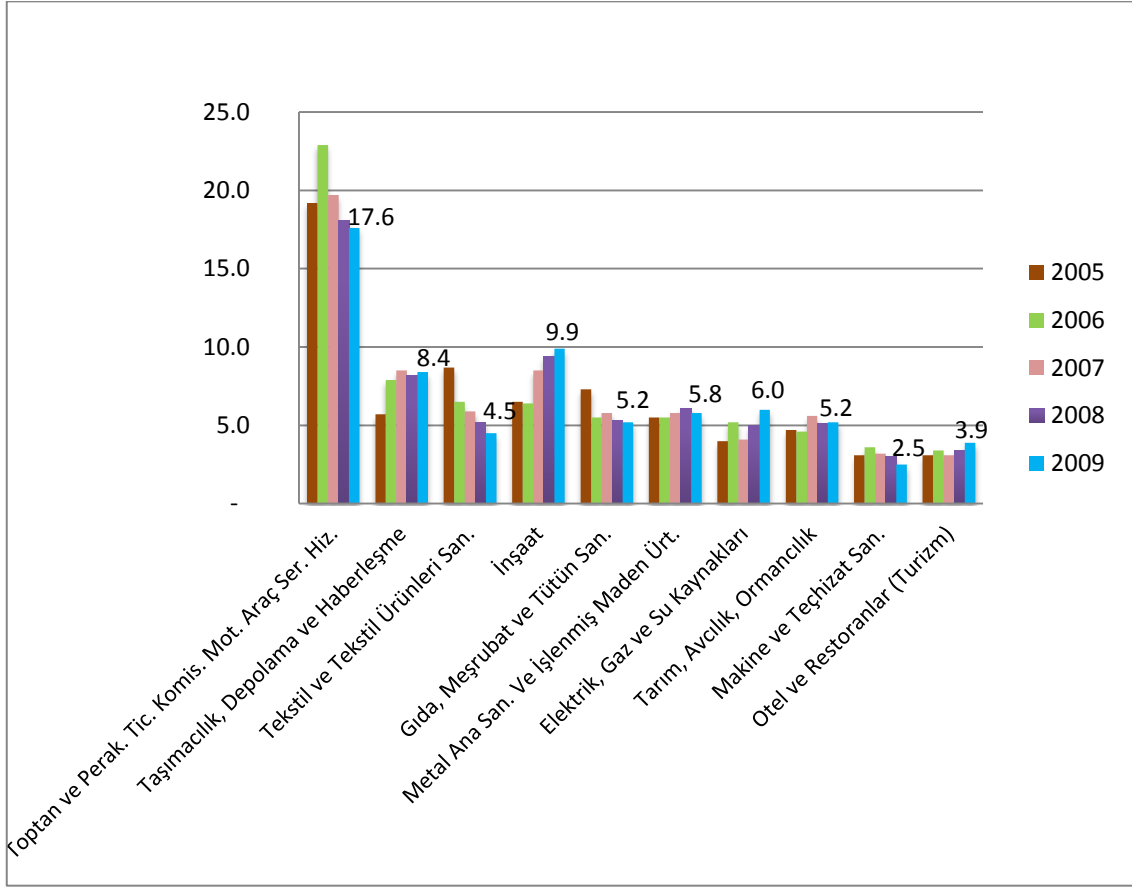
Oranlar saptanırken krediler içindeki TGA (Tahsili Gecikmiş Alacaklar) tutarları dikkate alınmamıştır.

Tablo 23: Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı (TGA Hariç, %)

Sektör	Nakdi Krediler (%)				
	2005	2006	2007	2008	2009
Toptan ve Perak. Tic. Komis. Mot. Araç Ser. Hiz.	19.2	22.9	19.7	18.1	17.6
Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	5.7	7.9	8.5	8.2	8.4
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	8.7	6.5	5.9	5.2	4.5
İnşaat	6.5	6.4	8.5	9.4	9.9
Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	7.3	5.5	5.8	5.3	5.2
Metal Ana San. Ve İşlenmiş Maden Ürt.	5.5	5.5	5.8	6.1	5.8
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	4.0	5.2	4.1	5.0	6.0
Tarım, Avcılık, Ormancılık	4.7	4.6	5.6	5.1	5.2
Makine ve Teçhizat San.	3.1	3.6	3.2	3.0	2.5
Otel ve Restoranlar (Turizm)	3.1	3.4	3.1	3.4	3.9
Yukarıdaki 10 Sektörün Toplam Krediler İçindeki Payı	67.8	71.5	70.2	68.9	69.0

Kaynak: TCMB (CBRT) Financial Stability Report – May 2010, November 2009, May 2009, November 2008, May 2008, November 2007.

Grafik 18: Firma Kredilerinin Sektörel Dağılımı (TGA Hariç, %)

Kaynak: TCMB (CBRT) Financial Stability Report – May 2010, November 2009, May 2009, November 2008, May 2008, November 2007.

Tablo 24’te bankalarca Mart 2012 tarihi itibariyle tüm sektörlerde kullanılan kredilerin dağılımı yer almaktadır. Turizm sektörüne kullanılan (Oteller ve yiyecek içecek sektörü) kredilerin, diğer tüm sektör kredilerine oranı %2,9’dur. Turizm sektörü bu oranla 33 sektör arasında 13. sırada yer almaktadır. Bankaların sektör olarak en fazla kredi kullandığı sektör “Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Motorlu Araç Servis Hizmetleri”dir.

Aslında bu sıralama aynı zamanda sektörlerin büyüklüğü hakkında da bilgi vermektedir. Çünkü sektör ne kadar büyükse kullanılan kredi miktarı da bu büyüklükle orantılı olarak artış göstermektedir.

Tablo 24: Bankalarca Sektörlere Göre Kullanılan Nakdi Krediler ve Tasfiye Olunacak Krediler (bin TL) (MART 2012 tarihi itibarıyla)

Sektörler		Nakit Krediler		Tasfiye Olunacak Krediler	
		Tutar	Tüm Sektörler İçindeki Payı (%)	Tutar	Tüm Sektörler İçindeki Payı (%)
1	BİREYSEL KREDİLER VE KREDİ KARTLARI	175,770,230.8	23.9	7,095,564.7	37.0
2	TOPTAN, PERAKENDE TİC. KOMİS.MOTORLU ARAÇ SER. HİZM.	95,890,004.9	13.0	2,595,423.6	13.7
3	İNŞAAT	49,973,309.5	6.8	1,561,904.7	8.1
4	TAŞIMACILIK, DEPOLAMA VE HABERLEŞME	42,687,034.4	5.8	667,139.7	3.5
5	ELEKTRİK GAZ VE SU KAYNAKLARI	36,989,369.2	5.0	31,293.5	0.2
6	FİNANSAL ARACILIK	33,747,812.6	4.6	33,199.4	0.2
7	TARIM, AVCILIK, ORMANCILIK	30,619,732.2	4.2	948,892.2	4.9
8	METAL ANA SAN VE İŞLENMİŞ MAD. ÜRT.	30,049,776.2	4.1	391,213.1	2.0
9	GIDA, MEŞRUBAT VE TÜTÜN SAN.	26,435,663.1	3.6	745,459.6	3.9
10	TEKSTİL VE TEKSTİL ÜRÜNLERİ SAN.	25,569,029.4	3.5	1,498,965.3	7.8
11	EMLAK KOMİSYON, KİRALAMA VE İŞLETMECİLİK FAALİY.	26,680,912.5	3.6	299,646.1	1.6
12	DİĞER TOPLUMSAL SOSYAL VE KİŞİSEL HİZMETLER	21,410,059.2	2.9	272,530.9	1.4
13	OTEL VE RESTORANLAR (TURİZM)	20,980,467.5	2.9	461,024.5	2.4
14	ULAŞIM ARAÇLARI SAN.	13,991,119.6	1.9	545,285.4	2.8
15	MAKİNA VE TEÇHİZAT SAN.	13,288,191.5	1.8	169,551.2	0.9
16	DİĞER METAL DIŞI MADENLER SAN.	11,320,327.9	1.5	202,552.8	1.1
17	KİMYA VE KİMYA ÜRÜNLERİ İLE SENT. LİF SAN.	10,697,247.8	1.5	234,594.4	1.2
18	BAŞKA YERLERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ İMALAT SANAYİİ	9,760,253.2	1.3	219,972.5	1.1
19	KAUÇUK VE PLASTİK ÜR. SAN.	9,051,782.1	1.2	209,081.9	1.1
20	NÜKLEER YAKIT RAF. VE PETR. ÜR. KÖMÜR ÜR.	8,961,813.0	1.2	89,514.2	0.5
21	ELEKTRİKLİ VE OPTİK ALETLER SAN.	7,118,153.0	1.0	316,551.4	1.7
22	SAVUNMA VE KAMU YÖN. ZORUNLU SOSYAL GÜVENLİK KUR.	6,265,281.8	0.9	5,704.9	0.0
23	ENERJİ ÜRETMEN MADENLERİN ÇIKARILMASI	6,006,400.6	0.8	52,520.6	0.3
24	SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER	5,680,312.3	0.8	69,324.3	0.4
25	KAĞIT HAM. VE KAĞIT ÜRNL. BASIM SAN.	5,308,184.3	0.7	200,896.7	1.0
26	ENERJİ ÜRETMEYEN MADENLERİN ÇIKARILMASI	3,767,991.7	0.5	68,219.8	0.4
27	AĞAÇ VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SAN.	2,866,678.4	0.4	61,965.5	0.3
28	EĞİTİM	1,783,673.9	0.2	19,333.7	0.1
29	DERİ VE DERİ ÜRÜNLERİ SANAYİ	1,605,600.8	0.2	58,275.5	0.3
30	BALIKÇILIK	613,259.3	0.1	21,607.6	0.1
31	İŞÇİ ÇALIŞTIRAN ÖZEL KİŞİLER	535,689.7	0.1	22,607.7	0.1
	TOPLAM	735,425,362.4	100.0	19,169,817.4	100.0

Kaynak: TCMB, Veriler, Bankacılık Verileri Bankalarca Kullanılan Kredilerin Sektörel Dağılımı, 2012, Mart 2012, (Çevrimiçi), <http://www.tcmb.gov.tr/>, 30.12.2012.

2.1.1.2. Gayrinakdi Krediler

Gayrinakdi krediler banka açısından sorumluluk kredileri olup, bu türde banka müşterisine ne nakit ne de mal şeklinde kredi verir. Sadece onun adına bir taahhüde girer, bir garanti yüklenir⁸.

Gayrinakdi kredilerde banka müşterisinden faiz tahsil etmez. Bunun yerine komisyon tahsil eder. Komisyonlar genellikle gayrinakdi kredinin ilk açılışından itibaren açılış komisyonu ve açılıştan itibaren belli devreler halinde (devre komisyonu) şeklinde tahsil edilir. Komisyonlar genellikle 3 ayda bir tahakkuk ettirilir.

Gayrinakdi kredi kapsamındaki riskin gerçekleşmesi yani lehine gayrinakdi kredi açılışı yapılan banka müşterisinin edimini yerine getirmemesi ve bunun sonucu bankanın müşterisi yerine 3. kişiye ödeme yapması durumunda gayrinakdi kredi nakit krediye dönüşür ve banka bu aşamadan sonra müşterisinden faiz isteme hakkına sahip olur.

Nakdi kredilerde banka, müşterisine doğrudan bir satın alma gücü sağlamasına karşın, gayrinakdi kredilerde dolaylı olarak bir satın alma gücü sağlar. Banka, mali gücünü ve itibarını müşterisi lehine kullanarak, üçüncü bir kişi ile ticari/hukuki ilişkiye girmesini temin etmektedir.

Örneğin, müşterisinin satın alacağı malların bedellerinin ödenmesini garanti ederek, satıcının müşterisine vade tanınmasına imkân sağlar. Bankanın bu garantisi müşteri için bir kredi, banka için ise bir risktir⁹.

Yukarıdaki örnekte bankanın lehine garanti verdiği müşterisinin, ödeme vadesinde mal bedelini satıcıya ödememesi halinde risk ortaya çıkmakta, banka müşterisi yerine satıcıya ödeme yapmakta ve gayrinakdi kredi nakdi bir krediye dönüşmektedir.

⁸ Tekinalp, a.g.e. s.224.

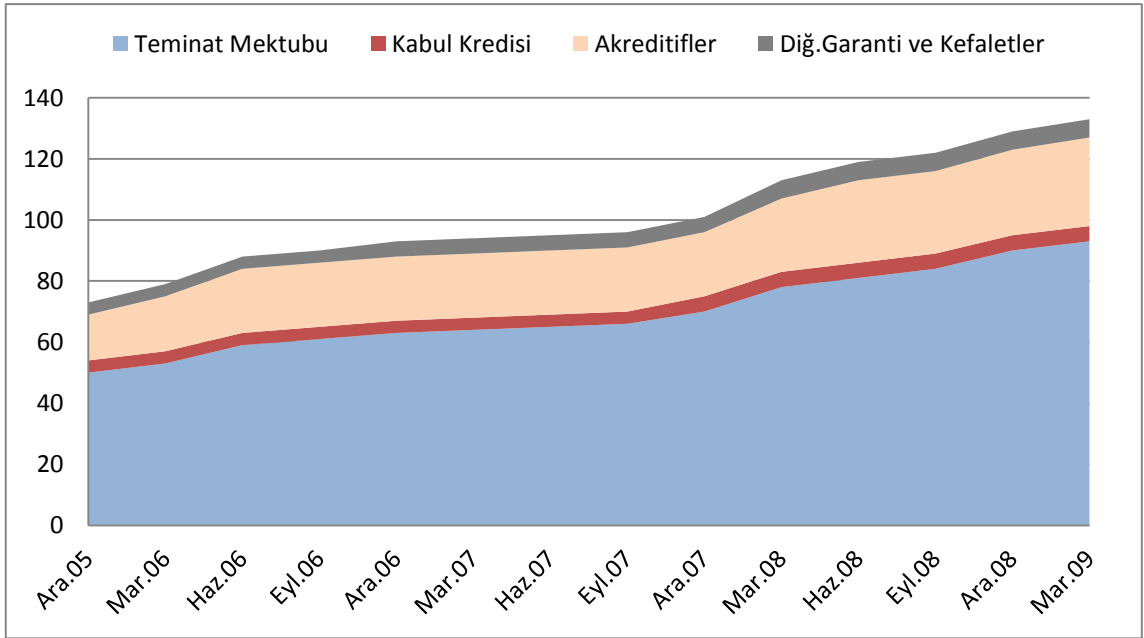
⁹ Yaşar Alıcı, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, İstanbul, Beta Basım, Haziran 2007, s. 465.

2.1.1.2.1. Gayrinakdi Kredi Çeşitleri

Belli başlı gayrinakdi kredi çeşitleri şunlardır:

1. Banka teminat mektubu,
2. Harici garanti,
3. Kontr-garanti,
4. Akreditif,
5. Kredi kartı,
6. Kefalet,
7. Kabul,
8. Aval,
9. Ciro.
10. Çek karnesi verilmesi, (Bankanın çek yaprağı başına çek hamiline karşı ödemekle yükümlü olduğu garanti tutarı)

Grafik 19: Gayrinakdi Kredilerin Türlerine Göre Gelişimi (Milyar TL)

Kaynak : TCMB, Finansal İstikrar Raporu - Mayıs 2009, s. 68

Gayrinakdi kredilerde nakit hareketi olmadığı için bankanın müşterisi için vermiş olduğu taahhüdün geçerli hale geldiği anda gayrinakdi kredi kullanılmış olur.

Örneğin bankanın müşterisi lehine teminat mektubu düzenlediği anda veya müşterisi lehine bir poliçe veya senede aval verdiği anda gayrinakdi kredi kullanılmış olur.

Gayrinakdi krediler bir tür teminat niteliği taşıdıklarından ve üçüncü kişiye yönelik olarak verildiklerinden, üçüncü kişi alacaklının muvafakati olmadan, bankanın bunları tek taraflı olarak sona erdirme hakkı yoktur¹⁰.

2.1.1.2.2. Turizm Sektöründe Kullanılan Gayrinakdi Kredi Çeşitleri

Turizm sektöründe gayrinakdi krediler diğer sektörlerle karşılaştırıldığında çok fazla kullanılmamaktadır. Gayrinakdi krediler arasında en yoğun olarak kullanılan gayrinakdi kredi çeşidi teminat mektuplarıdır. Turizm sektöründe en yaygın kullanılan teminat mektubu çeşitleri şunlardır:

- Eximbank Turizm Kredisi'nden faydalanan turizm işletmeleri için Eximbank'a muhatap düzenlenen teminat mektupları,
- Seyahat acenteleri için acentelik teminatı olarak Turizm Bakanlığı'na muhatap düzenlenen teminat mektupları,
- Yat işletmeciliği yapanlar için 24.07.2009 tarih, 27298 sayılı Deniz Turizmi Yönetmeliği kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na muhatap düzenlenen teminat mektupları,
- KOBİ statüsüne giren ve KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) desteklerinden yararlanan turizm işletmeleri için KOSGEB'e muhatap düzenlenen teminat mektupları,
- Kalkınma Ajansları tarafından sağlanan teşviklerden faydalanan turizm işletmeleri için Kalkınma Ajanslarına muhatap düzenlenen teminat mektupları,
- Otel işletmeleri ile seyahat acenteleri arasında düzenlenen teminat mektupları,

¹⁰ Ahmet Battal, **Bankalar Kanunu Şerhi (Sorularla Banka Hukuku)**, İstanbul, T. Bankalar Birliği Yayın No:234, Eylül 2003, s.114.

- Havayolu şirketlerinin Leasing yolu ile kiraladıkları uçaklar nedeniyle Leasing Şirketlerine muhatap düzenlenen teminat mektupları.

Tablo 25: Sektörel Gayrinakdi Kredi Dağılımı (bin TL), Dönem:2013/3

	Sektörel Kredi Dağılımı (bin TL), Dönem:2013/3	Gayri Nakdi Krediler	Toplam İçindeki Payı
1	Tarım, Avcılık ve Ormancılık	2,121,191	0.55%
2	Balıkçılık	41,164	0.01%
3	Madencilik ve Taşocakçılığı	4,255,526	1.11%
4	İmalat Sanayi	73,916,029	19.23%
5	Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağt. San.	15,075,325	3.92%
6	İnşaat	53,578,002	13.94%
7	Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri	36,028,637	9.37%
8	Otel ve Restoranlar (Turizm)	2,328,651	0.61%
9	Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	9,663,724	2.51%
10	Finansal Aracılık	28,631,158	7.45%
11	Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faal.	7,422,007	1.93%
12	Savunma ve Kamu Yönetimi ve Zorunlu Sosyal Güvenlik Kurumları	2,786,786	0.72%
13	Eğitim	359,129	0.09%
14	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	1,382,484	0.36%
15	Diğer Hizmetler	4,329,024	1.13%
16	İşçi Çalıştıran Özel Kişiler	197,706	0.05%
17	Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar	2,304	0.00%
18	Ferdi Kredi Konut	0	0.00%
19	Ferdi Kredi Otomobil	0	0.00%
20	Ferdi Kredi Diğer	0	0.00%
21	Kredi Kartları	133,130,840	34.63%
22	Diğer	9,162,646	2.38%
	TOPLAM	384,412,333	100.00%

Kaynak: (çevrimiçi), <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Basit.aspx>, 25.05.2013

2013 yılı Mart ayındaki gayrinakdi kredilerin sektörel dağılımı incelendiğinde diğer tüm sektörler içinde turizm sektörünün kullandığı gayrinakdi kredilerin oranı sadece %0,61 seviyesinde olup %1 seviyesine bile ulaşamamaktadır. Turizm işletmeleri genellikle mal ticareti ile ilgili işlemlerde kullanılan akreditif, harici garanti ve

kontrgaranti gibi gayrinakdi kredi çeşitlerini kullanmadıklarından bu oran çok düşük çıkmaktadır.

2.1.2. Döviz Cinsine Göre Kullanılan Krediler

Kredi işlemleri ile ilgili en temel sınıflandırmalardan biri de döviz cinsidir. Döviz cinsine göre gerçek ve tüzel kişilerin kullanabilecekleri kredi çeşitleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 26: Döviz Cinsine Göre Gerçek ve Tüzel Kişilerin Kullanabileceği Krediler

DÖVİZ CİNSİNE GÖRE GERÇEK KİŞİLERİN KULLANABİLECEĞİ KREDİLER	DÖVİZ CİNSİNE GÖRE TÜZEL KİŞİLERİN KULLANABİLECEĞİ KREDİLER
TL KREDİ (*)	<ul style="list-style-type: none">• TL KREDİ• DÖVİZE ENDEKSLİ KREDİ• DÖVİZ KREDİSİ (**)<ul style="list-style-type: none">A- DÖVİZ KREDİSİNİN TL KULLANDIRIMIB- DÖVİZ KREDİSİNİN DÖVİZ KULLANDIRIMI

(*) Ortalama vadesi 1 yıldan uzun ve 5 Milyon ABD Doları ve üzerinde olması kaydıyla gerçek kişilere döviz kredisi kullanılabilir. Bunun yanında bankaların teminat olarak alacakları, Türkiye’deki şubelerinde bulundurulmuş döviz ve/veya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye ülkelerin merkezi yönetimleri ile Merkez Bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen yabancı para menkul kıymet tutarını geçmemek üzere Türkiye’de yerleşik kişilere ticari ve mesleki amaçlı döviz kredisi kullanımı mümkündür.

(**)Döviz kredisi her firmaya kullanılmamakta, sadece belli koşulları yerine getiren firmalar döviz kredisi kullanabilmektedir. Konu ile ilgili detaylı açıklamalara ilerleyen sayfalarda yer verilmiştir.

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

2.1.2.1. Türk Lirası Cinsinden Kullanılan Krediler

Kredi tahsisinin ve ödemenin Türk Lirası üzerinden gerçekleştiği kredi türüdür. Bu krediler tüm gerçek ve tüzel kişilere kullanılabilir. Genellikle firmaların kısa vadeli nakit ihtiyaçları için tahsis edilir. Faiz tahakkuku Türk Lirası olarak gerçekleşir.

Faiz, masraf ve komisyonlar üzerinden Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) tahsil edilir. Bu nedenle herhangi bir ihracat taahhüdü veya döviz getirme zorunluluğu bulunmaz.

2.1.2.2. Döviz Endeksli Krediler

Bu tür krediler, kredi borçlusuna herhangi bir yasal döviz taahhüdü yüklemeyen kullandırılan ve anapara, faiz (kur artışları dahil), BSMV'nin (faiz ve kur farkı üzerinden) tahsili ile kapanan kredilerdir. Gerçek kişilerin döviz endeksli kredi kullanmaları yasaklanmıştır¹¹.

Döviz endeksli kredilerde kredinin tutarı döviz cinsinden belirlenmekle birlikte kullandırımı (TL) olarak yapılır.

Örneğin USD.10.000 tutarındaki döviz endeksli kredinin 15.07.2012 tarihinde bankanın o tarihteki cari kuru olan 1 USD=1,80 kuru üzerinden kullandırıldığını ve kredi borçlusunun hesabına 18.000 TL geçtiğini düşünelim. Banka kredi kullanım tutarını TL olarak 18.000 TL üzerinden muhasebeleştirecektir. Kredinin kapanma tarihi olan 31.12.2012 tarihinde kurun USD kurunun 1,90'a yükseldiğini düşünürsek, kredi borçlusu, 18.000 TL olarak kullandığı kredi için sadece anapara olarak 19.000 TL ödemek zorunda kalacaktır. Kur artışından kaynaklanan 1.000 TL'lik kur farkı üzerinden banka %5 BSMV tahsil edecek ve bu tutarı da müşterisine yansıtacaktır.

Kapama ve kısmi ödeme sırasında işlem tarihindeki piyasa kuru, kredinin kullandırım kurundan yüksek ise oluşan kur farkı ve BSMV'si anapara, faiz ve BSMV ile birlikte müşteriden tahsil edilir. Kapama ve kısmi ödeme sırasında işlem tarihindeki piyasa kuru, kredinin kullandırım kurundan düşük ise kur farkı oluşmaz.

¹¹ 16 Haziran 2006 tarih, 27260 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2009/15082 sayılı **"Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar"**.

Faiz, masraf ve komisyonlar üzerinden Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) tahsil edilir. Bu nedenle herhangi bir ihracat taahhüdü veya döviz getirme zorunluluğu bulunmaz.

Kredi vadesinde borç tutarı yabancı para karşılığı firmanın TL hesabından yapılır. Kredi borçlusu kredi bedelinin DTH'ındaki dövizlerin kredi borcuna mahsup edilmesini talep ederse veya kredi borcu için döviz(efektif) getirirse bile, kredi borcu döviz olarak kapatılamayacak, döviz veya efektif önce kredi kapama tarihindeki bankanın cari kurlarından Türk Lirası'na çevrilecek ve Türk Lirası üzerinden kredi kapaması gerçekleştirilecektir.

Dövizde endeksli krediler ile döviz kredileri arasındaki en temel ayrımlardan biri bu uygulamadır. Dövizde endeksli kredilerde kredi anapara ve faiz ödemeleri Türk Lirası olarak yapılırken, döviz kredilerinde anapara ve faiz ödemeleri döviz olarak gerçekleştirilmektedir.

2.1.2.3. Döviz Kredileri

Kimlere ve hangi koşullarda döviz kredisi verilebileceği Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ve bu Kanun uyarınca yayımlanan alt düzenlemelere göre belirlenmektedir. Bu Kanun hükümlerine aykırı kredi kullanılması Kanuna aykırılık oluşturmaktadır¹².

Döviz kredilerine ilişkin yasal düzenlemeler, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar esas alınarak, TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğü'nce hazırlanan "Sermaye Hareketleri Genelgesi'nde yer almaktadır. Uygulanan vergi, resim ve harç istisnaları ise, TCMB'nin yayınlamış olduğu "Teşvik İşlemlerine İlişkin TCMB Uygulama Talimatı" ve Maliye Bakanlığı'nın tebliği ile düzenlenmektedir.

¹² Seza Reisoğlu, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2007, s. 595.

Türkiye'deki bankalar firmalara, herhangi bir sınırlama olmaksızın Türk Lirası ve Döviz Endeksli Kredi kredi kullanabilir. Ancak döviz kredisi kullanılması belli şartlara tabidir. Bankaların döviz kredisi açabilecekleri durumlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 27: Türk Bankalarının Döviz Kredisi Kullanılabileceği Haller

1	Mal ihracatının finansmanı amacıyla kullanılan belgesiz döviz kredileri.
2	İhracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için Türkiye'de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri.
3	Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında dış kredi almaları öngörülen Türkiye'de yerleşik kişilere açacakları döviz kredileri ile yatırım mallarının finansmanı için açılacak döviz kredileri.
4	Yurt dışında iş yapan Türkiye'de yerleşik Türk müteşebbislerine yurt dışındaki işleriyle ilgili açılacak döviz kredileri.
5	Uluslararası yurt içi ihalelerle ilgili işleri ve Savunma Sanayi Müsteşarlığınca onaylanan savunma sanayi projelerini üstlenen Türkiye'de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri.
6	Türkiye'de yerleşik kişiler tarafından gerçekleştirilecek transit ticaretin finansmanı amacıyla bankalarca kullanılacak döviz kredileri.
7	Türkiye'de yerleşik kişilere kullanılacak ortalama vadesi 1 yıldan uzun olan, 5 Milyon ABD Doları ve üzerindeki krediler.
8	Bankaların teminat olarak alacakları, Türkiye'deki şubelerinde bulundurulmuş döviz ve/veya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye ülkelerin merkezi yönetimleri ile Merkez Bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen yabancı para menkul kıymet tutarını geçmemek üzere Türkiye'de yerleşik kişilere ticari ve mesleki amaçlı kullanacakları döviz kredileri.
9	Turizm müesseseleri ve seyahat acenteleri ile gemi bakım ve onarım hizmetleri veren Türkiye'de yerleşik firmalara bankalarca açılacak krediler.
10	3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde Türkiye'de faaliyet gösteren Finansal Kiralama Şirketlerine açılan maksimum 1 yıl vadeli döviz kredileri (Kredi tutarı, Finansal Kiralama konusu malların tutarını aşamaz.)

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Döviz kredilerinde, döviz kredilerinin Türk Lirası kullanımını ve döviz kredilerinin döviz olarak kullanımını şeklinde iki türlü kullanım imkânı bulunmaktadır.

Döviz Kredisinin Türk Lirası Kullandırımı

Döviz kredisinin Türk Lirası olarak kullandırımında, dövize endeksli kredilerde olduğu gibi kredi tutarı döviz üzerinden belirlenmekte, döviz üzerinden muhasebeleşmekte, ancak kullandırım Türk Lirası olarak yapılmaktadır. Kredi tutarı kredi kullandırım tarihinde geçerli banka kurları üzerinden Türk Lirasına dönüştürülerek kredi kullandırımı gerçekleştirilir. Dövize endeksli kredilerden farkı geri ödemelerin de döviz üzerinden yapılmasıdır. Dolayısıyla dövize endeksli kredilerde olduğu gibi anapara ve faiz ödemelerinde kur farkı hesaplamaya gerek bulunmamaktadır.

Döviz kredisini kullanan firma, kullandığı kredinin anapara ve faizini kapsayacak tutarda döviz taahhüdünü yerine getirmek ve bunlarla ilgili belgeleri bankaya tevsik (gümrük beyannamesi veya ilgili makamlarca taahhüdü kapanmış teşvik belgeleri) etmekle yükümlüdür.

Bu kredilerin kısım kısım kullandırımı, vadeden önce risklerin azaltılması veya sıfırlandıktan sonra tekrar kullandırılması mümkün olup (BCH şeklinde), ihracat taahhüdü kullandırılan kredinin en yüksek seviyeye ulaştığı tutar kadar olacaktır. Ayrıca, krediye uygulanan faiz, masraf ve komisyon tutarları da taahhüde ilave edilecektir.

Döviz Kredisinin Döviz Olarak Kullandırımı

Döviz olarak kullandırılan döviz kredilerinde, kredi bedeli kredi kullananın DTH'ına geçilmez, firmalara döviz çeki veya efektif verilmez. Bunun sebebi kredi bedelinin kredi borçlusunun serbest kullanımına bırakılmasını önlemektir. Kredi bedeli geçici bir hesaba alınır ve kredi kullanan kişinin yurt dışındaki işleriyle ilgili mal veya hizmet satın aldığı yurt dışındaki kişilere transfer edilerek kullandırılır.

Döviz kredisi kullandırımının sadece belli koşullar altında gerçekleşebileceğini 2.1.2.3. bölümünde görmüş ve Tablo 27’de bu koşulları sıralamıştık. Döviz kredisinin döviz olarak kullandırım koşulları çok daha sınırlı olup, bu koşullar Tablo 28’de gösterilmiştir.

Döviz kredilerinde, ister TL olarak kullanılmış olsun, isterse döviz olarak kullanılmış olsun, banka, riski döviz üzerinden takip eder ve anapara, faiz ödemeleri döviz olarak tahsil edilir. Müşteri bankaya Türk Lirası getirmiş olsa dahi, TL olarak kredi kapaması yapılamayacağından önce döviz satışı yapılarak Türk Liraları dövize çevrilir ve kredi geri ödemesi gerçekleştirilir.

Tablo 28: Türk Bankalarının Döviz Olarak Döviz Kredisi Kullandırabileceği Haller

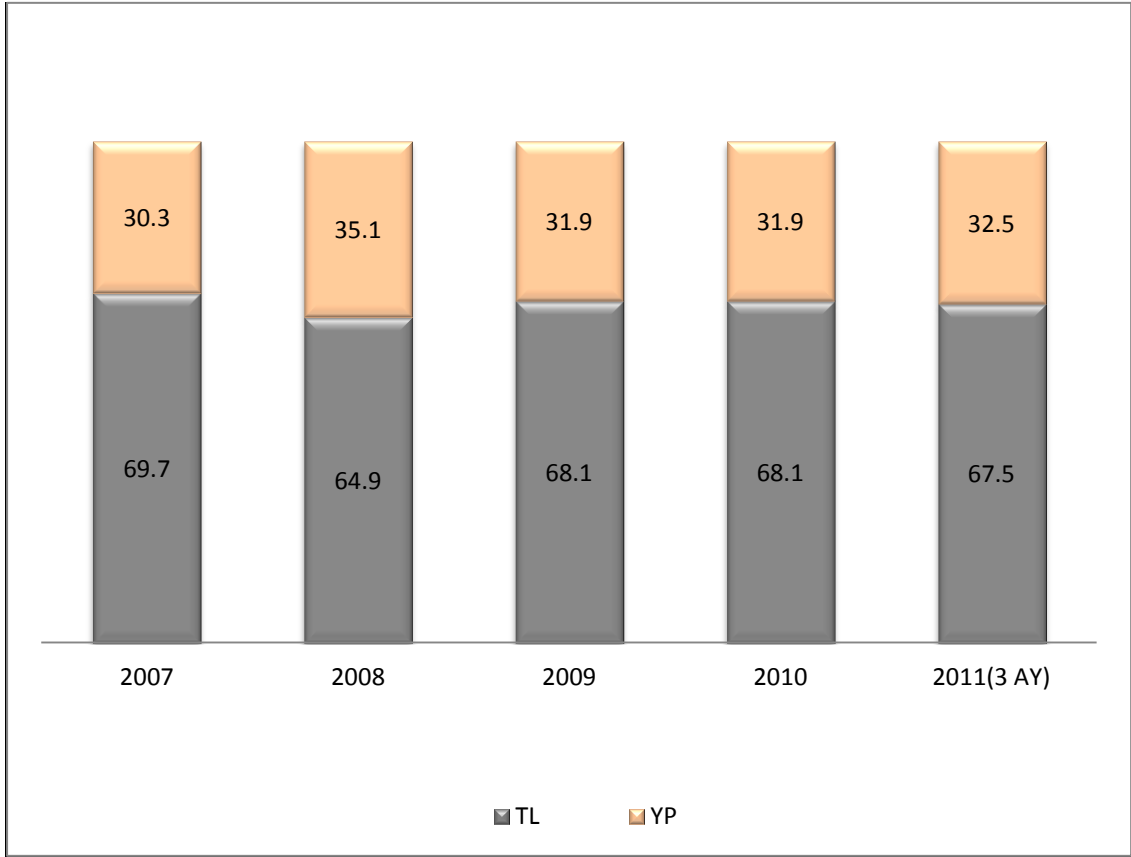
1	Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapsamındaki ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak ithalatın ve diğer döviz ödemesi gerektiren işlemlerin finansmanının gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılan döviz kredileri.(Kredi tutarı DİİB’de belirtilen ithalat tutarını aşamayacaktır.)
2	Yatırım Teşvik Belgesi’nin (YTB) ithal makine bölümünde makine ve teçhizat ithalatının öngörülmüş olması ve bu makine ve teçhizatın tutarı ile sınırlı olmak üzere ortalama vadesi en az 1 yıl olarak kullanılacak döviz kredileri.
3	Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi (VRHİB) sahibi olmaları koşuluyla yurt dışında iş yapan Türkiye’de yerleşik Türk müteşebbislerine yurt dışındaki işleriyle ilgili açılacak döviz kredileri.
4	Uluslararası yurt içi ihalelerle ilgili işleri ve Savunma Sanayi Müsteşarlığınca onaylanan savunma sanayi projelerini üstlenen Türkiye’de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri. (Kredinin kullanılması sırasında ihale konusu işle ilgili olduğu hususunun tespiti için ihale konusu ithal edilecek mallara ilişkin sözleşme ve eki listeler istenecektir.)
5	Türkiye’de yerleşik kişiler transit tacir tarafından gerçekleştirilecek transit ticaretin finansmanı amacıyla satış bedeli henüz tahsil edilmeden alış bedelinin transferinde kullanılmak üzere bankalarca kullanılacak döviz kredileri (Transit ticaret alış bedeli kadar kredi kullanılabilir.)
6	3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde Türkiye’de faaliyet gösteren Finansal Kiralama Şirketlerine açılan maksimum 1 yıl vadeli döviz kredileri (Kredi tutarı, Finansal Kiralama konusu malların tutarını aşamaz.)
7	Bankaların yurt dışında yerleşik kişilere açacakları döviz kredileri
8	Bankaların birbirlerine açacakları döviz kredileri

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

2.1.2.4. Döviz Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı

Kullandırılan tüm krediler içinde Türk Lirası cinsinden krediler daha ağırlık kazanmaktadır. Toplam krediler içindeki Türk Lirası kredilerin ortalaması yaklaşık %67, iken yabancı para krediler ise ortalama %33 civarındadır. Bu dağılım makul seviyelerde gözükmemektedir.

Grafik 20: Yabancı Para ve TL Kredi Oranları (%)

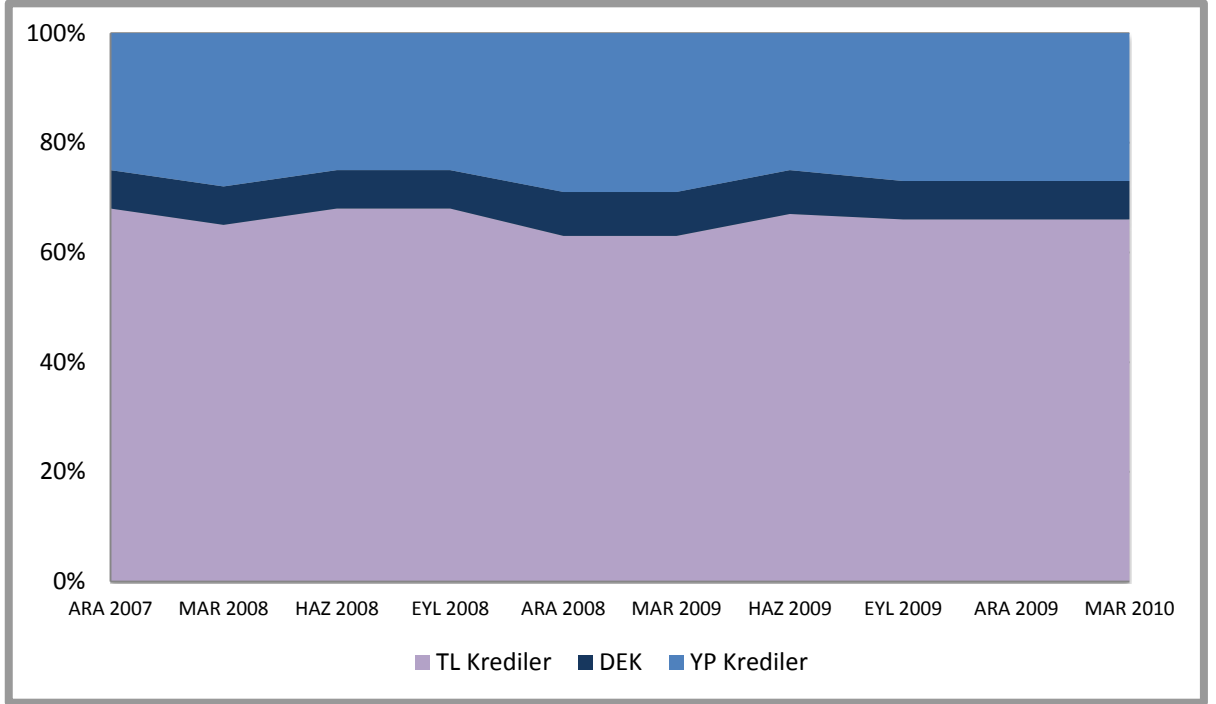

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2011, III. Bankacılık Sektörü Gelişmeleri ve Riskler, S.29.

Yukarıdaki tabloda yabancı para üzerinden gösterilen oranlar Döviz Endeksli Kredileri de (DEK) kapsamaktadır.

TL, DEK ve YP kredilerin tümünü tek tabloda incelediğimizde ise DEK kredilerin tüm krediler içinde en düşük paya sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 21: Kullandırılan Kredilerin TL-YP Kompozisyonu (% TGA Hariç)

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2010, s.58.

2010 yılı Mart ayı itibariyle bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin %68'i Türk Lirası, %27,1'i Yabancı Para, %4,9'u ise Döviz Endeksli Krediler (DEK)'den oluşmaktadır. Eylül 2008 – Mart 2009 döneminde YP kredilerin payı, TL'nin değer kaybetmesi nedeniyle artarken bu dönemden sonra %26,5-28 aralığında dalgalanma göstermiştir.

2.1.2.5. Turizm Sektörüne Kullandırılan Döviz Kredileri ve Döviz Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Aşağıdaki tabloda yıllar itibariyle seçilmiş 10 sektörün yabancı para cinsinden kullandığı kredilerin, her bir sektörün toplam kredileri içindeki payları incelenmiştir. Seçilmiş 10 sektörün Türkiye genelindeki toplam krediler içindeki payı ortalama %55 civarındadır. “Metal Ana Sanayi ve İşlenmiş Maden Üretimi”, 5 yılın ortalaması alındığında %93 oranı ile yabancı para cinsinden kredi kullanım oranının en yüksek olduğu sektör olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 29: Yabancı Para Kredilerin Sektörler İtibariyle Toplam Krediler İçindeki Payı (%)

Sektör	Yabancı Para Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı (%)				
	2005	2006	2007	2008	2009
Toptan ve Perak. Tic. Komis. Mot. Araç Ser. Hiz.	38.2	37.5	35.6	42.9	37.5
Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	68.8	54.7	58.3	62.1	64.5
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	70.5	66.7	63.9	66.6	61.4
İnşaat	59.5	50.3	51.0	59.1	55.5
Gıda, Meşrubat ve Tütün San.	47.9	46.2	43.5	50.7	47.9
Metal Ana San. Ve İşlenmiş Maden Ürt.	73.9	73.5	70.6	71.7	69.6
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	96.0	93.4	90.3	90.9	93.3
Tarım, Avcılık, Ormanlık	19.5	17.3	24.4	25.6	18.3
Makine ve Teçhizat San.	60.2	45.9	41.7	50.6	50.9
Otel ve Restoranlar (Turizm)	77.6	75.8	71.2	79.1	77.9
Yukarıdaki 10 Sektörün Toplam Krediler İçindeki Payı	55.8	51.7	50.3	56.7	54.6

Kaynak: TCMB (CBRT) Financial Stability Report – May 2010, November 2009, May 2009, November 2008, May 2008, November 2007

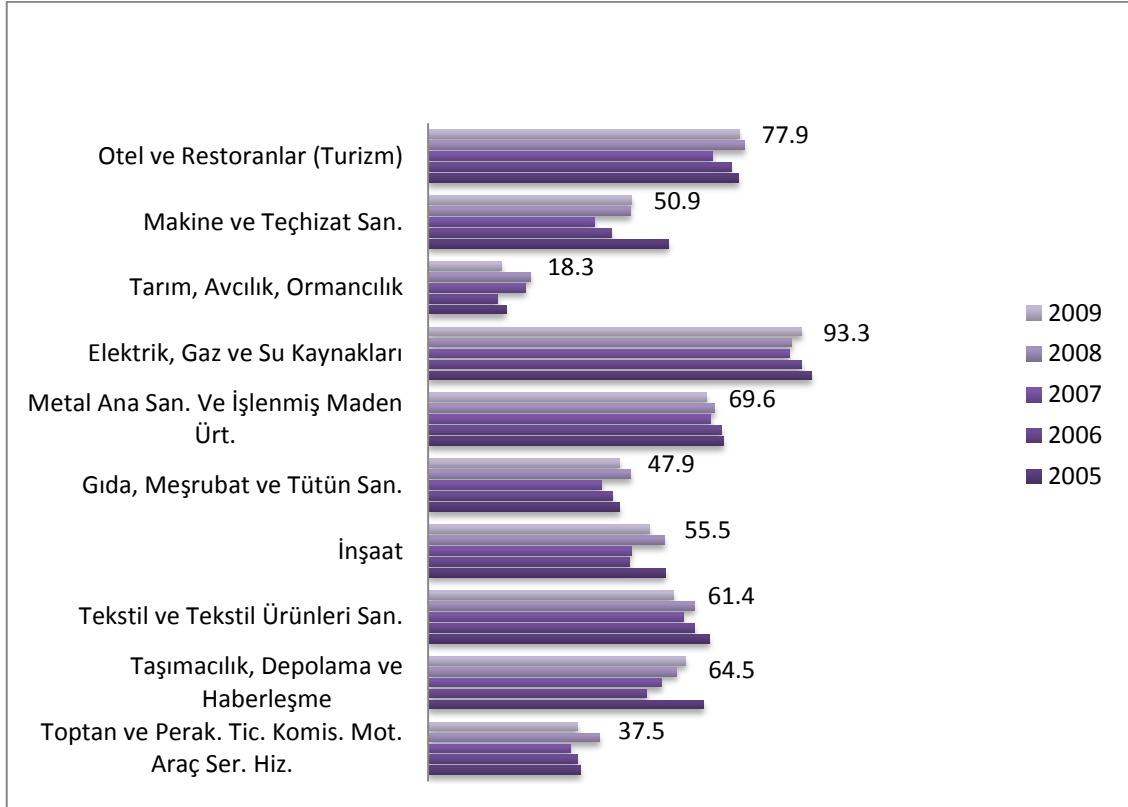
Turizm sektörü ise 5 yılın ortalaması olan %76'lık oran ile 2. en yüksek yabancı para cinsinden kredi kullanım oranına sahip sektördür.

Firmaları yabancı para cinsinden kredi kullanımına iten en büyük etmenlerden biri yabancı para kredilerin faiz oranlarının daha düşük olmasıdır. Yabancı para geliri olmayan firmalar üzerlerinde büyük bir kur riski taşımaktadır. Kurların artması ile kredi kullanan firmaların döviz satın alma maliyetleri artmaktadır. Döviz endeksli kredilerde ise ödeme TL olarak yapılsa bile, TL değeri döviz üzerinden hesaplandığından firmaların ödemesi gereken TL değeri artış göstermektedir. Bunun yanında kur artışı üzerinden BSMV doğmaktadır. Bu da maliyeti arttıran ikinci bir unsur olarak devreye girmektedir. Diğer taraftan kurların düşmesi durumunda firmaların ödemesi gereken TL tutarı düşeceğinden veya döviz satın alma maliyeti düşeceğinden, bu durum firmaların lehinedir.

Kur riskinin düşürülmesi ile firmaların döviz cinsinden gelir elde etmesi arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. İhracat ve döviz kazandırıcı faaliyetler sonucu döviz geliri elde eden firmalar daha düşük kur riski taşımaktadır. Turizm de döviz

kazandırıcı bir faaliyet olduğundan ve bu faaliyetler sonucu gelirlerinin çoğunu döviz üzerinden elde ettiklerinden her ne kadar %76 gibi yüksek bir oranda yabancı para cinsinden kredi kullanım oranına sahip olsa dahi, büyük bir kur riski taşımamaktadır.

Grafik 22: Yabancı Para Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı (%)

Kaynak: TCMB (CBRT) Financial Stability Report – May 2010, November 2009, May 2009, November 2008, May 2008, November 2007.

Turizm sektörü döviz kazandırıcı bir sektör olduğundan ve gelirlerinin çoğunu döviz üzerinden sağladığından bankaların turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelere kullanacağı döviz endeksli ve döviz kredilerin kur artış riskinden etkilenme seviyeleri çok düşük olacaktır. Benzer şekilde ihracat yapan firmaların da kur artış riskinden etkilenme seviyeleri, gelirlerini Türk Lirası olarak elde eden firmalara nazaran daha düşük olacaktır.

Türk Lirasının ülkemize turist gönderen ülkelerin paraları karşısında değer kaybetmesi durumunda paket tur ve kontenjan anlaşmalarında indirim yapılacağından turistlere daha düşük fiyattan oda ve tur satışı gerçekleştirilebilecek, bunun karşılığında

bu durum ülkemize olan turizm talebini arttırılabilecektir. Nitekim Avrupa Birliği'nin (AB) ortak para birimi Euro'ya geçişi ile birlikte Türkiye ucuz tatil ülkesi niteliğine bürünmeye başlamış ve özellikle birlik içindeki İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkelerin turizm pastasından kendine önemli ölçüde pay almaya başlamıştır. AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının yine AB üyesi bir ülkede yapacağı harcamaların maliyeti, ülkemizde yapacağı harcamaların maliyetinden daha fazla olacaktır. Çünkü ortak para birimine dahil bir ülke vatandaşının yine ortak para birimine dahil bir ülkede geçireceği tatilde, kurdan kaynaklanan satın alma gücü yüksekliğinden faydalanması söz konusu olamayacaktır. Benzer bir durum AB dışındaki ülkelerin AB ve Türkiye'ye yapacakları ziyaretler için de ortaya çıkmaktadır. AB dışındaki ülke vatandaşlarının kur kaynaklı satın alma gücü yüksekliği nedeniyle AB üyesi ülkeler yerine Türkiye'yi tercih etmeleri doğaldır. Dolayısıyla kur artışları yabancı ülke vatandaşlarına karşı mal ve hizmetlerin fiyatlarını göreceli olarak düşürdüğünden fiyat rekabeti açısından avantaj yaratmaktadır. Bu noktada Türkiye'nin özellikle Avrupa Birliği'ne coğrafi yakınlığı büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Döviz endeksli krediler ve döviz kredileri açısından baktığımızda ise her ne kadar turizm sektöründe faaliyet gösteren firmaların kur artışı noktasında riskleri artmış gibi gözükse de bu firmalar gelirlerini çoğunlukla döviz üzerinden elde ettiklerinden kur artışından çok fazla etkilenmeyecek ve hatta yukarıda açıklandığı şeklide kur artışından kaynaklanan turizm talebindeki artış nedeniyle döviz üzerinden elde ettikleri gelirlerinde artış olacaktır. Döviz gelirlerindeki her artış ise krediden kaynaklanan kur riskini ve kredilerin geri ödenmeme riskini düşürücü bir katkı sağlayacaktır.

Türk Lirasının değer kaybetmesi turizm talebini arttırıcı olumlu bir katkı sağlarken asıl sevindirici konu Türk Lirasının değer kazanması durumunda turizm talebinde bir düşüş yaşanmamasıdır. Bu durum artık Türkiye'ye yönelik talepte çitanın belli bir seviyenin altına düşmediği ve talep istikrarının yakalandığı anlamına gelmektedir. Talep istikrarının yakalanması ise Türkiye'de turizm arz ve hizmetlerinin üst seviyelere ulaştığının ve turizm arz ve hizmetlerinin rakip ülkelerin turizmüne göre belli ölçülerde ikame edilemez seviyelere ulaştığının göstergesidir.

2.1.3. Bankalarca Turizm Sektörüne Kullandırılan Belgeli Krediler

Farklı kullanım alanlarına sahip 3 ayrı belge bulunmaktadır. Bu belgeler;

- YTB (Yatırım Teşvik Belgesi)
- VRHİB (Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi)
- DİİB (Dahilde İşleme İzin Belgesi) dir.

YTB ve VRHİB turizm sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır. DİİB ise D1 ve D3 olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, turizm sektöründe kullanılan belge türü D3'tür.

Belgeli kredi deyiminden “İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Faaliyetler” kapsamında düzenlenen VRHİB (Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi) ve DİİB (Dahilde İşleme İzin Belgesi) kastedilmektedir ve çok farklı bir mevzuata tabi olduklarından belgeli krediler arasında YTB'ler (Yatırım Teşvik Belgeleri) sayılmamaktadır. Ancak kredi tekniği bakımından YTB kapsamında kullandırılan krediler de bir belge kapsamında kullandırılan kredi niteliğinde olduğundan, YTB kapsamında kullandırılan krediler de bu bölüm altında incelenecektir.

2.1.3.1. Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Kullandırılan Krediler

YTB (Yatırım Teşvik Belgesi), Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar (2009/15199) ve Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında 2009/15199 Sayılı Kararın Uygulanmasına İlişkin 2009/1 Sayılı Tebliğ uyarınca düzenlenmektedir.

Yatırım Teşvik Belgesi tasarrufları yatırıma yönlendirmek suretiyle, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanarak bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, istihdam yaratmak ve uluslararası rekabet gücü sağlamak için ülke ekonomisi için faydalı olacağı düşünülen yatırımların devlet tarafından desteklenmesi amacıyla verilen bir belgedir.

Yatırım Teşvik Belgesi (YTB) sahibi turizm işletmeleri, YTB'nin sağladığı birçok teşvik imkanı yanında döviz kredisi kullanma imkanını da sahiptirler. Bu bölümde genel anlamda YTB'nin sağladığı tüm teşvik unsurları üzerinde durulmayacak, sadece YTB kapsamında kullanılacak kredilerle ilgili düzenlemeler incelenecektir. Yatırımlarda Devlet Yardımları ile ilgili Karar ve Tebliğler çerçevesinde düzenlenen YTB'lerin "Yabancı Kaynak" bölümünde yer alan ve aşağıda tanımı yapılan iç kredi, dış kredi ve döviz kredileri, bankalar tarafından YTB'lerde belirtilen yabancı kaynak tutarının aşılmasında ve Karardaki özkaynak oranının bozulmaması koşuluyla döviz kredisi olarak kullanılabilir.

YTB'nin "Yabancı Kaynak" bölümünde üç ayrı kredi çeşidi öngörülmüştür.

a) İç Kredi: Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt içindeki bankalardan, Bankalar Kanunu ve bu Kanuna ilişkin mevzuata göre Türk lirası olarak sağladıkları nakdi kredileri,

b) Döviz Kredisi: Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt içindeki bankaların kendi kaynaklarından Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına göre Türk lirası veya döviz olarak kullandıkları nakdi döviz kredilerini,

c) Dış Kredi: Türkiye'de yerleşik kişilerin, yurt dışından sağladıkları, Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatına göre Türk lirası veya döviz olarak kullandıkları nakdi döviz kredilerini

ifade etmektedir.

YTB'nin istinat ettiği Karar ve Tebliğlerde belirtilen asgari özkaynak oranının muhafaza edilmesi zorunludur. YTB'de "yatırım finansmanı" başlığı altında "yabancı kaynaklar" bölümünde yer alan iç kredi, dış kredi ve döviz kredisinden herhangi birisi, ikisi veya hepsi birlikte (Karardaki özkaynak oranının bozulmaması ve yabancı kaynaklar tutarının aşılmasında kaydıyla) YTB'de değişikliğe gerek olmaksızın bankalar tarafından doğrudan kullanılabilir veya yurt dışından kullanımına aracılık edilebilir.

YTB kapsamında kullanılacak yatırım kredilerinde, vadenin en az bir (1) yıl (365 gün) veya daha uzun süreli olması gerekmektedir. Ortalama vadesi bir (1) yılın altında kalan krediler yatırım kredisi olarak YTB kapsamında değerlendirilemez. Bu nedenle vadesi bir (1) yılın altında kalan kredilerin YTB ile ilişkilendirilmemesi gerekmektedir.

Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında kullanılacak kredilerde asgari vade sınırı (ortalama vadenin en az 1 yıl olması kuralı) bulunmakla birlikte, azami vade sınırı bulunmamaktadır. Ayrıca kredi vadesinin, belgenin süresi içinde kalması şart değildir.

YTB'de kredi tutarının Türk lirası olarak gösterilmesi nedeniyle YTB'nin "Kredi ve Döviz Kullanım Formu"na işlenmesi gereken döviz kredilerinin Türk lirası karşılığının hesaplanmasında bankalar tarafından, bu kredilerin kullanım tarihindeki Merkez Bankası döviz satış kurları esas alınacaktır. YTB eki "Kredi ve Döviz Kullanım Formu"na işlenmeyen krediler YTB kapsamında kullanılmış kredi olarak kabul edilmeyecektir.

YTB'nin "yabancı kaynaklar" bölümünde kayıtlı kredi tutarının firmalara kullandırılması sırasında bankaların sorumluluğu kredi tutarını geçmemek üzere firma talebi ve bankacılık kuralları çerçevesinde kredi işlemlerini yürütmekle sınırlıdır.

YTB sahibi firmalar birçok teşvik tedbirlerinden faydalansalar bile, YTB'nin yararlandığı teşvik unsurları arasında BSMV istisnası yer almaz. Dolayısıyla YTB kapsamında olsa dahi, bankalarca kullandırılan kredilere BSMV istisnası uygulanmaz.

YTB üzerinde yer alan döviz kullanımı (tahsisi) gümrük muafiyetinden faydalanılarak yapılabilecek ithalat tutarını ifade eder. YTB kapsamında bu tutarın üzerinde ithalat yapılması ve bu tutarın üzerinde ithalatın finansmanı amacıyla (döviz tahsisi mutat) kredi kullandırılması mümkün değildir.

YTB kapsamında yapılan ithalat işlemleri vadeli ithalat (mal mukabili, vadeli akreditif, kabul kredili vesaik mukabili) olarak yapılsa bile %6 KKDF'ye tabi değildir.

Tablo 30: YTB Kapsamında Kullanılabilecek Kredi Çeşitleri

Kredi Türü	Kullanım Şekli	Muhasebe Şekli	Geri Ödeme	KKDF	BSMV	BSMV Matrahı	Faiz Tahakkuku
TL Kredi	TL	TL	TL	Muaf	%5	Faiz üzerinden	TL
Döviz Endeksli	TL	TL	TL	Muaf	%5	Faiz +Lehe Kur Farkı	TL
Döviz Kredisi	TL	Döviz	Döviz	Muaf	%5	Faiz üzerinden	Döviz
Döviz Kredisi (*)	Döviz	Döviz	Döviz	Muaf	%5	Faiz üzerinden	Döviz

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Kredilerle ilgili ortalama vade hesabının 3 ayı kredi türünde hesaplanması zorunludur.

Tablo 31: Ortalama Vade Hesaplaması Yapılması Gerekli Olan Kredi Türleri

KREDİ TÜRÜ	ORTALAMA VADESİ 1 YILDAN KISA VADELİ KULLANILMASI DURUMU
YTB kapsamında kullanılan krediler	Kredi kullandırımları yapılamaz.
Türkiye’de yerleşik kişilere kullanılacak ortalama vadesi 1 yıldan uzun olan, 5 Milyon ABD Doları ve üzerindeki krediler.	Kredi kullandırımları yapılamaz.
Yurt dışından sağlanan ortalama vadesi 3 yıldan uzun vadeli döviz kredileri.	Ortalama vadenin 3 yılın altına düşmesi halinde kredi kullandırımları yapılır ancak krediden %0,5 ile %3 arası KKDF tahsil edilir.

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

(*) Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında döviz olarak döviz kredisi kullanılabilmesi için, Yatırım Teşvik Belgesinin ithal makine bölümünde makine ve teçhizat ithalatının öngörölmüş olması ve bu tutar ile Yatırım Teşvik Belgesi eki ithal makine ve teçhizat listesinde ithal edilecek makine ve teçhizatın özelliklerinin belirtilmiş olması gerekmektedir. Döviz kredisinin döviz olarak kullanılması işlemlerinde kredi tutarının firmanın DTH’ına geçilerek, firmanın serbest tasarrufuna terk edilmemesi gerekir. Kredi kullandırımları geçici bir hesaba alınarak, ibraz edilen faturaya istinaden yurt dışındaki lehtar (satıcıya) transfer edilmek suretiyle gerçekleştirilmelidir. İbrahim edilecek fatura tutarından fazla tutarda kredi kullandırımları mümkün değildir.

Ortalama vade hesaplanırken faiz geri ödemeleri hesaplamada dikkate alınmaz, sadece anapara tutarları dikkate alınır.

Ortalama vade hesaplamasını birkaç örnekle açıklamamız gerekirse;

Örnek 1:

4 yıl vadeli, 200.000 USD tutarında, 6 aylık eşit taksitlerle geri ödenen bir kredi olduğunu düşünelim.

Kredinin geri ödeme planı aşağıdaki gibidir.

<u>Dönem</u>	<u>Anapara Taksiti</u>	<u>Kullanım Süresi</u>	<u>Ağırlıklı Tutar</u>
1	25.000	6	150.000
2	25.000	12	300.000
3	25.000	18	450.000
4	25.000	24	600.000
5	25.000	30	750.000
6	25.000	36	900.000
7	25.000	42	1.050.000
8	<u>25.000</u> 200.000	48	<u>1.200.000</u> 5.400.000

$$\text{Ortalama Vade: } \frac{5.400.000}{200.000} = 27 = 2 \text{ yıl } 3 \text{ ay}$$

Örnek 2:

Kredi Tutarı: 100.000 TL

Geri Ödeme: 1. yılın sonunda 60.000 TL

10. yılın sonunda 40.000 TL

$$1 \text{ yıl} \times \frac{60}{100} + 10 \text{ yıl} \times \frac{40}{100} = 4.6 \text{ yıl}$$

Kredi vadesinin 1 yıldan uzun olması ortalama vadenin de 1 yıldan uzun olacağı anlamına gelmemelidir.

Örnek 3 :

2 yıl vadeli, 200.000 USD tutarında, 6 ayda bir azalan taksitlerle geri ödenen bir kredi olduğunu düşünelim.

<u>Dönem</u>	<u>Anapara Taksiti</u>	<u>Kullanım Süresi</u>	<u>Ağırlıklı Tutar</u>
1	100.000	6	600.000
2	50.000	12	600.000
3	30.000	18	540.000
4	<u>20.000</u> 200.000	24	<u>480.000</u> 2.220.000

$$\text{Ortalama Vade : } \frac{2.220.000}{200.000} = 11.10 = 11 \text{ ay } 10 \text{ gün.}$$

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi kredi, 2 yıl vadeli bir kredi olmasına rağmen ortalama vadesi 1 yılın altına düşmektedir.

2.1.3.2. Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) Kapsamında Kullanılan Krediler

2005/8391 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ve İhracat 2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği kapsamında düzenlenmektedir. Mal ihracı taahhüdü karşılığında 3. ülkelerden gümrük muafiyetli mal ithal edilebilmesi için veya İhracat Sayılan Satış ve Teslimler kapsamında ithali gerekli olan malzemelerin gümrük muafiyetli ithalatı için yapılan işlemler ve bu amaçla kullanılan krediler yönünden teşviklerden faydalanabilmesi için Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen bir belgedir.

Tablo 32: DİİB Çeşitleri

BELGE TÜRÜ	KONUSU
DİİB (D1)	Mal ihracatı yapılır. Şartlı Muafiyet (Gümrük Muafiyeti)
DİİB (D3)	Mal ihracatı yapılmaz. İhracat Sayılan Satış ve Teslimlerde Gümrük Muafiyetli İthalat

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Gerek Türkiye'deki bankalardan gerek yurt dışından temin edilen döviz kredileri, belgede kayıtlı ithal hakkı tutarını ve vadesi belgenin geçerlik süresini aşmamak kaydıyla ithalatın finansmanı için döviz olarak kullanılabilir.

Aynı veya muhtelif bankalar aracılığı ile döviz olarak kullanılan kredilerin adetlerinin toplamı belgede öngörülen ihraç taahhüdünün %75'i ile belge süresinin çarpımı suretiyle bulunacak adet tutarını aşamaz.

Döviz olarak kullanılan döviz kredileri dışında başka kredilerin de kullanılması halinde kullanılan kredilerin belge süresi içinde ulaştığı en yüksek riskini bulurken döviz olarak kullanılan döviz kredisinde 1/3 fazlası dikkate alınarak hesaplama yapılır.

Bu belgelere istinaden kullanılabilecek azami kredi anapara tutarı belgede kayıtlı taahhüt tutarı kadardır. (Faiz dolayısıyla taahhüdün aşılması mümkündür.) Döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin finansmanı amacıyla belge alınması kaydıyla TL kredi kullanılabilir. Kredinin istisnadan yararlanma süresi DİİB süresi ile sınırlıdır.

Tablo 33: DİİB Kapsamında Teşvik Tedbirlerinden Yararlanılabilecek İşlemler

1	DİİB kapsamında yurt içinden sağlanan krediler
2	DİİB kapsamında yurt dışından sağlanan krediler
3	İthalat kredileri
4	DİİB kapsamında yurt içinden veya yurt dışından sağlanan kredilerin teminatı olarak düzenlenen teminat ve garantiler
5	DİİB kapsamında yapılacak ithalat işlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kâğıtlar
6	DİİB kapsamındaki ithalat ile ilgili transfer işlemleri
7	Yurt dışına verilen garanti ve teminat mektupları
8	Gümrük muafiyetli ithalat için gümrüklere verilmek üzere bankalarca belge süresi içinde düzenlenen teminat mektupları
9	Gümrük muafiyetli ithalat için gümrüklere verilmek üzere bankalarca belge süresi içinde düzenlenen teminat mektupları
10	Dahilde mal alımına ilişkin teminat ve garantiler, (TMO, T. Şeker Fabrikaları gibi kurumlara verilen teminat mektupları) (Belge süresi sona ermiş olsa bile ihracat taahhüdü kapatılıncaya kadar istisna devam eder.)

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Kredinin verildiği tarihteki TCMB döviz alış kurundan USD değeri tespit edilerek belgeye işlenir. Bu belgelere istinaden kullanılabilecek azami kredi tutarı belgede kayıtlı taahhüt tutarı kadardır. Bankalarca alınan faizler ihracat taahhüdünün hesaplanmasında dikkate alınmaz.

VRHİB veya DİİB'lerin taahhütleri yerine getirilmiş ise bu belgelerde tarif edilen hizmet ihracı ile ihraç sayılan satış ve teslim faaliyetlerinin finansmanında kullanılan TL kredilerinin ihracat taahhütlerinin yerine getirilmiş olduğu kabul edilir.

Kredinin (kısmen de olsa) kullanılmaya başlandığı tarihten başlamak üzere belgede belirtilen süreleri aşmamak kaydıyla bu kredilerin kısım kullanılması ya da

vadeden önce riskinin azaltılması veya sıfırlandıktan (kredi sözleşmesini feshetmeksizin) sonra tekrar kullanılmaya başlanması mümkün olup bu durumda ihracat taahhüdü, kullanılan kredinin en yüksek seviyeye ulaştığı tutar (kredinin en yüksek riski) kadardır. Dahilde İşleme Rejimi çerçevesinde düzenlenen DİİB ihracat taahhütleri İBGS'nce kapatılırken ithal edilen malın ihraç edilen mamulün bünyesinde kullanılıp kullanılmadığına bakılmakta, ihracatın yapılmış olması halinde bedelin gelip gelmediğine bakılmaksızın (DAB ibrazı gerekmeksizin) ihracat taahhüdü belge yönünden kapatılmaktadır¹³.

Tablo 34: DİİB Kapsamında Kullanılabilecek Kredi Çeşitleri

Kredi Türü	Kullanım Şekli	Muhasebe Şekli	Geri Ödeme	KKDF	BSMV	BSMV Matrahı	Faiz Tahakkuku
TL Kredi	TL	TL	TL	Muaf	İstisna	-	TL
Döviz Endeksli	TL	KULLANDIRILMAZ					
Döviz Kredisi	TL	Döviz	Döviz	Muaf	İstisna	-	Döviz
Döviz Kredisi	Döviz	Döviz	Döviz	Muaf	İstisna	-	Döviz

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Döviz kredisinin döviz olarak kullandırımını sadece DİİB kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, değişmemiş eşya ve ambalaj malzemelerinin ithalatı için kullanılır. Döviz kredisinin döviz olarak kullandırımında döviz tutarı firmanın hesabına geçilmez, firmaya efektif olarak ödenmez veya firmaya dövizli çek verilmez. Döviz bedeli yurt dışındaki satıcıya transfer edilmek üzere geçici bir hesaba alınır ve bu hesaptan doğrudan yurt dışındaki satıcıya transfer edilir. DİİB kapsamında TL kredi veya Döviz kredisinin TL kullandırımını ise DİİB kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, değişmemiş eşya ve ambalaj malzemelerinin yurt içinden alımı halinde, yurt içindeki satıcıya yapılacak ödemeler için kullanılır. Kredi tutarı firmanın hesabına geçilerek serbest kullanımına bırakılabilir.

¹³ TCMB-26 Haziran 2000 tarih, 2000/YB-25 sayılı **Teşvik Uygulama Talimatı**'nın 3.5.2.2. maddesi, s. 25/A.

2.1.3.3. Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi (VRHİB) Kapsamında Kullanılacak Krediler

VRHİB (Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi) “2005/9808 Sayılı Belgesiz İhracat Kredileri ile Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgeleri Hakkında Karar” ve bu Karar uyarınca çıkarılan “İhracat: 2008/6 Sayılı İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ” hükümlerine göre düzenlenmektedir.

VRHİB’nin düzenlenebileceği işlemler 2008/6 sayılı Tebliğ’in 6. maddesinde sıralanmaktadır. Turizm sektörü için düzenlenen VRHİB’ler söz konusu Tebliğ’in 6. Maddesinin 3. fıkrasının (L) bendine göre düzenlenmektedir.

Tablo 35: VRHİB Kapsamında Kullanılabilecek Kredi Çeşitleri

Kredi Türü	Kullanım Şekli	Muhasebe Şekli	Geri Ödeme	KKDF	BSMV	BSMV Matrahı	Faiz Tahakkuku
TL Kredi	TL	TL	TL	Muaf	İstisna	-	TL
Döviz Endeksli	TL	KULLANDIRILMAZ					
Döviz Kredisi	TL	Döviz	Döviz	Muaf	İstisna	-	Döviz
Döviz Kredisi (*)	Döviz	Döviz	Döviz	Muaf	İstisna	-	Döviz

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

(*) VRHİB kapsamında döviz kredisinin döviz olarak kullanımını sadece alınmış izinler çerçevesinde yurt dışında,

1. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri,
2. Gümrük hattı dışı satış mağazacılığı,
3. Dış sularda denizyolu taşımacılığı, Yurt dışında karayolu ve havayolu taşımacılığı

faaliyetinde bulunan firmalara kullanılır. Bu faaliyetlerde bulunan firmalar dışındaki firmalara VRHİB’ne sahip olsalar bile döviz olarak döviz kredisi kullanılamaz. Örneğin turizm faaliyetleri nedeniyle VRHİB alan bir firmaya bankalarca döviz kredisi döviz olarak kullanılamaz.

VRHİB, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerin vergi, resim ve harç istisnasından yararlanması amacıyla Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen bir belgedir. YTB ve DİİB kapsamında ithalat yapılabilirken, VRHİB kapsamında ithalat yapılması mümkün değildir.

VRHİB'nin üzerinde kayıtlı olan işin değeri tutarının aşılması gerekir. TL krediler ile döviz kredisinin TL kullanımında bu tutarın %100'ü oranında kredi kullanılabilir.

Döviz olarak kullanılan döviz kredilerinin adatlarının toplamı belgede öngörülen ihraç taahhüdünün %75'i ile belge süresinin çarpımı suretiyle bulunacak adet tutarını aşamaz. Döviz olarak kullanılan döviz kredileri dışında başka kredilerin de kullanılması halinde kullanılan kredilerin belge süresi içinde ulaştığı en yüksek riskini bulurken döviz olarak kullanılan döviz kredisinde 1/3 fazlası dikkate alınarak hesaplama yapılır.

Tablo 36: VRHİB Kapsamında Teşvik Tedbirlerinden Yararlanılabilecek İşlemler

1	VRHİB kapsamında yurt içinden sağlanan krediler
2	VRHİB kapsamında yurt dışından sağlanan krediler
3	VRHİB kapsamında yurt içinden veya yurt dışından sağlanan kredilerin teminatı olarak düzenlenen teminat ve garantiler
4	İhracat sayılan satış ve teslimlerde, VRHİB tarihinden başlayarak belge süresi sonuna kadar belge konusuyla ilgili satış ve teslim faaliyetleri
5	Hizmet ihracında, VRHİB tarihinden başlayarak belge süresinin bitimine kadar belge konusu hizmet faaliyetleriyle ilgili olarak resmi ve özel kurumlarda yapılan işlemler ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kâğıtlar
6	VRHİB'ye bağlanmış yurt dışı müteahhitlik hizmetleri kapsamında üçüncü ülkeden işin yürütüldüğü ülkeye yapılacak mal, malzeme ve teçhizat sevkiyatı ile ilgili işlemler, akreditifler, transferler, bunlara ilişkin teminat ve garantiler (Belge taahhüdü ile sınırlı olmak kaydıyla)
7	VRHİB kapsamında gümrük hattı dışı eşya satış mağazalarının yurt dışından satın alacakları mala ilişkin akreditif, transfer işlemleri ve bunlara ait teminatlar ve garantiler (Belgedeki taahhüdü geçmemek kaydı ile)
8	İhraç Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetler için düzenlenen (VRHİB ve DİİB) belgeler kapsamında taahhülle sınırlı olmak üzere ve belgenin veriliş amacına ve mahiyetine uygun olarak düzenlenen garanti ve teminat mektupları (Belgenin geçerlilik süresinden sonra ihracat taahhüdü kapatılıncaya kadar vergi istisnasından yararlandırılır.)

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

VRHİB'nin taahhüdünün kapatılması TCMB tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kapamanın yapılabilmesi için TCMB'ye aşağıdaki belgelerin ibrazı gerekmektedir.

- VRHİB aslı,
- DAB (firma nüshası),
- Hizmet faturası,
- Döviz alışı acente adına yapılmışsa VRHİB sahibi firmanın acenteye verdiği hizmete ilişkin fatura ile acentenin onayı.

VRHİB kapsamı hizmetin Türkiye'deki acente aracılığıyla verilmesi ve bunun acenteye kesilen fatura ile belgelenmiş olmasına rağmen, DAB'ın VRHİB sahibi firma adına düzenlenmiş olması halinde DAB konusu dövizlerin acente tarafından VRHİB sahibi firmaya ödendiğinin ve VRHİB sahibi firmanın taahhüdüne sayılmasına muvafakat edildiğine ilişkin olarak acenteden alınacak bir yazı ile belgelenmesi gerekmektedir.

VRHİB'de kayıtlı tesis sahibi tarafından tesisin kiracısına kesilen fatura döviz kazandırıcı faaliyet konusu hizmet faturası olarak mütalaa edilemeyeceği için ihracat taahhüdüne sayılması mümkün değildir.

Ayrıca, varsa "Rent a Car" gelirlerine ait faturaların da bu hizmetle ilgili taahhüt hesabına sayılabilmesi için firmanın, "Rent a Car" faaliyetinde bulunduğu (Vergi Dairesinden, firmanın bağlı olduğu odadan veya Ticaret Sicil Gazetesinde yayımlanan faaliyet sözleşmesinden) tevsiki gerekmektedir¹⁴.

¹⁴ TCMB, 26.06.2000 tarih, 2000/YB-25 sayılı **Teşvik Genelgesi**, Md. 4.1.1.2, s. 36.

2.1.4. Turizm Müesseseleri, Seyahat Acenteleri İçin Açılacak Döviz Kredileri

Bankalar, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler arasında yer alan, turizm müesseseleri ile seyahat acentelerinin yurt içinde ve yurt dışındaki turizm faaliyetleri sırasında yaptıkları döviz karşılığı hizmet satışlarının, finansmanı amacıyla, firmalara, tüm mali yükümlülüklerin karşılanması ve kredinin kullanım ve geri ödemelerinin aşağıda belirtilen esaslar çerçevesinde yapılması kaydıyla, Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi aranmaksızın döviz kredisi kullandırabilirler¹⁵.

Söz konusu krediler, turizm işletmeleri arasında sadece aşağıdaki belgelere sahip turizm işletmelerine kullandırılmaktadır.

1) Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bütün Turizm İşletmesi Belgeleri.(Turizm tesisleri ile yat ve yat limanları işletmelerince, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan “Turizm İşletme Belgesi”, “Kısmi Turizm İşletme Belgesi”, “Turizm Yat İşletmesi Belgesi”, “Turizm Kısmi Yat İşletmesi Belgesi”, “Yat Limanı Turizm İşletme Belgesi” ve yürürlükte olan Yönetmelik uyarınca 21 Haziran 2005 tarihinden itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenmeyen, ancak bu tarihten önce alınan ve geçerliliğini koruyan “Turizm Deneme İşletme Belgesi” ile “Kısmi Turizm Deneme İşletme Belgesi” ve benzerleri)

2) A Grubu Seyahat Acentesi İşletme Belgesi.

Döviz kredisi kullanabilmek için sadece yukarıdaki belgelere sahip olmak yeterli değildir. Bu belgeler yanında turizm işletmelerinin döviz kazandırıcı bağlantılarına ilişkin belgelerin de ibrazı gerekmektedir.

¹⁵ TCMB, 02.01.2002 tarih, YB-2002/1 sayılı **Sermaye Hareketleri Genelgesi**, s. 39/A.

Kredi tutarı bu belgelerde belirtilen tutarla sınırlı olmak kaydıyla söz konusu faaliyetlerin finansmanı amacıyla açılabilir.

Döviz kazandırıcı bağlantılara ilişkin belgelerden biri de kontenjan sözleşmeleridir. Kontenjan Sözleşmeleri (Allotment Contract), seyahat acenteleri ile oteller arasında imzalanmaktadır. Bu sözleşmelerde, seyahat acentesinin otelden belli bir zaman dilimi içerisinde almayı ve otelin de vermeyi taahhüt ettiği oda sayısı ve koşulları yer alır. Kontenjan sözleşmelerinin çok farklı çeşitleri olmakla birlikte, genel olarak garantili kontenjan sözleşmesi ve garantisiz kontenjan sözleşmesi olmak üzere ikiye ayrılır;

- Garantili kontenjan sözleşmelerinde belirlenen oda kontenjanı kesin rezervasyonla kapatılmakta ve odalar satılsa da satılmasa da, oda ücretleri ödenmektedir.
- Yarı garantili kontenjan sözleşmelerinde acente, konaklama işletmesinde bloke ettirdiği odaların bir bölümünün bedelini ödemeyi garanti eder.
- Garantisiz kontenjan sözleşmelerinde ise, satış yapılan oranda konaklama tesisine rezervasyon verilmekte ve odalar fiilen satıldığı zaman ödeme yapılmaktadır.

Garantili kontenjan sözleşmeleri otel açısından en avantajlı sözleşme türü olmakla beraber garantisiz kontenjan sözleşmeleri en yaygın anlaşma türüdür. Uygulamada ancak çok popüler tatil beldelerindeki çok popüler konaklama tesisleri garantili kontenjan sözleşmesi imzalayabilmektedir.

Kontenjan sözleşmelerinde genellikle genel bir tutar belirtilmemekte, bu nedenle bankalar kredi tutarının belirlenmesinde zorlanabilmektedir. Kontenjan sözleşmelerinde kredi tutarı belirlenirken ayrılan oda sayısı ile bu odaların fiyatları çarpıldıktan sonra, bulunan tutarı kontenjan sözleşmesinin süresiyle çarpmak suretiyle kontenjan anlaşmaları kapsamında kullanılacak kredinin tutarının belirlenmesi mümkündür.

Örnek: Bir tur operatörü ile bir otel arasında imzalanan kontenjan sözleşmesinin şartları şu şekildedir.

Kontenjan anlaşmasının geçerlilik süresi : 01 Haziran 2013 – 01 Ekim 2013 arası

Ayrırtılan Tek Kişilik Oda Sayısı: 20

Ayrırtılan Çift Kişilik Oda Sayısı: 60

Tek Kişilik Oda Ücreti : 50 USD

Çift Kişilik Oda Ücreti : 80 USD

Tek Kişilik Oda İçin: 20 x 50 x 122 gün (01 Haziran/01 Ekim arası gün sayısı) = 122.000 USD

Çift Kişilik Oda İçin: 60 x 80 x 122 gün (01 Haziran/01 Ekim arası gün sayısı) = 585.600 USD

Kontenjan Sözleşmesi Kapsamında + _____

Kullandırılabilir Döviz Kredisi Tutarı : 707.600 USD

Turizm müesseselerinin kiraya verilmesi halinde kiralayanın kredi kullanabilmesi için kiracıya ait Turizm İşletme Belgesinin bulunması gerekmektedir. Birlikte, kiracı tarafından bu belge ibraz edilene kadar otel sahibinin Turizm İşletme Belgesi ile kira sözleşmesinin ibrazı kaydıyla bankalarca kredi kullandırılması mümkün bulunmaktadır.

Otellerin Türkiye'de faaliyet gösteren yurt içi seyahat acenteleri/tur operatörleriyle yaptıkları döviz geliri sağlayan sözleşmeleri de firmaların döviz kazandırıcı bağlantılarına ilişkin belge olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla döviz geliri sağlamaları kaydıyla yurtiçi oteller ile yurtiçi seyahat acentelerinin kendi aralarında yapmış oldukları sözleşmeler kapsamında da döviz kredisi kullandırılması mümkündür.

Firmaların döviz kazandırıcı bağlantılarıyla ilgili olarak bankalara ibraz ettiği kontenjan sözleşmelerinde belirtilen, gerçekleşmesi öngörülen tutar esas alınarak bu firmalara verilecek kredi hizmet öncesi kredi olarak verilecektir¹⁶.

¹⁶ TCMB'nin 02.01.2002 tarih, 2002 YB-1 sayılı "**Sermaye Hareketleri Genelgesi**"nin 2.1.6.A maddesi.

Bu kredilerde vade sınırlaması bulunmamakla birlikte, kredi vadesinin bankalara sunulacak sözleşmelerde belirtilen işin süresi ile uyumlu olması gerekmektedir.

Bu kapsamda bankalarca firmalara, Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi olmadan yenilenebilir (rotatif) olarak kredi kullandırılması ise mümkün bulunmamaktadır.

Kredi, aktiflerde geçici bir hesaba alındıktan sonra, Türkiye'deki harcamaları için bir defada kullanımı yapılarak bu hesaplardaki dövizler karşılığı Türk lirası firmalara ödenecektir. Döviz olarak firmalara ödeme yapılması mümkün değildir.

Tablo 37: Turizm Müesseseleri, Seyahat Acenteleri İçin Açılacak Döviz Kredileri

Kredi Türü	Kullanım Şekli	Muhasebe Şekli	Geri Ödeme	KKDF	BSMV	BSMV Matrahı	Faiz Tahakkuku
Döviz Kredisi	TL	Döviz	TL	Muaf	%5	Faiz üzerinden	Döviz
Döviz Kredisi	Döviz	KULLANDIRILAMAZ					

Kaynak: Krediler ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

Turizm sektörünün döviz kredisi ihtiyaçlarını karşılamak üzere dizayn edilmiş olmasına rağmen kontenjan sözleşmeleri kapsamında turizm müesseselerine kullandırılan kredilerle ilgili iki düzenleme, bu kredinin efektif olarak uygulanmasının önünde engel teşkil etmektedir. Bunlardan ilki kredinin hizmet öncesi kredi olarak verilebileceği yönündeki düzenleme, ikincisi ise kredi vadesinin sözleşme sürelerine göre belirlenmesi yönündeki sınırlamadır.

2.1.4.1. Kredinin Hizmet Öncesi Olması Uygulaması ile İlgili Yapılabilecek Düzenlemeler

Yeni turizm sezonuna hazırlık işlemleri genellikle düşük sezon veya ölü sezon olarak tanımlanan Aralık – Ocak – Şubat - Mart aylarında gerçekleştirilmektedir. Konaklama işletmeleri tamirat, bakım, yenileme, kapasite artırımı, ekipman, tefrişat,

mefruşat malzemeleri alımı gibi nedenlerle özellikle düşük sezonda finansman ihtiyacı duymaktadır. Konaklama tesislerine, seyahat acenteleri ile imzaladıkları kontenjan sözleşmeleri çerçevesinde döviz kredisi faslından kredi kullanmaları imkânı getirilmiştir. Ancak bu kredi firmaların döviz kazandırıcı bağlantılarıyla ilgili olarak bankalara ibraz ettiği kontenjan sözleşmelerinde belirtilen, gerçekleşmesi öngörülen tutar esas alınmak suretiyle hizmet öncesi kredi olarak verilebilecektir¹⁷.

Bu hüküm uyarınca bu tür kredilerin kontenjan sözleşmesini kapsayan dönem öncesinde kullanılması gerekmektedir. Bu kapsamda örneğin 01 Haziran – 30 Eylül aralığını kapsayan dönem için bir kontenjan sözleşmesi imzalanması durumunda kredinin en geç 30 Eylül tarihinde kullanılması gerekecektir. Oysa yeni sezona hazırlık amaçlı asıl kredi ihtiyacı işletmeye nakit girişinin çok düştüğü veya hiç olmadığı, tadilat ve yenileme işlemlerinin gerçekleştirildiği Kasım-Aralık-Ocak-Şubat-Mart aylarında ortaya çıkmakta ancak firmalar kontenjan sözleşmesinin süresi geçtiği için faiz oranları açısından TL kredilere göre çok daha avantajlı olan döviz kredisi faslından kredi kullanımı imkanından mahrum kalmaktadır. TCMB'nin Hazine Müsteşarlığı'nın 1 Şubat 2011 tarih ve 5688 sayılı yazısına istinaden getirdiği bu kısıtlama isabetsizdir ve hatta diğer sektörlerle karşılaştırıldığında turizm sektörü aleyhine haksız rekabet unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. TCMB'nin ihracat işlemlerinde kullanılan "Sevk Öncesi İhracat Hazırlık Kredileri"nde uygulanmakta olan mantığı Kontenjan Sözleşmeleri kapsamında kullanılan turizm kredilerine de adapte etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Oysa ihracat hazırlık kredilerinde bir kredi kullanıldığında bu firmalara vergi, resim ve harç istisnası uygulanmakta, firmaların ihracat taahhütlerini kapatmak için önlerinde 24 aylık bir süre bulunmaktadır. Diğer taraftan kontenjan sözleşmeleri zaten genellikle Mart-Nisan aylarında imzalanmakta ve çok büyük bir oranda Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim aylarını kapsamaktadır. Yarı yüksek sezon ve yüksek sezon başlamadan bu tür yenileme ve tadilat işlemleri halihazırda zaten tamamlanmış olduğundan ve yeni tadilat işlemleri mecburen bu ayların dışına çıkacağından paradoksal bir durum ortaya çıkmakta,

¹⁷ TCMB'nin 02.01.2002 tarih, 2002 YB-1 sayılı "**Sermaye Hareketleri Genelgesi**"nin 2.1.6.A maddesi.

firmaların bu tür bir kredi kullanma hakkı kağıt üzerinde varmış gibi gözükse bile gerçek hayatta bu krediyi efektif olarak kullanamamaktadırlar. Bu nedenle bu uygulama konaklama tesislerinin pratik hayattaki gerçekleri ile bağdaşmamakta ve sektörün ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında bu tür kredilerin kontenjan sözleşme tarihlerinden itibaren 24 aylık bir süre içerisinde kullanılması yönünde değişiklik yapılması sektörün ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayacaktır.

2.1.4.2. Vade Sınırlaması ile İlgili Yapılabilecek Düzenlemeler

TCMB Sermaye Hareketleri Genelgesi'nde VRHİB olmaksızın turizm müesseseleri ve seyahat acentelerine açılacak döviz kredilerinde vade sınırlaması bulunmamasıyla birlikte, kredi vadesinin bankalara sunulacak sözleşmelerde belirtilen işin süresi ile uyumlu olması gerektiği yönünde bir düzenleme bulunmaktadır.

Öncelikle bir taraftan vade sınırlaması yoktur şeklinde bir ifade kullanılırken aynı cümle içerisinde kredi vadesinin sözleşmelerde belirtilen işin süresi ile uyumlu olması gerektiği yönünde bir ifade kullanmak çelişkiye neden olmaktadır.

Kredi vadesini kontenjan sözleşmelerindeki sürelerle endekslemek, turizm sektörüne bu kapsamda kullanılacak kredilerin çok kısa vadeye sahip olması anlamına gelmektedir. Kontenjan anlaşmalarının süreleri genellikle bir yılı geçmemektedir. Hatta çoğunlukla yüksek sezon aylarını kapsayacak şekilde 6 aylık sezonlar için düzenlenmektedir.

Bankalarca bu kredilerin vadelerini çok daha uzun vadelere yayma imkanı bulunmasına rağmen, vade açısından gerek bankaları gerekse işletmeleri bu derece kısıtlamak hakkaniyetle bağdaşmamaktadır.

Teşvik tedbirlerinden ve vergi istisnasından faydalanan ihracat hazırlık kredilerinde bile yapılan düzenleme ile kredi vadesinin, 24 aylık istisnadan faydalanma

süresini aşabileceği yönünde bir düzenleme yapılmışken, teşvik tedbirlerinden de faydalanmamasına rağmen bu kredilere bu şekilde bir vade kısıtlaması getirilmesinin izahı zordur.

Yukarıda saydığımız gerekçeler ışığında bu uygulamanın düzenleyici otoriteler tarafından ivedilikle ele alınarak, bu kredilerdeki vade sınırlamasının kaldırılması isabetli olacaktır.

Verilen kredi tutarının bu belgeler üzerine kaydedilmesi ve açılacak toplam kredi miktarının söz konusu belgelerde belirtilen tutarı aşmaması gerekmektedir.

Kredilerin, öncelikle ilgili firmaların yukarıda belirtilen döviz kazandırıcı faaliyetlerinden elde ettikleri döviz gelirleri ile ya da Türk Lirası olarak veya döviz tevdiat hesaplarındaki dövizlerle geri ödenmesi mümkün bulunmaktadır. Turizm işletmeleri turistlerden sağladıkları gelirleri sadece yabancı para efektif olarak tahsil etmemekte, bunun yanında Türk Lirası olarak da tahsilat yapabilmektedir. Bunun nedeni turistlerin zaman zaman bankalarda veya döviz bürolarında para bozdurup otel masraflarını bu bozdurdukları paralarla ödeyebilmeleridir. Bu nedenle turizm işletmelerine kredi geri ödemelerini Türk Lirası hesaplarından da yapmalarına imkân tanınması yerinde bir uygulamadır.

2.1.5. Turistlerden Sağlanan Dövizli Çekler İçin Kullanılan Dövizli Çek İştira Kredisi

Henüz vadesi gelmemiş olan ticari bir senedin, bankaya verildiği tarihten protesto süresini de içerecek şekilde, vadesine kadar geçecek süre için hesaplanacak faiz tutarı ile, BSMV ve diğer masraflar toplamı düşüldükten sonra kalan tutarın müşteriye ödenmesine iskonto/iştira denir.

İskonto/iştira işleminde senedin mülkiyeti senedin alacaklısı tarafından bankaya devredilmekte, banka da hamil sıfatıyla senet vadesinde borçludan senet bedelinin tamamını tahsil etmeye hak kazanmaktadır.

Kredinin vadesi iskonto/iştira edilen senedin vadesidir.

Senet alacaklısından, senedin mülkiyetini devralarak bedelini peşin olarak ödeyen banka, faiz ve komisyon geliri elde etmektedir. Bu gelir, tahsilat için vade sonuna kadar beklemenin ve senedin vadesinde ödenmeme riskinin karşılığı olmaktadır.

Günlük kullanımda senedi kırdırmak deyimi de iskonto/iştira yerine sıklıkla kullanılmaktadır. Kredi işlemine kabul edilen senedin borçlu adresi ile işlemi yapan banka şubesinin bulunduğu yer aynı belediye hudutlarında ise işlem **iskonto** adını almaktadır. Kredi işlemine kabul edilen senedin borçlu adresi ile işlemi yapan banka şubesinin bulunduğu yer farklı belediye hudutlarında ise işlem **iştira** adını almaktadır. Turizm işletmelerinin tahsil ettikleri çeklerde kredi işlemi tesis eden banka şubesi Türkiye’de, borçlu adresi yurt dışı olduğundan işlem iştiradır.

Emre muharrer senetler, poliçe ve çekler iskonto/iştira edilebilen senetlerdir. Bunun dışında akreditifler de iskonto/iştira edilebilmektedir.

Ancak turizm sektöründe senet ve poliçelerden ziyade daha çok dövizli çekler iştira edilmektedir. Çünkü turizm sektöründe, turistler yapmış oldukları harcamaları nakit ve kredi kartından sonra daha çok dövizli çekler ile yapmaktadır. Turistlerden bu tür dövizli çekleri oteller dışında, turistik eşya satan mağazalar da (Turistik halı, kilim satış mağazaları, kuyumcular, deri kıyafet satış mağazaları vb.) sıklıkla kabul etmektedir. Eurocheck ve Amex gibi travellers check niteliğindeki çekler ise ödemeleri garantili çekler olduğundan, bankalar veya turizm işletmeleri sağladıkları mal ve hizmetleri karşılığı kabul ettikleri bu tür çekleri herhangi bir iştira veya iskonto işlemine gerek kalmaksızın bankalardan hemen tahsil etme imkanına sahiptir.

İştira işlemine tabi tutulacak çek, senet ve poliçelerin şekil şartları ve yasal unsurlarında herhangi bir eksiklik olmaması gerekmektedir. Bunun yanında bankalar kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamak için, iskonto/iştira işlemine tabi tuttıkları senetleri TCMB’ye reeskont (yeniden iskonto) ettirebilmektedirler. Bu nedenle bankalar

iskonto işlemine tabi tuttıkları senetlerin, TCMB'nin reeskont politikasına uygun olmasına dikkat ederler¹⁸.

Bankaların senede dayalı iskonto iştirâ işlemlerinde dikkat etmesi gereken diğerk bir nokta ise, emre düzenlenmiş senetlerde temlik cirosu yeterli iken, nama düzenlenmiş senetlerde temlik işleminin gerçekleştirilmesi gerekir.

With Recourse (Rücu Edilebilir/Kabili Rücu) İştirâ

Kabili rücu iştirâ işlemlerinde, iştirâ işlemini gerçekleştiren banka, vadede çek bedelinin tahsil edilememesi durumunda çeki iştirâ ettiren çek hamiline rücu ederek, çek bedelini çek hamilinden tahsil etme yetkisine sahip olur. Bu tür iştirâ işlemleri genellikle banka tarafından çek tutarı garanti altında olmayan şahıs çeklerinde gerçekleştirilir.

Without Recourse (Rücu Edilemez/Gayrikabili Rücu) İştirâ

Gayrikabili rücu iştirâ işlemlerinde, iştirâ işlemini gerçekleştiren banka, vadede çek bedelinin tahsil edilememesi durumunda çeki iştirâ ettiren çek hamiline rücu etme hakkına sahip değildir. Vadede çek bedeli ödenmez ise banka açıkta kalır. Bu nedenle gayrikabilirücu iskonto işlemleri genellikle çek tutarı banka tarafından garanti altında olan çeklere gerçekleştirilir. Bu tür çekler ise Keşide çekleri olarak da adlandırılan banka tarafından keşide edilmiş banka çekleri ile bankalar tarafından aval verilmiş şahıs çekleridir.

Döviz üzerinden düzenlenen çek ve senetlerin iştirâsında, çek ve senetlerin iştirâ ediliş tarihinden tahsil tarihine kadar geçen sürede, döviz artışı olursa bu durumda banka kur farkları üzerinden kara geçmektedir ve lehe kur farkı üzerinden BSMV tahsil edilmelidir.

¹⁸ Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, İstanbul, Beta Y. Mart 2001, s. 11.

2.1.6. Turizm Sektörüne Özgü Nitelikte Olmamakla Birlikte Turizm Şirketlerinin Özel Bankalardan Kullanabilecekleri Diğer Kredi Çeşitleri

Turizm sektörünün kendine has özellikleri olması nedeniyle turizm işletmeleri, bankalar tarafından yukarıda sayılan özellikli krediler yanında, turizm işletmelerinin aynı zamanda birer ticari işletme olmaları nedeniyle diğer ticari işletmelerin kullandığı tüm kredi çeşitlerini kullanma imkânına sahiptirler.

Ticari kuruluşlara çok farklı isimler altında çok çeşitli kredi kullandırılma imkanı bulunmaktadır. Ayrıca ticari işletmelere kullandırılan krediler çok farklı sınıflandırmalara tabi tutulabilmektedir. Örneğin ticari işletmelerin büyüklüğüne göre KOBİ Kredileri, Kurumsal Krediler gibi. Bu nedenle bu başlık altına birçok kredi çeşidi toplama imkânı olmakla beraber, bu bölümde en temel sınıflandırmaya tabi ve en çok kullandırılan kredi çeşitleri incelenecektir.

Turizm işletmelerinin çoğu KOBİ niteliğindedir. Avrupa Birliği genelinde de durum aynıdır. Avrupa Birliği'nde yaklaşık 1,8 milyon turizm işletmesi bulunmakta ve bunların çoğunluğunu KOBİ'ler oluşturmaktadır¹⁹.

2.1.6.1. Spot Krediler

Kredi anapara ve faizlerinin tek bir vadede (vade sonunda) ve bir seferde (defaten) ödendiği kredilerdir. Genelde firmaların acil nakit ihtiyaçlarını karşılamak üzere 3 aydan daha kısa vadelerde kullandırılan kredilerdir. 3 aydan daha uzun vadelerde kullandırılmalarını engelleyen yasal bir düzenleme yoktur. Diğer taraftan bankalar 3 aydan fazla vadeleri aşan dönemler için spot kredi kullandırsa dahi ara dönemlerde anapara ve faiz tahsilatı yapmazlar.

¹⁹ “Strengthening the European Tourism Sector”, **Enterprise and Industry Magazine**, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/enterprise/magazine/articles/competitiveness-energy-environment/article_10573_en.htm, 30 Mart 2013.

Spot kredilerde bankalar vadeden önce kredinin kapatılması taleplerine sıcak yaklaşmazlar. Çünkü böyle bir durum genellikle faiz oranları düştüğünde firmaların daha düşük faizli kredi bulup, yüksek maliyetli spot krediyi vadeden önce kapamak istedikleri durumlarda gerçekleşmektedir.

2.1.6.2. Rotatif Krediler

Rotatif kredilerde firmaya belli bir kredi limiti tanımlanır. Kredi limiti aşılmamak kaydıyla firmaların borç almalarına ve geri ödemede bulunmalarına olanak sağlanır. Rotatif krediden faydalanan firma geri ödemede buldukça, saptanan geri ödeme limitine kadar tekrar borçlanabilir²⁰.

Rotatif kredilerin en önemli özelliği, diğer krediler gibi önceden saptanan belli bir tarihte anapara ödemesi yapılmasının zorunlu olmamasıdır. Ancak faiz tahakkuk ve tahsilatı uygulamada üç ayda bir, devre faizi olarak 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilmektedir.

Kredi kartları, kredili mevduat hesapları, borçlu cari hesaplar (BCH) rotatif kredi çeşididir.

En kısa anlatımla BCH, banka tarafından sadece alacak bakiyesi değil, borç bakiyesi verme imkanı da tanınan hesaplardır.

Rotatif kredide, kredi kullanımından itibaren faiz oranında değişiklik yapılabilirmekte, vadeden önce de kısmen veya defaten kapama imkânı bulunmaktadır.

Banka piyasa koşullarına göre istediği zaman faiz oranında değişiklik yapma hakkına sahiptir.

²⁰ Semih Bükler, Doğan Bayar, **Finansal Yönetim**, Eskişehir, Anadolu Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 6, Ekim 1998, s. 272.

BCH, taraflardan birinin istemesi halinde kredi kapatılabilir ve karşı taraf bu talebe uymak zorundadır²¹.

Birçok bankada firmaların ticari hesaplarına belli bir kredi limiti tanımlanmak suretiyle işleyen Kredili Ticari Hesaplar da BCH niteliğinde hesaplardır. Bu hesapların borca dönüşmesi halinde, borç süresi için borç faizi tahakkuk eder. Borç faizi devre içinde hesabın limitini etkilemez.

Bu tür hesaplar alacak bakiye verdiğinde mevduat, borç bakiye verdiğinde ise açık kredi niteliğini taşıyan hesaplardır.

2.1.6.2.1. Belge Kapsamında Rotatif Kredi Kullanılması

VRHİB kapsamında rotatif kredi kullanımını mümkündür.

Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin finansmanı için DİİB (D3) kapsamında kullanılan TL kredilerin de (TL kredi ve döviz kredisinin TL kullanımı) rotatif olarak kullanılması mümkündür. Ancak DİİB kapsamında gerçekleştirilecek ithalat bedellerinin transferi için döviz olarak kullanılan döviz kredilerinin rotatif olarak kullanılması mümkün değildir.

Söz konusu belgeler kapsamında firmalara TL ödenmek suretiyle kullanılan kredilerde (döviz kredisinin TL kullanımını dahil), aynı anda açık olan kredilerin toplam tutarı belgede kayıtlı ihracat tutarı (DİİB için) / döviz kazandırma taahhüt tutarını (VRHİB / DİİB) aşamaz. Yani belgede kayıtlı ihracat/döviz kazandırma taahhüdü rotatif kullanılan bir limit gibi kabul edilerek, açık kredilerin toplamı bu limiti doldurduğunda mevcut kredilerden biri kapanmadan firma yeni bir kredi kullanamaz.

Ancak YTB kapsamında rotatif kredi kullanımını hiçbir şekilde mümkün değildir.

²¹ Şakar, **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, s.61.

Tablo 38: Rotatif Kredi Kullanımı

BELGE TÜRÜ	ROTATİF KREDİ KULLANDIRIMI
VRHİB	Kullanılabilir.
DİİB (D1)	İthalatın finansmanı amacıyla döviz olarak kullanılan döviz kredilerinin rotatif kullanılması mümkün değildir.
DİİB (D3)	TL olarak kullanılan krediler ile döviz kredisinin TL kullanımında kredinin rotatif kullanılması mümkündür.
YTB	Hiçbir şekilde rotatif kredi kullanılamaz.
Kontenjan Sözleşmeleri Kapsamında	Hiçbir şekilde rotatif kredi kullanılamaz.

Kaynak: Kredilerle ilgili çeşitli yasal düzenlemeler baz alınarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

2.1.6.2.2. Turizm Sektörüne Kontenjan Sözleşmeleri Kapsamında Rotatif Kredi Kullanımı

Turizm sektöründe seyahat acenteleri ile konaklama tesisleri arasında imzalanan kontenjan sözleşmeleri kapsamında rotatif kredi kullanılması mümkün değildir²².

Ancak turizm işletmelerinin döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için sağladıkları VRHİB'ler kapsamında rotatif kredi kullanımı mümkündür.

2.1.6.3. Taksitli Ticari Krediler

Taksitli kredilerde vade ve faiz daha başlangıçta belirlenir ve anapara, faiz ve diğer masraflar aylık veya üçer aylık periyotlarla ve genellikle eşit tutarlarda ödenir. Bu geri ödeme yöntemi daha çok tüketici kredilerinde uygulanmakla birlikte son dönemde ticari kredilerde de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

²² TCMB'nin 02.01.2002 tarih, 2002 YB-1 sayılı "Sermaye Hareketleri Genelgesi"nin 2.1.6.A maddesi.

Kredinin vadesi içerisinde ara ödeme yapılması ve vadeden önce tamamen kapatılması mümkündür.

2.1.7. KOBİ Statüsüne Sahip Turizm İşletmelerinin Sağlayabileceği Krediler

18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” uyarınca KOBİ’ler *“ikiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimler...”* olarak tanımlanmıştır.

Daha önceden sadece sanayi kuruluşları KOBİ olarak nitelendirilmekteyken, 05.05.2009 tarih ve 27219 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5891 sayılı “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile 2009 yılında sanayi kuruluşları dışındaki kuruluşların da bu desteklerden faydalanmaları sağlanmış ve hizmet sektörü de KOBİ tanımına dahil edilmiştir.

Daha sonra 18.09.2009 tarih ve 27353 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “KOSGEB Tarafından Verilecek Hizmetler ve Desteklerden Yararlanacak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere İlişkin Sektörel ve Bölgesel Önceliklerin Belirlenmesi Hakkında Karar”ın ekinde bulunan (1) sayılı liste ile KOSGEB tarafından verilecek hizmetler ve desteklerden yararlanacak küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sektörleri belirlenmiştir. Bu sektörler arasında KOSGEB’e önerilen yukarıdaki sektörlerin (Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyeti, seyahat acentelerinin faaliyetleri) yer alması sağlanmıştır²³.

²³ **Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik ve Destekler**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Temmuz, 2012 (Çevrimiçi) <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/4788,turkiyede-turizm-sektorune-saglanan-tesvik-ve-destekler.pdf?0>, 29 Mart 2013.

KOBİ kapsamına giren işletmelere özel ve kamu bankaları aracılığı ile avantajlı kredi imkanları sağlanmaktadır. Turizm işletmelerinin büyük bir çoğunluğu, KOBİ niteliğinde olduğundan bu kredilerden KOBİ sıfatıyla yararlanmaları mümkündür.

KOBİ kapsamına giren turizm işletmelerinin kullanabilecekleri avantajlı kredi çeşitleri aşağıda belirtilmiştir.

2.1.7.1. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Kredi Faiz Desteği

Küçük işletmeler, büyük işletmelere oranla finansman kaynaklarına ulaşmada çok daha fazla zorluk yaşamaktadır²⁴. Bu nedenle KOBİ sınıfına giren işletmelerin ek bir takım desteklere her zaman ihtiyacı bulunmaktadır.

Avrupa'da işletmeler arasında kredi sağlamada en zorlanan kesimi KOBİ'ler oluşturmakta, bankalar KOBİ'lere büyük işletmelere oranla daha yüksek faiz uygulamakta ve KOBİ'lerin teminat güçlükleri nedeniyle faiz oranları üzerinden müzakere ve pazarlık şansları zayıflamaktadır²⁵.

Ülkemizde de KOBİ'lere sağlanan birçok destek unsuru bulunmaktadır. Ancak tezin konusunu krediler oluşturduğu için, krediler dışındaki destek unsurlarına burada değinilmeyecektir. KOBİ'lere yönelik kredi desteklerini farklı kuruluşlar sağlayabilmekte veya bu desteklere aracılık edebilmektedir. Bu kuruluşlardan biri de KOSGEB'tir.

²⁴ John Tribe, **The Economics of Recreation, Leisure and Tourism**, 4. bs., Waltham, USA, Elsevier, 2011, s.250.

²⁵ Tony O'Rourke, "Access to Finance: Delivery Structures and the Problems Faced by Micro and Small Tourism Entrepreneurs", **Advances in Tourism Research**, Ed. Stephen J. Page, Oxford, UK, Butterworth-Heinemann, 2009, s. 303.

KOSGEB, ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. KOSGEB, Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliği haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir²⁶.

KOSGEB ile KOBİ'lerin;

- Üretim, kalite ve standartlarını artırmaları,
- Finansman sorunlarının çözümü,
- İstihdam yaratmaları,
- Uluslararası düzeyde rekabet etmelerinin desteklenmesi

amaçlanmaktadır.

Bu destek kapsamında KOBİ'lerin bankalardan sağladıkları nakdi kredilerin faizlerinin belli bir kısmı KOSGEB tarafından karşılanmaktadır. KOSGEB ile bankalar kendi aralarında protokol yapmakta ve bu protokol uyarınca bankanın müşterisinden tahsil ettiği faizin belli bir kısmı KOSGEB tarafından kredi borçlusuna KOBİ'ye ödenmektedir.

2008 yılına kadar bu imkan sadece üç kamu bankasına sağlanmış iken, 2008 yılında yapılan düzenleme ile bu imkan özel bankalar da dahil diğer tüm bankalara da sağlanmıştır.

²⁶ **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun, Kanun No: 3624**, 20.04.1990 tarih, sayılı 20498 Resmi Gazete, 1. madde.

2.1.7.2. Kredi Garanti Fonu (KGF) Kapsamında Sağlanan Kredi Kefalet Desteği

Kredi Garanti Fonu (KGF), küçük ve orta ölçekli işletmeler için sağladığı kefaletle bu işletmelere destek vermekte, yatırımlarının ve işletmelerinin finansmanında banka kredisi kullanmalarını sağlamaktadır.

KOSGEB tarafından KOBİ'lere sağlanan faiz desteği kapsamında;

Bir bankaya nakdi veya gayrinakdi kredi için başvuran KOBİ, KGF'nin koşullarını sağlaması durumunda kendisine belli bir kefalet limiti tanımlanmakta ve KOBİ bu limiti özel bankalara teminat göstererek, özel bankalardan nakdi ve gayrinakdi kredi kullanabilmektedir. Nakdi veya gayrinakdi kredinin en çok %80'ine kadar kefalet verilmektedir.

KGF'nin her bir münferit KOBİ için kullandıracağı kefaletin toplamı hiçbir şekilde 1.000.000.-TL'yi veya 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 49. maddesinde tanımlanan bir risk grubuna dahil KOBİ'ler için (KOBİ'nin doğrudan ya da dolaylı olarak risk grubu oluşturduğu işletmeler için) kullandıracağı kefaletin toplamı hiçbir şekilde 1.500.000.-TL'yi geçemez.

2.1.7.3. Avrupa Yatırım Bankası / AYB (European Investment Bank/ EIB) Fonları

Avrupa Yatırım Bankası (AYB) 1967 yılında, Avrupa Birliği çatısı altında üye ülkelerin gelişmesine katkıda bulunmak ve yeni teknolojileri uygulamak için gereken finansmanı sağlamak gibi amaçlarla kurulan, kar amacı gütmeyen bir kurumdur.

Avrupa Yatırım Bankası, Türkiye'ye, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye arasındaki Ortaklık Anlaşmasına ek olarak imzalanan Mali Protokoller çerçevesinde uygun görülen projeleri finanse etmek için kredi vermektedir.

Avrupa Yatırım Bankası kredileri, Hazine Müsteşarlığı'nın garantörlüğünde sanayi, turizm, sağlık ve eğitim sektöründe faaliyet gösteren çalışan sayısı 250'nin altında olan KOBİ'lere kullanılmaktadır. KOBİ dışındaki işletmelerin bu krediden yararlanma imkânı bulunmamaktadır. Bu krediler ilk önce Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB), Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası (TKB), Türkiye Halk Bankası ve Ziraat Bankası aracılığı ile kullanılmaktaydı²⁷. Ancak son dönemde Akbank, Denizbank, Finansbank, Yapı ve Kredi Bankası ve Garanti Bankası da AYB kredilerinin kullanımına aracılık etmektedir.

Kredi kullanabilecek projenin toplam yatırım tutarı minimum 500.000.- Euro, maksimum 25.000.000.- Euro olarak belirlenmiştir. Kredi tutarı, yatırım tutarının %50'si ile sınırlanmıştır. Vadeler; kredi olarak kullanımlarda en az iki yıl ödemesiz 6 yıl, finansal kiralama kullanımlarında ise en az 4 yıldır. Kredinin faiz oranları ise bankalara göre değişiklik gösterebilmektedir.

Bankalar bu kredide aracılık rolü oynamakta ve kredi ticari bankalar ve finansal kiralama şirketleri aracılığı ile sanayi, hizmet ve turizm sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli özel sektör projeleri için kullanılmaktadır²⁸.

AYB kredileri ile KOBİ'lerin borçlanma maliyetleri aşağı çekilmekte, daha düşük maliyetler ve daha uzun vadeli verilen kredilerle, KOBİ'lerin toparlanma ve yatırım gücünü artırmaları amaçlanmaktadır.

1995 yılından bu yana AYB tarafından Türkiye'de KOBİ'ler yanında telekom, ulaştırma, Marmara Deprem Kredisi (TERRA), eğitim, enerji, atık su gibi önemli projelere de finansman sağlanmıştır.

²⁷ Nesteren Kesen, **Türk Turizm Sektörünün Yararlanabileceği AB Fonları**, İzmir, İzmir Ticaret Odası, Eylül 2005, s.5.

²⁸ Mehmet Aslan, "Mali Yardım ve Kredileri ve Vergisel Durumu Üzerine", **Çimento İşveren Dergisi**, Mart 2008, Cilt:22, Sayı:2, s.45, (Çevrimiçi), <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale38.pdf>, 08 Mart 2013.

2.1.7.4. Avrupa Birliği (AB) Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kredi Programı

Toplam bütçesi 24 Milyon Euro olan projenin 4 Milyon Euro'su AB tarafından, 20 Milyon Euro'su ise Alman Yatırım Bankası tarafından karşılanmaktadır.

Söz konusu kredi, orta ölçekli işletmelere yöneliktir. Bu kapsamda; krediden 150 kişiden az çalışanı olan ve yıllık cirosu 27 Milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler yararlanabilmektedir. Kredi, her türlü iş geliştirme amacı ile alınabilir ve sektörel herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Anlaşmalı özel bankalar aracılığı ile kredi sağlanabilmektedir.

2.1.7.5. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM) Küçük İşletmeler İçin Kredi Programı

Söz konusu kredi programı Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezlerinin (ABİGEM) açıldığı İzmir, Gaziantep ve İzmit illerine öncelik vermektedir.

50 kişiden az çalışanı olan ve 1 Milyon Dolar'dan az varlığı bulunan işletmeler küçük işletme kapsamındadır. İşletme başına maksimum 30.000 Euro kredi alınabilmekte ve proje bazında iş geliştirme ile ilgili her konuda kredi başvurusu yapılabilmektedir.

Anlaşmalı özel ve kamu bankaları aracılığı ile kredi sağlanabilmektedir.

2.1.7.6. Kalkınma Ajansları Tarafından KOBİ'lere Sağlanan Krediler

Kalkınma Ajansları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT)'nin koordinasyonunda faaliyet gösteren kuruluşlardır.

Bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alacak olan ve KOBİ'lere yönelik önemli destek mekanizmalarını bünyesinde barındıran "Kalkınma Ajansları 25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun"un 3'üncü maddesine dayanılarak Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) koordinasyonunda kurulmuş ve faaliyete geçmişlerdir.

Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınmanın hızlandırılması ve bölge için stratejik öneme sahip faaliyetlerin hayata geçirilmesi amacıyla önceden belirlenmiş uygunluk kriterleri doğrultusunda, 08.11.2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği", Destek Yönetimi Kılavuzu ve ilgili başvuru rehberlerinde belirlenen alanlarda mali ve teknik destek sağlamaktadır.

Türkiye'de 26 adet Kalkınma Ajansı bulunmakta olup, bunların hemen hemen hepsinde "Turizm Destek Programları" bulunmakta ve sağlanan desteklerle bu bölgelerdeki turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.8. Diğer Krediler

Son dönemde bankaların turizm sektörünün özel koşullarını dikkate alarak özel kredi paketleri hazırlamaya başladıkları gözlemlenmektedir. Bugün hemen hemen tüm bankalar Turizm Kredisi, Turizm Destek Kredisi gibi isimler adı altında turizm sektörüne özel kredi ürünlerine sahiptir.

Krediler turizm yatırımlarının finansmanı yanında faaliyete geçmiş işletmelerin tadilat, yenileme işletme sermayesi gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da kullanılmaktadır.

Özel ve kamu bankalarının kullandığı krediler yanında, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında firmaların kredi kullanmaları da mümkündür. Bunun

yanında Eximbank tarafında turizm işletmelerine yönelik Turizm Kredisi ürünü de bulunmaktadır.

2.1.8.1. 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Kapsamında Sağlanan Krediler

Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında sağlanan krediler Kanun'un 14. maddesinde düzenlenmiştir. Krediden faydalanabilmek için girişimcilerin Turizm Yatırım Teşvik Belgesi veya Turizm İşletme Belgesi sahibi olmaları gerekmektedir.

Kanun'da bu kredilerin T.C. Turizm Bankası Anonim Şirketi tarafından kullanılabilmesi belirtilmiş olsa da, Turizm Bankası A.Ş. 1989 yılında, tüm aktif ve pasifleri ile Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.'ne devrolduğundan, şu anda Turizm Teşvik Kanunu kapsamındaki kredileri sadece Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. verebilmektedir²⁹.

Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında sağlanan kredilere tek bir bankanın aracılık etmesinin sağlıklı olmadığı düşünülmektedir. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.'nin birkaç il dışında şubesi bulunmamaktadır. Oysa özel bankalar, tüm ülke çapına dağılmış yaygın bir organizasyona ve şube ağına sahiptir. Bu durum aslında çok avantajlı ve cazip faiz oranlarına sahip bu kredilerin turizm yatırımcıları ve işletmecileri tarafından yeterince ilgi görmemesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Diğer taraftan özellikli bir takım kredilerin bir veya birkaç banka tekeline alınarak kullanılması bu bankalara, diğer bankalara karşı haksız bir rekabet üstünlüğü yaratmaktadır. Ayrıca bu bankalar tekel konumunda olduklarından kredilerin faiz oranları diğer bankalara oranla düşük olsa dahi, müşterilerine masraf ve komisyon adı altında yüksek tutarlarda tahsilat yapıldığı yönünde şikâyetler olabilmektedir. Bu durum, birçok turizm işletmesinin teşvikli kredilere yönelmesini engellemekte, firmalar

²⁹ Serkan Yılmaz Kandır, Yıldırım Beyazıt Önal, Erdiñ Karadeniz, **Turizm Yatırım Projelerinin Yönetimi, Değerlendirilmesi ve Finansmanı**, Ankara, Detay Y., 2007, s.123.

bu tür krediler yerine daha yüksek faiz oranlarını göze alarak özel bankaların kullandığı ticari kredilere yönelmektedir.

2.1.8.2. Türk Eximbank Turizm Kredisi

Türk Eximbank Turizm Kredisi, “Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler” başlığı altında;

- TÜRSAB üyesi A grubu işletme belgesi sahibi seyahat acentelerine,
- Turizm Bakanlığı tarafından tur operatörü niteliğine haiz olduğu tespit edilen A grubu belgeli seyahat acentelerine,
- Ticari hava taşıma işletmeciliği yapmaya ilişkin T.C. Ulaştırma Bakanlığı işletme ruhsatı sahibi Türkiye’ye yurt dışından yolcu taşıyan Türkiye’de yerleşik özel havayolu firmalarına,
- Bakanlar Kurulu Kararı ile ihracatçı sayılan Bakanlıktan belgeli, asli fonksiyonu konaklama hizmeti vermek olan turizm işletmelerine

kredi vadesi içerisinde gerçekleştirecekleri turizm hizmetlerinin finansmanına yönelik olarak, yurtdışından getirmeyi taahhüt ettikleri turizm hizmeti bedelleri/döviz gelirleri karşılığında kullanılmaktadır³⁰.

Kredi, döviz kredisi (döviz kredisinin Türk Lirası kullanımı) veya Türk Lirası olarak kullanılabilir.

Vergi Resim Harç İstisna Belgesi (VRHİB) kapsamında kullanılan kredilerde, geri ödeme aşamasında tahakkuk eden faiz tutarının %5’i oranında alınan BSMV tahsil edilmez. Ancak VRHİB olmaksızın kullanılan tüm turizm kredilerinde BSMV tahsil edilmektedir.

³⁰ (Çevrimiçi), <http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-137/uygulama-esaslari-ve-ekleri.html>, 8 Nisan 2013.

Daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi, turizm firmalarına kullandırılan turizm kredilerinin VRHİB olmasa bile BSMV'den muaf olmasının sağlıklı olacağı düşünülmektedir. Kredi vadesi azami 540 gündür. Ancak VRHİB kapsamında kullandırılacak kredilerde kredi vadesinin VRHİB süresini aşmaması gerekmektedir.

2.2. Bankaların Kullandığı Kredilerde Geri Ödemelerin Durumu

Herhangi bir sektör ayrımı olmaksızın bankalarca kullandırılan tüm kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları (TDO) 2008 Ocak ayından 2013 yılı Mart ayına kadar olan dönem incelendiğinde 2009 – 2011 arasındaki dönemde TDO oranlarının yüksek seyrettiği gözlemlenmektedir. 2009 yılının son iki döneminde TDO oranları en yüksek seviyeye ulaşarak %5'in üzerine çıkmıştır.

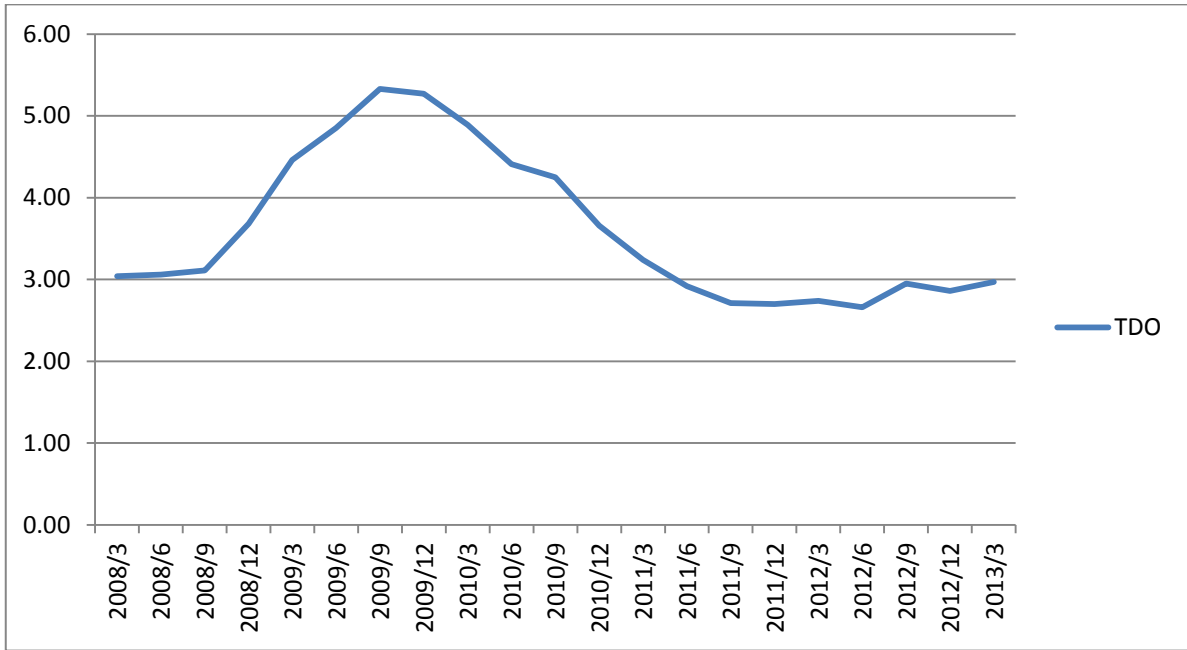
Tablo 39: Genel Krediler / Yıllar İtibariyle Takibe Dönüşüm Oranları (%)

Yıl	Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) (%)
2008/3	3.04
2008/6	3.06
2008/9	3.11
2008/12	3.68
2009/3	4.46
2009/6	4.85
2009/9	5.33
2009/12	5.27
2010/3	4.89
2010/6	4.41
2010/9	4.25
2010/12	3.66
2011/3	3.24
2011/6	2.92
2011/9	2.71
2011/12	2.70
2012/3	2.74
2012/6	2.66
2012/9	2.95
2012/12	2.86
2013/3	2.97

Kaynak : (Çevrimiçi), <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Basit.aspx?ID=2>, 16 Mayıs 2013.

2010 yılı başından itibaren ise TDO oranları düşüşe geçmeye başlamıştır. 2011/6 döneminden itibaren TDO %3'ün altına düşmüştür. 2012/6 döneminde TDO oranı %2,66'ya kadar gerilemiştir. 2013/3 dönem itibariyle %3'ün altında seyretmeye devam etmektedir.

Grafik 23: Genel Krediler Yıllar İtibariyle Takibe Dönüşüm Oranları (%)

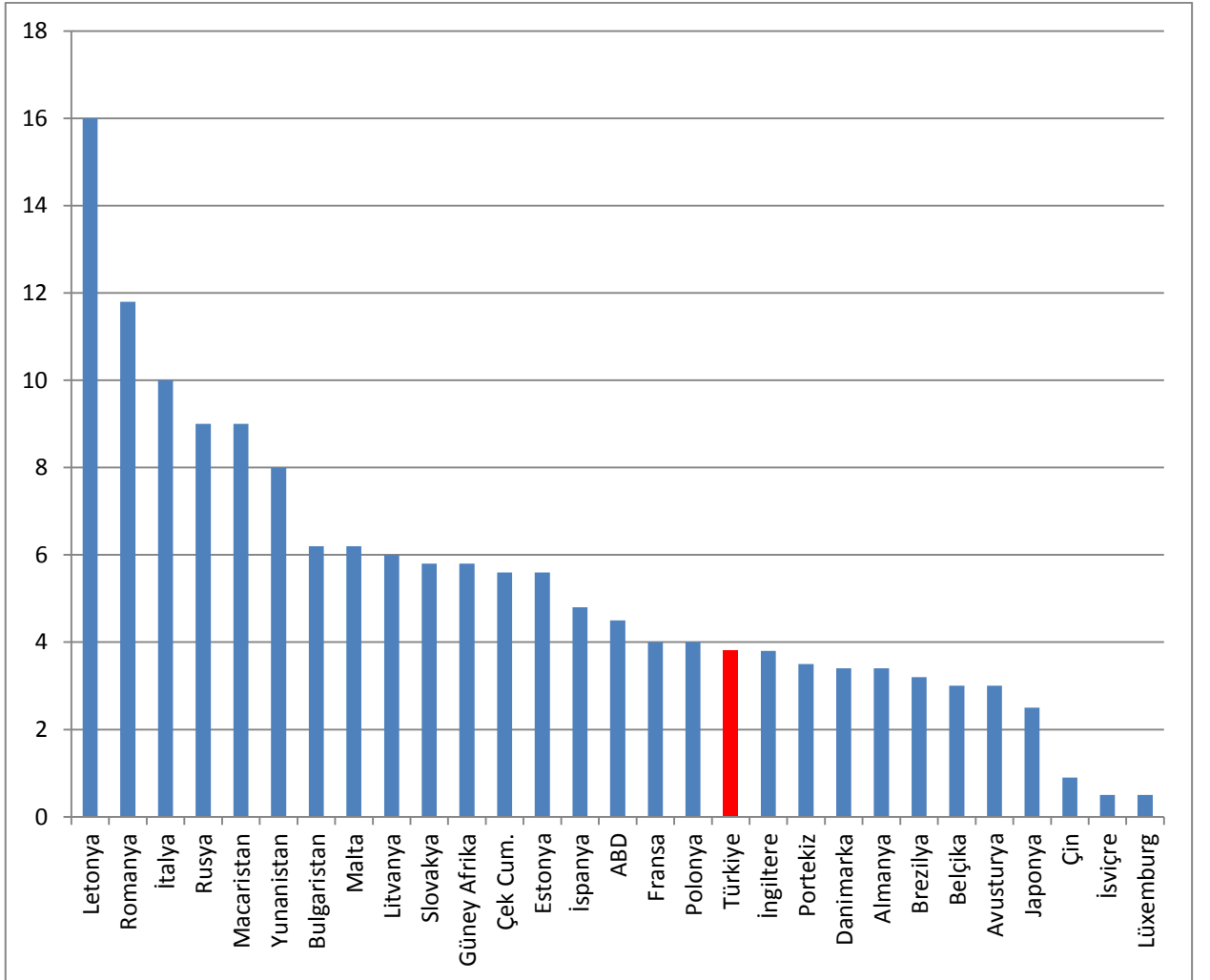
Kaynak : (Çevrimiçi), <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Basit.aspx?ID=2>, 16 Mayıs 2013 tarihli verilerden yararlanılarak tez sahibi tarafından oluşturulmuştur.

TDO oranlarında 2008, 2009, 2010 dönemlerinde ortaya çıkan yükselişin en önemli nedeni, başlangıçta ülkemizi de etkisi altına alan küresel ekonomik krizdir. Ancak 2008 krizinin etkilerinin ülkemizde sınırlı kalması ve 2010 yılından itibaren ekonomide yaşanan toparlanmaya paralel olarak 2010 yılından itibaren TDO oranları düşmeye başlamıştır. Ekonomideki toparlanmaya paralel olarak kullanılan kredi tutarlarındaki artış, TDO oranlarının düşmesinin ikinci nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü TDO oranları Takipteki Krediler / Toplam Krediler (Takipteki Krediler Dahil) formülü ile hesaplanmaktadır. Bu nedenle Toplam Krediler rakamındaki artış doğrudan TDO oranının düşmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde Toplam

Krediler rakamındaki anlamlı düşüşler TDO oranının yükselmesine neden olabilmektedir.

Çeşitli ülkelerin sorunlu kredi oranları ile Türkiye'nin sorunlu kredi oranları karşılaştırıldığında ise bu oranın Türkiye'de makul seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Gelişmiş ekonomilerde iktisadi faaliyetteki toparlanmanın oldukça yavaş seyretmesi ve bazı AB ülkelerinin finansal sistemlerinde yaşanan sıkıntılar, sorunlu kredi oranlarının bu ülkelerde yüksek seyretmesine neden olmuştur.

Grafik 24: Seçilmiş Ülkeler Sorunlu Kredi Oranları (%)

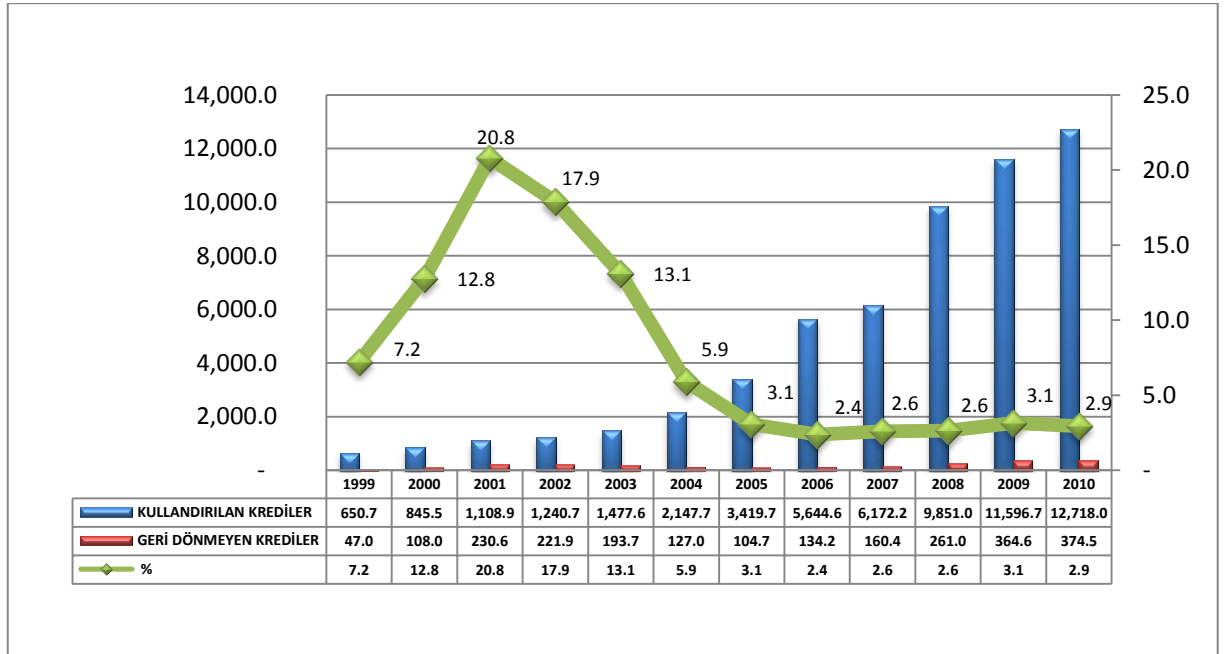

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2011, III. Bankacılık Sektörü Gelişmeleri ve Riskler, s.35.

2.3. Turizm Sektörü ile Diğer Sektörlerdeki Kredi Geri Ödemelerinin Karşılaştırılması

Kredi kullandırımı en temel bankacılık faaliyetlerinden biri olup, Bankacılık sisteminde risklerin izlenmesi ve yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu risklerin en başında da bankalarca kullanılan kredilerin geri ödenmeme riski gelmektedir. Bu nedenle bankalar kredi kullandırımı aşamasında firma risk analizi yanında sektörel risk analizleri de yapmaktadır. Bankaların ihtiyatlı yaklaşımına rağmen turizm sektörü en düşük sorunlu kredi oranına sahip sektörlerden biridir.

Grafik 25: Turizm Sektörü Tahsili Gecikmiş Alacaklar (%)

Kaynak: Turofed, Turizm Raporu, Mart 2011, s.26.

Yukarıdaki grafik incelendiğinde 2000'li yılların başında yaşanan krizler haricinde turizm sektörünün borçlarına sadık olduğu görülmektedir. Bu dönemde ekonomik krizin etkisiyle turizm dışındaki diğer bütün sektörlerin de tahsili gecikmiş alacaklar oranları yüksek seyretmiştir. Ancak 2005 yılından itibaren istikrar yakalanmış ve bu oran %2,5-%3 aralığında bir seviyeye inmiştir. Bu seviye gayet makul bir seviye olup, turizm sektörünün kredi borçlarını rahatlıkla ödeyebilecek durumda olduğunu göstermektedir.

Sektörler itibariyle nakdi kredi oranları incelendiğinde bankaların turizm sektörüne kullandığı kredilerin tüm sektörlerde kullanılan genel krediler içindeki payının %3 civarında olduğu görülmektedir. Tasfiye olunacak kredilerin payı ise tüm krediler içinde %2,4'lük bir paya sahiptir.

Tablo 40: Bankalarca Sektörlere Göre Kullanılan Nakdi Krediler ve Tasfiye Olunacak Krediler (MART 2012)

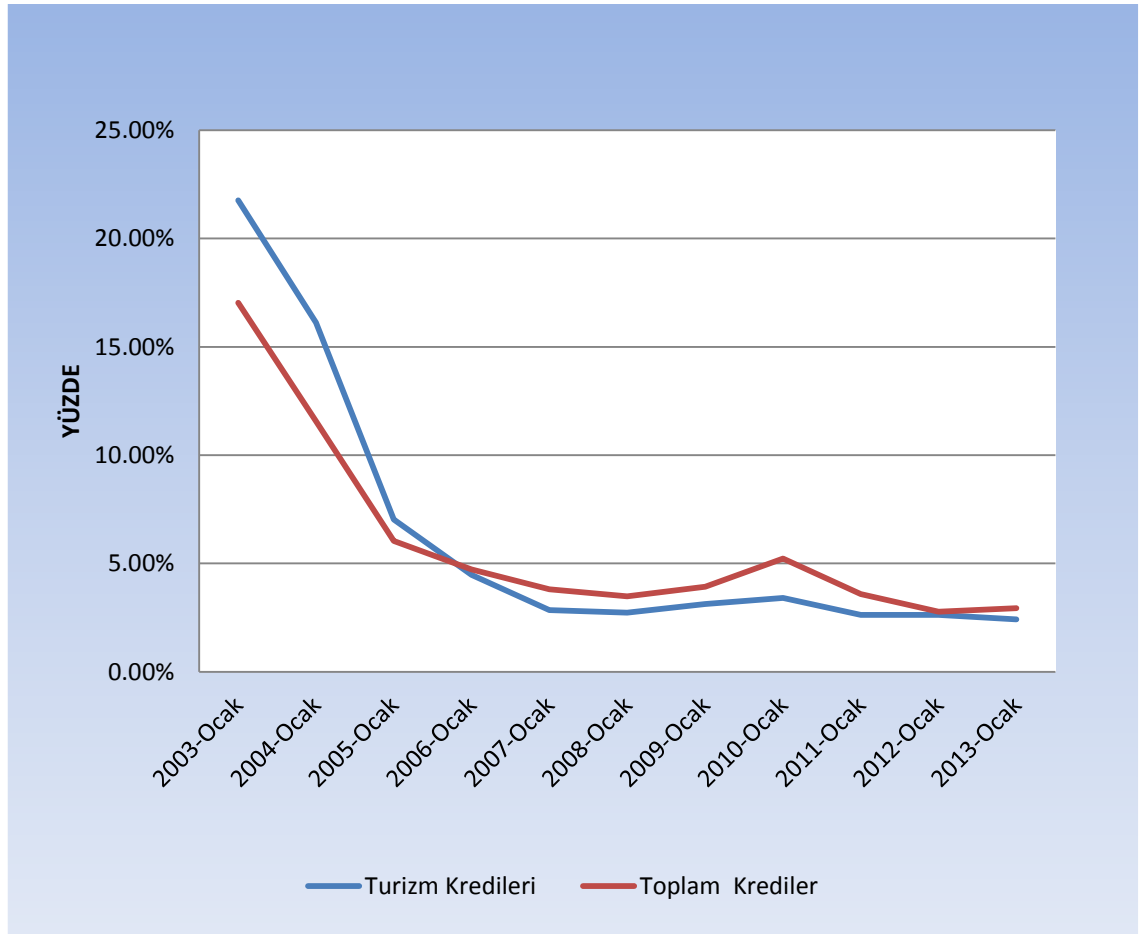
		Krediler	Tasfiye Olunacak Krediler
	SEKTÖRLER	Tüm Sektörler İçindeki Payı(%)	Tüm Sektörler İçindeki Payı (%)
1	BİREYSEL KREDİLER VE KREDİ KARTLARI	24.2	37.0
2	TOPTAN, PER. TİC. KOMİS. MOTORLU ARAÇ SERVİS HİZM.	13.1	13.7
3	İNŞAAT	6.8	8.1
4	TAŞIMACILIK, DEPOLAMA VE HABERLEŞME	5.7	3.5
5	ELEKTRİK GAZ VE SU KAYNAKLARI	4.9	0.2
6	FİNANSAL ARACILIK	4.5	0.2
7	TARIM, AVCILIK, ORMANCILIK	4.2	4.9
8	METAL ANA SAN. VE İŞLENMİŞ MAD. ÜRT.	4.0	2.0
9	GIDA, MEŞRUBAT VE TÜTÜN SAN.	3.6	3.9
10	TEKSTİL VE TEKSTİL ÜRÜNLERİ SAN.	3.6	7.8
11	EMLAK KOMİSYON, KİRALAMA VE İŞL. FAALİYETLERİ	3.6	1.6
12	DİĞER TOPLUMSAL SOSYAL VE KİŞİSEL HİZMETLER	2.9	1.4
13	OTEL VE RESTORANLAR (TURİZM)	2.8	2.4
14	ULAŞIM ARAÇLARI SAN.	1.9	2.8
15	MAKİNA VE TEÇHİZAT SAN.	1.8	0.9
16	DİĞER METAL DIŞI MADENLER SAN.	1.5	1.1
17	KİMYA VE KİMYA ÜRÜNLERİ İLE SENT. LİF SAN.	1.4	1.2
18	BAŞKA YERLERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ İMALAT SAN.	1.3	1.1
19	KAUÇUK VE PLASTİK ÜR. SAN.	1.2	1.1
20	NÜKLEER YAKIT RAF. VE PETR. ÜR. KÖMÜR ÜR.	1.2	0.5
21	ELEKTRİKLİ VE OPTİK ALETLER SAN.	1.0	1.7
22	SAVUNMA VE KAMU YÖN. ZORUNLU SOSYAL GÜV. KUR.	0.8	0.0
23	ENERJİ ÜRETEN MADENLERİN ÇIKARILMASI	0.8	0.3
24	SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER	0.8	0.4
25	KAĞIT HAM. VE KAĞIT ÜRNL. BASIM SAN.	0.7	1.0
26	ENERJİ ÜRETMEYEN MADENLERİN ÇIKARILMASI	0.5	0.4
27	AĞAÇ VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ SAN.	0.4	0.3
28	EĞİTİM	0.2	0.1
29	DERİ VE DERİ ÜRÜNLERİ SANAYİ	0.2	0.3
30	BALIKÇILIK	0.1	0.1
31	İŞÇİ ÇALIŞTIRAN ÖZEL KİŞİLER	0.1	0.1
	TOPLAM	100.0	100.0

Kaynak : (Çevrimiçi), www.tcmb.gov.tr, 16 Mayıs 2013.

Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranı, tüm kredilerin takipteki alacaklar oranı ile karşılaştırıldığında, turizm kredileri takipteki alacaklar oranının 2006 yılından bu yana genel krediler takipteki alacaklar oranının altında seyrettiği gözlemlenmektedir. 2006 yılına kadar ülkemizde 2000'li yılların başında ortaya çıkan ekonomik krizin tüm sektörleri etkilemekle birlikte turizm sektörünü biraz daha fazla etkilediği gözlemlenebilmektedir. Ancak 2006 yılı başından itibaren sektör hızla toparlanarak genel krediler ortalamasının bile altında seyrettiği gözlemlenmektedir.

2013 yılı Mart ayı itibariyle takipteki turizm kredilerinin takipteki tüm krediler içindeki payı ise %1,95 seviyelerine kadar gerilemiştir.

Grafik 26: Turizm Kredileri ve Genel Krediler Takipteki Alacaklar Karşılaştırması (%)

Kaynak : (Çevrimiçi) <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx>, 04 Mayıs 2013.

3. ŞEHİR VE KIYI TURİZMİ KAPSAMINDA KULLANDIRILAN KREDİLERİN GERİ ÖDEMELERİNİN YILLAR İTİBARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI VE ANALİZİ

3.1 Materyal ve Metotlar

Bu çalışmada, kıyı turizmi konseptine giren illerde kullanılan genel krediler ve turizm kredileri ile Şehir turizmi konseptine giren illerde kullanılan genel krediler ve turizm kredilerinin geri ödemelerinin mevsimsel olarak bir fark oluőturup oluőturmadığı analiz edilmiştir.

Kıyı turizmi konsepti için Antalya, Muğla ve Aydın illeri, Şehir turizmi konsepti için ise İstanbul, Ankara ve Bursa illeri Őeçilmiőtir. Kıyı turizmi için il Őeçiminde, Őeçilen illerin mümkün olduğunca Şehir turizmi etkisinden uzak olmasına dikkat edilmiştir. Benzer Şekilde Şehir turizmi için il Őeçiminde, Őeçilen illerin mümkün olduğunca kıyı turizmi etkisinden uzak olmasına dikkat edilmiştir.

Bunun yanında Őeçilen iller, turizm kredilerinde ilk 10 sıraya giren iller arasından Őeçilmiőtir. Bu Şekilde Őeçilen illerde kullanılan kredilerin belli bir firmaya bağlı kredi konsantrasyonu etkisinden olabildiğince arındırılması amalanmıőtir.

2008-3 (Ocak, Şubat, Mart) döneminden başlayarak 2012-12 (Ekim, Kasım, Aralık) dönemine kadar olan 5 yıllık süre, 3'er aylık dönemler itibariyle analiz edilmiştir.

Analizlerde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) - Fintürk sayfasından (<http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>) 15 Ocak 2013 tarihinde alınan verilerden yararlanılmıőtir. BDDK - Fintürk sayfasından derlenen veriler her yıl

için dört dönemden oluşmaktadır. Örneğin 2012 yılı için; 2012-3 (Ocak, Şubat, Mart), 2012-6 (Nisan, Mayıs, Haziran), 2012-9 (Temmuz, Ağustos, Eylül) ve 2012-12 (Ekim, Kasım, Aralık) şeklinde dört dönem bulunmaktadır. Bu dönemler baz alınarak sektör ayrımı olmaksızın Türkiye genelinde kullanılan tüm krediler takipteki alacaklar oranları ile Türkiye genelinde kullanılan turizm kredileri takipteki alacaklar oranları yanında İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Aydın ve Muğla illerine ait genel krediler ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları 4'er çeyrekler olarak çalışmada kullanılmıştır.

Takipteki alacaklar oranı, takipteki alacaklar tutarının toplam kredi tutarına bölünmesi suretiyle elde edilmiştir. BDDK tarafından takipteki alacaklar oranı ve takibe dönüşüm oranı hesaplamalarında toplam kredi tutarının içinde takipteki alacaklar tutarları da yer almaktadır. Bu nedenle tarafımızca takipteki alacaklar oranları hesaplanırken toplam kredi tutarının içine takipteki alacaklar tutarları da dahil edilmiş ve tüm hesaplamalar BDDK hesaplamaları ile uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir. IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar da istatistiklerini bu yöntemle göre hesaplamaktadır. Uluslararası Kuruluşların verileri ile yeknesaklığın sağlanması ve çalışmada elde edilen sonuçların uluslararası verilerle daha sağlıklı karşılaştırılabilmesi amacıyla da takipteki alacaklar oranı hesaplanırken tarafımızca aynı yöntem benimsenmiştir.

İstatistiksel yöntem olarak, grafiklerinden yararlanılmış ve çeşitli saptamalarda bulunulmuştur.

Ayrıca elde edilen genel krediler ve turizm kredileri ile takipteki alacaklar oranları 2008-2012 yıllarına ait çeyrekler bazında elde edildiğinden bu değerlerin zaman içindeki değişiminin incelemesinin yapılabilmesi için zaman serisi analizinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Aydın ve Muğla illerine ait genel krediler ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının aralarındaki ilişkilerin incelemesi yapılmıştır.

Bulgular verilmeden önce verilerin modellenmesi ve tahmin edilmesinde kullanılan zaman serisi analizi hakkında temel kavramlara aşağıda verilmiştir.

Bir olguya ilişkin değişken ya da değişkenlerin zaman içinde yapılan ölçümleri ya da gözlemleri zaman serisini oluşturur. Düzenli bir zaman içerisinde gözlenen ardışık verilere **zaman serisi** denir. Zaman serisi verileri genellikle bağımsız değildir. Birbirine zamanca yakın olan gözlemler genellikle uzak olanlara kıyasla daha çok benzerdir. Yani veriler arasındaki ilişki zaman aralığıyla ters orantılıdır.

Zaman serileri ortalamadan gösterdiği sapmalara göre durağan ve durağan olmayan olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zaman serilerinde durağanlık çok önemli bir kavramdır. Ele alınan zaman serisinin ortalaması ve varyansı simetrik bir değişme göstermiyorsa bu tür zaman serilerine **durağan olmayan zaman serileri** denir.

Durağan olmayan zaman serileri üzerinde çalışmak hatalı sonuçlara yol açabilir. Bu nedenle veriler üzerinde çalışıldığında serinin durağanlaştırılması gerekmektedir.

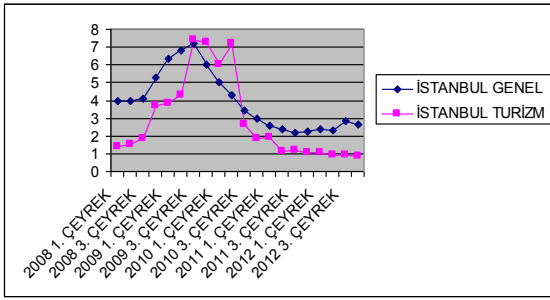
Zaman serisi analizinin amaçları; tanımlama (grafiksel, sayısal), açıklama (açıklayıcı değişkenler), kestirim ve kontrol olarak sıralanabilir.

Zaman serisinin uygulama alanları; ekonomi (işsizlik oranı, faiz oranları vb.), ticaret (envanter, nakit para, satışlar, fiyat, kalite belirlemek, hisse senedi fiyatları vb.), sosyoloji (suç oranları, boşanma oranları vb.), meteoroloji (yağış miktarları, sıcaklık, rüzgar hızı vb.), astronomi (güneş hareketleri, güneş ışığı, yıldızların parlaklığı vb.), ekoloji (çevre kirliliği, su kirliliği, vahşi yaşam nüfusu vb.), mühendislik olabilmektedir.

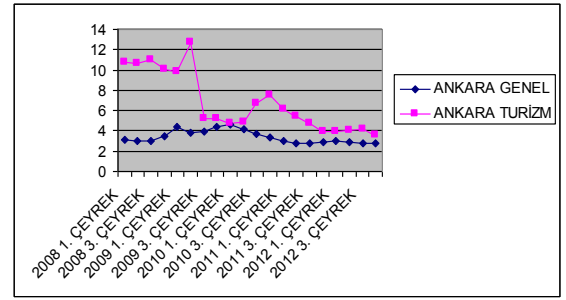
Zaman serisi analizinde, serilerin durağanlığını araştırmak için birim kök testlerinden Dickey-Fuller (ADF) testi kullanılmış, fark alınarak durağan hale getirilen serilerin ilişkili olup olmadıkları Eş Bütünleşme Testi, ilişkili görünen serilerin nedensellik yönünü belirlemek için ise Granger Nedensellik testleri uygulanmıştır. Bulguların elde edilmesinde Excel ve Eviews 7.0 paket programları kullanılmıştır.

3.2. Bulgular ve Tanısal Grafikler

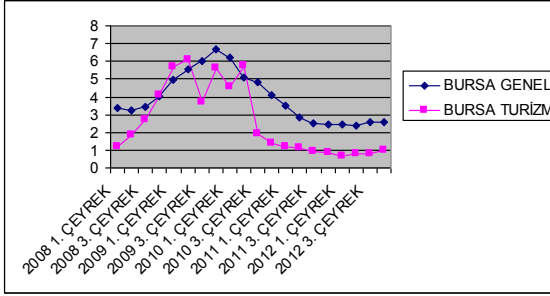
2008-2012 tarihleri arasında Türkiye genelindeki kullanılan genel kredi, turizm kredileri, ayrıca İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerine ait genel kredi ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları 4'er çeyrekler olarak derlenen veriler için öncelikli olarak zamana bağlı grafikleri genel, turizm ve bileşik olarak genel-turizm olarak incelenmiştir.

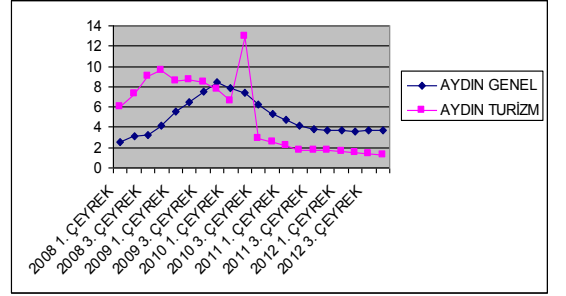
(a)

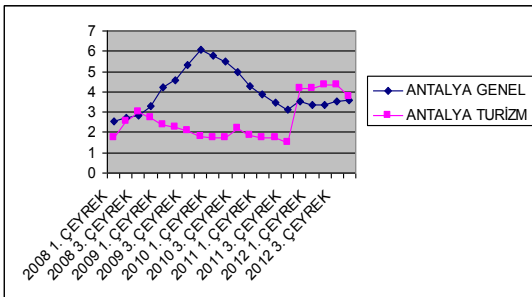
(b)

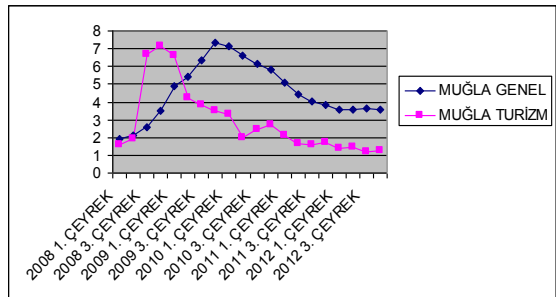
(c)

(d)

(e)

(f)

Şekil (a) ile (f) arasında sırasıyla İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerine ait Genel ve Turizm kredilerin Takipteki Alacaklar Oranları grafikleri verilmektedir.

Şekil (a) ve (c)'de verilen İstanbul ve Bursa illerine ait genel ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının eğilimleri benzer olarak gözükmektedir. İstanbul ili için en düşük genel kredi takipteki alacaklar oranı 2011 yılının 3. çeyreğinde olurken, en yüksek takipteki alacaklar oranı ise 2009'un 3. çeyreğinde gerçekleşmiştir. Turizm kredilerinin en yüksek takipteki alacaklar oranı 2012 yılının 4. çeyreğinde olurken en yüksek takipteki alacaklar oranı ise 2009 yılının 3. çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Bursa ili için en düşük genel kredi takipteki alacaklar oranı 2012 yılının 2. çeyreğinde olurken en yüksek takipteki alacaklar oranı ise 2009'un 4. çeyreğinde olmuştur. Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranı ise 2012 yılının 1. çeyreğinde en düşük seviyeye ulaşırken en yüksek seviyeye 2009'un 2. çeyreğinde ulaşmıştır.

Şekil (b)'de Ankara iline ait genel ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarına ait grafik verilmektedir. Ankara ili için en düşük genel kredi takipteki alacaklar oranı 2011 yılının 2. çeyreğinde olurken en yüksek takipteki alacaklar oranı ise 2010'un 1. çeyreğinde olmuştur. Turizm kredilerinin takipteki alacaklar durumu ise 2012 yılının 4. çeyreğinde en düşük seviyede iken, 2009 yılının 2. çeyreğinde en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

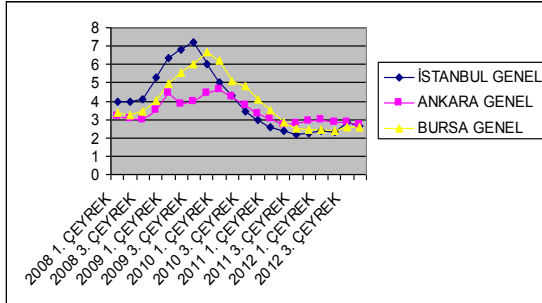
Turizm bölgesinin en önemli şehri olan Antalya ilinin turizm kredilerinin takipteki alacakları genel olarak belli bir seyirde olurken 2011 yılının 3. çeyreğinden sonra artış yaşanmıştır. Genel kredilerin takipteki alacaklar oranı ise 2011 yılının 3. çeyreğinden sonra belli bir seyirde devam etmiştir. En yüksek takipteki alacaklar oranına ise 2009 yılının 4. çeyreğinde ulaşmıştır.

Muğla ili genel kredilerin takipteki alacaklar oranları seyirinde 2008 yılının 1. çeyreğinden 2009 yılının 4. çeyreğine kadar artan bir eğilim gösterirken bu yıldan

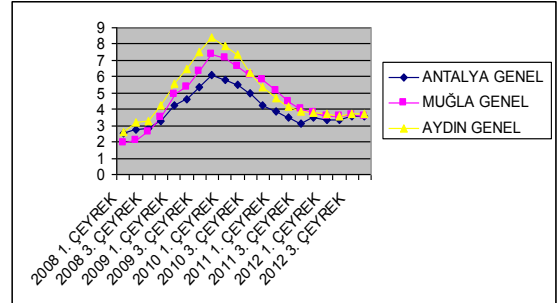
itibaren hızlı bir şekilde takipteki alacaklar oranı düşmüştür. Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları ise 2008 yılının 2. çeyreği ile 2010 yılının 2. çeyreği arasında artan bir yönde dalgalanma göstermiştir.

Aydın ilinde 2008 yılında genel ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları paralellik gösterirken, 2009 yılının 3. ve 4. çeyreğinde aynı takipteki alacaklar oranı hemen hemen eşitlenmiştir. Turizm kredisinin en yüksek takipteki alacaklar oranı 2010 yılının 2. çeyreğinde oluşmuştur. Bu dönemden sonra hızlı bir düşüş yaşanmıştır.

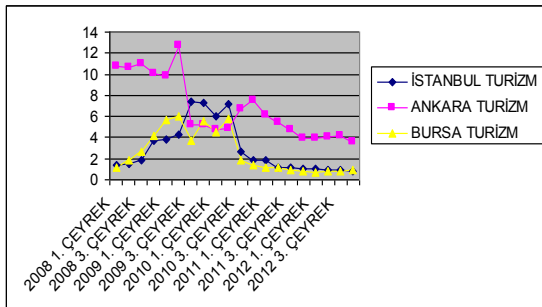
Burada dikkat edilmesi gereken husus, İstanbul, Bursa, Muğla ve Aydın illerinin genel kredi takipteki alacaklar oranları turizm kredilerin takipteki alacaklar oranlarından daha yüksek olmasına rağmen Antalya ilinde 2011 yılının 4. çeyreğinde bu durum tersine dönmüş ve Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları, genel kredilerin takipteki alacaklar oranını aşmıştır. Turizm kredilerinin, genel kredilerin takipteki alacaklar oranını ilgili zaman aralığında aştığı tek il ise Ankara'dır.

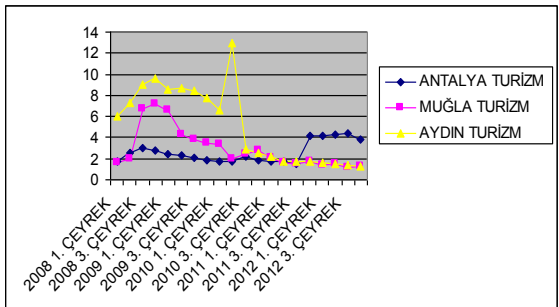
(g)

(h)

(k)

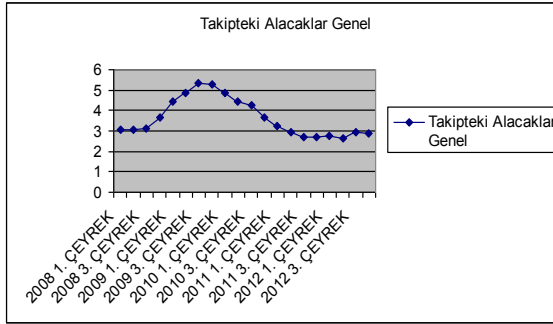

(l)

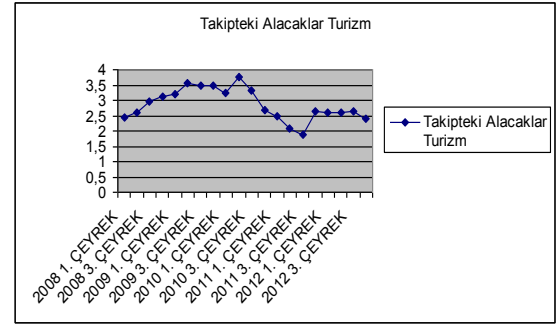
İstanbul, Ankara, Bursa illerine ait genel kredilerin takipteki alacaklar oranları aynı grafikte (şekil (g)) ele alındığında benzer eğilimler gösterdiği görülmektedir. Aynı durum (h) grafiğinde verilen kıyı turizmi şehirleri olarak adlandırılan Antalya, Muğla ve Aydın için de geçerlidir.

Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarına bakıldığında eğilimlerin çok değiştiği görülmektedir. Bursa ve İstanbul şehirleri genel kredilerde benzer bir eğilim göstermektedir. Yine benzer bir eğilim turizm kredilerinde de izlemektedir. Bu durum Bursa ve İstanbul'un sanayi ve turizm şehirleri olması nedenine bağlanabileceğini düşündürmektedir. Ankara'nın İstanbul ve Bursa illerinin takipteki alacaklar oranına ancak 2010 yılının 4. çeyreğinde paralellik gösterdiği görülmektedir.

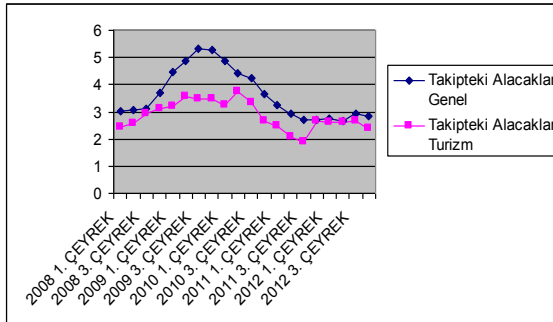
Tatil beldeleri olarak adlandırılan Antalya, Muğla ve Aydın illerinde turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları 2010 yılının 3. çeyreğinde azalma eğilimi göstermiş ancak Antalya 2011 yılının 4. çeyreğinde hızlı bir takipteki alacaklar oranına sahip olarak Muğla ve Aydın'dan farklı bir eğilim göstermiştir.

(m)

(n)

(o)

Türkiye geneli için genel ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarına bakıldığında 2010 yılının özellikle 3. çeyreğinde hızlı bir düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir.

3.3. Birim Kök Testi Sonuçları

Çalışmada kullanılan verilerin durağan olması gerekmektedir. Bu nedenle, öncelikle İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Aydın ve Muğla illerine ait turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının durağan olup olmadığını belirlenmesi için standart genelleştirilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi yapılmıştır.

Tablo 41: Birim Kök (ADF) Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzyey	Gecikme	Olasılık	İlk Fark	Gecikme	Olasılık
İstanbul	1.41	3	0.14	-4.25	0	0.02
Ankara	-2.98	0	0.16	-4.83	4	0.01
Bursa	-2.55	0	0.30	-5.06	0	0.00
Antalya	0.12	0	0.71	-4.30	0	0.00
Muğla	-2.18	3	0.22	-3.46	0	0.00
Aydın	-3.63	0	0.06	-6.27	0	0.00

Tablo 41’de modelde kullanılan değişkenlerin düzeylerinde ve ilk farkları alındıktan sonra elde edilen birim kök testi sonuçları yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerine ait genel ve turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları serileri için yapılan ADF birim kök testi sınaması sonucu, serilerin düzeylerinde durağan olmadıkları ancak, birinci farkları alındığında I(1) durağan hale geldikleri görülmektedir.

3.4. Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

ADF test tekniği kullanılarak tek tek durağanlığı incelenen serilerin düzeylerinde aralarında uzun dönemli bir ilişki (cointegration) olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Böylesi bir ilişkinin tespiti için Johansen eş bütünleşme test tekniği kullanılmıştır. Johansen yönteminin tercih edilmesinin nedeni, testi yaparken hangi değişkenlerin içsel değişken olacağı konusunda bir belirleme yapmanın zorunlu olmaması ve aralarında ilişki olan iktisadi değişkenleri belirlemede etkileşimlere izin vererek veri sürecinin hata yapısını açıkça göz önünde tutmasıdır¹.

Bu amaçla öncelikle İstanbul, Ankara, Bursa illerinin Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir.

Tablo 42: İstanbul, Ankara ve Bursa İlleri İçin Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

H_0	λ_{trace}	%5	λ_{max}	%5	Özdeğer
$r = 0$	41.20	42.92	24.16	25.82	0.738
$r \leq 1$	17.04	25.87	11.30	19.39	0.466
$r \leq 2$	5.74	12.51	5.74	12.52	0.273

Trace (iz) ve max. özdeğer testleri 0,05 anlam düzeyinde, İz testi göz önüne alındığında, $r=0$, $r \leq 1$ şeklindeki sıfır hipotezi, hesaplanan İz testi istatistik değerinin (41,20) %5 anlam düzeyinde tablo kritik değerinden (42,92) küçük olması nedeniyle reddedilmez.

¹ Ekrem Gül, Aykut Ekinci, Mustafa Özer, "Türkiye'de Faiz Oranları ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984-2006", **İktisat, İşletme ve Finans**, Cilt: 22, Sayı: 251, İstanbul, , 2007, s.21.

Bu nedenle test sonuçlarına göre %5 kritik değerde eş bütünleşik vektör olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, İstanbul, Ankara ve Bursa turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları arasında uzun dönemli istikrarlı bir ilişki yoktur.

İkinci aşamada Antalya, Muğla ve Aydın illerinin Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir.

Tablo 43: Antalya, Muğla ve Aydın İlleri İçin Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

H_0	λ_{trace}	%5	λ_{max}	%5	Özdeğer
$r = 0$	61.68	42.92	48.24*	25.82	0.931
$r \leq 1$	13.44	25.87	7.45	19.39	0.339
$r \leq 2$	5.98	12.51	5.98	12.52	0.283

*Trace (iz) ve max. özdeğer testleri 0.05 anlam düzeyinde eş bütünleşik 1 adet vektör bulunduğunu göstermektedir.

İz testi göz önüne alındığında $r \leq 1$ şeklindeki hipotez reddedilemez iken, $r=0$ hipotezi reddedilmektedir. Buna göre, $r=0$ şeklindeki sıfır hipotezi, hesaplanan İz testi istatistik değerinin (61,68) %5 anlam düzeyinde tablo kritik değerinden (42,92) büyük olması nedeniyle reddedilmektedir. Bu nedenle test sonuçlarına göre %5 kritik değerde bir adet eş bütünleşik vektör olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, Antalya, Muğla ve Aydın illerinin turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları arasında uzun dönemli istikrarlı bir ilişki vardır.

Son olarak İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerinin Turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir.

Tablo 44: İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın İlleri İçin Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

H_0	λ_{trace}	%5	λ_{max}	%5	Özdeğer
$r = 0$	256.36*	83.94	119.04*	36.63	0.997
$r \leq 1$	137.32*	60.06	58.94*	30.44	0.962
$r \leq 2$	78.38*	40.17	42.64*	24.16	0.906
$r \leq 3$	35.74*	24.28	31.36*	17.80	0.824
$r \leq 4$	4.38	12.32	4.35	11.22	0.215
$r \leq 5$	0.03	4.13	0.03	4.13	0.00

*Trace (iz) ve max. özdeğer testleri 0.05 anlam düzeyinde eş bütünleşik 4 adet vektör bulunduğunu göstermektedir.

İz testi göz önüne alındığında $r \leq 4$ şeklindeki hipotez reddedilemez iken, $r=0$, $r \leq 1$, $r \leq 2$, $r \leq 3$ hipotezi reddedilmektedir. Sırasıyla $r=0$ şeklindeki sıfır hipotezi, hesaplanan İz testi istatistik değerinin (256,36) %5 anlam düzeyinde tablo kritik değerinden (83,94), $r=1$ şeklindeki sıfır hipotezi, hesaplanan İz testi istatistik değerinin (137,32) %5 anlam düzeyinde tablo kritik değerinden (60,06), $r=2$ şeklindeki sıfır hipotezi, hesaplanan İz testi istatistik değerinin (78,38) %5 anlam düzeyinde tablo kritik değerinden (40,17), $r=3$ şeklindeki sıfır hipotezi, hesaplanan İz testi istatistik değerinin (35,74) %5 anlam düzeyinde tablo kritik değerinden (24,28) büyük olması nedeniyle reddedilmektedir. Bu nedenle test sonuçlarına göre %5 kritik değerinde dört adet eş bütünleşik vektör olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerinin turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları arasında uzun dönemli istikrarlı bir ilişki vardır.

3.5. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Eş bütünleşme sonuçları nedenselliğin yönünü göstermemektedir. Ancak, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin yönünün bilinmesi politika

belirleyicileri için çok önemli bir bulgudur². İki değişken arasında nedensellik ilişkisinin yönünü belirlemek amacıyla çeşitli nedensellik testleri (Granger, Sims, Geweke-Meese-Dent, Pierce-Haugh ve Geweke) kullanılabilir. Bu testlerden Granger nedensellik testi, hem uygulama kolaylığı hem de test sonucundaki bazı çıkarımları nedeniyle diğer nedensellik testlerine tercih edilmektedir. Çünkü Granger nedensellik testi, aynı zamanda öngörülebilirlik ve dışsallık testi olarak da yorumlanabilmektedir³.

Buna göre yukarıda, İstanbul, Ankara, Bursa illerinin turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları arasında ilişki olmaması nedeniyle Granger nedensellik testi uygulanmamıştır. Antalya, Muğla ve Aydın illerinin turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları ve İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerinin turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları arasında ilişki olduğu saptanan grupların arasındaki nedensellik yönü, Granger nedensellik testi ile incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilir.

Tablo 45: Antalya, Muğla ve Aydın İlleri İçin Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedensellik ilişkisi	Gecikme	F Testi	Olasılık
$\Delta\text{Muğla} \Rightarrow \Delta\text{Antalya}$	2	1.17	0.34
$\Delta\text{Antalya} \Rightarrow \Delta\text{Muğla}$	2	0.31	0.74
$\Delta\text{Aydın} \Rightarrow \Delta\text{Antalya}$	2	1.99	0.18
$\Delta\text{Antalya} \Rightarrow \Delta\text{Aydın}$	2	0.01	0.98
$\Delta\text{Aydın} \Rightarrow \Delta\text{Muğla}$	2	2.57	0.01
$\Delta\text{Muğla} \Rightarrow \Delta\text{Aydın}$	2	1.23	0.32

Tablo 45'ten de görüleceği gibi Aydın ile Muğla arasında tek yönlü nedensellik vardır.

² Ramazan Sarı, Uğur Soytaş, "Income and Education in Turkey: A Multivariate Analysis", **Education Economics**, Vol. 14, No. 2, 2006, s.181 (Çevrimiçi), http://old.ba.metu.edu.tr/user/rsari/pubs/CEDE_A_162273.pdf, 10 Şubat 2013.

³ Gül, a.g.e. s.25.

Tablo 46: İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın İlleri için Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedensellik İlişkisi			Gecikme	F Testi	Olasılık
Δ Ankara	\Rightarrow	Δ İstanbul	2	3.48	0.06
Δ İstanbul	\Rightarrow	Δ Ankara	2	0.51	0.61
Δ Bursa	\Rightarrow	Δ İstanbul	2	4.20	0.04*
Δ İstanbul	\Rightarrow	Δ Bursa	2	0.95	0.41
Δ Antalya	\Rightarrow	Δ İstanbul	2	0.03	0.98
Δ İstanbul	\Rightarrow	Δ Antalya	2	1.39	0.28
Δ Muğla	\Rightarrow	Δ İstanbul	2	2.81	0.10
Δ İstanbul	\Rightarrow	Δ Muğla	2	0.25	0.78
Δ Aydın	\Rightarrow	Δ İstanbul	2	1.78	0.21
Δ İstanbul	\Rightarrow	Δ Aydın	2	0.21	0.82
Δ Bursa	\Rightarrow	Δ Ankara	2	0.17	0.84
Δ Ankara	\Rightarrow	Δ Bursa	2	5.40	0.02*
Δ Antalya	\Rightarrow	Δ Ankara	2	0.03	0.97
Δ Ankara	\Rightarrow	Δ Antalya	2	0.62	0.55
Δ Muğla	\Rightarrow	Δ Ankara	2	1.25	0.32
Δ Ankara	\Rightarrow	Δ Muğla	2	9.01	0.00*
Δ Aydın	\Rightarrow	Δ Ankara	2	0.81	0.46
Δ Ankara	\Rightarrow	Δ Aydın	2	1.25	0.32
Δ Antalya	\Rightarrow	Δ Bursa	2	0.17	0.85
Δ Bursa	\Rightarrow	Δ Antalya	2	1.68	0.22
Δ Muğla	\Rightarrow	Δ Bursa	2	7.06	0.01*
Δ Bursa	\Rightarrow	Δ Muğla	2	0.41	0.67
Δ Aydın	\Rightarrow	Δ Bursa	2	1.31	0.30
Δ Bursa	\Rightarrow	Δ Aydın	2	0.08	0.93
Δ Muğla	\Rightarrow	Δ Antalya	2	1.17	0.34
Δ Antalya	\Rightarrow	Δ Muğla	2	0.31	0.74
Δ Aydın	\Rightarrow	Δ Antalya	2	1.99	0.18
Δ Antalya	\Rightarrow	Δ Aydın	2	0.01	0.98
Δ Aydın	\Rightarrow	Δ Muğla	2	2.57	0.11
Δ Bursa	\Rightarrow	Δ Muğla	2	1.22	0.32

Tablo 46'dan çıkarılacak nedensellik ilişkileri şu biçimde özetlenebilir:

- Bursa ile İstanbul arasında tek yönlü nedensellik vardır. Bursa → İstanbul
- Ankara ile Bursa arasında tek yönlü nedensellik vardır. Ankara → Bursa
- Ankara ile Muğla arasında tek yönlü nedensellik vardır. Ankara → Muğla
- Muğla ile Bursa arasında tek yönlü nedensellik vardır. Muğla → Bursa

3.6. Mevsimsel Dalganmaların İncelenmesi

Mevsim etkileri, 1 yıl içinde tamamlanan ve veride yıl bazında tekrarlanan değişmelerin seyri olarak ifade edilir. Bu dalgalanmanın uzunluğu periyodu verir. Mevsimsel verilerin periyodu genellikle 4, aylık verilerinki 12, günlük verilerin haftadaki iş sayısı durumuna göre 5, 6 ya da 7 olur.

Mevsimsel Zaman Serisi Kalıpları

Genelde mevsimsel etkiler aylık dönemler itibariyle ortaya çıkar. Mevsimin etkisinde olan değişkenler yılın bazı dönemlerinde diğerlerine oranla daha yüksek veya daha düşük değerlere ulaşırlar. Örneğin, bir yılın belli dönemlerinde soğuk içeceklerin tüketiminin artması veya azalması, bazı dönemlerde doğalgaz kullanımının artması veya azalması, sıcaklık, düşen yağmur miktarı vs. gibi zaman serilerinde dönemsel olma özelliğine sahip olsalar bile ardışık dönemlerde tam olarak tekrarı söz konusu olmayabilir.

Mevsimsel zaman serisi türleri

Mevsimsel zaman serileri deterministik ve olasılıksal olarak ikiye ayrılır. Mevsimsel dalgalanma her yıl aynı biçimde tekrarlaması halinde bu tür mevsimsel zaman serilerine Deterministik mevsimsel zaman serileri denir. Bu tür zaman serileri tahmin edilebilir. Mevsimsel zaman serisi yıl içerisinde kabataslak tekrarlaması halinde

bu tür mevsimsel zaman serilerine olasılıksal mevsimsel zaman serileri adı verilir. Bu tür mevsimsel zaman serileri kısmi olarak tahmin edilebilir.

Mevsimsellik çok farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin, bir yılın belirli mevsimlerinde, belirli aylarında, belirli haftalarında, bir çeyrek yılın belirli bir ayında, belirli bir haftasında, belirli bir gününde ortaya çıkabilir. Belirli mevsimlerde soğuk içecek talebinin artması veya azalması, Müslüman bir ülke için dini günler, bayramlar, ramazan ayı alışverişlerindeki artışlar, her yıl aynı günde kutlanan anneler günü, babalar günü, öğretmenler günü, günün belirli saatlerinde telefon görüşmelerindeki artışlar vb. mevsimsellik özelliğine örnek verilebilir. Mevsimsellik altı ay, üç ay, bir ay, bir hafta, bir gün ve bir saat gibi dönemleri kapsayabilir. Daha uzun süreli mevsimselliklere örnek olarak belirli yıllarda tekrarlanan olimpiyat oyunları ve diğer sportif etkinlikler verilebilir.

Bu çalışmada, ilk aşama olarak, İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, Muğla ve Aydın illerinin turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının mevsimsel hareketleri incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle her bir il ile ait turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının mevsimsel hareketleri incelenmiş daha sonra İstanbul, Ankara ve Bursa şehir turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının ortalamasının mevsimsel hareketleri, son olarak da Antalya, Muğla ve Aydın kıyı şehir turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranlarının ortalamasının mevsimsel hareketleri incelenmiştir. Analizler Eviews 7 programı ile yapılmıştır. İzleyen bölümlerdeki denklemlerde, sadece her bir çeyrek döneme karşılık gelen kukla değişkenler ve 2008 yılı ile 2012 yılı serilerinin mevsimsel hareketi incelenmiştir.

3.6.1. Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişiminin İl Bazlı İncelenmesi

Bu bölümde herhangi bir gruplandırma yapılmaksızın seçilen illerin takipteki alacaklar oranlarının mevsimsel değişimlerinin tek tek incelemesi yapılmıştır.

İstanbul İli Turizm Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişimi

Tablo 47’den görülebileceği gibi, İstanbul ili için turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranı en yüksek takipteki alacaklar oranı 2. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 3. çeyrekte gerçekleşmektedir. 3. çeyrekten sonra takipteki alacaklar oranları azalma göstermektedir.

Tablo 47: İstanbul İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları

Dependent Variable: ISTANBULTURIZM

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 11:59

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	2.844000	0.931974	3.051586	0.0076
II. ÇEYREK	3.020000	1.208147	2.499695	0.0237
III. ÇEYREK	2.812000	1.189855	2.363314	0.0311
IV. ÇEYREK	2.934000	1.192454	2.460473	0.0256
R-squared	0.001277	Mean dependent var		2.902500
Adjusted R-squared	-0.185984	S.D. dependent var		2.333396
S.E. of regression	2.541136	Akaike info criterion		4.879956
Sum squared resid	103.3179	Schwarz criterion		5.079102
Log likelihood	-44.79956	Hannan-Quinn criter.		4.918831
Durbin-Watson stat	0.362797			

Ankara İli Turizm Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişimi

Tablo 48’de Ankara ili için turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranı en yüksek takipteki alacaklar oranı 2. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 4. çeyrekte gerçekleşmektedir. 2. çeyrekten sonra takipteki alacaklar oranları azalma göstermektedir.

Tablo 48: Ankara İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları

Dependent Variable: ANKARATURIZM

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 11:57

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	7.072000	1.353438	5.225212	0.0001
II. ÇEYREK	7.544000	1.749402	4.312332	0.0005
III. ÇEYREK	6.350000	1.232652	5.151496	0.0001
IV. ÇEYREK	6.050000	1.215656	4.976736	0.0001
R-squared	0.042015	Mean dependent var		6.754000
Adjusted R-squared	-0.137607	S.D. dependent var		2.944301
S.E. of regression	3.140352	Akaike info criterion		5.303403
Sum squared resid	157.7890	Schwarz criterion		5.502550
Log likelihood	-49.03403	Hannan-Quinn criter.		5.342279
Durbin-Watson stat	0.476038			

Bursa İli Turizm Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişimi

Tablo 49’da Bursa ili için turizm kredilerinin en yüksek takipteki alacaklar oranı 2. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 3. çeyrekte gerçekleşmektedir. 2. çeyrekte sonra geri takipteki alacaklar oranı azalma göstermektedir.

Tablo 49: Bursa İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları

Dependent Variable: BURSATURIZM

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 12:00

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	2.642000	1.023838	2.580487	0.0201
II. ÇEYREK	3.114000	1.154715	2.696770	0.0159
III. ÇEYREK	2.004000	0.549232	3.648730	0.0022
IV. ÇEYREK	2.586000	0.965550	2.678267	0.0165
R-squared	0.041149	Mean dependent var		2.586500
Adjusted R-squared	-0.138636	S.D. dependent var		1.992278
S.E. of regression	2.125897	Akaike info criterion		4.523122
Sum squared resid	72.31104	Schwarz criterion		4.722268
Log likelihood	-41.23122	Hannan-Quinn criter.		4.561997
Durbin-Watson stat	0.329814			

Antalya İli Turizm Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişimi

Tablo 50’de Antalya ili için turizm kredilerinin en yüksek takipteki alacaklar oranı 4. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 1. çeyrekte gerçekleşmektedir. 1. çeyrekten sonra takipteki alacaklar oranları artma göstermektedir.

Tablo 50: Antalya İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları

Dependent Variable: ANTALYATURIZM

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 12:01

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	2.358000	0.470079	5.016181	0.0001
II. ÇEYREK	2.518000	0.479222	5.254347	0.0001
III. ÇEYREK	2.616000	0.495021	5.284622	0.0001
IV. ÇEYREK	2.866000	0.483969	5.921867	0.0000
R-squared	0.035238	Mean dependent var		2.589500
Adjusted R-squared	-0.145655	S.D. dependent var		1.007271
S.E. of regression	1.078135	Akaike info criterion		3.165199
Sum squared resid	18.59800	Schwarz criterion		3.364345
Log likelihood	-27.65199	Hannan-Quinn criter.		3.204074
Durbin-Watson stat	0.499186			

Muğla İli Turizm Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişimi

Tablo 51’de Muğla ili için turizm kredilerinin en yüksek takipteki alacaklar oranı 4. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 2. çeyrekte gerçekleşmektedir. 2. çeyrekten sonra takipteki alacaklar oranları artma göstermektedir.

Tablo 51: Muğla İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları

Dependent Variable: MUGLATURIZM

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 12:01

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	3.008000	0.966527	3.112175	0.0067
II. ÇEYREK	2.258000	0.509484	4.431935	0.0004
III. ÇEYREK	3.148000	0.997925	3.154546	0.0061
IV. ÇEYREK	3.270000	1.043509	3.133659	0.0064
R-squared	0.045176	Mean dependent var		2.921000
Adjusted R-squared	-0.133854	S.D. dependent var		1.901143
S.E. of regression	2.024386	Akaike info criterion		4.425267
Sum squared resid	65.57024	Schwarz criterion		4.624413
Log likelihood	-40.25267	Hannan-Quinn criter.		4.464142
Durbin-Watson stat	0.376981			

Aydın İli Turizm Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Değişimi

Tablo 52’de Aydın ili için turizm kredilerinin en yüksek takipteki alacaklar oranı 2. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 4. çeyrekte gerçekleşmektedir. 2. çeyrekten sonra takipteki alacaklar oranları azalma göstermektedir.

Tablo 52: Aydın İli Turizm Kredileri Takipteki Alacaklar Oranları

Dependent Variable: AYDINTURIZM

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 12:02

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	5.012000	1.338183	3.745377	0.0018
II. ÇEYREK	6.420000	2.177296	2.948611	0.0094
III. ÇEYREK	4.706000	1.668801	2.819989	0.0123
IV. ÇEYREK	4.576000	1.713700	2.670246	0.0168
I. ÇEYREK				
R-squared	0.042123	Mean dependent var		5.178500
Adjusted R-squared	-0.137479	S.D. dependent var		3.669482
S.E. of regression	3.913601	Akaike info criterion		5.743649
Sum squared resid	245.0603	Schwarz criterion		5.942796
Log likelihood	-53.43649	Hannan-Quinn criter.		5.782525
Durbin-Watson stat	0.519938			

3.6.2. Şehir Turizmi (İstanbul, Ankara ve Bursa) Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması

Tablo 53’de Şehir turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranının ortalamasının en yüksek olduğu dönem 1. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 4. çeyrekte gerçekleşmektedir. 2. ve 4. çeyrekte azalma gösterirken, 1. ve 3. çeyrekte takipteki alacaklar oranları artma göstermektedir.

Tablo 53: Şehir Turizmi Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması

Dependent Variable: ORTALAMASEHIR

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 12:04

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	4.838000	0.800584	6.043092	0.0000
II. ÇEYREK	3.606000	0.780978	4.617290	0.0003
III. ÇEYREK	4.348000	1.117906	3.889414	0.0013
IV. ÇEYREK	3.534000	0.672819	5.252524	0.0001
R-squared	0.090059	Mean dependent var		4.081500
Adjusted R-squared	-0.080554	S.D. dependent var		1.848343
S.E. of regression	1.921347	Akaike info criterion		4.320787
Sum squared resid	59.06520	Schwarz criterion		4.519933
Log likelihood	-39.20787	Hannan-Quinn criter.		4.359662
Durbin-Watson stat	1.188219			

3.6.3. Kıyı Turizmi (Antalya, Muğla ve Aydın) Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması

Tablo 54’de Kıyı turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranı ortalamasının en yüksek çıktığı dönem 1. çeyrekte gerçekleşirken, en düşük takipteki alacaklar oranı 4. çeyrekte gerçekleşmektedir. 1. çeyrekte sonra takipteki alacaklar oranları belirgin bir biçimde azalmaktadır.

Tablo 54: Kıyı Turizmi Kredilerinin Takipteki Alacaklar Oranlarının Mevsimsel Ortalaması

Dependent Variable: ORTALAMAKIYI

Method: Least Squares

Date: 05/18/13 Time: 12:05

Sample: 2008Q1 2012Q4

Included observations: 20

White heteroskedasticity-consistent standard errors & covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
I. ÇEYREK	4.560000	0.767020	5.945085	0.0000
II. ÇEYREK	3.312000	0.634416	5.220547	0.0001
III. ÇEYREK	3.948000	0.782863	5.043030	0.0001
IV. ÇEYREK	2.432000	0.503164	4.833414	0.0002
R-squared	0.250650	Mean dependent var		3.563000
Adjusted R-squared	0.110147	S.D. dependent var		1.615045
S.E. of regression	1.523504	Akaike info criterion		3.856760
Sum squared resid	37.13704	Schwarz criterion		4.055906
Log likelihood	-34.56760	Hannan-Quinn criter.		3.895635
Durbin-Watson stat	1.780965			

SONUÇ

Bankaların kredi verirken taşıdıkları en önemli risklerden biri kredilerin geri ödenmemesi riskidir. Bu nedenle bankalar bu riski önlemek için kredi kullandırmadan önce bir takım ölçme ve değerlendirmelerde bulunurlar. Bu ölçme ve değerlendirmelerin ana nedeni, kredilerin geri ödenmeme riskini mümkün olduğunca sağlıklı bir biçimde saptamaya çalışmaktır. Bu saptamalar yapılmaya çalışılırken kredi kullandırılan sektörün temel özellikleri de dikkate alınmaya çalışılır. Sektörel değerlendirmeler yapılırken en önemli hususlardan biri de analiz edilen sektörü diğer sektörlerden ayıran unsurların neler olduğunun ve o sektörün kendine has koşulları olup olmadığının belirlenmesidir.

Bu kapsamda son dönemlerde bankalar tarafından kredi talepleri değerlendirilirken diğer faktörlerin yanında sektörün kendine has koşulları da dikkate alınmakta ve firmalar büyüklük, ciro gibi ayrımlar yanında sektörel segmentlere de ayrılmaktadır. Bu şekilde bankalar, kredi riskini daha sağlıklı bir biçimde ölçümleyebilmektedir. Turizm sektörü de bankaların, kendine has özellikleri ve koşulları olan bir sektör olarak değerlendirdikleri sektörlerden biridir.

Uzun yıllar boyunca talep elastikiyeti yüksek yapısı nedeniyle bankalar turizm sektörüne temkinli yaklaşmıştır. Ancak bankaların turizm sektörüne karşı olan bu ön yargılarının son dönemde kırılmaya başladığı ve turizm sektörüne olan ilgilerinin giderek arttığı gözden kaçmamaktadır. Bu önyargının kırılmasının nedenleri elbette temelsiz değildir. Son dönemlerde Türkiye turizminin hem turist sayısı hem de turizm gelirleri açısından kaydettiği gelişim, Türk turizminin ekonomik krizlere rağmen belli bir istikrarı yakalaması ve bu istikrarı sürdürmesi bu ilginin artmasındaki en önemli nedenlerdir.

Bunun yanında son dönemlerde turizm sektörünün takipteki alacaklar oranının birçok sektörün altında kalması ve hatta turizm sektörü takipteki alacaklar oranının genel krediler takipteki alacaklar oranının altında kalması çok dikkat çekicidir. Tez

kapsamında incelenen dönem olan 2008 – 2012 yılları aralığında turizm kredileri takipteki alacaklar oranı genel krediler takipteki alacaklar oranının altında seyretmiştir.

Türkiye geneli için herhangi bir il ayrımı yapılmaksızın gerek genel krediler gerekse turizm kredilerinin takipteki alacaklar oranları incelendiğinde 2010 yılının özellikle 3. çeyreğinden itibaren hızlı bir düşüşün yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu durumun en önemli nedeni toplam krediler tutarındaki artıştır. 2008 yılında başlayan küresel finansal kriz ve bu krizin 2009 yılında da etkilerinin devam etmesi sonucu 2008 ve 2009 yıllarında hem kullanılan kredilerde daralma oluşmuş, hem de takipteki alacaklar oranları yüksek seyretmiştir. Ancak küresel finansal krizin ülkemizdeki etkisinin sınırlı kalması ve 2010 yılında ülkemizde toparlanma yaşanması nedeniyle hem kullanılan kredi tutarları artmış hem de takipteki alacak tutarları düşmüştür. Bunun sonucu Takipteki Alacaklar/Toplam Krediler oranlarında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Küresel ekonomik krizin en fazla etkileyeceği sektörlerin başında turizmin gelmesi beklenirken bu etki turizm sektöründe sınırlı kalmıştır. Bu kriz, Türk turizminin rekabetçi özelliğini ve krizlere karşı dayanıklılığını sınama imkânı vermiş ve Türk turizmi bu sınavdan başarı ile geçmiştir.

Sektörel bazlı incelemede de turizm sektörünün takipteki alacaklar oranının, imalat sanayi, tarım ve ormancılık sektörü, inşaat sektörü, toptan ve perakende ticaret, taşımacılık gibi bankaların yüksek oranlarda kredi kullandığı sektörlerden çok daha düşük seviyelerde seyrettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle gerek kıyı turizmi konseptine gerekse şehir turizmi konseptine giren at başı konumundaki 3'er il seçilerek bu illerdeki kredilerin geri ödemelerindeki durumu incelenmiştir. Kıyı turizmi konseptine giren iller olarak Antalya, Muğla ve Aydın, şehir turizmi konseptine giren iller olarak ise İstanbul, Ankara ve Bursa illeri seçilmiştir. İl bazlı analizler yanında iller Antalya, Muğla ve Aydın şeklinde bir grup, İstanbul, Ankara ve Bursa şeklinde ikinci bir grup olarak kıyı ve şehir turizmi konseptine uygun olarak grupsal analize de tabi tutulmuştur.

Turizm sektörünü diğer sektörlerden ayıran birçok özellik olmakla beraber ön plana çıkan en belirgin özelliği mevsimsellik özelliğidir. Turizmin mevsimsellik özelliğinin bir sonucu olarak turist sayısının yüksek seyrettiği dönemlerde turizm işletmelerinde nakit girişi yükselmektedir. Düşük sezonda ise turist sayısındaki azalmaya paralel olarak nakit girişi azalmaktadır. Son dönemde birçok bankanın turizm sektörüne kullandığı kredilerin geri ödeme planlarını belirlerken bu mevsimsellik özelliğini dikkate almak suretiyle esnek yapıda geri ödeme planları belirledikleri gözlemlenmektedir. Bu konuda bankaların genel davranışı, geri ödeme ağırlıklarını yüksek sezona yoğunlaştırmak, diğer aylarda ise geri ödeme ağırlıklarını düşürmek yönündedir.

Grup ortalaması alınarak yapılan analizler sonucu gerek kıyı turizmi konseptinde gerekse şehir turizmi konseptinde Ocak, Şubat ve Mart aylarını kapsayan 1. çeyrek dönemi, takipteki alacaklar oranının en yüksek olduğu dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki gruptaki diğer bir ortak özellik ise takipteki alacaklar oranının en düşük olduğu dönemin sanıldığı gibi turizmde en yüksek sezonun yaşandığı Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarını kapsayan 3. dönem değil, Ekim, Kasım ve Aralık aylarını kapsayan 4. dönemde yaşanmasıdır.

Ancak il bazlı yapılan değerlendirmeler yukarıda açıklanan grup ilişkisinden farklı davranışlar ortaya koymuştur. Aynı grup içindeki iller arasında yapılan değerlendirmelerde dağınık bir dağılım ortaya çıkmaktadır.

Şehir turizmi konseptinde il bazlı yapılan değerlendirmelerde en yüksek geri ödenmeme oranı tüm illerde 2. dönemde ortaya çıkmaktadır. Yine il bazlı değerlendirmelerde en düşük geri ödenmeme oranı İstanbul ve Bursa için 3. dönemde gerçekleşmiş, Ankara'da ise en düşük geri ödenmeme oranı 4. dönemde ortaya çıkmıştır. Bu açıdan Ankara ili diğer illerden ayrılmaktadır. Ayrıca Ankara ilinin takipteki alacaklar oranları İstanbul ve Bursa illerine oranla çok daha yüksektir. Şehir turizmi konseptinde yer alan illerin kredi geri ödemelerinde nedensel bir benzerlik ortaya konulamamıştır. Bu durum şehir turizminde, her bir şehrin kendine özgü bir takım özellikleri olması olasılığını akla getirmektedir.

Kıyı turizminde ise en yüksek geri ödenmeme oranının kaydedildiği dönem Antalya ve Muğla illerinde 4. çeyrekte gerçekleşirken, Aydın ilinde en yüksek geri ödenmeme oranı 2. çeyrekte gerçekleşmiştir. En düşük geri ödenmeme oranı Antalya ilinde 1. çeyrekte gerçekleşirken, Muğla ilinde en düşük geri ödenmeme oranı 2. çeyrekte gerçekleşmiştir. Aydın ilinde ise en düşük geri ödenmeme oranı 4. çeyrekte gerçekleşmiştir. Mevsimsel etkinin çok yüksek olduğu ve nakit girişinin yaz aylarında yoğunlaştığı 3. dönemde takipteki alacaklar oranının daha düşük çıkması beklenirken, diğer dönemlerin daha düşük çıkması dikkat çekicidir.

Diğer taraftan Aydın ve Muğla illerinin takipteki alacaklar oranlarının mevsimsel dağılımında bir benzerlik görülmekle birlikte, Antalya ili bu diğer iki ilden ayrılmaktadır. Bu durum Antalya ve bu ilin dahil olduğu Akdeniz Bölgesi çanağında turizm sezonunun Ege Bölgesinde yer alan Muğla ve Aydın illerine kıyasla daha uzun sürmesinden kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca Antalya ve Muğla illeri gibi daha geniş bir turizm potansiyeli ile daha rekabetçi koşullara sahip olmayan Aydın ilinin takipteki alacaklar oranının daha yüksek seviyelerde seyretmesi dikkat çekicidir. Kıyı turizminde Aydın ilinin, şehir turizminde ise Ankara ilinin takipteki alacaklar oranının diğer illere göre yüksek çıkması, gerek şehir turizminde olsun gerek kıyı turizminde olsun gelişmiş turizm yerleşimlerindeki takipteki alacaklar oranının, daha az gelişmiş turizm yerleşimlerine oranla daha düşük seyrettiğini göstermektedir. Nitekim Aydın ve Ankara ilinin takipteki alacaklar oranları il bazlı karşılaştırmalar yanında tüm turizm takipteki alacaklar oranının da üzerinde seyretmektedir.

Kıyı turizmi konseptinde takipteki alacaklar oranının en düşük çıktığı dönemin 3. dönem dışındaki diğer dönemlere yayılması turizm işletmelerinin yüksek sezonda her ne kadar yüksek gelirler elde etse de, sezon içinde ciddi oranlarda işletme masrafları ve personel giderlerine sahip olmaları ile açıklanabilir. Diğer taraftan yaz aylarında elde edilen turizm gelirlerinin, kış aylarında gerileyen işletme ve personel giderleri gibi masrafların da katkısıyla düşük sezonda da işletmeyi finanse edebildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında turizm kredi geri ödeme planlarının bölgesel veya kıyı turizmi / şehir turizmi gibi belli bir takım konseptler yerine il bazlı

değerlendirilmesinin ve kredi geri ödeme planlarının il bazlı verilere göre belirlenmesinin daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, bazı şehirlerde düşük sezonlarda daha yüksek bir takipteki alacaklar oranı görülse bile, dönemler arası farkın çok dramatik olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durum yüksek sezonda yüksek oranlarda seyreden nakit girişinin düşük sezondaki kredi geri ödemelerini finanse edebildiğini göstermektedir.

Bankaların turizm sektörüne kullandığı kredi geri ödemelerini sağlıklı bir şekilde analiz ederek, genel ve bölgesel değerlendirmeler yanında il bazlı değerlendirmeler de gerçekleştirmeleri ve kredi geri ödeme planlarını hazırlarken hâlihazırda sundukları esnek ödeme planlarını bir adım daha öteye götürerek il bazlı değerlendirmelerin sonuçlarına göre kredi geri ödeme planlarını belirlemeleri, turizm kredilerinin geri ödenme oranlarının daha da düşmesine ve turizm sektörünün büyümesinde bir manivela görevi gören banka kredilerinin daha sağlıklı bir yapıya oturmasına daha fazla katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Öztin: **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, 9. bs., İstanbul, Arayış Basım, 2011.
- Alıcı, Yaşar: **Bankacılık Kanunu Şerhi**, İstanbul, Beta Basım, Haziran 2007.
- Altıntaş, M. Ayhan: **Kredi Kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmin ve Stres Testleri – Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım**, İstanbul, T. Bankalar Birliği Yayın No:281, 2012.
- Barutçugil, İsmet Sabri: **Turizm İşletmeciliği**, 3. bs., İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., Mayıs 1989.
- Battal, Ahmet: **Bankalar Kanunu Şerhi (Sorularla Banka Hukuku)**, İstanbul, T. Bankalar Birliği Yayın No:234, Eylül 2003.
- Battal, Ahmet: **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2006.
- Berk, Niyazi: **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, İstanbul, Beta Y. Mart 2001.
- Blanke, Jennifer; Chiesa, Thea: **The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011**, Geneva, Switzerland, The World Economic Forum, 2011.
- Boniface, Brian G.; Cooper, Chris: **Worldwide Destinations, The Geography of Travel and Tourism**, 4. bs., Burlington, UK, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2005.
- Bowie, David; Buttle, Francis: **Hospitality Marketing**, Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004.
- Buhalis, Dimitrios; Costa, Carlos: “Crisis Management in Tourism”, Tony S. M. Tse, **Tourism Management Dynamics, Trends, Management and Tools**, Oxford, Elsevier Ltd., 2006.
- Büker, Semih; Bayar, Doğan: **Finansal Yönetim**, Anadolu Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 6, Eskişehir, Ekim 1998.

- Çabukel, Rıdvan: **Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve BASEL-II Uygulaması**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Yayın No: 250, Mart 2007.
- Çımat, Ali; Bahar, Ozan: “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (6) 2003, s.1-18.
- Dieke, Peter U.C.: “Aspects of Tourism Behavior”, **Research Themes for Tourism**, Ed. Peter Robinson, Sine Heitmann, Peter Dieke, Peter U.C. Dieke, Oxfordshire, CAB International, 2011.
- Dinçer, Füsun İstanbullu: **Avrupa Birliği’nde Turizm ve Uygulanan Politikalar**, İstanbul, Der Y., 1997.
- Durmuşoğlu, Cihan: “Dış Ticaretin Finansmanının Yurtiçi veya Yurtdışı Bankalardan Sağlanmasının Nedenleri ve Sonuçları”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, UTTDER**, Cilt:1, Sayı:2, Yıl:2012, s.159 – 181.
- Edgell, David L.; Allen, Sr, Maria DelMastro; Smith, Ginger; Swanson, Jason R.: **Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow**, Oxford, UK, Elsevier, 2008.
- Erkan, Mehmet: “Enflasyon Düzeltmesinin Kredi Analizine Etkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, İSMMMO Yayın Organı, Sayı: 73, 2005, s.104 – 121.
- Goeldner, Charles; Ritchie, R. J. R. Brent: **Tourism: Principles, Practices, Philosophies**, New Jersey, 9. bs., John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, 2003
- Gül, Ekrem; Ekinci, Aykut; Özer, Mustafa: Türkiye’de Faiz Oranları ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984-2006, (2007), **İktisat, İşletme ve Finans**, Cilt: 22, Sayı: 251, s.21-31.
- Güney, Alptekin: **Banka İşlemleri**, İstanbul, Beta Basım, Ocak 2010.
- Holloway, J. Christopher; Humphreys, Claire; Davidson, Rob: **The Business of Tourism**, Essex, UK, 8. bs. Pearson, 2009.

- Kaplan, İbrahim: **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, Cilt I, Ankara, Dayınlarlı Yayıncılık, Ocak 1996.
- Kesen, Nesteren: **Türk Turizm Sektörünün Yararlanabileceği AB Fonları**, İzmir, İzmir Ticaret Odası, Eylül 2005.
- Kırman, Ahmet: **488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu Şerhi**, Ankara, Doğu Mat. 1997.
- Kırman, Ahmet: **Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi**, Ankara, Doğu Mat., 1995.
- Kostakoğlu, Cengiz: **Banka Kredileri, Tüketici ve Konut Kredileri ile Kredi Kartlarından Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif**, İstanbul, 6. Baskı, Beta Basım, Ocak 2010.
- Lee, Christine; Bergin-Seers, Sue; Galloway, Graeme; O'Mahony, Barry; McMurray, Adela: **Seasonality in the Tourism Industry, Impacts and Strategies**, Australia, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd. 2008,
- Lickorish, Leonard J.; Jenkins, Carson L.: **An Introduction to Tourism**, Oxford, Butterworth-Heinemann, 1997.
- O'Rourke, Tony: "Access to Finance: Delivery Structures and the Problems Faced by Micro and Small Tourism Entrepreneurs", **Advances in Tourism Research**, Ed. Stephen J. Page, Oxford, UK, Butterworth-Heinemann, 2009.
- Oy, Osman: **Kredi Teminatları ve Kredi Suçları**, İstanbul, Beta Y. Mart 2003.
- Özen, Tuğrul Ö.; Kuru, Şafak: **Turizm Yatırımları**, İstanbul, Özkan Ofset, 1998.
- Reisinger, Yvette: **International Tourism Cultures and Behaviors**, Burlington, UK, Elsevier, 2009.
- Reisoğlu, Seza: **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2007.
- Roberts, Christine: "Sport and Adventure Tourism", **Research Themes for Tourism**, Ed. Peter Robinson, Sine Heitmann, Peter Diecke, Oxfordshire, UK, CAB International, 2011.

- Sayitoğlu, Aydın: **Mali Analiz-İstihbarat El Kitabı**, İstanbul, Finansbank A.Ş. 2009.
- Sinclair, M. Thea; Blake , Adam; Sugiyarto, Guntur: “The Economics of Tourism”, **Classic Reviews in Tourism**, Edited by Chris Cooper, Clevedon, UK, Channel View Publications, 2003.
- Sivrikaya, Tolga: “**AB-ABD Bankalarının Kredilendirme ve Değerleme Yöntemi İle Türkiye Bankacılık Sektöründeki Uygulamanın Karşılaştırılması**”, Ankara, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Muhasebe-Finansman Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Swarbrooke, John; Horner, Susan: **Business Travel and Tourism**, Oxford, Butterworth-Heinemann, 2001.
- Şakar, Birgül: **Banka Kredileri ve Yönetimi**, İstanbul, Beta Y. Mart 2011.
- Şakar, Hakan: **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, İstanbul, Akdeniz Yayıncılık A.Ş., Temmuz 2002.
- Theobald , William F.: **Global Tourism**, 3. bs. Burlington, Elsevier Inc. 2005.
- Taşdelen, Servet: **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Turhan Kitabevi, Haziran 2006.
- Tekinalp, Ünal: **Banka Hukukunun Esasları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2009.
- Telatar, Erdiñç: “Türkiye’de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık-Krediler İlişkisi”, İstanbul, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:78, Eylül 2011, s.22-34.
- Timothy, Dallen J.; Teye, Victor B.: **Tourism and the Lodging Sector**, Burlington, Butterworth-Heinemann, 2009.
- Tribe, John: **The Economics of Recreation, Leisure and Tourism**, 4. bs. Waltham, USA, Elsevier, 2011.
- Tse, Tony S. M.: “Crisis Management in Tourism”, **Tourism Management Dynamics, Trends, Management and Tools**, Ed. Dimitrios Buhalis, Costa Carlos, Oxford, Elsevier Ltd., 2006.

- Usta, Mahmut: **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Tahsisi**, İstanbul, Pamukbank T.A.Ş. Eğitim Bölümü Yayını, 1997.
- Yağcı, Özcan: **Turizm Ekonomisi**, Ankara, Detay Yayıncılık 2007.
- Yeoman, Ion: **Tomorrow's Tourist: Scenarios & Trends**, 1. bs., Oxford, Elsevier, 2008.
- Kandır, Serkan Yılmaz: **Turizm Yatırım Projelerinin Yönetimi, Değerlendirilmesi ve Finansmanı**, Ankara, Detay Y. 2007.
- Önal, Yıldırım Beyazıt: **Turizm Yatırım Projelerinin Yönetimi, Değerlendirilmesi ve Finansmanı**, Ankara, Detay Y. 2007.
- Karadeniz, Erdinç:
- Zarakolu, Avni: **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2003.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aslan, Mehmet: "Mali Yardım ve Kredileri ve Vergisel Durumu Üzerine", **Çimento İşveren Dergisi**, Mart 2008, Cilt:22, Sayı:2, s.42-51, (Çevrimiçi), <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale38.pdf>, 08 Mart 2013.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) WEB Sitesi, (Çevrimiçi), www.bddk.gov.tr

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) WEB Sitesi, **FİNTÜRK**, (Çevrimiçi), <http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>, 13 Ocak 2012.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) WEB Sitesi, **İNTERAKTİF BÜLTENLER**, (Çevrimiçi), <http://www.bddk.org.tr/Bultenler/Bulten.htm>

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) 17.12.2010 tarih, 2010/42 sayılı Kredi Teminat Oranına İlişkin Basın Açıklaması, (Çevrimiçi) http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/8870basina_ciklamasi1712.pdf, 10 Aralık 2012.

Erkan, Mehmet: "Enflasyon Düzeltmesinin Kredi Analizine Etkisi", **Mali Çözüm Dergisi**, İSM MMO Yayın Organı, Sayı: 73, 2005, s.104-121, (Çevrimiçi) <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/73MaliCozum/09%20mehmet%20erkan.pdf>, 12 Nisan 2013.

Sarı, Ramazan - Soytaş, Uğur, “Income and Education in Turkey: A Multivariate Analysis”, **Education Economics**, 2006, Education Economics, Vol. 14, No. 2, s.181–196 (Çevrimiçi), http://old.ba.metu.edu.tr/user/rsari/pubs/CEDE_A_162273.pdf, 10 Şubat 2013.

“Strengthening the European Tourism Sector”, **Enterprise and Industry Magazine**, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/enterprise/magazine/articles/competitiveness-energy-environment/article_10573_en.htm, 30 Mart 2013.

TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2011, Sayı : 12, (Çevrimiçi), http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin12.pdf), 24 Ocak 2013.

TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2011, Sayı : 13, (Çevrimiçi), <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumIII-13.pdf>), 30 Haziran 2012.

Torluccio, Giuseppe: **Tourism Financials Structure: An European Comparison**, (Çevrimiçi) http://www.researchgate.net/publication/228456266_TOURISM_FINANCIALS_STRUCTURE_AN_EUROPEAN_COMPARISON, 20 Ocak 2013.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) WEB sayfası - Yayınlar - Raporlar – Finansal İstikrar Raporu bölümünde yer alan 2005 – 2011 tarihleri arasında yayımlanan raporlar. (Çevrimiçi), www.tcmb.gov.tr, 25 Aralık 2012.

Türkiye İstatistik Kurumu, (Çevrimiçi): http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=55, 01 Şubat 2013.

Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvik ve Destekler, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Temmuz, 2012 (Çevrimiçi) <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/4788,turkiyede-turizm-sektorune-saglanan-tesvik-ve-destekler.pdf?0>, 29 Mart 2013.

World Tourism Organization (UNWTO), **Tourism Highlights**, 2011 Edition, (Çevrimiçi), <http://mkt.unwto.org/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=17jx9qlvPk>, 14 Ekim 2012.

World Travel & Tourism Council – **Turkey Travel & Tourism Economic Impact 2011**, (Çevrimiçi) <http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/country-reports/t/turkey/> 14 Ekim 2012.

Yılmaz, Hüseyin: “Turizm Sektörü Kobilerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi, Bodrum Örneği”, **MUFAD, Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 33- Ocak 2007, s.162 – 170, (Çevrimiçi)

<http://journal.mufad.org.tr/index.php/tr/arsiv/921-sayi-33-ocak-2007/394-turizm-sektoru-kobilerinin-finansman-sorunlarinin-diger-sektorlerle-karsilastirmali-analizi-bodrum-ornegi>, 05 Mart 2013.